

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SAN'ATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK-İSLÂM SAN'ATLARI BİLİM DALI**

**KÜTAHYA VAHİD PAŞA YAZMA ESER
KÜTÜPHANESİ'NDE BULUNAN BEYLİKLER DÖNEMİ
CİLDLERİ**

LATİFE DURMUŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
PROF. DR. AHMET ÇAYCI**

KONYA-2019

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SAN'ATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK-İSLÂM SAN'ATLARI BİLİM DALI**

**KÜTAHYA VAHÎD PAŞA YAZMA ESER
KÜTÜPHANESİ'NDE BULUNAN BEYLİKLER DÖNEMİ
CİLDLERİ**

LATİFE DURMUŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
PROF. DR. AHMET ÇAYCI**

KONYA-2019

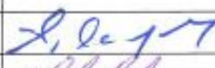
YÜKSEK LİSANS TEZ KABUL FORMU

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	LATİFE DURMUŞ
	Numarası	088110031005
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı Türk İslam Sanatları Bilim Dalı
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. AHMET ÇAYCI
	Tezin Adı	Kütahya Vahid Paşa Yazma Eser Kütüphanesi'nde Bulunan Beylikler Dönemi Cildleri

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Kütahya Vahid Paşa Yazma Eser Kütüphanesi'nde Bulunan Beylikler Dönemi Cildleri başlıklı bu çalışma 10/05/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	Ahmet Çaycı	
2	Doç. Dr.	H. Melek Hidayetoğlu	
3	Dr. Öğr. Üyesi	Hacer Kara	

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Latife DURMUŞ		
	Numarası	088110031005		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İslam Tarihi ve San'atları		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tezin Adı	Kütahya Vahid Paşa Yazma Eser Kütüphanesi'nde Bulunan Beylikler Dönemi Cildleri		

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Latife DURMUŞ

ÖNSÖZ

İnsanoğlunun duygu ve düşüncelerini, önce taşa daha sonra taşınabilir deri ya da ağaç kabuğu gibi nesnelere çizmesiyle başlayan yazı serüveni, kâğıdın icat edilmesiyle devam etmiştir. Yazılan ne kadar önemliyse onu korumak ve sonraki nesillere aktarmak da o kadar değerlidir. Bilginin kaybolmaması için gösterilen bu çabanın san'at değeri taşıyan ilk örneklerini, Orta Asya Türkleri'nde görüyoruz. İslamla müşerref olduktan sonra ilmin önemini idrak eden Türkler, kitapların sayfalarını hattıyla, tezhibiyle tezyin ederken inciye koruyan istiridye misali cildiyle de tezyin ederek insanlığa önemli bir miras bırakmışlardır.

Fâtımîler, Gazneliler ve Büyük Selçuklularla devam eden cilt san'atı, XI. yy.'da Anadolu'nun kapısının Türklere açılmasından sonra, XII. ve XIII. yy.'da Anadolu Selçuklu Cildi olarak bir ekol oluşturmuştur. XIV. yy.'da Osmanlı İmparatorluğu ile hak ettiği değeri kazanmış, Saray Nakışhanesi'nde çok kıymetli ciltler yapılmıştır. Daha sonraki yüzyıllarda batı etkisine giren cilt san'atı eski önemini kaybetmiştir.

Kitap kapakları, ilim tahsili için gidilen medreselerin taç kapısı gibi sizi önce kapağıyla etkiler ve yapıldığı döneme, yüzyıllar ötesine ışık tutar. Geometrik deseninde ve altın kakmasında Selçukluyu, rûmîsinde, hatâyîsinde, mücevherinde Osmanlıyı görebiliriz.

Büyük bir san'at ve ilim dalı olarak bize miras kalan yazma eserler ve ciltleri maalesef gerekli ilgiyi görememiştir. Yıllardır rutubetli ve korunaksız ortamlarda yok olmaya yüz tutan eserler kıymetli ellerde tekrar korunmaya çalışılmış ve az da olsa araştırmalara konu olmuştur. Bu araştırmalara bir nebze de olsa katkı sağlamak ve kütüphane köşelerinde unutulmaya yüz tutmuş bu değerleri günyüzüne çıkarmak maksadıyla yazma eser bakımından oldukça zengin olan **"Kütahya Vahîd Paşa Yazma Eserler Kütüphanesinde Bulunan Beylikler Dönemi Cildleri"** incelemeye karar verilmiştir.

Araştırmada KütahyaVahîd Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi kataloğunda bulunan üç bin altı yüz eseri tek tek incelenmiş ve yirmi sekiz adedine tez çalışmasında yer verilmiştir.

Çalışmamızın konu tespiti ve hazırlanmasında yardımcı olan çok değerli Prof. Dr. Ahmet ÇAYCI hocama, eserleri yakından inceleme fırsatı veren ve hiçbir yardımını esirgemeyen Kütahya Vahîd Paşa Yazma Eser Kütüphanesi müdür vekili Halil Kahraman'a ve kütüphane çalışanlarına, araştırmamın her safhasında bilgi alışverişinde bulunduğum kıymetli arkadaşlarım Ayşe Serpil ODABAŞI ve Mürşide TOPCU'ya, incelediğim cildlerin kapak desenlerinin çizimini yapan mimar Hakan DÜLGER Beye, çalışmama maddi ve manevi desteklerini sağlayan, her daim yanımda olan sevgili annem ve babama teşekkürlerimi sunarım.

LATİFE DURMUŞ

Konya, 2019

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

Öğrencinin	Adı Soyadı	Latife DURMUŞ		
	Numarası	088110031005		
	Ana Bilim / Bilim Dalı			
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ahmet ÇAYCI		
	Tezin Adı	Kütahya Vahid Paşa Yazma Eser Kütüphanesi'nde Bulunan Beylikler Dönemi Cildleri		

ÖZET

Bir mecmua veya kitabın yapraklarını dağılmaktan korumak ve sırasıyla bir arada toplu olarak bulundurmak için çeşitli malzemelerden yapılan kaplara cilt denir. Uygur Türkleri cilt sanatının ilerlemesinde ve bir sanat kolu olarak yerleşmesinde büyük rol oynamışlardır. Anadolu'ya hâkim olan Selçuklular, Anadolu Beylikleri'ne örnek olmuş ve Osmanlı cildine köprü vazifesi görmüşlerdir. Kütahya Vahid Paşa Yazma Eser Kütüphanesi yazma eser bakımından oldukça zengin bir kütüphanedir. Bu eserlerden ciltleri sanat değeri taşıyan nadir ciltlerden tarih itibariyle Beylikler Dönemine ait yirmi sekiz tanesi çalışmaya dahil edilmiştir.

Araştırma üç bölümden oluşmaktadır. Girişte; Araştırmanın amacı ve önemi, kapsamı, yöntemi ve konu ile ilgili literatür ve Kütahya ili ile kütüphane hakkında bilgiler yer almaktadır. Birinci bölümde; Türk Cilt sanatının tanımı, tarihi gelişimi, bölümleri, çeşitleri, üslûpları, tezyinatı, malzeme ve aletleri hakkında bilgiler yer almaktadır. İkinci bölümde; çalışmamıza konu olan ciltlerin yer aldığı katalog bölümü yer almaktadır. Üçüncü bölümde; İncelenen eserlerin genel bir değerlendirmesi çeşitli başlıklar altında değerlendirilmiş ve sonuç kısmında da genel değerlendirmeden yola çıkarak eserlerin dönem özelliklerini ortaya koyan bir sonuç yazılmıştır, son olarak da bibliyografya, resimler ve çizimler ile çalışma tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cilt, San'at, Kütahya Vahid Paşa Yazma Eser Kütüphanesi, Yazma Eser, Tezyinat.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	---

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Latife DRUMUŞ		
	Student Number	088110031005		
	Department			
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Ahmet ÇAYCI		
	Title of the Thesis/Dissertation	The Emirates Period Bookbind Examples in Kütahya Vahîd Pasha Manuscripts Library		

In order to protect the leaves of a magazine or a book from scattering and keep them together seriatim collectively, the skins made of various materials are called binding. The Uighur Turks played a major role in the advancement of the art of bookbinding and its settlement as a branch of art. The Seljuks, who dominated Anatolia, served as a model for the Anatolian Principalities and served as a bridge to the Ottoman Empire. In fact, this style continued until the end of the XV. century, the period of Fatih, during the Ottomans. Kütahya Vahîd Paşa Manuscript Library is a very rich library in terms of manuscripts writings. Twenty-eight volumes belonging to the Principalities Period were included in this study.

The research consists of three parts. In the introduction, the aim, scope and method of the research, the literature review and the information about the library and the province of Kütahya are given. In the first chapter; the definition, historical development, sections, types, styles, decorations, materials and tools of the Turkish bookbinding art are included. In the second chapter, the catalog section which contains the subject matter of our study (twenty-eight volumes) is given. In the third chapter, a general evaluation of the studied artifacts has been presented under various headings. In the conclusion, a result which shows the periodic features of the works is written by general evaluation. Finally, the study is completed with bibliography, pictures and drawings.

Keywords: Bookbindings, Art, Kütahya Vahîd Pasha Manuscript Library, Manuscript, Decoration.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

YÜKSEK LİSANS TEZ KABUL FORMU	iii
BİLİMSEL ETİK SAYFASI	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
2. Araştırmanın Kapsamı	1
3. Araştırmanın Yöntemi	2
4. Konu İle İlgili Literatür	4
5. Kütahya Şehri	9
6. Kütahya Vahîd Paşa Yazma Eser Kütüphanesi	14

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK CİLT SAN'ATI

1.1. Cildin Tanımı	24
1.2. Tarihi Gelişimi	24
1.3. Türklerde Cilt San'atı	26
1.3.1. İslam Öncesi Dönem	26
1.3.2. İslami Dönem	28
1.3.3. Anadolu Selçuklu Dönemi	29
1.3.4. Beylikler Dönemi	32
1.3.5. Osmanlı Dönemi	36
1.4. Cildin Bölümleri	50
1.4.1. Kapaklar (Alt/Arka ve Üst/Ön Kapaklar)	51
1.4.2. Sırt	51
1.4.3. Mıkleb: (Mıklâb)	52
1.4.4. Sertab	52

1.4.5.İç Kapaklar (İç Yüz)	52
1.4.6. Şirâze	53
1.4.7. Dudak ve Muhat	53
1.5. Kapağın Bölümleri	54
1.5.1. Zencirek, Bordür ve Cetvel	55
1.5.2. Köşebent	55
1.5.3. Şemse	55
1.5.4. Salbek	56
1.6. Kullanılan Malzeme ve Âletler	57
1.6.1. Kullanılan Malzemeler	57
1.6.1.1. Deri	57
1.6.1.2. Murakka' Mukavvâ	58
1.6.1.3. Kakma Altın, Zer-Mürekkep	58
1.6.1.4. İpek, İplik, İbrişim	59
1.6.2. Kullanılan Âletler	59
1.6.2.1. Kalıplar	59
1.6.2.2. Büyük Kalıplar	59
1.6.2.3. Küçük Kalıplar	59
1.6.2.4. Muhtelif Âletler	60
1.7. Cilt Çeşitleri	60
1.7.1. Malzemelerine Göre Cilt Çeşitleri	60
1.7.1.1. Deri Ciltler	60
1.7.1.2. Kumaş Ciltler	60
1.7.1.3. Kâğıt (Ebrulu) Ciltler	62
1.7.1.4. Murassa' (Mücevherli) Ciltler	63
1.7.1.5. Lâke Ciltler	63
1.7.2. Süsleme Tekniklerine Göre Cilt Çeşitleri	64
1.7.2.1. Şemseli Ciltler	64
1.7.2.1.1. Soğuk Şemseli Ciltler	65
1.7.2.1.2. Altın Ayırmalı Şemseli Cilt	65
1.7.2.1.3. Üstten Ayırmalı Şemseli Cilt	66
1.7.2.1.4. Mülemmâ Şemseli Cilt	66

1.7.2.1.5. Mülevven Şemseli Cilt	67
1.7.2.1.6. Müşebbek (Kat') Şemseli Cilt	67
1.7.2.2. Zilbahar (Zerbahar) Ciltler	68
1.7.2. 3.Yekşâh Ciltler	68
1.7.2.4. Zerdûz (Simdûz) Ciltler	69
1.7.2.5. Şükûfe Ciltler	69
1.7.2.6. Yazılı Ciltler	70
1.7.2.7. Çârkûşe Ciltler	70
1.8. Cilt Üslûpları	70
1.8.1. Hatâî	71
1.8.2. Herat	71
1.8.3. Arap	72
1.8.4. Türk (Osmanlı)	72
1.8.5. Rûmî	72
1.8.6. Memlûk	73
1.8.7. Mağribî	73
1.8.8. Buhârây-ı Cedîd Hatâî	73
1.9. Ciltlerde Tezyinât	74
1.9.1. Hendesî (Geometrik) Tezyînat	74
1.9.2. Rûmî Tezyînat	75
1.9.3. Nebâtî (Bitkisel) Tezyînat	77
1.9.4. Hattî (Yazılı) Tezyinât	77
1.9.5. Geçme ve Girift Örgülü Tezyinât	78
1.9.6. Muhtelif Tezyînat	78

İKİNCİ BÖLÜM

KÜTAHYA VAHÎD PAŞA YAZMA ESER KÜTÜPHANESİNDE BULUNAN BEYLİKLER DÖNEMİ CİLTLERİ

2.1. Katalog	79
2.1.1. Örnekler Listesi	79
2.1.2. Örnekler	81

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME

3.1. Eserlerin Cilt Özellikleri Dışında Değerlendirilmesi	151
3.2. Eserlerin Cilt Özellikleri Bakımından Değerlendirilmesi	153
3.2.1. Malzeme ve Renk	153
3.2.2. Teknik	153
3.2.3. Cildin Bölümleri	153
3.2.3.1. Kapaklar	153
3.2.3.1.1. Şemseler	154
3.2.3.1.2. Salbekler	155
3.2.3.1.3. Köşebentler	156
3.2.3.1.4. Cetveller, Zencirekler, Tığlar	156
3.2.3.2. Mıklep	157
3.2.3.3. Sırt	158
3.2.3.4. Sertab	158
3.2.4. Süsleme Çeşitleri	158
3.2.4.1. Geometrik süsleme	158
3.2.4.2. Nebatî ve Rûmî Süsleme	159
3.2.4.3. Balık Pulları ve Kakma Altınlar	159
SONUÇ	160
BİBLİYOGRAFYA	164
RESİMLER	170
Resimlerin Listesi	170
Resimler	185
Çizimler Listesi	246
Çizimler	250

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.md	: Adı geçen madde
a.g.t.	: Adı geçen tez
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
DİBK.	: Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi
H.	: Hicri
H.Ü.	: Hacettepe Üniversitesi
M.	: Miladi
M.Ö.	: Milâttan önce
M.S.	: Milâttan sonra
Ord. Prof.	: Ordinaryüs Profesör
Örn.	: Örnek
Ö.:	Ölüm
M.S.G.S.Ü.	: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
N.E.Ü.	: Necmettin Erbakan Üniversitesi
Nu.	: Resim numarası
R.	: Revan Kataloğu
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
Sos. Bil. Ens.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
ss.	: Sayfa sayısı
S.Ü.	: Selçuk Üniversitesi
T.D.V.	: Türkiye Diyanet Vakfı
TİEM	: Türk İslâm Eserler Müzesi
TSM.	: Topkapı Sarayı Müzesi
TSMK.	: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
TSMA.	: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

TSMH. : Topkapı Sarayı Müzesi Hazinesi
Üniv. : Üniversitesi
yy. : Yüzyıl
Z.T. : Zencirek Tipolojisi

GİRİŞ

1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Cilt san'atı, diğer Türk-İslâm san'atları içerisinde uygulama alanı olarak maalesef unutulmaya yüz tutmuş ve birkaç değerli san'atçı tarafından yaşatılmaya çalışılan bir san'attir. Yazma eser kütüphanelerindeki cilt kapakları alanındaki araştırmalar ise son yıllarda biraz daha önem kazanmaya başlamıştır.

Ülkemiz yazma eser bakımından çok değerli ve zengin bir mirasa sahiptir. Bu mirasın korunması, yaşatılması için yeterli ilgiyi görmeyen bu eserler artık günümüz teknolojisi ile uygun ortamlarda korunmaya çalışılmaktadır. San'at değeri taşıyan eserlerin korunması kadar haklarında yapılacak incelemeler de bir o kadar önemlidir. Çünkü yapıldıkları dönemlerin siyasi, ekonomik, sosyal ve estetik anlayış ve ortamını yansıtmaktadırlar. Cilt kapakları da aynı şekilde yapıldığı dönem hakkında bize ışık tutmaktadır. Fakat araştırmalar yeterli derecede değildir ya da merkezî, belli başlı kütüphanelerdeki eserler araştırmalara konu olmuştur. Anadolu şehirlerindeki Yazma Eser kütüphanelerindeki cilt kapakları ile ilgili çalışmalar son yıllarda yapılmaktadır. Bu çalışmalara katkı yapmak amacıyla Kütahya Vahîd Paşa Yazma Eser Kütüphanesi'ndeki eserlerin ciltleri araştırmaya konu edilmiştir. Buradaki ciltlerden ketebe tarihleri itibariyle Beylikler dönemine ait yirmi sekiz tanesi ile çalışma sınırlandırılmıştır. Kütahya Vahîd Paşa Yazma Eser Kütüphanesi yazma eser bakımından zengin bir kütüphanedir. Kütüphanede yer alan kitaplar ile ilgili yapılan çalışmalar, sınırlı sayıdadır. Eserlerin ciltleri konusunda ise yeterli çalışma olmaması da araştırmayı önemli kılmaktadır.

2. Araştırmanın Kapsamı

Araştırma Kütahya Vahîd Paşa Yazma Eser Kütüphanesi'ndeki ciltleri sa'natlı olan eserlerden ketebe tarihleri itibariyle Beylikler dönemine ait yirmi sekiz tanesi ile sınırlandırılmıştır. Bu eserlerin konuları, fıkıh, hadis, tefsir, tıp, kelâm, mantık, Arap Edebiyatı, Fars Edebiyatı, İslâm Ahlakı'dır.

Araştırma üç bölümden oluşmaktadır.

Giriş kısmı araştırmanın amacı ve önemi, kapsamı, yöntemi ve konu ile ilgili literatür ve Kütahya ili ile kütüphane hakkında bilgilerden oluşmaktadır.

1. Bölümde; Türk Cilt san'atının tanımı, tarihi gelişimi, bölümleri, çeşitleri, üslûpları, tezyînatı, malzeme ve aletleri hakkında bilgilere yer verilmiştir.

2. Bölümde; Çalışmamıza konu olan ciltlerin yer aldığı katalog vardır.Bu bölümde eserlerin cilt kapakları, sertab ve mıkleblerinin desen ve kompozisyon özellikleri belirli bir gözlem formu düzeninde ayrıntılı şekilde anlatılarak değerlendirilmiştir.

3. Bölümde; İncelenen eserlerin genel bir değerlendirmesi çeşitli başlıklar altında değerlendirilmiş ve sonuç kısmında da genel değerlendirmeden yola çıkarak eserlerin dönem özelliklerini ortaya koyan bir sonuç yazılmıştır. Son olarak da bibliyografya, resimler ve çizimler ile çalışma tamamlanmıştır.

3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmamızda, Kütahya Vahîd Paşa Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunan üçbinaltıyüz adet yazma eserin cilt özellikleri bakımından taraması yapılmıştır. Ciltler içinde cilt karakteri olarak Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Dönemi gibi geniş bir yelpazeyi içeren ciltler tespit edilmiştir. Bunların dışında ebrulu kaplı ya da herhangi bir san'at değeri taşımayan eserler de mevcuttur. Çalışmada san'at değeri taşıyan ciltlerden; eserlerin ketebe tarihleri ve cilt karakterlerine göre Beylikler dönemine ait yirmi sekiz adedine yer verilmiştir.

Çalışmada cilt alanında genel olarak yazılmış kaynak kitaplar, makale ve tez çalışmalarından yararlanılmış ve cilt san'atı hakkında bilgilere yer verilmiştir. Örnekler ketebe tarihleri en erken tarihlisinden itibaren sıralanarak, her biri malzemesi, rengi ile şemse, sertab ve mıkleb tezyînatları açısından tahlil edilmiştir. Ketebe tarihleri esas alınarak eser ile cildinin uygunluğu ortaya konulmuştur. Bu özelliklere sahip benzer başka örneklerle mukayese edilerek değerlendirilmiş ve resimlerle desteklenmiştir. Kütüphane ortamında her bir eserin şemse, zencirek, köşebent, sırt, sertab, mıkleb, iç kapak desenlerinin ayrıntılı fotoğrafları çekilmiştir. Eserlerin zencireklerinin tespitinde, Prof. Dr. Ahmet Saim Arıtan'ın "Anadolu Selçuklu ve Bu Üslûbu Taşıyan Cildlerde Zencirek Tipolojisi Denemesi"

makalesindeki¹ tipolojiden yararlanılmıştır. Katalog bölümünde Z.T. kısaltmasıyla zencireğin hangi tipolojide olduğu belirtilmiştir. Çizimler bilgisayar programı kullanarak çizilmiş ve 1/2 oranında yapılmıştır.

Örnekler aşağıdaki gözlem formuna göre incelenmiştir.

GÖZLEM FORMU

Örnek Nu.

Resim Nu.

Çizim Nu.

Envanter Nu.

Eserin Dili / Konusu

Bulunduğu Yer

Geldiği Yer

Ölçüler Cild ve Kâğıt :

Yazı :

Varak (Yaprak) Sayısı

Ketebesi (Tarih)

İstinsah Tarihi

Müellifi

Müstensihi

Malzeme ve Rengi

İnceleme Tarihi

Bugünkü Durumu

Değerlendirme

¹Ahmet Saim Arıtan, “Anadolu Selçuklu ve Bu Üslûbu Taşıyan Cildlerde Zencirek Tipolojisi Denemesi”, *İSTEM*, S.1, Konya 2003, s.85-102.

4. Konu İle İlgili Literatür

Türk Cilt San'atı alanında yapılmış araştırmalar başka san'at dallarına göre sınırlı sayıdadır. İlk çalışmaları yapan Kemal Çığ, İsmet Binark, Zeren Tanındı, Ahmet Saim Arıtan ve Mine Esiner Özen gibi araştırmacılarıdır. Araştırma yapılırken cilt alanında genel olarak yazılmış kitap, makale, tezler ve ansiklopedi maddelerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Yararlanılan genel kaynaklardan yedi kitap ve on üç makale kronolojik olarak sıralanmış ve haklarında kısa bilgilere yer verilmiştir.

KİTAPLAR

1. İsmet BİNARK, *Eski Kitapçılık Sanatlarımız*, Ankara 1976.

Bu eserde kitap san'atları ele alınmıştır. Ciltle ilgili bölümde de cildin tarihî gelişimi, malzeme ve tekniği, cildin kısımları, süslemeleri ve çeşitleri hakkında bilgi verilmektedir.

2. Azade AKAR, Cahide KESKİNER, *Türk Süsleme San'atlarında Desen ve Motif*, İstanbul 1978.

Türk süslemesinin kısa bir tarihçesi ile başlayan kitap, süslemenin oluşumu ve motifler hakkında bilgilerle devam etmiştir. Türk süslemesinde uygulanan desenler ve başlıca üsluplar, motiflerin uygulandıkları alanlar ayrı bölümler halinde ele alınmıştır. Son bölümde ise Türk süslemesinde kullanılan bazı önemli kelimelerin lügat anlamlarına yer verilmiştir.

3. Ahmet Saim ARITAN, *Konya Dışındaki Müze ve Kütüphanelerde Bulunan Selçuklu ve Selçuklu Uslûbunu Taşıyan Cild Kapakları*, S.Ü. Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 1992.

Tezin giriş bölümünde cildin tarifi, tarihçesi, ekolleri, cilt çeşitleri, mücellidlik ve ciltcilik teşkilatı, cildin yapılışı Anadolu Selçuklu ve Anadolu Beylikleri Tarihi başlıkları altında giriş kısmı tamamlanmıştır. Birinci bölümde Anadolu Selçuklu ciltlerinde tezyînât ve ciltlerde görülen motiflerle mi'mârî ve diğer Türk san'atlarında kullanılan motifler arasındaki benzerlikleri ele alınmıştır. İkinci bölümde Anadolu Selçuklu Cildi'nin ve cilt kapaklarının bölümleri anlatılmış, Üçüncü bölümde malzeme ve teknik, üslup, kompozisyon ve ölçüler ve tipolojiler yer

almaktadır. Dördüncü bölüm Anadolu'daki bazı kütüphane ve müzelerde bulunan Anadolu Selçuklu ve bu üslubu taşıyan cilt örneklerine yer verilen katalog bölümüdür. Beşinci bölümde ise Anadolu Selçuklu ciltleri ile muâsırı Türk-İslâm ciltlerinin mukayesesi ve değerlendirilmeye yer verilmiştir. En sonunda da özet ve sonuç, dipnotlar, bibliyografya, fotoğraf, şekil ve stampajlar ile araştırma tamamlanmıştır.

4. Mine Esiner ÖZEN, *Türk Cilt Sanatı*, Ankara 1998.

Kitap üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Klâsik Doğu Ciltleri tarihçesi, klâsik cildin bölümleri, klâsik doğu cildinin batı cildi ile farkları, klâsik cildin çeşitleri örneklerle birlikte anlatılmıştır. İkinci bölümde Ciltçiler (mücellidan) başlığı altında ciltcilik teşkilatından ve usta isimlerinden bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde ise, cilt san'atı ile ilgili sözlük kısmı vardır. Bibliyografya kısmından sonra da çeşitli dönemlere ait cilt resimleri yer almaktadır.

5. Nuray YILDIZ, *Eskiçağda Yazı Malzemeleri ve Kitabın Oluşumu*, Ankara 2000.

Yazı malzemelerinin tarihi süreci ve kağıdın Çin'de icat edilişi ele alınıp kitabın oluşumu ve yayınlanma sürecinden geniş bir şekilde bahsedilmiştir.

6. İnci A. BİROL, Çiçek DERMAN, *Türk Tezyîni Sanatlarında Motifler*, İstanbul 2001.

Türk süslemesinde kullanılan motiflerin doğuşu, gelişimi ve bugünkü kullanımları hakkında bilgi vermektedir.

MAKALELER

1. Kemal ÇİĞ, " Türk Kitap Kapları", *Ankara Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.4., Ankara 1953. ss.1-61.

Giriş bölümü cilt san'atının tarihçesi ve örneklerden oluşmaktadır. Türk deri ciltleri yapımında kullanılan malzeme, teknik ve süsleme hakkında bilgilerle devam etmiş ve Türk deri ciltleri XV. yy.'dan başlayarak XX. yy.'a kadar dönemlerin özellikleri örneklerle anlatılmıştır. Türk Lâke Ciltleri ayrı bir başlık altında ele alınarak lâke san'atından ve san'atçılarından bahsedilmiştir. Son olarak da İstanbul

Topkapı Sarayı ve Türk-İslâm Eserleri Müzelerinde bulunan Osmanlı devri yazma eserlerin cilt fotoğrafları ile tamamlanmıştır.

2. İsmet BİNARK, "Kitapçılık Tarihimizden Bir Sayfa: Eski Türk Kitapçılık San'atları", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, C.17, Ankara 1968, ss.142-150.

Kültürün ve sanatın medeniyetlerin oluşumundaki etkisinden bahsedildikten sonra kitapsan'atlarından kâğıt âharcılığı,ebruculuk,kalem makasçılığı vekalemkeşlikten bahsedilmiştir.

3. Müjgan CUNBUR, "Türklerde Cilt San'atı", *Türk Dünyası El Kitabı*, I-III, C.2, Ankara 1992, ss. 453-457.

Türklerin İslam sanatına verdikleri önem anlatılmış, bilhassa da cilt san'atındaki öncü oluşlarından bahsedilmiştir. İlk ciltlerin bezemesi, ciltlerin malzemesinden, bölümlerinden, kapağın bölümlerinden,bezeme motiflerinden bahsedilmiştir.Türk ciltçiliğinin tarihi gelişimi yüzyıl olarak ele alınmış ve sonunda bazı cilt örneklerine yer verilmiştir.

4. Ahmet Saim ARITAN, "Ciltçilik", *T.D.V. İslam Ansiklopedisi*, C.VII, İstanbul 1993, ss. 551-557.

Cildin, tanımı ve tarihsel gelişimi ele alındıktan sonra üslûpları ve çeşitleri başlıklar altında ayrıntılı olarak incelenmiştir. Mücellit ve ciltcilik teşkilatı ve cildin yapılışı ayrıntılı olarak anlatılmıştır.Anadolu Selçuklu döneminden Osmanlıya kadar cilt tarihi hakkında bilgi verilerek makale tamamlanmıştır.

5. Ahmet Saim ARITAN, "Anadolu Selçuklu Cilt San'atının Özellikleri", *I-II Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri*, Konya 1993, ss.181-187.

Cildin tanımıyla başlayan makale,ilk ciltlerin özellikleri ve deriyle kaplı ilk ciltler hakkında bilgi verilmesiyle devam etmiştir.Daha sonra cildin gelişim süreci, Selçuklu ciltleri menşei ve Anadolu Selçuklu Ciltlerinin özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Cildin ve kapağın bölümleri hakkında bilgi verildikten sonra, ciltlerin tezyînat özellikleri başlıklar halinde bilgi verilerek makale tamamlanmıştır.

6. Ahmet Saim ARITAN," Selçuklu Cildlerinde İmzalar", *I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi*,C.1,Konya2001,s.39-42.

Türklerin cilt san'atındaki önemi hakkında bilgilerle makaleye giriş yapılmıştır. Cilt san'atının menşei hakkında yanlış bilinen düşünceler ve gerçeğin ne olduğu kaynaklardan delillendirildikten sonra ciltler üzerindeki imzalar, usta isimleri, imzaların bulunduğu yerler,imzanın uygulanış şekli başlıkları ile makale tamamlanmıştır.

7. Ahmet Saim ARITAN, "Selçuklu Cildinin Osmanlı Cildine Etkileri", *Hacettepe Üniversitesi V. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı ve Araştırmaları Sempozyum Kitabı*, 19-20 Nisan 2001, ss. 29-40.

Türklerde cilt san'atının başlangıcı ve en eski örnekleri anlatıldıktan sonra Selçuklu cildinin Anadolu Selçuklu cildine, Anadolu Selçuklu cildinin de Osmanlı cildine etkisinden bahsedilmiş ve bu etki örneklerle ayrıntılı olarak incelenmiştir.Resimlerle örnekler desteklenerek makale tamamlanmıştır.

8. Ahmet Saim ARITAN, "Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı", *Türkler*, C.7, Ankara 2002, ss.933-943.

Cilt tanımı yapıldıktan sonra deri ile kaplı ilk ciltler anlatılmıştır. İslâm cildinin ilk örnekleri ve Selçuklu,Anadolu Selçuklu dönemi ile XX. yy. a kadar cildin kısa bir tarihine yer verilmiştir. Selçuklu cildinin ve kapağının bölümleri ile tezyînatı, malzeme ve tekniklerinden de bahsedilmiş, Anadolu Selçuklu cilt san'atının üslûp ve kompozisyon özellikleri maddelenmiştir. En sonunda da genel bir değerlendirme yapılmıştır.

9. Ahmet Saim ARITAN, "Anadolu Selçuklu ve Bu Üslûbu Taşıyan Ciltlerde ZencirekTipolojisi Denemesi", *İstem*, S.1, 2003, ss.85 -102.

Çeşitli kütüphane ve müzelerde bulunan eserlerden elde edilen, Selçuklu ve Selçuklu üslûbu taşıyan ciltlerdeki zencireklerin tipolojisi çıkarılmıştır. 27 tane zencirek tipi tespit edilmiş ve örneklerle desteklenmiştir.

10. Ahmet Saim ARITAN, "Türk Cild San'atı", *Türk Kitap Medeniyeti*, İstanbul 2009, ss.60-97.

Cildin tanımı ile başlayan makale, ilk ciltler ve ciltciliğin gelişmesi başlığı ile devam etmektedir. Anadolu Selçuklu cildi özellikleri, bölümleri, tezyînatı, üslûp ve kompozisyon özellikleri ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Karamanoğulları cilt san'atı özellikleri madde madde anlatılmıştır. Osmanlı cildi yüzyıllara göre örneklendirilmiştir. Ardından cilt üslûpları ve çeşitleri, mücellidler ve ciltçilik teşkilatı, cildin yapılışı, cilt yapımında kullanılan malzeme, aletler ve teknikler ile makale tamamlanmıştır.

11. Zeren TANINDI, "Osmanlı Sanatında Cilt", *Osmanlı*, C.11, Ankara 1999, ss.103-107.

Osmanlı cilt san'atının XV. yy. da yapılan ilk örnekleri hakkında bilgilere yer verildikten sonra XV. yy. ikinci yarısından XX. yy. a kadar Osmanlı cildinin dönem özellikleri örnekleri ile birlikte anlatılarak makale bitirilmiştir.

12. Zeren TANINDI, "Kitap ve Cildi", *Osmanlı Uygarlığı Ansiklopedisi*, (Haz. H. İnalçık, G. Renda) C.2, Ankara 2004, ss.841-863.

Cildin tanımı ve bölümleri anlatıldıktan sonra ciltciliğin hangi coğrafyalarda geliştiği hakkında bilgiler verilmiştir. Daha sonraki başlıklarda kitap kaplarının XIII. yy. dan XVII. yy. a kadar Anadolu'daki gelişim süreci özellikleri ve örnekleri ile birlikte yer almıştır. XX. yy. ve günümüz ciltcilik anlayışından bahsedilmiş, bazı mücellitlerin isimleri ile makale bitirilmiştir.

13. Zeynep BALKANAL, "Bilgi ve San'atı Kaplayan Sanat: Ciltçilik", *Türkler*, Ankara 2002, ss.341 – 347.

Cildin tanımı ile başlayan makalede ilk deri ciltlerin Türkler eliyle oluşturulduğuna değinilmiş ve cilt tarihçesi yüzyıllara ayrılarak anlatılmıştır. Cilt üslûpları ve kompozisyonları ile ilgili bilgilerden sonra tezyînatları, bölümleri, çeşitleri ve kullanılan malzemelerden bahsedilerek makale tamamlanmıştır.

5. Kütahya Şehri

Kütahya şehri; geniş bir ova (Kütahya Ovası) kenarında yer alan Yellice Dağı (Acem Dağı) eteklerinde kurulmuştur². Kütahya'nın eski ismi Cotyoeum=Kotyoeüm ve Kotyom ve daha doğrusu Kutym'dur. Kütahya ismi bu isimden değişerek günümüze gelmiştir³.

Yerleşim tarihi antik dönemlere kadar inen şehir Küçük Frigya denilen bölgede bulunmaktadır. Milattanönce Lidyalılar, Persler ve İskender'in eline geçmiş onun ölümünden sonra Bitinya ve Bergama krallıkları idaresi altına girmiştir.MÖ. I. MS. IV. yy. larda Roma hakimiyetinde kalmıştır⁴.

Bu şehrin önemi Bizanslılar zamanındadır. O devirde Kutiom Piskoposluk merkezi ve ticari ehemmiyeti haiz bir şehirdi. Kütahya'da Roma ve Bizans zamanına ait eserler pek azdır⁵. Günümüze ulaşan sur ve burçlarının Bizans döneminde inşa edildiği anlaşılmaktadır⁶.

Türkler Zamanında Kütahya

Kütahya'nın Türkler eline geçtiği tarih belli değildir. Süleyman bin Kutalmış zamanından oğlu I. Kılıçarslan'ın Dorile mağlubiyetine kadar Türkler elinde olan Kütahya'nın kesin olarak Anadolu Selçukluları'nın eline geçmesi, Alaaddin Keykubat zamanındadır. Buna delil olarak 631/1233 tarihli Yoncalı Hamamı kitabesi dikkate alınmaktadır. Kütahyayı Bizanslılardan zapteden kumandan ise Selçuk ümerâsından **İmâdüttin Hezar Dinârî**'dir⁷.

XIII. yüzyıl ortalarında IV. Rükneddin Kılıçarslan döneminde Kütahya ve yöresi, Sâhib Ata Fahreddin Ali'nin uç beyliğine tayin edilen oğullarına iktâ olarak verildi. Aynı yüzyılın II. yarısında şehir ve çevresi Germiyanogullarının etkisi altında kaldı⁸.

² Mustafa Çetin Varlık, " Kütahya ", *T.D.V. İslam Ansiklopedisi* , C.26, İstanbul 2002, s.580.

³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, (Bizans ve Selçukiyelerle Germiyan ve Osman Oğulları Zamanında) Kütahya Şehri, Devlet Matbaası, İstanbul,1932, s. 7

⁴Mustafa Çetin Varlık,a.g.m.,s.580

⁵İsmail Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., s. 7

⁶Mustafa Çetin Varlık,a.g.m.,s.580.

⁷İsmail Hakkı Uzunçarşılı,a.g.e.,s. 9,10.

⁸Mustafa Çetin Varlık,a.g.m.,s.580.

Kütahya ve çevresinde Selçuklulara ait bir hayli eser vardır. Bunlardan, H.607 tarihli Karacaviran köyündeki tekke ve H. 631 tarihli Yoncalı Hamamı, H.634 tarihli Balıklı Camii ve H.641 tarihli Hıdırlık Mescidi Selçuklular zamanına ait kitabeli eserlerdir⁹.

Germiyoanoğulları Döneminde Kütahya

Osmanlı tarihlerinin yazdıkları gibi Kütahya'da Germiyan hükümetini kuran kişi Germiyan Bey isminde biri değildir. Zaten İbn-i Bibi'nin Selçuknâmesindeki "Veledi Ali Şîri Germiyânî" tabiri de Germiyanın ismi olmayıp bir kabilenin ismi olduğunu göstermektedir¹⁰.

Germiyanlılarla ilgili ilk bilgilere, 1240'da vuku bulan Baba İlyas ayaklanması vesilesiyle İbn Bîbî' nin Selçuknâme'sinde rastlanmaktadır. İbn Bîbî'de elebaşı Baba İshak olarak zikredilen ayaklanmanın bastırılması için Malatya civarından gelen Alişîr oğlu Muzâfferüddinden söz edilmektedir. Yine aynı kaynakta 1277'de meydana gelen Cimri (Şehzade Siyavuş), "Hüsameddin Veledi Alişîr-, Germiyânî" nin adamları tarafından yakalanmıştır. Cimri hadisesi sırasında, Sahip Ata Oğullarının emrinde görünen Germiyanlılar cimri olayındaki başarılarından dolayı kendilerine iktâ olarak verilen Kütahya "uc" mntıkasında zamanla gelişip güçlenerek Ankara ve çevresine hatta Kırşehir'e kadar hükmeden bir güç haline gelmişlerdir. Çünkü Batı Anadolu uc bölgesinde görülen Aydın, Menteşe, Saruhan ve Denizli beyleri, başlangıçta Germiyoanoğullarına bağlı birer subaşı durumundaydılar. Ankara Kızılbey Camii'ndeki minber kitabesine göre 1299 yılı civarında Selçuklulara bağlı bir beylik idi. Bu kitabeye göre bu tarihlerde beyliğin başında I. Yakup Bey bulunmaktadır¹¹. Selçuklu Devleti'nin ümerâsından olan Germiyanlı I. Yakub Bey Ankara şehrinin kale komutanı idi. Selçuklu Devleti'nin içinden çökmekte olduğunu gören I. Yakup, beyliğini ilan ederek Germiyan Devletini kurdu ve Kütahyayı başşehir yaptı. 1302 yılından 1429 yılına kadar 127 sene hüküm süren Germiyan Devleti kısa zamanda gelişti ve hatırı sayılır bir devlet halini aldı¹². 1340 yılına kadar hüküm süren I. Yakup Bey'in saltanatı beyliğin en

⁹İsmail Hakkı Uzunçarşılı,a.g.e., s. 19.

¹⁰İsmail Hakkı Uzunçarşılı,a.g.e.,s. 25.

¹¹ A.Osman Uysal, *Germiyoanoğulları Beyliğinin Mimari Eserleri*, Ankara 2006, 30-32

¹²Cumhuriyetin 50. Yılında Kütahya 1973 İl Yıllığı, Kütahya Valiliği, İzmir 1973,s.21.

güçlü olduğu yıllardır. Subaşıları, vezirleri, kadıları ve konaklarının bulunması, Osmanlıların henüz toparlanma aşamasında olduğu bu devirde, Germiyanlıların, Selçuklu devlet anlayışına uygun bir devlet teşkilatına sahip olduklarını göstermektedir. I. Yakup Bey'in ölümünden sonra oğlu Çahşadan Mehmet Bey yerine geçer. Onun zamanına dair pek bilgi bulunmamaktadır. 1361 tarihinde tahta geçen Süleyman Şah zamanı, artık Beyliğin Osmanlı ve Karamanlı baskılarını iyice hissettikleri bir dönemdir. 1381 yılında kızı Devlet Hatun'u Yıldırım Bâyezid'e vermek suretiyle kendi varlığını güvence altına almaya çalışmıştır. Kızına çeyiz olarak, Kütahya, Simav, Eğrigöz ve Tavşanlı' yı Osmanlılara vermiştir. Süleyman Şah'ın yerine geçen oğlu II. Yakup Bey Çelebi'nin saltanat yılları, Germiyanogulları Beyliğinin en çalkantılı ve son dönemidir. II. Yakup Çelebi, 1389'daki Kosova Savaşı' nda Osmanlılara asker yardımında bulunmuş; ancak I. Murad'ın şehadeti üzerine diğer Anadolu Beyleriyle ittifak ederek kız kardeşine çeyiz olarak verilen toprakların bir kısmını ve Kütahya'yı geri almıştır. I. Murad'ın yerine geçen Yıldırım Bayezid kendisine karşı ittifak yapan Anadolu Beylerine karşı harekete geçmiş ve Saruhan, Aydın, Menteşe beyliklerinin topraklarını ele geçirmiştir. Durumun vehametini gören II. Yakup Çelebi eniştesine hediyeler gönderse de artık güvenilmediği için subaşıları Hisar Bey'le birlikte Trakya'daki İspala Kalesine hapsedilmiştir. Yıldırım Bayezid, merkezi Kütahya olan Anadolu Beylerbeyliğine Sarı Timurtaş Paşa'yı tayin etmiştir. II. Yakup Çelebi bazı kayıtlara göre hapisten kaçarak Timur'a sığınmış, 1402'deki Ankara Savaşı'nda Timur'un safında yer almıştır. Yıldırım Bâyezid'in yenilmesiyle Timur II. Yakup Çelebi'ye topraklarını geri vermiştir. II. Yakup Çelebi Osmanlıdaki taht mücadelelerine karışmış ömrünün son döneminde de yerine bırakacak erkek evladı olmadığı için Edirne'ye giderek II. Murad'a topraklarını vasiyet etmiştir. Ülkesine döndükten bir yıl sonra da Kütahya'da vefat etmiş (832/1429) ve kendi imâretindeki türbeye defnedilmiştir¹³. II. Yakup Bey devri, ilim ve fikir hayatındaki canlılık, Kütahya'daki İmâret Külliyesi ve İshak Fakih gibi îmar faaliyetleriyle dikkat çekmektedir. Daha sonraları Osmanlı şairleri arasında zikredilen Şeyhoğlu Mustafa, Ahmedî, Ahmedî Dâi ve Şeyhî Sinan, hep Germiyanlı Sarayında yetişmişlerdir. Ayrıca II. Yakup Çelebi'nin, Kütahya'daki imâretine

¹³A.Osman Uysal, a.g.e., s.33- 41.

koydurduğu Taş Vakfiye Beylikler Devri Türkçesi'nin önemli belgelerindendir. Bağımsız bir devlet haline geldiği 1300 yılından 1429 yılına kadar varlığını devam ettiren Germiyanogulları Beyliği günümüzdeki Kütahya, Afyon, Denizli ve Uşak şehirlerinin çeşitli ilçe ve kasabalarını da içine alıyordu. Buralardaki çeşitli ekonomik faaliyetlerin canlılığına paralel olarak ticaret yolları üzerinde pek çok han inşa edilmiştir. Germiyanogulları zamanından günümüze aslî durumunu kısmen ya da tamamen koruyarak bugüne gelmiş belli başlı bazı yapılar şunlardır; Kütahya'da II. Yakup Bey Külliyesi (814/1411), İshak Fakih Külliyesi (825/1422), Kütahya Kal'a-i Bâlâ (Yukarı Kale) Camii (779/1377), Kütahya Kurşunlu Camii (779/1377), Afyon Arasta Mescidi (756/1355), Vâcidiye Mederesesi (714/1314), Kütahya II. Yakup Çelebi Türbesi ve Taş Vakfiye (817/1414), Kütahya İshak Fakih Türbesi (825/1422), Kütahya Saray Hamamı (XIV. yüzyıl ortaları), Kütahya Küçük Hamam (889/1484), Çakırsaz Hanı (XIV. yüzyılın II. yarısı), Eğret Hanı (XIV. yüzyılın II. yarısı), Kütahya Kalesi, Sandıklı Kalesi (725/1324)¹⁴.

Osmanlılar Zamanında Kütahya

Yıldırım Bayezid 792/1390' da Kütahya ve diğer bütün Germiyan topraklarını Osmanlı idaresi altına aldı. II. Yakup Bey, 817/1414' te Çelebi Mehmet sayesinde tekrar Kütahya'ya ve Germiyan memleketlerine Osmanlı himayesi altında sahip oldu. Yakup Bey erkek çocuğu olmadığı için 831/1428' de Edirne'ye giderek II. Murat ile görüşüp memleketini ölümünden sonra ona bıraktığını bildirdi. 836/1433-841/1438 yılları arasında II. Muradın büyük şehzadesi Alâaddin Bey sancak beyi olarak Kütahya'da bulundu. 855/1451' de Anadolu Beylerbeyliği'nin merkezi olan Kütahya İshak Paşa'ya verildi.

XVI. yüzyılda Anadolu taraflarına yapılan seferlerde hem bir toplantı yeri hem de önemli bir yol kavşağı idi. Şehzade Bayezid ve Selim'in sancak beylikleri sırasında Kütahya siyasi ehemmiyet kazandı. Kütahya, Anadolu Beylerbeyliğinin merkezi olduğundan birçok tanınmış devlet adamı burada vali olarak bulundu.

III. Selim devrinde (1789-1807) Fransızlar ile yapılan savaşlarda Mısır ve Suriye'de esir alınan Fransız askerlerinin ikamet ettirildiği Kütahya, Osmanlı-Mısır

¹⁴A.Osman Uysal, a.g.e., s. 41- 295.

savaşlarında önemli olaylara sahne oldu. Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa Konya'da Osmanlı kuvvetlerini yenerek Kütahya'ya kadar ilerleyip şehre hakim olduysa da kısa bir süre sonra **Kütahya Antlaşması** ile 1833'te buradan çekildi. 1848 ihtilallerinin ardından Osmanlı Devleti'ne sığınan başta Lajos Kossuth olmak üzere Macar Milli hareketinin önde gelenlerinin yerleştirildiği (1848-1851) Kütahya, bu olaylar dolayısıyla milletlerarası siyasette önem kazandı¹⁵.

Osmanlılar zamanına ait bazı eserler; Ulu Camii (813/1410), İshak Fakih Camii (837/1433), Hisar Bey (Saray) Camii (893/1487), Menzilhane (912/1506), Karagöz Paşa Camii (915/1509), Balıklı Hamamı (956/1549), Balıklı Camii minaresi (1052/1642) ve tekkesi (1164/1750), Rüstem Paşa Medresesi (957/1550), Sakahane (1179/1765), Ali Paşa Camii (1212/1797), Vahit Paşa Kütüphanesi (1227/1812) kitabeleri olan eserlerden bazılarıdır¹⁶.

Kütahya hakkında eski seyahatnamelerden en doğru ve ayrıntılı bilgi veren Evliyâ Çelebi'dir. Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'nde "Anadolu eyaletinin tahtıdır, vezirliktir. Âli Osman Anadolu tarafından sefere çıksalar Kütahya veziri askeri ile çarhacı olur ve eyaletinde 14 sancaktır, cümle eyaleti asker ile eli beratlı 40.000 asker olup ve eyaleti azîm vilâyettir." şeklinde bahsetmektedir. Ayrıca Kütahya Kalesi, İç kale, Hisar, Hıdırlık tepesinden, mahallelerinden, saraylarından, camii, han, hamam, medrese ve tekkelerinden bahsederek Kütahya insanının giyim kuşam ve yemekleri hakkında da bilgiler verir¹⁷.

Kütahya önemli bir yol kavşağı üzerinde bulunduğundan ticari bakımdan da Germiyanogulları ve Osmanlı zamanlarında hareketli idi. Yakın çevresindeki gümüş üretimi zenginlik kaynaklarından biriydi. Kütahya'da çinicilik özel bir yer tutar. Tarihi bulgular buranın Frigler döneminden beri bir seramik merkezi olduğuna işaret eder. "Milet işi" denilen Osmanlı seramiklerinin XIII. yüzyıl sonu ile XIV. yüzyılda yapıldığı tespit edilmiştir¹⁸.

¹⁵Mustafa Çetin Varlık, a.g.m., s.580-581. ; "Cumhuriyetin 50. Yılında.....",s.22-23-24.

¹⁶"Cumhuriyetin 50. Yılında.....", s. 24. ; İsmail Hakkı Uzunçarşılı,a.g.e.,s.108-129.

¹⁷Evliya Çelebi, a.g.e., İstanbul 1985,C. VIII.,s. 501-506.

¹⁸Mustafa Çetin Varlık,a.g.m.,s.582.

6. Kütahya Vahîd Paşa Yazma Eser Kütüphanesi

Kütüphanenin kurucusu Vahid Paşa aslen Kilisli olup küçük yaşta babasını kaybetmiş ve annesinin Saray Baltacısı Osman Hulusi Efendi ile evlenmesi üzerine İstanbul'a yerleşmiştir ve "İstanbullu" diye de anılmıştır. İyi bir tahsil gördükten sonra, devletin üst makamlarında önemli görevlerde bulunan Vahid Paşa, Maliye tahsil kalemligi, zecriye başkâtipliği ve Evkaf Müdürlüğü yapmıştır (1221/1806). Daha sonra önce defterdarlık makamına, bir ay sonra da rikâp reisülküttablığına (dış işleri bakanı vekilliği) getirilen Vahid Paşa, bu görevde üç ay kaldıktan sonra, azledilerek Kütahya'ya sürgüne gönderilmiştir (1224/1809). Vahid Paşa iki seneye yakın Kütahya'da kalmıştır¹⁹.

Kısa aralıklarla Tophane nazırlığı ve Tersane Eminliği, ardından Teke ve Hamid Sancak Beyliğine atanmasını Hanya ve Sakız Adası muhafızlığı takip etmiş, 1821-1822 yıllarında Sakız Adasında ortaya çıkan olayların bastırılmasında büyük yararlılık göstermiştir. 1824'te Halep valiliğine getirilen Vahit Paşa 1827 senesinde Çanakkale civarında eski İstanbul mevkii muhafızı oldu. Bosna Valiliği görevine başlayamadan 14 Ağustos 1828'de vefat etti. Kabri Çanakkale'nin Geyikli köyündedir²⁰. Memuriyet hayatının büyük bir kısmını meşakkatlerle geçiren Vahid Paşa'nın, hüner ve marifet sahibi, şair, edip, ilmi yüksek, fakat biraz kibirli zat olduğu söylenir²¹.

Eserlerinde edebi bir dil kullanmaya özen gösteren ve babalığı Osman Hulûsi'den talik ve nesih hatla güzel yazmayı öğrenen Vahid Paşa kendi yazdığı eserlerinden bir nüsha kütüphanesine bırakmıştır.

1. Sefâretnâme: Matbu olup elçilik göreviyle Avrupa'da bulunduğu zamana dairdir, 2. Minhâcü'r-Rumât: Bu eser ok tâlimine dairdir. Yedi bölümden oluşur, 3. Mirkâtü'l-Münâcaat: Şeyh Nûreddin Dimyâti'nin Esmâü'l-Hüsnâ kasidesine yazdığı şerh, 4. Târîh-i Vak'a-i Cezîre-i Sakız: 1821'deki Sakız adasındaki Rum isyanıyla

¹⁹İsmail Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., s.129-130; Mehmet Taşkın, "Vahîd Paşa ve Kütüphanesi", Yedi İklim Dergisi, Kasım 1995, S. 68, s. 86-87.

²⁰Fahri Maden -Mustafa Eğilmez, *Vahit Paşa'nın Hayatı Sakız Vak'ası*, İstanbul 2012, s.20.

²¹İsmail Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., s.131.

ilgili olarak yazdığı eserdir, 5. İngilizlerle müsalehasına dair takrir tarzında yazdığı risâle²².

1809'da Dış İşleri Bakanlığından (Reisü'l-küttâb vekilliğinden) azledilerek Kütahya'ya sürgüne gönderilen Vahid Paşa, Kütahya'nın yüksek âlimlerinden Abdül Bâki Efendi'nin dersinde bulunmuş ve onun fazlı keremine hürmeten, Ulu Cami'nin son cemaat kısmında, sağ köşede yer alan bölümü satın alarak başladığı inşâ faaliyetini 1812'de tamamlayarak, halkın istifadesine sunmuştur. Kütüphanesinin başına da idareci olarak Ağarılı Fikri Abdülbâki Efendi ile Akça Köylü Mehmed Efendi'yi bırakmıştır²³.

Mühründe "Vahîdi Asrola Seyyid Muhammed" ibaresi kazılmış olan Vahîd Efendi'nin Ulu Camii'deki giriş kapısı üzerinde de talik hatla hâk edilmiş manzum kitabesi vardır²⁴ ve şöyledir²⁵: (Resim-1)

Resim: 1. Kütahya Vahîd Paşa Kütüphane kitabesi.

Kâmûs - ı ilmü irfân sâbık reis-i zişânYani Vahîd-i devrân allâme-i zamâne

Misbâh-ı dînü devlet mişkât-ı bezm-i re'fetDav-ı sirâc-ı himmet bir fâzıl-ı yegâne

Muhtârı akilânın bürhân-ı fâzılânınMirsâd-ı vâsılânın her tavrı akilâne

Kıldı o zât-ı vâlâ darü'l kitâb inşâ Koydu fûnûn-ı şettâ lûtf etdi tâlibâne

Tahrîr olundu Aynî nazmu'l-le'âl târih Cûd-ı Vahîd Efendi yapdı kitâbhâne.(1227/1812)²⁶

²²İsmail Hakkı Uzunçarşılı,a.g.e.,s.131-133.

²³Mehmet Taşkın, a.g.m., s. 86; İsmail Hakkı Uzunçarşılı,a.g.e.,s.132.

²⁴Mehmet Taşkın,a.g.m.,s.86.

²⁵Fahri Maden -Mustafa Eğilmez,a.g.e.,s.28.

²⁶Fahri Maden -Mustafa Eğilmez,a.g.e.,s.28.

Vahîd Paşa görevi dolayısıyla bulunduğu yerlerden de kitap göndererek kütüphanesini zenginleştirmiştir²⁷. Kuruluş kataloğunda 900 kitabı bulunan kütüphane,kısa sürede 1200 cilde ulaşmış, Mevlevîhâne ve Molla Bey kitaplıklarının da ilavesi ile daha da artmıştır. Daha sonra kapanan Molla Bey Kütüphanesi ile Kütahya Mevlevîhânesi'nin el yazmaları da bu koleksiyona dahil edilmiştir²⁸. 1932 yılına kadar ilk kurulduğu yerde faaliyetini sürdüren Kütüphane,Vali Nusret Bey'in yardımıyla daha sonra Ulu Cami karşısındaki Germiyanoglu II. Yakup Bey tarafından yaptırılan ve Gök Şadırvan olarak bilinen İmaret Mescidi'ne nakledilmiştir. Elli yedi yıl İmaret Mescidi'nde hizmet verdikten sonra, burasının da dar gelmesi ve kitapların nemlenip tahrib olması sebebiyle 1981 yılından itibaren²⁹ bir çok kamu binasında hizmet vermeye başlamıştır. Yazma eserlerin daha iyi bir ortamda korunması ve araştırmacıların daha rahat bir ortamda çalışması için 2015 yılında İl Özel İdaresi tarafından boşaltılan binaya taşınmış ve halen bu binada Vahîd Paşa Yazma Eser Kütüphanesi olarak hizmet vermektedir³⁰.(Resim-2)

Resim: 2. Vahit Paşa Yazma Eser Kütüphanesi'nin günümüzdeki hizmet binası

(Latife Durmuş'tan)

Kütüphanenin yazma eser koleksiyonunda yapılan istatistiklere göre; 3242 adet yazma eser, 5556 adet de eski harfli basma eser bulunduğu tespit edilmiştir. Bunlardan 242'si Arapça, 191'i Farsça ve 394'ü de Türkçedir. Konuları açısından incelendiğinde bu eserlerin Tarih, Edebiyat, Felsefe, Mantık, Dil Bilimleri (Arapça dil bilgisi), Tefsir, Hadis, Fıkıh, Kelâm ve Akâid ile ilgili oldukları görülmektedir.

²⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı,a.g.e.,s.132.

²⁸ Kütahya Vahid Paşa Yazma Eser Kütüphanesi Müdür Vekili Halil Kahraman'dan 23/01/2017 tarihinde alınan bilgiler.

²⁹ Mehmet Taşkın,a.g.m.,s.86.

³⁰ "Kütahya Vahid Paşa Yazma Eser Kütüphanesi Müdür Vekili.....".

Bunlar arasında Vahid Paşa'nın kendi eserleri de yer almaktadır³¹. Ayrıca, Fen ilimleri, Astronomi, Matematik, Coğrafya, Tıp, Felsefe, Sosyoloji gibi konuları ihtiva eden eserler de mevcuttur³².

Kütüphanede orijinalligini muhafaza eden eserler daha ziyade Vahîd Paşa'nın mührünü taşıyan kitaplardır³³. Vahîd Paşa'nın Arapça mühründe “Ve kad vekaftü hâze'l-kitâbü li-muizzî't tullâbi bimedîneti Kütahya bi-şartı en lâ yührace min harîmî hizânetin ve ene'l-fakîr MehmedEmin Vahîd reîsû'l-küttâb sâbikan ğaferallahü lehû ve li-vâlideyhi sâbikân velâhikan” yazmaktadır. Bu mühürler eserlerin genelde ilk veya son sayfalarında bulunmaktadır. (Resim-3)

Mührün tercümesi ise şöyledir: “Bu kitabı Kütahya Şehri'ndeki ilimtaliplerine yardım maksadiyle, dışarı çıkarılmaması şartıyla vakfettim. Ben, fakir Seyyid Muhammed Emîn Vahîd. Eski Reisûlküttâb - Allah onu ve ana babasını, evvelkileri ve sonrakileri bağışlasın - 1226”³⁴.

Resim 3. Yazma Eserlerdeki Vahid Paşa'ya ait mühür ve kütüphane mührü.

(Latife Durmuş'tan)

Yazılış tarihi itibariyle kütüphanede bulunan eserlerin en eskisi 903 yıllık H.504 tarihli "Manzume-i Neseфиyye' fi el Hilâfiyye" adlı Ebu Hasef b. Ömer Neseфи'ye ait 139 sayfalık bir eserdir³⁵. Kütüphanede ayrıca Fuzûlî, Bâkî, Nâbî, Ali

³¹Ali Çelik , "Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi ve Temel İslam Bilimleri ile ilgili Bazı Yazma Eserler ", Osman Gazi Üniv. Sos. Bil. Dergisi, C.I.,S.1,Aralık 2000,s.18.

³² "Kütahya Vahid Paşa Yazma Eser Kütüphane Müdür Vekili.....".

³³ Mehmet Taşkın,a.g.m.,s.87.

³⁴ Mehmet Taşkın,a.g.m.,s.88.

³⁵ Mehmet Taşkın, a.g.m., s.87; Fahri Maden -Mustafa Eğilmez,a.g.e.,s.29-30.

Şir Nevâî gibi Türk Edebiyatının en büyük şairlerinin divanları da yer almaktadır³⁶. Vahîd Paşa'nın babalığı Osman Hulusi Efendi tarafından 1196/1782 'de istinsah ettiği ve başına düştüğü notta kütüphanenin kuruluşu ile ilgili bilgiler verdiği³⁷ serlevhası tezhibli Kur'an-ı Kerim (Resim-4) mevcuttur. Ayrıca 555/1160 tarihli, 1326 envanter numaralı serlevhası ve sure başlıkları tezhibli Kur'an-ı Kerim (Resim-5), birkaç tane de minyatürlü yazma bulunmaktadır. Kütüphanede ayrıca ciltleri san'at değeri taşıyan Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerine ait çok sayıda cilt örneği de vardır.

Resim: 4. Kütahya Vahid Paşa Yazma Eser Kütüphanesi, 01.

Osman Hulusi'nin yazmış olduğu Kur'an-ı Kerim'in müzehheb serlevha sayfası.

Resim: 5. Kütahya Vahid Paşa Kütüphanesi, 1326.

555/1160 tarihli, serlevhası ve sure başlıkları tezhibli Kur'an-Kerim.

³⁶ Mustafa Erdoğan - Atilla Batur, "Kütahya Vahîd Paşa İl Halk Kütüphanesi'nde bulunan Türkçe El Yazmaları-1: Divanlar", Dumlupınar Üniv. Sos. Bil. Dergisi, Yıl 1, S. 2, Haziran 1999, s. 207.

³⁷ Ali Çelik, a.g.m., s.18. (Kütüphane'nin kuruluşu ile ilgili ayrıntılı bilgiler için bkz; Ali Çelik, a.g.m., s. 18.)

Kütahya Vahîd Paşa Yazma Eser Kütüphanesi Vakfiyesi

Vahîd Paşa, kütüphanesi için bir de vakıf kurmuş ve vakfiyesini de bizzat kendisi hazırlamıştır. Yazma vakfiye 1230 demirbaş numarasıyla kütüphanede mevcuttur³⁸. (Resim-6-7)

Paşa vakıf için kendi mülkünden on iki bin esedî guruş ayırıp kârı alınmak üzere İstanbul Rum Patrikhanesi, Metropolitan cemaatine yatırmıştır. Ayrıca Gemiş nahiyesine bağlı Enne köyündeki Dövlek Değirmeni ile Gökçimen mahallesindeki Söğütlü Değirmenini satın alıp kiraya vererek elde edilen gelirin vakfına aktarılmasını şart koşturmuştur. Sağlanan gelirlerden iki kütüphaneciye 60'şar akçe verilmesini istemiştir³⁹.

Yazılış Tarihi : 19 Zilkâde 1226 /5 Aralık 1811 -İstanbul

Yazı türü : Nesih

Hattatı : İbrahim Vehbi Efendi

Vakfın Adı : Kütahya Vahid Paşa Kütüphanesi Vakfiyesi

Resim: 6.Vakfiyenin ünvan sayfası.1230.

³⁸Ali Çelik,a.g.m., s.18

³⁹Mehmet Taşkın,a.g.m.,s.86.(Ayrıca gelirlerin dağılımı için bkz.Mehmet Taşkın,a.g.m.86)

Resim: 7.Vakfiye'nin Ketebe sayfası.

Vakfiyede şunlar yazmaktadır;

Azamet-i Kibriyâ sahibi olan Allah ‘a sonsuz hâmd ve şükürden sonra Resûlû hidâyet vasıtasıyla gönderdiği Kütüb-i Kayyime-i Kur’ ân ile insanı, yaratılan bütün varlıklar arasında hitâbına mazhâr ederek üstün kılmıştır.O’nun son peygamberi olan Hazret-i Muhammed Mustafa (SAV)’ya sayısız salât ve selâm olsun. Din-i İslâm yolunda her biri birer yıldız olan ve ahlakta ulaşılabilecek en üst mertebelere ulaşmış faziletli Sahabe-i Kirâm’a, Ulemâ-i Ümmet’e de selâm olsun.

Bundan sonra; bu vakfin kurulmasını sağlayan eski Reisü’l Küttâb ve hâlâ Tophâne Amiri olan faziletli ve takvâ sahibi Ali Ağa’nın torunu, Osman Efendi’nin oğlu Seyyid Mehmed Vâhid Efendi, sahip olduğu malların en iyisi,en kıymetlilerinden vakfedeceğini niyet edip,İstanbul’da merhûm Abdullah Efendi’nin oğlu Mevlâna Mehmed Tâhir Efendi’nin evine giderek,Vakfiyenâmede ismi geçen diğer zevâtın huzurunda vakfin mütevellisini tayin ederek, Divân-ı Hümayun Hacegânlarından merhum Muhammed Emin Efendi’nin oğlu Sünbülzâde Seyyid Abdulbâki Efendi’nin huzurlarında bu vakfı tescil ettirmiştir.

Kütahya’da vazife yaptığım dönemde talebelerin ve ulemânın ihtiyaç duydukları kitapları bulamadıklarından son derece sıkıntı çektiklerini yakinen müşâhede ettim. Bunun için bir kütüphâne kurmaya niyet ettim. Merhum Sultan Yıldırım Bayezid Han Câmii (Kütahya Ulu Câmii) şeriflerinin orta kapısının

solundaki kubbelerden birini, Seyyid Muhammed Zeki Efendi'nin izni ile senelik yirmi akçe karşılığında kütüphane olarak kullanmak üzere inşâ ettim.

Kütüphaneye vakfettiğim kitaplarımın ve kütübhanede hizmetlerin daim yapılması için, malımdan 12 “ Esedî Kuruş “ ve Kütahya'ya bağlı Gümüş Nahiyesi, Enne karyesi (köyü) toprağında Kar deresinde bir Su değirmeni vakfettim.

Vakfin senelik geliri 1440 kuruştan; tayin ettiğim kütüphaneciye günlük 60'ar akçe ücret verilecek. Vakfin şartları gereği güvenilir, doğru ve mütedeyyin olmak üzere ulemâdan iki kişinin beldedeki diğer ulemaların onayından sonra vazife yapmaları sağlanacaktır. Bunlar cumâ günü hariç haftanın diğer günlerinde güneşin doğuşundan akşam batışına kadar kütübhaneyi açık tutmaları, gelen talebeye ve kişilere yardımcı olmaları ve kütüphane şartlarına harfiyyen uymaları gerekmektedir. Bu şartlara uymayarak kitablardan istifadeye mâni olanları dünya ve ahirette cezasını bulmak üzere Râbb'ül âlemînin kahr-u adâletine havale ediyorum.

Vazifeli efendilerden birisi Allah'ın emriyle vefat ettiği takdirde, geride kalan hizmetini yerine getirecek salîh ve takvâ sahibi bir çocuğu var ise görevin ona verilmesi, yok ise veya olan evladı bu işe ehil değilse kesinlikle verilmesin. Bu görev beldenin müftüsü, müderrisi ve diğer ulemâsının gözetiminde, daha sonra Şeyhül İslâm'ın onayı ile ehil birine verilsin.

Bu şartlara uymayan biri görevi alır ise buna asla berât (izin belgesi) verilmesin. Her sene Muharrem ayının başında beldenin hâkimi, müftüsü ve bütün ulemâsının huzurunda kütüphanemdeki bütün kitaplarımın dökümünü bir defter halinde tutsunlar.

Bu defter hâkimin onayından sonra Vakfin mütevellisi (sorumlusu) tarafından Anadolu Muhasebesi Kalemünde (Anadolu Defterdarlığı) korunmak üzere gönderilsin. Eğer ki sayılan kitaplardan eksik çıkar ise, kitabın aynısı görevliden tanzim edilerek o kitap yerine konsun. Bu mes'uliyetinden dolayı Kütahya Hâkimi'ne her sene 1200 akçe verilsin. Yıldırım Bayezid Han Camii'nde; fıkıh ve hadis dersleri okutmak üzere bir âlim 30 akçe günlük ücret karşılığında görevlendirilsin. Müezzin başı, 10 akçe karşılığında, ben hayatta iken sağlık ve

afiyetim için vefatımdan sonra benim ve vâlideynimin ruhu içün Cemaâti Müslimîn den birer Fâtiha-i Şerif okumalarını ricâ etsin.

Kütüphanemin temizliği için kayyim başı'lara günlük 6'şar akçe, kütüphanemin diğer hizmetleri için günlük 30 akçe ve idaresi için de günlük 10 akçe verilsin.

Vakfin idaresinden temizliğine ve tamirine kadar yapılan harcamalardan sonra kalanıyla vakfin mütevellisi beldenin ilmi heyetinin uygun görüşü ile kütüphaneye kitap alsın. Vefatımdan sonra gelen neslimin çocukları kız ve erkek hepsi, koymuş olduğum bu şartlara uymak zorundadır.

Bütün bu işlerden sonra; Kütahya'da bulunan âlimlerden en bilgili ve en lâıyk olanına bu vazifeler verilerek devamı sağlana.

Eğer bundan geri dönülür ise vakfin tamamını Seyyid Abdalbâki Efendi'nin üzerine alacağını ve vakfin şartlarına uygun olarak Hazret-i İmâm-ı Azâm Ebu Hanife Efendimizin mezheplerinde, Hazret-i Yûsuf İmâmi's-sâni İmâm-ı sâlis Muhammed bin Hasan eş-Şeybânî ve İmâm Abdullah el-Ensâri hazerâtının indinde müctehidînin görüşleri ile tasarruf edeceğini bildirmiştir.

Bu vakfin kurulmasında ve geri dönülmeyeceği hususunda ittifak eden ve bütün şartlara nezaret eden şahitlerin huzurunda, evvela vakfin sıhhat ve cevâzına ve ikinci olarak lüzûmuna, 1226 senesi Zilkâde ayının 19. gününde câri-i şeriâta uygun olarak karar verildi.

- Ricâl-i Devlet-i âliye'den (*Yüksek Devlet Görevlisi*)

Sa'âdetlû İrfanzâde Muhammed Arif Efendi

- Ricâl-i Devlet-i âliye'den (*Yüksek Devlet Görevlisi*)

İsmetlû Sultân-ı Aliyetü'ş-şân Kethüdası

Sa'âdetlû es-Seyyid Mustafa Nazif Efendi

- Hâcegân-ı Divân-ı Hümayûn'dan (*Divan-ı Humayun hocalarından*)

Mektûb-i Hazreti-i Sadr-ı Âli Hulefâsından (*Sadrâzam özel kalem görevlilerinden*)

İzzetlû es-Seyyid Muhammed Arif Efendi

- Hâcegân-ı Divân-ı Hümâyûn'dan (*Divan-ı Humayun hocalarından*)

Kethüda Kalemi Hulefâsından(*Sadrâzamlık Kethüda dairesi görevlilerinden*) Muhammed Arif Efendi

- Eşrâf-ı Kuzât'tan (*Hakimlerin ileri gelenlerinden*)

Muhammed Said Efendi İbn-i Pir Osman

- İmam es-Seyyid İsmail Efendi İbn-i es-Seyyid Ömer Efendi
- Muhammed Eşref İbn-i Abdullah Efendi⁴⁰.

⁴⁰ Kütüphane vakfiyesinin günümüz Türkçesine çevrilmiş hali Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden Kütüphane yetkilileri tarafından temin edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK CİLT SAN'ATI

1.1. Cildin Tanımı

"Cilt kelimesi dilimize Arapçadan geçmiştir ve "Deri" demektir "⁴¹. "Koruma ve süsleme amaçlı kitap kapları çoğunlukla deriden yapıldığı için cilt adını almıştır"⁴². Cilt, " kitabın yapraklarının yıpranmasını önleyen koruyucu kap, kapak"⁴³ olarak tanımlandığı gibi "kitap ya da dergi kapaklarının dağılmasını önlemek için yapılmış özel kap"⁴⁴ diye de tanımlanır. Cildin en muteber tanımı ise "bir mecmua veya kitabın yapraklarını dağılmaktan korumak ve sırasıyla bir arada toplu olarak bulundurmak için ince tahtadan, deriden veya üzerine deri, kâğıt ve bez gibi şeyler kaplı mukavvâdan yapılan kaplara denir" şeklindedir"⁴⁵.

Yazma ve basma kitapların yapraklarının yıpranmaması ve dağılmadan saklanması için birbirine dikilerek koruyucu kapaklar içine yerleştirilmesi san'atı"⁴⁶ zamanla süsleme san'atlarından biri haline gelmiştir"⁴⁷. Teclid (ciltleme) işini yapanlara mücellid (ciltçi) denilmiştir"⁴⁸.

1.2. Tarihi Gelişimi

Eski çağlarda; yazı ve yazıtlar ,kil tablet, hayvan kabuk ve organları, ipek kumaş parçaları, kemik, bambu, ağaç kabukları,palmiye yaprakları,metaller, papirüs ve parşömen gibi malzemeler üzerine yazılırdı"⁴⁹.

Kullandığımız kağıdın icadı ise; Çin imparatoru Hedi döneminde sarayda hizmet eden Cai Lun 'un, ağaç kabuğu, kenevir artıkları, paçavralar ve eski balık ağlarından kâğıt yapmasıyla olmuştur. İmparatora sunulan ve beğenilen bu kağıt o günden beri her yerde kullanılmıştır. Fakat geçtiğimiz yüzyıllarda araştırmacılar Batı

⁴¹ Kemal Çığ, "Türk Kitap Kapları", *Ankara Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 4, Ankara 1953,s.8

⁴² Mine Esiner Özen, *Türk Cilt Sanatı*, Ankara 1998, s.9

⁴³ Zeren Tanındı, " Cilt ",*Eczacıbaşı San'at Ansiklopedisi*, C.1, s.347.

⁴⁴ Metin Sözen, Uğur Tanyeli,"Cilt",*Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*,İstanbul 1986,s.69.

⁴⁵ Celal Esat Arseven, 'Cilt', *San 'at Ansiklopedisi*, C.I, İstanbul 1975, s.341.

⁴⁶ "Ciltçilik", *Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi*,C.6, Ankara 1986,s .1.

⁴⁷ "Cilt ",*Türk Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1963, C. XI, s. 2.

⁴⁸ Mine Esiner Özen,a.g.e., s.9

⁴⁹Nuray Yıldız, *Eski Çağda Yazı Malzemeleri ve Kitabın Oluşumu*, Ankara 2000,s.48.

Çin'de çok erken tarihli kağıtlar bulmuşlar ve kağıdın M.Ö. II. yüzyılda icad edilmiş olduğunu kabul etmektedirler⁵⁰.

Kitabın biçimi bugünkü durumuna gelinceye kadar, kil için kullanılan tabletlere, papirüsün kitap şekli olan ruloya, sonra ağaç levhalara ve sonunda da parşomenin kitap şekli olan kodekse zaman içerisinde değişip durmuştu⁵¹. Cilt ve ciltciliğin gelişerek yaygınlaşması kağıdın icadından sonra olmuştur⁵². Kitap zevkini kazandırmak bakımından çok kuvvetli bir kültür hizmeti görmüş olan bu sanat'ın tarihi çok eskiye dayanmaktadır⁵³.

Önceleri balmumu ve papirüs üzerine levha halinde yazılan yazıları sırayla bir arada bulundurulması için oluşan kitabın iki tarafına ince tahta kapaklar geçirilmiş ve kenarına açılan deliklerden iplerle birbirine bağlanarak ciltler yapılmıştır. Bu nedenle cildin tarihi çok eskidir. Üzerine yazı yazılmış deri levhaların bir araya getirilerek kenarlarında deri kaytanlarla birbirine bağlanarak muhafaza etmek için de üzerlerine kapak geçirmek usulü ile başlayan cilt san'atı yavaş yavaş ilerlemiş ve kağıdın icadıyla ciltcilik de tekamül ederek daha muntazam kaplar meydana getirilmiştir⁵⁴. Ele geçmiş en eski cilt kapakları IV. yüzyıla ait olup papirüs üzerine sade ve gösterişsiz bir şekilde meşin kaplanarak yapılmışlardır⁵⁵.

Çinlilerden kağıt yapımını öğrenen Türklerin cilt yapımını da onlardan öğrendikleri iddialarını boşa çıkaran **Çin Tarihi** yazarı Wolfram Eberhard Çinlilerin kitaplarının tomar halinde olduğunu⁵⁶ delil göstererek, " Türkler Çinlilerden kağıt yapmayı öğrenmişler fakat deri işlemeciliğinde maharetli oldukları için de ciltciliği Çinlilerden önce başarmışlardır" diye belirtmektedir⁵⁷.

Esasen Çin'de ciltciliğin gelişmesi, Uygur san'atkarlarının Çin illerine göçüp yerleşmesiyle başladığı gibi, İran'a ve Halife Mu'tasım Billah zamanında da Samarra'ya giden (IX.yy.) Uygur Türkleri bu memleketlerde cilt san'atının

⁵⁰Jonathan M. Bloom, *Kağıda İşlenen Uygarlık*, İstanbul , 2003,s.55-58.

⁵¹Nuray Yıldız,a.g.e.,s.211.

⁵²İsmet Binark, *Eski Kitapçılık Sanatlarımız*, Ankara 1975,s.1

⁵³Zeynep Balkanal, "Bilgi ve Sanat'ı Kaplayan San'at, Ciltcilik ",*Türkler*,C.12,Ankara 2002 ,s.341.

⁵⁴Celal Esat Arseven, a.g.md.,s.341.

⁵⁵Ahmet Saim Arıtan," Ciltcilik ",*T.D.V.İslam Ansiklopedisi*,C.7,İstanbul 1993, s.551.

⁵⁶Wolfram Eberhard, *Çin Tarihi*, Ankara 1987,s.120

⁵⁷Wolfram Eberhard, a.g.e.,s.221.

ilerlemesinde ve bir san'at kolu olarak yerleşmesinde büyük rol oynamışlardır. Kendi san'at damgalarını da bu gittikleri ülkelerin ciltlerine vurmuşlardır⁵⁸. Kağıdın kullanım potansiyelini de keşfeden Batı Asya Müslümanları olmuş ve kağıt İslam dünyasına Türkler tarafından tanıtılmıştır⁵⁹.

1.3. Türklerde Cilt San'atı

1.3.1. İslam Öncesi Dönem

Türklerde cilt san'atı, Türk san'at tarihinde, eski sanatlarımızın başında gelir⁶⁰. İlk Türk ciltleri, Doğu Türkistan'da Mani dinini kabul eden Uygur Türklerine aittir. Orta Asya Türklerinin ciltcilikte deri kullandıkları ilk defa deri üzerine madeni kalıplarla süsler bastıkları, Bin Buda Mağaralarında İngiliz Araştırmacı Dr. Aurel Stein ve Fransız sinologlarından Paul Pelliot tarafından yapılan araştırmalar sonucu bulunan parçalardan anlaşılmıştır. Yine Orta Asya'da Karahoço 'da yapılan kazı ve araştırmalar sonucu Albert Von Le Coq buldukları eserleri "Uygurca" adlı üç ciltlik eserinde yayınlamış ve kitap ciltlerine dair eserleri M.S. VII. yüzyıllara ait olduğunu belirtmiştir⁶¹ (Resim8-9).

Resim: 8 - 9 . Karahoço'da Alfred Von le Coq Tarafından Bulunan VIII. ve IX. Asırlardan Cild Kalıntıları.

(Ahmet Saim Arıtan, Karamanoğulları Cild Sanatı'ndan.)

⁵⁸İsmet Binark, a.g.e., s.3.

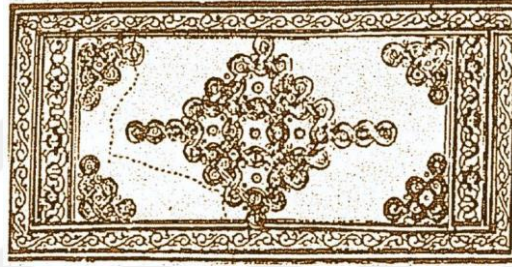
⁵⁹Jonathan M. Bloom, a.g.e., s. 34-92.

⁶⁰Zeynep Balkanal, a.g.md, s.341.

⁶¹İsmet Binark, a.g.e., s.1-2.

Bu ciltler, minyatür ve tezhiplerle bezenmiş yazma eserleri örtmektedir. Üzerindeki bezemeler geometriktir, ciltler deriden kalıp usulünde hazırlanıp, yer yer bıçakla oyulmuş, alt kısmına altın sürülmüş deri yapıştırılarak yapılmışlardır⁶².

Başka bir örnek (Resim-10), P. K. Koslov tarafından yine Kara Hoço'da bulunmuş, S. F. Oldenburg tarafından bu kitap kapağı incelenmiş ve XIII. yüzyıla ait olduğu belirlenmiştir⁶³. Bu örnekte, zencirek basit, dar, asma filiz desenlidir. Ortadaki şemse ve köşebentler örgülerden oluşmuştur. Koslov tarafından bulunan bu üçüncü örnek üzerindeki motifler, Selçuklu ciltleri ile büyük benzerlik gösterdiği için bu cildin XIII. yüzyıldan daha öncelere ait olabileceği düşünülmektedir⁶⁴.

Resim: 10. Karahoço'da P. K. Koslov Tarafından Bulunan Cild

(Ahmet Saim Arıtan, Karamanoğulları Cild Sanatı'ndan.)

Bu parçalar üzerindeki tezyinatla Mısır'ın kıpti ciltlerindeki bezemeler arasında büyük benzerlikler bulanlar vardır⁶⁵. Berlin papirüs koleksiyonunda bulunan İslâmiyet'ten önceki Mısır Kıptî ciltlerini inceleyen F. Sarre de aynı görüştedir⁶⁶. Fakat Uygur şehirlerinde ortaya çıkarılan cilt parçalarının tarihlendirmeleri bu görüşün aksi delilleridir⁶⁷.

Gerek bu, gerekse daha sonraki yüzyıllardan kalma ciltler sanat tarihçilerince, diğer Doğu milletleri ciltlerinden daha üstün sayılmaktadır. Eski Türk ciltleri, son döneme gelinceye kadar, kullanılan malzemenin genel yapısı itibarıyla hemen hemen

⁶² Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı", *Türkler*, C.VII., Ankara 2002, s.933

⁶³ Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu Cilt San'atının Özellikleri", *I-II Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri*, Konya 1993, s.181.

⁶⁴ Ahmet Saim Arıtan, "Türk Cild San'atı", *Türk Kitap Medeniyeti*, İstanbul 2009, s.64.

⁶⁵ Müjgan Cunbur, "Türklerde Cilt San'atı", *Türk Dünyası El Kitabı*, C.II, Ankara 1992, s.453.

⁶⁶ Kemal Çiğ, a.g.m., s.6.

⁶⁷ İsmet Binark, a.g.e., s.3-4.

aynı kalmış olup bu ciltlerin yalnız bezeme üslûplarında bölge ve devirlere göre değişmeler olmuştur⁶⁸.

1.3.2. İslami Dönem

Orta Asya'ya mahsus olan ciltcilik,Türklerin İslam dinine girmeleriyle büyük gelişme göstermiştir. Müslüman Türklerce yazı ve kitabın mukaddes sayılması ve özellikle dini kitaplara gösterilen hassasiyet onun tezyinine ve ciltlenmesine de yansımış neticede de bir sanat kolu haline gelmiştir⁶⁹.

VII. asırda müslüman mücellitler tarafından yapılan ciltler ondan evvelki asırlarda yapılan ciltlerden daha mükemmel bir hale gelmişti. Bu tahta kapaklar üzerine deri veya kumaş kaplanır ve üzerlerine altınlı çizgilerle süsler yapılırdı⁷⁰.

IX. yüzyılda Halife Mu'tasım Billâh'ın (833-842) teşvik ve himayesinde Sâmarrâ'ya yerleştirilen Uygur Türkleri, burada yaptıkları ciltlerle cilt san'atını geliştirdiler. Cilt san'atı, Uygur Türkleri vasıtasıyla İslâm dünyasına da yayılmış oldu. Tabiatıyla Irak ve Horasan bölgesi de ilk gelişme merkezleri olmuştur. İslam cildinin bilinen ilk örnekleri, yine bir Türk devleti olan Tolunoğulları (868-905) zamanına aittir (Resim-11). İslâm cildindeki bu gelişme, XII. yüzyıla kadar Fâtımîler, Gazneliler ve Büyük Selçuklularla devam etmiştir⁷¹. Bu dönemden 1100'lere ait bir cilt örneği bulunmaktadır⁷² (Resim-12)⁷³

Resim: 11. TSMK. Y.Y. 744
(Zeren Tanındı'dan)

Resim: 12. Paris Bibliothegue National
Arobe: 6041,(Francis Richard'dan)

⁶⁸ Müjgan Cunbur, a.g.e., s.453.

⁶⁹ İsmet Binark, a.g.e., s.4.

⁷⁰ Celal Esat Arseven, a.g.md.,s.341-342.

⁷¹ Ahmet Saim Arıtan,"Anadolu Selçuklu Cilt San'atının Özellikleri.....", s.181-182.

⁷² Ahmet Saim Arıtan, "Türk Cild San'atı.....", s.64.

⁷³ Ahmet Saim Arıtan, " Kur'an-ı Kerim Ciltleri", *Marife*, S. 3, Konya 2010, s. 345.

Ayrıca İslâm cilt san'atının deriyle kaplı bazı ciltleri San'a, Kayrevan ve Şam'daki Ulu Câmilerde bulunan ve IX.-X. yüzyıllara tarihlenen Kur'ân nüshalarına aittir. Tahta iskeletli bu ilk ciltler yatay biçimde tasarlanmıştır ve miklebleri yoktur. Bunlar arasında dikey tasarlananlar da vardır. Tahta iskelet üzerine kaplanan deride süslemeler yalnızca dış kapaklara yapılmıştır kimi örnekte de cildin ortasında bir şemse ve köşelerde okbaşı biçiminde köşebendler yapılmıştır⁷⁴ (Resim-13).

Resim: 13. Deri cilt.10. yüzyıl.TSMK. YY.753

(29 Kasım -8 Aralık 2012 Uluslararası Cilt San'atı Buluşması Katolog ' dan.)

XI. yy. sonlarından itibaren Anadolu'ya hâkim olan Selçuklular, burada XII. ve XIII. yy. larda çok güzel cildler meydana getirip Türk-İslâm Cild San'atı içerisinde önemli bir yere sahip olmuşlardır⁷⁵. Kendilerinden sonra da Anadolu Beylikleri'ne örnek olmuş ve Osmanlı cildine köprü vazifesi görmüştür. Selçuklu cildi bir üslup oluşturmuş ve bu üslup XIII. yy. ın üçüncü çeyreğinde Memlûk cildine tesir etmiştir. Bu tesir XIV. yy. da Anadolu Beylikleri, hatta Fatih döneminde XV. yy. sonlarına kadar Osmanlılar'da devam etmiştir⁷⁶.

1.3.3. Anadolu Selçuklu Dönemi

Rûmî denilen Anadolu Selçuklu Cild üslûbu⁷⁷, XII. yy. ın ikinci yarısından itibaren Memlûkler'de, XIV. yy. dan itibaren de İlhanlılar' da ve Karamanoğulları başta olmak üzere Anadolu 'da devam etmiş ve aynı zamanda Osmanlı cilt san'atına

⁷⁴ Zeren Tanındı, "Kitap ve Cildi", *Osmanlı Uygarlığı Ansiklopedisi*, (Haz. H. İnalcık- G. Renda), C.2, Ankara 2002, s. 842.

⁷⁵ Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı.....", s.933.

⁷⁶ Ahmet Saim Arıtan, "Selçuklu Cildi'nin Osmanlı Cildine Etkileri", *V. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı ve Araştırmaları Sempozyum Kitabı*, 19-20 Nisan, Ankara 2001, s.30.

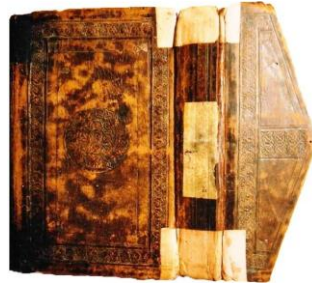
⁷⁷ Ahmet Saim Arıtan, a.g.md., s.552.

geçişini sağlamıştır. XV. yy. da Memlûklü ciltciliğiyle Osmanlı ciltciliği arasında büyük bir paralellik görülmektedir. Bu asırda Timurlularla Karakoyunlular ve Akkoyunlular zamanında da güzel cild kapakları yapılmıştır⁷⁸.

Anadolu Selçuklu payitahtı Konya’da medreselere ve Mevlâna Türbesi’ne vakfedilen kitaplardan ve vakfiye kayıtlarından da anlaşıldığı üzere XIII. yy. dan başlayarak kitaba ve kitap san’atlarına ilgi duyulduğu görülür⁷⁹.

Anadolu Selçuklu cild san’atı, tüm bu san’at birikimine rağmen batı kaynaklarında hak ettiği takdiri görmemiştir⁸⁰. İslâm cilt san’atı üzerinde araştırma yapan bazı san’at tarihçileri Gazneli, Büyük Selçuklu ve Timur ciltlerine, İran; Suriye, Mısır ve Irak Türk ciltlerine, Arap veya Memlûk cildi deyip Anadolu Selçuklu cildinden hiç bahsetmemişlerdir⁸¹.

Anadolu Selçukluları’na ait tespit edilmiş en erken cild örneği 1154 tarihli olup Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi III.Ahmed: 105’deki *Kitâbü’l-Ğaribeyn fi’l-Kur’ân ve’l Hadîs* isimli eserin kapağıdır (Resim-14). Bundan başka 1166, 1182, 1196 ve 1203 tarihli cildler de tespit edilmiştir. Anadolu Selçuklu cildlerinde, Uygur, Büyük Selçuklu ve Gazneli san’atının tesirleri hemen göze çarpar. Cildlerde, dönemindeki ahşap, çini, taş, mezartaşı, maden ve minyatür san’atlarındaki motiflerle büyük bir paralellik görülür⁸².

Resim: 14.Kitâbü’l-Ğaribeyn fi’l-Kur’ân ve’l Hadîs, TSMK. III. Ahmed:105

(Ahmet Saim Arıtan, "Kur'an-ı Kerim Cildleri", s. 346)

⁷⁸Ahmet Saim Arıtan, “Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı.....”, s. 933.

⁷⁹ Bkz.; Zeki Oral, “Kitap Kitabeleri”, *Anıt*, S.1, Konya 1949, s.5-10.

⁸⁰Ahmet Saim Arıtan, “Batı Dünyasının Türk Cild Tarihine Bakışı ve Türk Cild San’atı’nın Tarih İçindeki Gelişimi”, *İSTEM*, S.15, Konya 2010, s. 169.

⁸¹Ahmet Saim Arıtan, “Türk Cild San’atı.....”, s.65.

⁸²Ahmet Saim Arıtan, “Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı.....”, s.934.

Bir Anadolu Selçuklu cilt kapağında, gerek kendinden önceki ve sonraki Türk ciltleri, gerekse diğer İslâm ciltleri ile bölümleri itibarıyla bir farklılık görülmez. Fark, bir cildin iskeletinde değil, bunların uygulanması ve tezyînatındaki anlayıştan doğmaktadır. Her ciltte olduğu gibi, Anadolu Selçuklu cildi de, ön ve arka kapaklar, mikleb, sırt, sertâb ve iç kapaklardan müteşekkildir⁸³.

Anadolu Selçuklu cilt üslubunun özellikleri şöyledir;

1) Ön ve arka kapaklarda ayrı ayrı motifli şemseler kullanılmıştır⁸⁴. Bunların bir kapağı yuvarlak şemseli diğeri bütün geçme motifli olabildiği gibi, bazen de iki kapakta yuvarlak şemseli ama biri rûmî diğeri küçük tırtılsı desenlidir. Biri yuvarlak diğeri beyzî şemseli olanlar da görülür⁸⁵.

2) Bir kapak tam zeminli olarak yapılmışsa diğeri şemse tarzında yapılmıştır⁸⁶. Anadolu Selçuklu ciltçiliğinde, çok köşeli geometrik şekiller, bunların yan yana gelmesinden ortaya çıkan motifler, mesela yıldız motifi, Selçuk oymacılık san'atının cilde tatbik edilmesidir. Cildin bir yüzünü bu geometrik şekiller tam bir ahenk içinde kaplarken öbür yüzünde yuvarlak şemselere yer verilmiştir⁸⁷.

3) Tam zeminli ciltlerde istisnalar dışında köşebend yoktur.

4) Kapakları çevreleyen mutlaka bir zencirek veya bordür vardır. Bu zencirek ve bordür bir ve iki sıradan fazla da olabilmektedir.

5) Mikleb genellikle yapılmıştır. Bazen miklebsiz kapaklar da görülmektedir.

6) Sertâb ilk devrilerde genellikle boş bırakılırken, daha sonra tezyîn edilmiştir.

7) Anadolu Selçuklu ciltlerinde sırt daima düzdür. Bombeli (kamburalı) cilde rastlanmaz.

8) Geometrik tezyînat dönemindeki diğer ciltlere göre daha girift ve sıktır.

⁸³ Ahmet Saim Arıtan, “Türk Cild San’atı.....”, s.66.

⁸⁴ Ahmet Saim Arıtan, “Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı.....”, s.940

⁸⁵ Mine Esiner Özen, a.g.e., s. 17.

⁸⁶ Ahmet Saim Arıtan, “Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı.....”, s.940.

⁸⁷ Müjgan Cunbur, a.g.e., s.454.

9) İç kapaklar deri ile kaplıdır ve umumiyetle kabartmalı olarak ve rûmîlerle bezenmiştir. Burası nâdiren boş bırakılmıştır⁸⁸. İç kapaklarda rûmîden az olmakla birlikte geometrik ve nebati tezyinat görüldüğü gibi, bunların hepsinin bir arada uygulanışına da şahit olunmaktadır⁸⁹.

10) Selçuklu Döneminin son zamanlarında Beylikler Döneminde ve nihayet, Selçuklu üslûbu tesiri altındaki erken Osmanlı Döneminde şemseler ovalleşmiş, uçlarına salbekler eklenmiştir⁹⁰.

11) Anadolu Selçuklu ve bu üslûbu taşıyan ciltleri yapan usta isimleri, ciltlerin köşebend içlerinde, şemse merkezinde, mıkleb şemsesinde, sertâbda, köşebend önünde, zencirek kartuşunda ve kapak içlerinde görülmektedir⁹¹.

12) Selçuklu ciltleri kahverenginin çeşitli tonları ve bazen de siyah deridir.

13) Selçuklu ciltlerinde ekseriyetle çizgiler ve zemini doldurmak için konulan nokta gibi olan yıldızlar altınlıdır⁹².

1.3.4. Beylikler Dönemi

Anadolu Selçuklu cilt üslûbu, XIII. yy.' ın üçüncü çeyreğinden itibaren **Memlûkler**, XIV. yy.' dan itibaren de **İlhanlılar** ve **Karamanoğulları** başta olmak üzere Anadolu Beylikleri ciltlerinde devam etmiştir⁹³.

Karamanoğulları, gerek tarih gerek kültür ve san'at açısından Türk tarihi çizgisinde yer almış, bıraktığı önemli eserlerle XIV. ve XV. yy. Türk San'atı Tarihi'ne damgasını vurmuş bir Anadolu Beyliği'dir. XIII. yy.ın II. çeyreğinden itibaren Anadolu Selçuklu yönetimine giren ve önemli emirlerinden olan Karamanlılar, Orta Asya'dan getirdikleri kültür ve san'at gelenekleri ile yine Orta Asya'dan çıkıp Karahanlı, Gazneli, Büyük Selçuklu silsilesiyle Anadolu'ya yerleşen Anadolu Selçukluları'nın köklü kültür ve san'atlarını yoğurarak yeni bir sentezle

⁸⁸ Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı.....", s.940.

⁸⁹ Ahmet Saim Arıtan, "Türk Cild San'atı", s.75.

⁹⁰ Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı.....", s.940.

⁹¹ Bkz.; Ahmet Saim Arıtan, "Selçuklu Cildlerinde İmzalar", *I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi, Bildiriler*, C.1, Konya 2001, s.39-42.

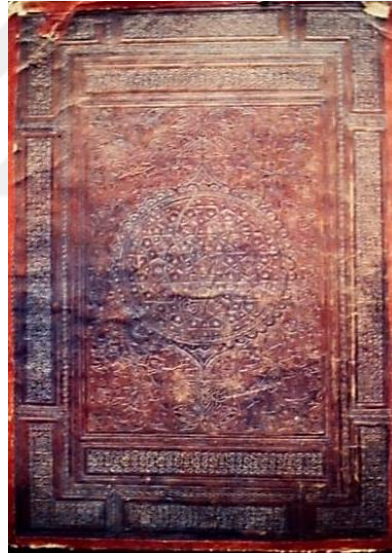
⁹² Müjgan Cunbur, a. g. m., s.454.

⁹³ Ahmet Saim Arıtan, "Türk Cild San'atı.....", s.77.

ortaya çıkarmışlardır. Bu bakımdan, XIV. ve XV. yy. Anadolu kültür ve san'atında Karamanlılar'ın ayrı bir yeri ve önemi vardır. Bu devir cilt san'atı, başta Büyük Selçuklular olmak üzere Anadolu Selçuklu, İlhanlı ve Memlûk sanatlarından etkilenmiştir. Tabiatıyla bu etkileşim büyük oranda Anadolu Selçukluları'ndan olmuştur⁹⁴.

1318'e kadar devam eden Anadolu Selçuklu saltanatı esnasında, Karamanoğulları daima Konya ve Konyalılar ile içiçe idi. Bu bakımdan bu cildlerin yapımında Selçuklu iz ve etkileri taşıdığı da açıkça görülmektedir⁹⁵.

Karamanoğlu Cildi'nin XIV. ve XV. yy.'lardaki gelişim çizgisi, Türk cilt san'atı gelişim çizgisi paralelindedir. Konya Mevlana Müzesi'nde bulunan 12 envanter numaralı Kur'an-ı Kerim'in ön kapağındaki gelişmiş nebâtî tezyînat, Fatih dönemi ciltleri nebâtî tezyînatı ile büyük benzerlik gösterir⁹⁶(Resim-15).

Resim: 15. Kur'an-ı Kerim, Konya Mevlânâ Müzesi,12.

(Ahmet Saim Arıtan," Kur'an-ı Kerim Cildleri",s.350)

Karamanoğlu döneminin şemse gelişim tarzı Anadolu Selçuklu şemselerinin gelişimini takip etmektedir. Bazı kapaklarda mübalağalı hilâlli salbekler

⁹⁴ Ahmet Saim Arıtan, *Karamanoğulları Cild San'atı*, Konya 2008, s. 129.

⁹⁵ Ahmet Saim Arıtan, "Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk Cilt San'atı", *H.Ü. Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü "Sanatta Anadolu-Asya İlişkileri (Prof. Dr. Beyhan Karamağaralı'ya Armağan) Sempozyumu 6-7 Mart 2003"*, Ankara 2006, s.30.

⁹⁶ Ahmet Saim Arıtan, *Karamanoğulları Cild San'atı.....*, s. 130.

görülmektedir. Bu XIII. yy. sonundan itibaren XIV. yy. a ait ciltlerde karakteristiktir. Kapak içlerinde kullanılan kalıplar, Anadolu Selçuklu'da bütün olmasına rağmen burada parça (küçük) kalıplar kullanılmıştır. Bu dönemde kullanılan zencirek, bordür ve örgü sistemlerindeki farklılık da dikkat çekicidir. Örneklerde yuvarlak şemseli, şemse uçları salbekli, tam zeminli geometrik, tam zeminli rûmîli şemse tarzlarının hepsi görülmektedir. XIV. yy. ın ikinci yarısında kapak içlerinde, XIII. ve XIV. yy. için karakteristik, zemini tam dolduran uygulama yerine, örgülü tarzda ve zencir-i saadetli ve minyatür bir zencirek-köşebent-şemseli uygulamaların başladığını görmekteyiz. Bu, Erken Osmanlı Dönemi ciltlerindeki bu tarz bir uygulamanın da prototipi sayılabilecektir. Bu dönem ciltlerinin çağdaşı Celâyirliler, geç dönemde Akkoyunlular ve Karakoyunlu cildleri ile de benzerlikleri vardır⁹⁷.

XIII. yy. ın ortalarından XVI. yy.ın başlarına kadar Mısır'da hüküm süren,Suriye ve Güneydoğu Anadolu'yu da ellerinde bulunduran **Memlûkler**⁹⁸ XIII. yy. üçüncü çeyreğinden itibaren Anadolu Selçuklu cilt san'atından etkilenip kendine has bir üslûp geliştirmişlerdir⁹⁹. Bunlarda deri cildin dış yüzünü kaplayan aletle çalışılmış, geçme bantların oluşturduğu geometrik bezeme türü yaygındır¹⁰⁰. Bu devirde kullanılan deri, ekseriyetle kahverengi ve siyahtır. Ancak Memlûkler'de vişne rengi deriye de rastlanır. XIV. yy. da doğuda Herat Üslûbu, Türk klâsik cildlerinin en güzel örneklerini vermeye başlamıştır. XV. ve XVI. yy. larda gelişmiş bu üslûp XVII. yy. da "Buhârâ-yı Cedîd" adıyla yeniden canlanmaya başlamışsa da sonradan tamamen bozulmuştur¹⁰¹.

İlhanlılar döneminin ustaca yapılmış deri ciltleri Bağdat, Musul ve Merağa'da istinsah edilen büyük boydaki Kur'an nüshalarına kaplanmıştır (TSM.E.H.245). Cilt süslemelerinde Memlûklu meslektaşlarıyla aynı üslûbu sürdürdükleri görülür. İlhanlı mücellitler kimi zaman isimlerini kalıpla cilt üzerine yazmışlardır (TSM.E.H.247)¹⁰².

⁹⁷Ahmet Saim Arıtan, *Karamanoğulları Cild San'atı.....*, s.130-131.

⁹⁸Zeren Tanındı, " Kitap Ve Cildi.....", s. 842.

⁹⁹ Ahmet Saim Arıtan, " Kur'an-ı Kerim Cildleri".....s.333.

¹⁰⁰Zeren Tanındı, " Kitap Ve Cildi.....", s. 842.

¹⁰¹Müjgan Cunbur, a.g.m., s.454.

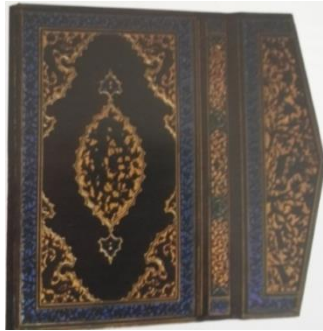
¹⁰²Zeren Tanındı, " Kitap Ve Cildi.....", s. 842

XIV. yy. sonundan XV. yy. sonuna kadar Şiraz,Yezd ve Herat'ta **Timûrîlerin**, XV. yy. başında Bağdad ve Tebriz'de **Celâyirlilerin**, XV. yy. ortalarında Şiraz ve Bağdat'ta **Karakoyunlu** Türkmenlerinin (Resim-16), XV.yy. ikinci yarısı boyunca Şiraz ve Tebriz'de **Akkoyunlu** Türkmenleri'nin ve XVI. yy. da Tebriz, Kazvin, Şiraz, Meşhed, İsfahan ve Herat'ta Safevîlerin, Buhârâ'da Özbeklerin mücellitleri kitaplar için özenli ciltler hazırlamışlardır. Özellikle deriyle kaplı ciltlere blok kalıpla uygulanan orman tasvirlerinin ustalıklı olanlarını, deri oyma işinin ince ve zarif olanlarını Timûrî(Resim-17) ve Türkmen mücellitler, rugânî teknikte ciltlerin göz kamaştıranlarını önce Timûrî Heratlı nakkaşlar (Resim-18) sonra Safevî nakkaşlar ve mücellitler hazırlamışlardır¹⁰³.

Resim: 16.Karakoyunlu Türkmen.Bağdad, 1463 tarihli. TSMK.R.1021.

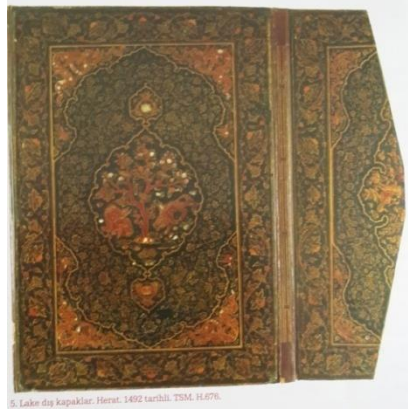
(29 Kasım -8 Aralık 2012 Uluslararası Cilt San'atı Buluşması Katolog, s. 17)

Resim: 17. Deri oyma iç kapaklar.Timûrî Herat1452 tarihli.TSMK.E.H.1637.

(29 Kasım -8 Aralık 2012 Uluslararası Cilt San'atı Buluşması Katolog, s.17.)

¹⁰³Zeren Tanındı, "Kitap ve Cildi.....", s. 842 - 843.

Resim: 18. Lake dış kapaklar.Herat 1492 tarihli.TSMK.H. 676

(29 Kasım -8 Aralık 2012 Uluslararası Cilt San'atı Buluşması Katolog, s. 17.)

1.3.5. Osmanlı Dönemi

XV. yy.' da sağlanan siyâsî istikrar memleketin iktisâdî dolayısıyla da kültür ve san'at alanında da canlılık yaratmış, bunun sonucunda da birçok san'at dalında olduğu gibi Türk cilt san'atında da güzel eserler meydana getirilmiştir¹⁰⁴.

Erken Osmanlı Döneminde de Anadolu Selçuklu etkisi devam etmekteydi. Hatta bu etkiyi Klasik dönemin hemen öncesinde XV. yy. ın sonlarına kadar görebilmekteyiz¹⁰⁵. Bunun en güzel örneğini, Süleymâniye Kütüphanesi, Fatih 5004'de kayıtlı bulunan *Şerhu'l-Lübâb* adlı eserde görmekteyiz. (Resim-19) Eser, 1454-1455 Osmanlı Döneminde yapılmış olmasına rağmen, Selçuklu cildinin önemli karakteristiği olan ön ve arka kapağı farklı şekillerde yapılmışlardır¹⁰⁶.

¹⁰⁴ İsmet Binark,a.g.m.,s.5

¹⁰⁵ Ahmet Saim Arıtan, “Türk Cild San’atı.....”, s.79.

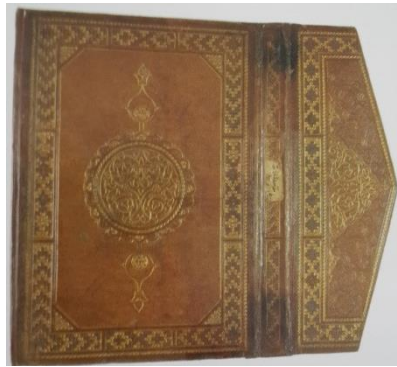
¹⁰⁶ Ahmet Saim Arıtan, “Selçuklu Cildi’nin.....”, s.30; Ahmet Saim Arıtan, “Selçuklu Cildlerinde İmzalar.....”, s.30; Gürcan Mavili, *Süleymaniye Kütüphanesi’ndeki 13. ve 14. Yy’lara Ait Cilt Sanatı Örnekleri*, M.S.Ü. Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2002, s.67-68.

Resim: 19. Şerhu'l-Lübâb, 1454-55, Süleymânîye Fatih: 5004, Ön ve Arka Kapak.

(Ahmet Saim Arıtan, *Karamanoğulları Cild San'atı*....., s.45.)

Erken Osmanlı ciltlerinin san'at değeri taşıyan ilk örneği müzik ile ilgili bir kitaba kaplanmıştı. (Resim-20). Bu eser Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan 1726'da kayıtlı Sultan II. Murat'a sunulan *Makâsıdü'l-Elhân* adlı eserin cildidir. Kitabın açık kahverengi deri dış kapakları ön yüzüne içi rûmî motifleriyle dolu oval, arka yüzüne yuvarlak birer şemse yapılmış, köşebendleri ve bordürlerinde örgü motifleriyle, mıklebinde ise XV. yy. deri cildlerinde yaygın olarak kullanılacak sarmal dallar üzerinde iri çiçekler ve yapraklar yer alır. Bu cildin bezemelerinin daha geniş deri yüzeydeki uygulaması, ilk Osmanlı Kur'ân-ı Kerîm nüshalarının ihtişamlı deri cildinde görülür¹⁰⁷.

Resim: 20. Sultan II. Murat'a sunulan "Makâsıdü'l-Elhân" T.S.M.K. Revan:1726.

(29 Kasım -8 Aralık 2012 Uluslararası Cilt San'atı Buluşması Katolog, s.18.)

¹⁰⁷Zeren Tanındı, "Osmanlı Sanatında Cilt", *Osmanlı*, C. 11, Ankara 1999, s. 103.; Zeren Tanındı, "Kitap ve Cildi.....", s. 845.

Bursalı Umur Bey (Ö.1461)'in bir kitapsever olduğu yaptırdığı mescit, imâret ve medresede okutulmak üzere vakfettiği kitaplardan bellidir. Bu ciltlerin içerdiği zengin desen tasarımı dönemin Bursa Yeşil Camii' nin çini, kalem işive ahşap süslemeleriyle, İznik'te üretilen çini tabakların, Uşak tipi halıların desenleriyle olan yakınlığı, Bursa 'da XV. yy.'ın ilk yarısında yaratıcı ve verimli nakış etkinliğinin sürdüğü belki de özgün Türk bezemelerinin üretildiği saray destekli ilk nakkaşhane örgütlenmesinin Bursa'da başladığı söylenebilir¹⁰⁸.

XV. yy. Türk kitap kapları, İslâm Milletleri içinde aynı asırda yapılmış ciltlerle süslemede kullanılan motiflerde bazı farklılıklar arz eder. İstanbul'da yapılan ciltlerde tamamen tabiattan stilize edilmiş üçerli yaprak, gonca, rûmî, geçme, nilüfer, ıtır yaprağı, bulut, gül, tepelik, penç, hatâî, ortabağ, tığ gibi motifler kullanılmıştır¹⁰⁹. Memlûkler'in nokta ve geometrik motifleri ile İran'ın manzaraları, insan ve hayvan figürlerine, canlı mahluklara yer verilmemiştir¹¹⁰. Bu yüzyılda kahverenginin çeşitli tonlarındaki derilerin yanında, kırmızı, vişneçürüğü, mavi, mor, neftî, zeytûnî, tahînî ve siyah deriler de kullanılmıştır¹¹¹.

XV. yy.' ın ikinci yarısında Türk kitap kaplarının en bol örneklerini ilmin ve san'ât'ın büyük dostu Fatih Sultan Mehmet namına hazırlanmış kitaplarda görüyoruz. Âlim ve şâir olan Fatih, ilim ve san'at adamlarına büyük ilgi göstermiş, bu alâkanın neticesinde de,siyâsî ve askerî inkişaflarla beraber ilim ve san'at da çok gelişmiştir. Dolayısıyla o devirden kalan Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi ve İstanbul'un diğer kütüphanelerinde mevcut yazma eserler bilhassa Fatih için hazırlananlar ilim bakımından olduğu kadar, tezhip, yazı ve cilt sanatı bakımından devrini tam olarak temsil edecek kudrettedir¹¹².

XV. yy. ikinci yarısında Fatih Saray Nakkaşhanesi'nde yapılmış olan ciltlerde çoğunlukla siyah deri kullanılmıştır. Dönemin bezeme anlayışında genellikle cildin ön ve arka dış kapağında iri, dilimli, salbekli, oval şemse ve köşebendler görülür¹¹³.

¹⁰⁸Zeren Tanındı, "Osmanlı Sanatında Cilt.....", s.103.; Zeren Tanındı, "Kitap ve Cildi"....., s. 845-846.

¹⁰⁹Kemal Çığ, a.g.m.,s.11.

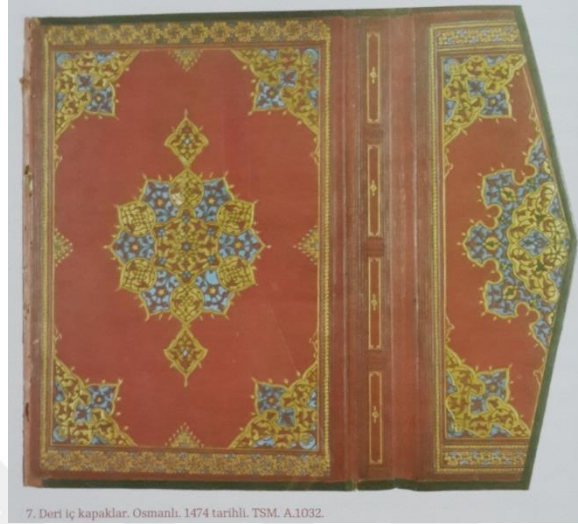
¹¹⁰Zeynep Balkanal, a.g.md. ,s.342.

¹¹¹Ahmet Saim Arıtan, "Türk Cild San'atı.....", s.80.

¹¹²Kemal Çığ, a.g.m.,s.10-11.

¹¹³Zeynep Balkanal, a.g.md. ,s.342.

Şemse ve köşebentlerin içi aletle yapılmış, iri hatâîler, rumiler ve dallarla bezenmiş, aletin oyuntuları altın veya maviyle boyanmıştır. Oyma deriden yapılan süslemeler ciltlerin iç kapaklarında kullanılmıştır¹¹⁴ (TSMK.A.1032,A2177) (Resim-21).

Resim: 21.Deri İç Kapaklar.Osmanlı.1474 tarihli.TSMK.A.1032.

(29 Kasım -8 Aralık 2012 Uluslararası Cilt San'atı Buluşması Katolog, s.18.)

Bütün kapağı hatâî desenli olanlara da rastlanır¹¹⁵. Klâsik tarza yakın, şemse ve köşebendlerinde içeriye yuvarlak bir kıvrım yapan ciltler de bulunmaktadır¹¹⁶. İç kapaklar bordo veya açık kahverengi deri kaplı olup altın zeminde müşebbek (kat'ı)¹¹⁷ şemse ve köşebend süslemelidir. Bu süsleme sertab ve miklep içinde de yer almıştır¹¹⁸. İran cildlerindeki kat'ı daha ince ve daha renkli iken Türk cildlerinde kalın ve sadece merkez madalyon ya da aynı şekilde köşebentli tezyînat söz konusudur¹¹⁹.

Bu döneme ait kitapların kimilerinin deri dış kapaklarında hayvan mücadelelerini gösteren süslemeler de aletle veya kalıpla yapılmıştır. Çağdaşı Türkmen ve Timûrî mücellidlerince sıkça kullanılan bu tarzı İstanbul'a taşıyanın Türkmen mücellid ve hattat Gıyâseddin el-İsfahanî olduğu sanılır¹²⁰. Süslemelerinde

¹¹⁴Zeren Tanındı, "Kitap ve Cildi.....", s. 846.

¹¹⁵Zeynep Balkanal, a.g.m., s.342.

¹¹⁶Ahmet Saim Arıtan, "Türk Cild San'atı.....", s.80.

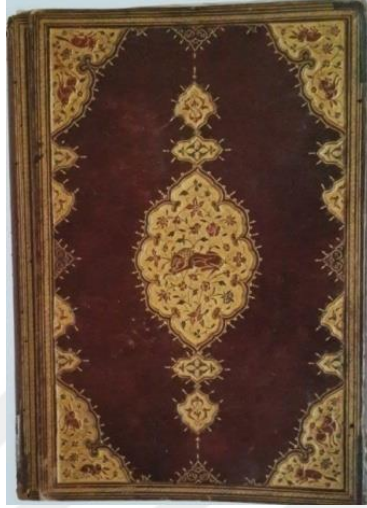
¹¹⁷**Kat'ı:** Kesmek demektir.(Bu hususta bkz. Hasan Özönder, Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları Deyimleri, Terimleri Sözlüğü, Konya 2003,s.106.)

¹¹⁸Zeynep Balkanal, a.g.m., s.342.

¹¹⁹Kemal Çığ, a.g.m.,s.12.

¹²⁰Zeren Tanındı,"Kitap ve Cildi.....", s. 846.

hayvan resmi bulunan ciltlere **Acemkâri cilt** adı verilmiştir. Bu deyiş günümüzde İranlılar için kullanılmıştır¹²¹. (Resim-22)

**Resim: 22.Bostan. Süleymâniye Yazma Eser Kütüphanesi, Laleli 01679,
Herat Üslûbu cilt.**

(29 Kasım -8 Aralık 2012 Uluslararası Cilt San'atı Buluşması Katolog, s. 62)

Fatih Sultan Mehmet devri klasik Türk cilt san'atının olgunlaşma devrinin başıdır ve bu dönemde netice itibariyle üç tip görülür. Bir kısmı kahverengi deri üzerine üstten ayırma altınlıdır. Yuvarlak Selçuk şemseleri beyzilemiştir. Diğer bir tür siyah deri üzerine dantela gibi işlenmiş gayet ince soğuk şemse ve köşebentli kaplardır. Üçüncü tip ciltleri çarkûşe deri kaplı ortası devrin kumaşları ile örtülmüş cetvelli kaplardır. Çarkûşe ciltler bu devirde görülmeye başlar. Fatih Devri şemselerinde salbek de göze çarpar¹²². Deri cildin dış kapakta rugânî (lâke) teknikte süsleme yapılması da bu dönemde olmuştur¹²³.

II. Bayezid döneminde (1481-1512), sarayda ilk mücellidhâne açılmıştır. İlk defa bu yüzyıl içinde cilt alanında mücellidân zümresinin bir ekol halinde toplanmış olduğunu ve Osmanlı sarayı içinde diğer sanatkarlar gibi bir zümre teşkil ettiklerini Topkapı Sarayı Müzesi arşivindeki “Ehl-i Hiref” defterlerinden birçok san’atkâr

¹²¹Mine Esiner Özen, a.g.e., s. 19.

¹²² Müjgan Cunbur, a.g.e., s.454-455.

¹²³Zeren Tanındı, “Osmanlı Sanatında Cilt.....”, s.104.

isminin tespiti ile öğreniyoruz¹²⁴. Ehl-i Hiref olarak bilinen ve Kanuni Sultan Süleyman döneminde yaklaşık kırk bölükten oluşan ulûfeli yani aylıklı olan bu sanatçı ve zanaatçılar saray örgütünün bîrûn (kapıkulu) halkındandı. Fatih Sultan Mehmet, II. Beyazıd ve Yavuz Sultan Selim dönemlerinde varlığı anlaşılan bu örgütün Kanûnî Sultan Süleyman (1520-1566)'ın kırk altı yıllık saltanatında da tam bir örgütlenmeyle faaliyetlerini sürdürdükleri belgelerle anlaşılmaktadır. Osmanlı sanatı tarihi açısından en önemli bölümü ise nakkaşlardır. Özellikle Kanûnî döneminin önemli nakkaşlarının başında Şah Kulu ve Kara Memi gelir¹²⁵. Ehl-i Hiref Teşkilatı Hazînedarbaşı'nın emrindeydi ve 1526 tarihinde yedi ciltcinin bulunduğu cilt yapan bölüğe " Cemaat-i Mücellidan-ı Hassa" denilmekteydi, bu sayı XVIII. yy.da ikiye düşmüştür¹²⁶. Bu belgelere göre özellikle Kanûnî Devri Mücellitbaşlarından Mehmet Çelebi ve o aileden gelen Süleyman Çelebi, Mustafa Çelebi gibi kişiler üstün sanat kabiliyetlerinden dolayı devirlerinin büyük isimleri olmuşlardır. Türk deri ciltleri bu ustalar elinde çok güzel ve zarif örnekler vermiştir¹²⁷.

XV. yy. sonu XVI. yy. başında gömme şemse ve köşebentlerle bezenmiş deri ciltlerin ustalıklı yapılmış olanlarından güzel örnekler vardır¹²⁸. Osmanlılar'ın en büyük ve müceddit hattatı olan Şeyh Hamdullah'ın hattına sahip Kur'ân-ı Kerîm'in cildi (Resim-23) dönemin yapılmış en san'atlı cildlerinden birisidir. Herat'ta bile zor karşılaşılabilecek kadar san'atkâranedir¹²⁹. Bu tür tasarımların yapılmasında mücellid Gıyâseddin'in önemli bir payı vardır. Bu dönem ciltlerinin dış kapakları gömme salbekli şemseli, gömme köşebentli ve enli bordürlüdür¹³⁰.

¹²⁴Kemal Çığ, a.g.m., s.14-15. ; Zeynep Balkanal, a.g.m., s.342.

¹²⁵Filiz Çağman, " Kanûnî Dönemi Osmanlı Saray Örgütü Ehl-i Hiref", *Türkiyemiz*, S. 54, İstanbul 1988, s. 11.

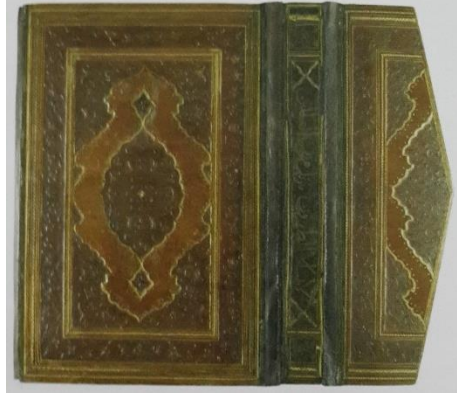
¹²⁶Bahattin Yaman, " 18. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Saray Ehl-i Hiref (Sanatkarlar) Teşkilatı", Süleyman Demirel Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi, (Prof. Dr. Hasan Gürbüz'e armağan), S. 3, 1996, s. 275 - 279.

¹²⁷Kemal Çığ, a.g.m., s.12; Zeynep Balkanal, a.g.m., s.342.

¹²⁸Zeren Tanındı, "Osmanlı Sanatında Cilt.....", s.104.

¹²⁹Kemal Çığ, a.g.m., s.13.

¹³⁰Zeren Tanındı, "Osmanlı Sanatında Cilt.....", s.104. ; Zeren Tanındı, "Kitap ve Cildi"....., s. 846.

Resim: 23.Kur'an-ı Kerim.Osmanlı 1495 tarihli.TSMK.E.H.76.

(Kemal Çığ, "Türk Kitap Kapları" ndan.)

XVI. yüzyılda kullanılan malzeme sahtiyan (keçi derisi) ve meşin (koyun derisi) dir. Ceylan ve deve derileri de kullanılmakla beraber, en çok sahtiyan tercih edilmiştir¹³¹.

Bu dönemde mücellitler klasik gelenekten esinlenmekle birlikte yeniliklerde yapmışlardır. Bu yenilik şemse ve köşebent içini dolduran bezeme tasarımında görülür. Oval, dilimli şemse ve köşebend içindeki bir yaprak kümesinden veya birkaç saptan çıkan ince dal şemse içinde dağılır, kıvrılır ya da kırılarak aşağı uzar, bu dallar üzerinde hançerî yapraklar, tomurcuk halinde, açmış ya da buket halinde hatâîler sıralanır. Enli gömme ve bordürde de hatâî ve bulut düzenlemesi yapılır. **Saz üslûbu** olarak tanımlanan bu tasarım, miklebin şemse ve köşebentlerinde de tekrarlanır. Bezemeler sıvama altınla boyanır. Saz üslûbunda tasarlanmış deri ciltlerin göz kamaştıran ilk örneği 1558 yılında Kanûnî Sultan Süleyman (1520-1566) için hazırlanan "Süleymannâme"nin kabıdır (TSMK.H.1517)¹³² (Resim -24).

¹³¹Zeynep Balkanal, a.g.m., s. 342.

¹³²Zeren Tanındı, "Kitap ve Cildi"....., s. 847- 848.

Resim: 24. Süleymannâme, Osmanlı 1558 tarihli. TSMK.H. 1517.

(29 Kasım -8 Aralık 2012 Uluslararası Cilt San'atı Buluşması Katolog, s.19.)

Dönemin Rugânî veya Lâke denilen kitap kapakları, Saray nakkaşhanesinin müzehhib, musavvir ve mücellitlerinin işbirliğinin ürünüdür. Dönemin ünlü nakkaşları Şah Kulu ve Kara Memi 'nin nakkaşhanenin renkli şatafatını, şık güzel ve göze hoş gelen coşkun çizimlerle ciltlere aktarıldığı görülür. Lâke ciltlerin bezemelerine de en güzel örnekler Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunmaktadır (Resim-25).1530 -31 yılında Ali Şir Nevâyî'nin Hamse'sini istinsâh eden Pir Ahmed b. İskender aynı eserin tezhiblerini ve cildlerini de yapmıştır (TSMK. H.802)¹³³.

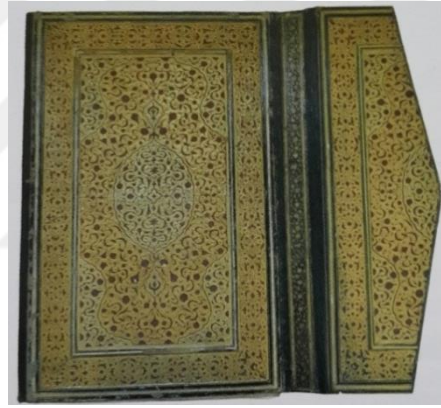
Resim: 25.Lâke dış Kapaklar. Osmanlı 1590 civarı. TSMK.R.824.

(29 Kasım -8 Aralık 2012 Uluslararası Cilt San'atı Buluşması Katolog, s.19.)

¹³³Zeren Tanındı, " Kitap ve Cildi",.....", s. 852.

XVI. yy. ın ikinci yarısı, gömme şemseli ve köşebentli deri, deri ve kumaş üzerine işleme, altın ve gümüş levhayla kaplı, üzeri değerli taşlarla süslü ciltler, kitap san'atının en verimli döneminde, saray san'atının tüm ihtişamını gösterecek şekilde tasarlanmıştır. Şemseli deri ciltlerde geçmişten alınıp sürdürülen geleneksel öğeler özenle geliştirilmiş, sarayın ağırbaşlı, resmî ortamı sanki bunlara yansımıştır. Bu dönemde geleneği özenle geliştiren mücellit Abdî olmuştur¹³⁴. Bu dönemin en güzel örneği Topkapı Sarayı Müzesindeki "**Hünernâme**" nin cildi gösterilebilir¹³⁵.

Abdî' nin eseri olan "Hünernâme" nin birinci cildin (TSMK.H.1523) kabının dış kapaklarının şemse ve köşebent; içleri, şemse ve köşebent arası vişne renk deri üzerine kaplı, sarmal dallar, hatâîler, saz yaprakları ve bulutlarla kademeli olarak bezenmiş, zeminler sarı ve kırmızı tonunda altına boyanmıştır¹³⁶ (Resim-26).

Resim: 26.Hünernâme.Osmanlı.1584 tarihli.TSM.H.1523

(29 Kasım -8 Aralık 2012 Uluslararası Cilt San'atı Buluşması Katolog, s. 19.)

XVI. yy' ın ortalarında değerli taşların kitap kapaklarına uygulandığı kuyumculuk eseri ciltler görülür. İlk örneklerden biri XVI. yy' ın ortalarına tarihlenen "Dîvân-ı Bâbü'r"ün cildir. (TSMK.R.741) Bu cildin dış kapaklarının bordürü içine açılan yuvalara inciler yerleştirilerek sade ve zarif bir kuyumculuk işçiliği yapılmıştır¹³⁷. Bir diğer eser de Sultan III. Murad'ın (1574-1595) "Dîvân"ının kabı saray kuyumculuğunun önde gelen ürünlerindendir. (TSMK.2/2107)(Resim-27).Saray'ın Enderun ağalarından Zeyrek Ağa tarafından toplatılıp yazdırılan ve

¹³⁴ Zeren Tanındı, "Osmanlı Sanatında Cilt.....", s. 105.; Zeren Tanındı, "Kitap ve Cildi".....s. 853.

¹³⁵ Müjgan Cunbur, a. g. e., s.455.

¹³⁶ Zeren Tanındı, "Osmanlı Sanatında Cilt.....", s.105.

¹³⁷ Zeren Tanındı, "Kitap ve Cildi".....s. 855.

ciltletilen eserin dış kapakları, farklı biçim ve teknikte işlenmiş altınla kaplıdır. Salbekli şemse ve köşebentlerinin içi sarmal dallarla, küçük çiçek ve yapaklarla altın yuvalar içinde zümrüt, yakut ve elmaslarla bezenmiştir. Şemse ve köşebentler arasında kalan alan delik işidir. Dış kapağın bordüründeki kitabede, cildin 1588 yılında sarayın kuyumcubası Mehmed tarafından yapıldığı yazılıdır.¹³⁸

Resim: 27. Sultan III. Murad'ın Dîvân'ının Kabı. Osmanlı. 1588 tarihli. TSM.2/2107

(29 Kasım -8 Aralık 2012 Uluslararası Cilt San'atı Buluşması Katolog, s. 20.)

Yine bu asırda özel değere sahip deri ve ipekli kumaş üzerine işleme kitap kapları vardır¹³⁹. Bu özelliğe sahip bir cild de Alî'nin Topkapı Sarayı Müzesi'nde teşhir edilen "Nusret-nâme"sinin atlas üzerine "zerdûzî"¹⁴⁰ işleme çarkûşe cildir. Atlasın üzerine şemseye has motifler çizilmiş, özel surette sarı simle işlenmiştir¹⁴¹ (Resim-28). Kitabın dış kapakları yakut rengi atlas kumaşla kaplıdır. Kumaş üzerindeki bezemeler pesent, sapişi ve sarma tekniklerinde mavi, pembe, kahverengi ipek iplik ve gümüş iplikle, altın telle işlenmiştir. Şemse içine dallar, hatâîler, rûmîler; köşebentlere sümbül dalı; şemse ve köşebentler arasındaki alana dallar, hatâîler, bulutlar, sertap üzerine ise çintemânî motifleri işlenmiştir¹⁴².

¹³⁸ Zeren Tanındı, "Osmanlı Sanatında Cilt.....", s. 106.; Zeren Tanındı, "Kitap ve Cildi",s. 858.

¹³⁹ Zeren Tanındı, "Kitap ve Cildi.....", s. 858.

¹⁴⁰ **Zerdûz**; altınla işlenmiş ciltlere zerdûzî denilmektedir. (Mine Esiner Özen, a.g.e., s.22)

¹⁴¹ Müjgan Cunbur, a. g. e., s.455.

¹⁴² Zeren Tanındı, "Osmanlı Sanatında Cilt.....", s.106.; Zeren Tanındı, "Kitap ve Cildi",s. 858-861.

Resim: 28. Nusret-nâme.İşleme cildin dış kapakları.Osmanlı 1584 tarihli.TSM.H.1365.

(29 Kasım -8 Aralık 2012 Uluslararası Cilt San'atı Buluşması Katolog, s. 20.)

XVII. asırda ciltlerde de siyasî muvaffakiyetsizliklerle birlikte teknikte bir değişiklik olmamakla birlikte, kompozisyonda ve motiflerin işlenmesinde bariz bir gerileme müşâhede edilmektedir¹⁴³. XVII. yy.'ın başında özellikle Sultan I. Ahmed (1603-17) adına veya onun döneminde hazırlanmış eserlerin deri ciltlerinde görüleceği gibi, kitap ölçülerinin büyük olduğu ve Mücellit Abdî ve ekibinin üslûp özelliklerini taşıdıkları görülür¹⁴⁴. Kompozisyonda görülen oran değişikliği, salbeklerin büyümesi, bazı ciltlerde köşebent ve bordürün kalkması, büyük dikdörtgen şemselerin belirmesi, XVI. yy.' da ulaşılan mükemmeliyetten sonraki bir yenilik arayışı olarak değerlendirilebilir¹⁴⁵. Bu dönemde bir deri kapağın dışına ve içine bir çini pano izlenimi verecek şekilde tasarlanmış, saz üslûbunda fırçayla çizilmiş ve altına boyanmış bezemeler dönemin yeniliği olarak söylenebilir (TSM. H.1609)¹⁴⁶.

XVII. yy. ın sonlarında gömme şemseli ve köşebentli deri ciltlerin yanı sıra şemse köşebentlerin içlerinin, şemse ve köşebentler arasında kalan alanın bordürlerinin içinin aletle yapılmış ve altına boyanmış sarmal rûmîler ve noktalarla bezendiği görülür¹⁴⁷.

¹⁴³ Kemal Çığ, a.g.m., s.15.

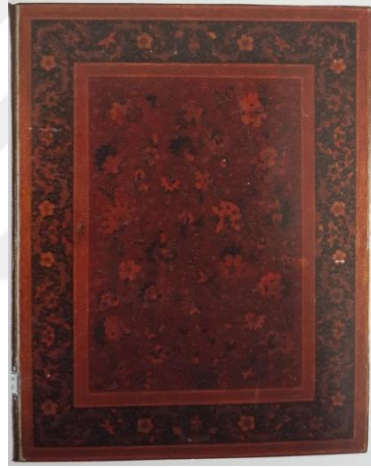
¹⁴⁴ Zeren Tanındı, "Kitap ve Cildi",.....s. 861.

¹⁴⁵ Zeynep Balkanal, a.g.m., s.343.

¹⁴⁶ Zeren Tanındı, "Kitap ve Cildi",.....s. 862.

¹⁴⁷ Zeren Tanındı, "Osmanlı Sanatında Cilt.....", s.106.; Zeren Tanındı, "Kitap ve Cildi",....., s. 862.

XVIII. yy. daki duraklama devrinden sonra yine klâsik devrin güzel örneklerine dönmüş ve III. Ahmet zamanında (1703–1730) özellikle sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın teşvik ve desteğiyle çok güzel eserler meydana getirilmiştir¹⁴⁸. Bu dönemde rugânî teknikte bezenmiş kapakların yeni uygulamalarını yapan sanatçıların önde geleni 1718-1763 yılları arasında eser veren Ali el-Üsküdârî'dir. Sadece müzehhiplikte değil aynı zamanda çiçek ressamı, rugânî (lâke) ve halkârî üstâdıdır. Üslûbunun oluşmasında etkili olan XVI. yy. ilk yarısında Saray nakkaşhânesinin sernakkaşı Şahkulu ve ikinci yarısında ise Kara Memî'dir¹⁴⁹. Ali el-Üsküdârî saz üslûbunda bezenmiş cilt tasarımında gelenekselliği sürdürürken, gölgeli boyamalarda ve buket biçimli bezeme öğelerinde çağdaş üslûplara da yer vermiştir. (TSM.A.3652 E.H.2834) (Resim-29)¹⁵⁰.

Resim: 29.Lake cildin dış kapakları.Osmanlı 1725 tarihli.TSMK.E.H.2834.

(29 Kasım -8 Aralık 2012 Uluslararası Cilt San'atı Buluşması Katolog, s. 20.)

Bu asrın ilk yarısından itibaren başka tip ve teknikte kaplar yapılmaya başlamıştır ki başlıca 4 tip arz eder:

1.Lâke ciltler: Bu tekniği cilde uygulayan san'atçıların önde geleni Ali el-Üsküdârî'dir¹⁵¹.

XVIII. asrın sonunda lâke san'atında bir gerileme başlar.

¹⁴⁸ Ahmet Saim Arıtan, a.g.md., s.557.

¹⁴⁹ Gülnur Duran, " Ali Üsküdârî ve Üslûp Anlayışı", *Üsküdar Sempozyumu II. 12 - 13 Mart 2004 Bildiriler, Cilt 2*, s. 234 - 239.

¹⁵⁰ Zeren Tanındı, "Kitap ve Cildi.....", s. 862.

¹⁵¹ Zeren Tanındı, "Osmanlı Sanatında Cilt.....", s.106.

2. Realist motifler kullanılarak yapılan ciltler:

Bunlar da teknik bakımdan iki kısma ayrılırlar:

- a. Süsleme motifleri derinin üzerine sırma ile işlenerek yapılan ciltler,
- b. Klâsik teknikle yapılmış klâsik kompozisyon tarzında (şemse, salbek, köşebent) fakat realist motifleri ihtiva edenler.

3. Yekşâh tabir edilen ve altın sürülmüş deri zemine demiri kakmak suretiyle yapılan ciltler: Bu nevi ciltlerde süsleme motifi klâsik ciltlerin stilize motifleridir fakat teknik başkadır.

Bu ciltlerde üslûp klâsik olmakla birlikte teknik yenidir; XVIII. yy.' ın sonlarında ve XIX. yy.'da zilbahar süslemeli ciltler de bu teknikle yapılmıştır¹⁵².

4. Asrın ikinci yarısından sonra bilhassa Avrupa tesiri ile meydana gelen ‘Rokoko ciltler’:¹⁵³ Bu tip ciltlerde, XVIII. yy. ın ortalarında ortası şişkin, dar uzun şemse biçimleri yaygınlaşır. Bu biçimdeki şemse içine aletle sarmal rûmîler ve noktalar, fırçayla içi çiçeklerle dolup taşan vazo motifleri yapılır. Bu dönemin sonlarında kimi ciltlerin dış ve iç kapakları âlet ve fırçayla yapılmış ve altınla sıvama baklava biçimleriyle bezenirken, kimi ciltler de dış kapağa kumaş kaplanmış, iç kapaklarına buketler yapılmıştır¹⁵⁴.

XIX. yy. da şemseli cilt sayısı iyice azalmış, zilbahar (kafes) cildler yaygınlaşmıştır. Ayrıca basılı eserlerin çoğalmasıyla, Batı tarzı deri ciltler yanında “Yıldız Cildi” denilen bir yüzüne altınla Osmanlı saltanat arması diğerine ay yıldız basılı deri, atlas ve kadife ciltler yapılmıştır¹⁵⁵. XIX. yy. müzehhiblerinin aynı zamanda ser mücellit olarak sarayda görev aldıkları bilinmektedir. Bu san’atçılar batı san’atı’nın barok ve rokoko kıvrılmalarını, içi çiçekle dolu sepet ve saksıları tezhipteki kadar coşkulu ve renkli olmasa bile ciltlere uygulamışlardır¹⁵⁶.

¹⁵² Ahmet Saim Arıtan, a.g.md., s.557.

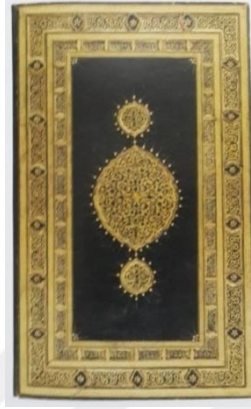
¹⁵³ Kemal Çığ, a.g.m., s.15.

¹⁵⁴ Zeren Tanındı, "Osmanlı Sanatında Cilt.....", s.107.; Zeren Tanındı, "Kitap ve Cildi",.....s. 863.

¹⁵⁵ Zeynep Balkanal, a.g.m., s.343.

¹⁵⁶ Zeren Tanındı, "Osmanlı Sanatında Cilt.....", s.107.;Zeren Tanındı, "Kitap ve Cildi",.....s. 863.

XX. yy. başlarında ve Cumhuriyet Döneminde cilt kapaklarını gömme şemse ve köşebentlerle bezeme Türk mücellitlerinin vazgeçemedikleri bir tasarım olmuştur¹⁵⁷ (Resim-30).

Resim: 30.Osmanlı 1911 tarihli.TSMK.Y.Y.325.

(29 Kasım -8 Aralık 2012 Uluslararası Cilt San'atı Buluşması Katolog, s. 21)

XIX- XX. yüzyıllarda daha çok ‘demir kakma’ tekniği ve ‘rokoko’ tarzında süslenmiş ciltler yaygınlaşmış ve bu suretle de klâsik ciltlerle aradaki bağlar tamamen kopmuştur¹⁵⁸.

XX. yüzyıl, daha çok Alman ve Fransız cildlerinin tesirinde kaldığı, bazen Türk motiflerinin de kullanıldığı ve herhangi bir üslûp ve ekole bağlılığın görülmediği çöküş dönemidir. Cumhuriyet’ten bu yana Bahaddin Tokatlıoğlu (1866-1939), Necmeddin Okyay (1883-1976), Sâcid Okyay (1915-1999), Mustafa Düzgünman (1920-1990) ve Emin Barın Türk cild sanatını yaşatmaya çalışmışlardır. Günümüzde Klâsik Türk Cildini uygulayan san’atkârlar İslâm Seçen, M.Ali Kunduracıoğlu, Habib İşmen, Gürcan Mavili ve bu san’atkârların yetiştirdiği birkaç genç mücelliddir¹⁵⁹.

Sonuç olarak; Türk Cildinin, Orta Asya'dan Batı Asya'ya, Anadolu'ya, Kuzey Afrika'ya kadar uzanan ve Avrupa'ya da etki eden köklü bir geçmişi vardır¹⁶⁰.

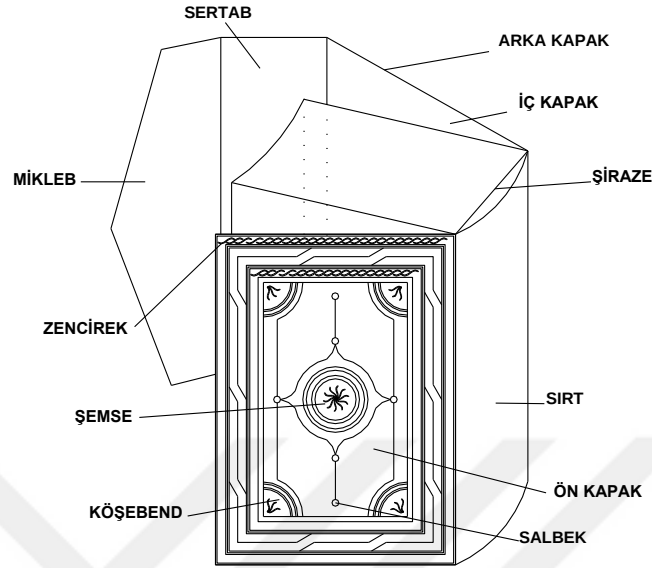
¹⁵⁷Zeren Tanındı, "Osmanlı Sanatında Cilt.....", s.107.; Zeren Tanındı, "Kitap ve Cildi",.....s. 863.

¹⁵⁸ Zeynep Balkanal, a.g.m., s.343.

¹⁵⁹Ahmet Saim Arıtan, “Türk Cild San’atı.....”, s.83.

¹⁶⁰ Ahmet Saim Arıtan, “Türk Cild San’atı.....”, s.83.

1.4. Cildin Bölümleri

Çizim: 1.Cildin bölümleri

(Arife Edis¹⁶¹ten alınmıştır.)

Bir cildin kısımları esas itibariyle şu dört parçadan oluşur;

1) Kitabın alt ve üstünü örten ve kenar çıkıntıları olmayan **alt ve üst kapaklar**,

2) Kitabın arkasını örten düz satırlı **dip,sırt**,

3) Kitabın ağız (ön) kısmını örten, alt kapağa (sol kapak) bağlı, ucu genellikle üç köşe olup üst kapakla kitabın iç kapağı arasına giren **mikleb**,

4) Miklebin kapağa bağlandığı,miklebe hareket edebilme imkanını sağlayan **sertab** kısmı,

Bunlara bir de yazma cildi yıpranmadan koruyan **cildbend** adı verilen **kap** ile, **şirazeyi** de ilave edebiliriz¹⁶².

Türk ve İslam ciltlerinde bölümleri itibariyle bir farklılık görülmez. Fark, bir cildin iskeletinde değil, bunların uygulanması ve tezyinatındaki anlayıştan doğar. Her

¹⁶¹ Arife Edis, *Tire Necip Paşa Kütüphanesi'ndeki Cilt Örnekleri*, S.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve San'atları Ana Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2006, s. 21.

¹⁶² İsmet Binark, a.g.e., s.8.

cildde olduğu gibi Anadolu Selçuklu cildi de; ön ve arka kapaklar, sırt, mıkleb, sertâb, iç kapaklardan müteşekkildir¹⁶³.

1.4.1.Kapaklar (Alt/Arka ve Üst/Ön Kapaklar)

Kitabın ön yüzünü örten “ön kapak” kitabın arka yüzünü örten “arka kapak”tır¹⁶⁴. Ön ve arka kapağa bazı san’at tarihçileri “üst” ve “alt” kapakta demektirler¹⁶⁵. Kitabın alt ve üst kısmını örter. Arap alfabesi sağdan sola doğru okunduğundan İslâm ciltlerinde üst kapak sağa, alt kapak sola açılır¹⁶⁶.

Alt ve üst kapağın her biri "deffe" diye de adlandırılmıştır. San’atkârlar arasında "deffeteyn" doğrudan doğruya kitap cildine denilmiştir. Uzunluğuna açılan kitaplara "beyazî" denir. Ancak beyazî kelimesini daha çok İranlılar kullanmış, Türkler bu çeşit kitaplara -biçiminden dolayı- "sığirdili" demişlerdir. Bu anlamda dana dili de kullanılmıştır. Bunun Farsça "dânâ dili" olduğunu ileri sürenler olmuşsa da, doğrusu dana dilidir. Eski yazma kitapların, uzunlamasına ve küçük olarak ciltlenmiş olanlarına "kümmî" adı verilmiştir. Eskiden âlimler bu kitapları yenlerinde kolayca taşıyabilmek için böyle ciltletmişlerdir¹⁶⁷.

Anadolu Selçuklu ciltlerinde cildin en önemli bölümü olan kapaklardaki şemseler ayrı karakterde yapılmıştır. Örneğin, ön kapak geometrik zeminli iken, arka kapak yuvarlak şemseli olabiliyordu. Bunun yanında her iki kapağı aynı karakterde ciltlere de rastlanmaktadır¹⁶⁸.

1.4.2.Sırt

Kitabın yapraklarının birbirine dikim yerini örter¹⁶⁹. Sırta "dip" de denilmektedir¹⁷⁰. Geleneğe bağlı Türk ciltlerinde sırtlar daima düz ve bezemesizdir. Avrupalı ciltlerinde olduğu gibi bombeli (kamburalı) ciltlere rastlanmaz¹⁷¹. Sırtta

¹⁶³ Ahmet Saim Arıtan, “Türk Cild San’atı.....”, s.66.

¹⁶⁴ Zeren Tanındı, a.g.md., s.347.

¹⁶⁵ Ahmet Saim Arıtan, “Anadolu Selçuklu Cilt San’atı.....”, s.934.

¹⁶⁶ Ana Britanica, a.g.m., s.2 .

¹⁶⁷ Mine Esiner Özen, a.g.m., s.10 – 11.

¹⁶⁸ Ahmet Saim Arıtan, “Anadolu Selçuklu Cilt San’atı.....”, s.934.

¹⁶⁹ Zeren Tanındı, a.g.md., s.347.

¹⁷⁰ Kemal Çığ, a.g.m., s.9.

¹⁷¹ Celal Esat Arseven, a.g.md., s.342; Müjgan Cunbur, a.g.m., s.453; Ahmet Saim Arıtan, *Konya Dışındaki Müze ve Kütüphanelerinde Bulunan Selçuklu ve Selçuklu Üslubu Taşıyan Cild Kapakları*, S. Ü. Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Doktora tezi, Konya 1992, s.50.

yazı bulunmaz, Klasik İslâm ciltlerinin sırtı tezhip (süsleme) açısından daima boş bırakıldığı halde, nadiren süsleme yapıldığı görülmüştür.¹⁷²

1.4.3. Mıkleb: (Mıklâb)

Kitabın ağız kısmını örten alt kapağa bağlı, üçgen, bazen de yamuk dörtgen şeklinde, ucu üst kapakla kitabın iç kapağı arasına giren kısımdır. Buna “cilt kanadı”da denir¹⁷³. Mıkleb aynı zamanda okunmakta olan sayfayı tekrar bulabilmek için “müş’ir” olarak da kullanılır¹⁷⁴. Ciltteki görevi, kitabın yapraklarını korumak olan mıkleb¹⁷⁵, çok defa ait olduğu kapakların zencirek, köşebent ve şemsesi tarzında yapılmıştır¹⁷⁶. Bunun yanında, kapaklarla farklı mıklebler de görülmektedir. Bu daha yaygın bir tatbikattır¹⁷⁷. Anadolu Selçuklu cildleri mıkleblerinde kapak şemsesine benzer şemsenin kullanımı dışında en çok kullanılan tarz, hillâlli ve Mühr-i Süleymanlı’dır¹⁷⁸.

1.4.4. Sertab

Mıklebin arka kapağa bağlandığı ve mıklebe hareket imkânı sağlayan yerdir¹⁷⁹. Alt kapak ile mıkleb arasında kalan kısımdır¹⁸⁰. Kitabın önünü muhafaza için yapılan sertapta ilk dönemde tezyînat pek yoktur veya çok sade yapılmıştır. Daha sonra daha müzeyyen sertablar yapıldığı gibi sâde olarak da bırakılmıştır¹⁸¹. Yazılı sertablar da nadiren görülürler¹⁸².

1.4.5. İç Kapaklar (İç Yüz)

Ön ve arka kapağın iç kısımlarıdır. İç kapaklar deri, kâğıt ve kumaş ile kaplanır. Bazı dönemlerde iç kapaklar da bezenmiştir¹⁸³. Cilt kapaklarının içleri, Anadolu Selçuklu Ciltlerinde kendine has bir özellik taşır. Bu, derinin ısıtılmış

¹⁷² Mine Esiner Özen, a.g.e., s.12.

¹⁷³ Zeynep Balkanal, a.g.m., s.344.

¹⁷⁴ Ahmet Saim Arıtan, a.g.md., s.554.

¹⁷⁵ Ahmet Saim Arıtan, *Konya Dışındaki Müze.....*, s.50.

¹⁷⁶ Ahmet Saim Arıtan, “Anadolu Selçuklu Cilt San’atı.....”, s.935.

¹⁷⁷ Ahmet Saim Arıtan, “Türk Cild San’atı.....”, s.67.

¹⁷⁸ Ahmet Saim Arıtan, “Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı.....”, s.935.

¹⁷⁹ Kemal Çığ, a.g.m., s.9

¹⁸⁰ Hasan Özönder, a.g.e., s. 176

¹⁸¹ Ahmet Saim Arıtan, “Anadolu Selçuklu Cilt San’atı.....”, s.935.

¹⁸² Ahmet Saim Arıtan, “Türk Cild San’atı.....”, s.67.

¹⁸³ Ahmet Saim Arıtan, “Anadolu Selçuklu Cilt San’atının Özellikleri.....”, s. 184.

kalıpla ve kabartma desenlerle “soğuk tarz”da süslenmesidir. Ağırlığı rûmî olmak üzere,nebâtî ve hendesî ile apayrı bir tezyînat zenginliği vardır¹⁸⁴.

XV. asırdan itibaren birçok Türk cildinde iç kapak ya oyma (kat') tabir edilen deri bıçakla dantela gibi oyularak yapılan şemse ve köşebend tarzında veya dış kapaktaki kabartma süslerle tezyin edilmiştir. Nadir olarak altınla yapılmış "hâlkâr" denilen bezemeye de rastlanır¹⁸⁵.

1.4.6. Şirâze

Kitabın yapraklarını muntazam bir şekilde tutan bağ veya örgü demek¹⁸⁶ olan şirâzenin görevi kitap sayfalarının iki başlarını bir hizada tutmak ve formların birbirlerinden ayrılıp dağılmasına mani olmaktır¹⁸⁷. Sekiz on tane şirâze örgü çeşidi vardır. Ancak en çok tanınanları; sıçandişi, sağ sol yolu, tek baklava, çift baklava, geçmeli, alafranga ve balıksırtıdır¹⁸⁸. Cildi yapılacak kitabın sayfaları cüz cüz alınır, her mücellidin zevkine göre yanyana dikilir. Dikişte kullanılan ipin uçlarıuzun bırakılır. Buna **kanad** denir ve kitabın cilde bağlanmasını sağlar¹⁸⁹. Cüzleri birbirine bağlayan şirâzenin kolonları formların ortasından alınmışsa **nişanlı şirâze**, geliş güzel yerlerden alınmışsa **saplama şirâze** denir¹⁹⁰. Şirâzeler örüldükten sonra kitabın sırtına yapıştırılan ince meşine **dipkösteği**denilmektedir. Şirâzeler de buna yapışır ve dikişlerle kolonlar bu deri altında kalır. Bu işe **dip tutmak**denir¹⁹¹. Klasik Doğu cildini Batı cildinden ayıran en önemli özellik el örgüsü şirâzedir¹⁹². Şirâze kitabın dikişleri yıpransa bile, formların dağılmasını önler¹⁹³.

1.4.7. Dudak ve Muhat

Kapakların rahatça açılıp kapanmasını sağlamak için, sırtla kapaklar arasında bırakılan boşluğa “**muhat**” denilmiştir. Genişliği 5-10 mm. kadardır¹⁹⁴. Kapak ile

¹⁸⁴ Ahmet Saim Arıtan, “Türk Cild San’atı.....”, s.67.

¹⁸⁵ Kemal Çığ, a.g.m., s. 10; Müjgan Cunbur, a.g.m., s. 453.

¹⁸⁶ Kemal Çığ, a.g.m., s.10

¹⁸⁷ Celal Esat Arseven, a.g.md., s.343.

¹⁸⁸ Kemal Çığ, a.g.m., s.11; Müjgan Cunbur, a.g.m., s.454.

¹⁸⁹ Kemal Çığ, a.g.m., s.10.

¹⁹⁰ Mine Esiner Özen, a.g.e., s.12.

¹⁹¹ Celal Esat Arseven, a.g.md., s.343, Mine Esiner Özen, a.g.e., s.12.

¹⁹² Mine Esiner Özen, a.g.e., s.12.

¹⁹³ Ahmet Saim Arıtan, “Türk Cild San’atı.....”, s.68.

¹⁹⁴ Zeynep Balkanal, a.g.m, s.344.; Ahmet Saim Arıtan, “Türk Cild San’atı.....”, s.69.

sertâb, sertâb ile mıklebi birbirine bağlayan, menteşe görevi yapan mukavvasız derili kısma “**dudak**” denir¹⁹⁵.

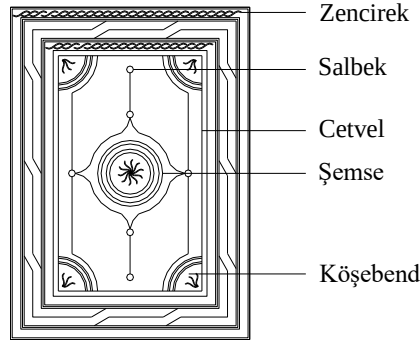
Cilbent ve kitap mahfazaları kitap kaplarından ayrı parçalardır, fakat ciltle ilgili eserlerde yer yer geçtiği için bunlara da kısaca değinmek gerekir:

Cilbent: Deriden bir kitap cildi gibi iki kapaklı olarak yapılır ve her iki kapağın iç tarafında gözler bulunur; kağıt ve değerli evrakın yıpranmamasını sağlar, bugünkü manada portföy veya sapsız koltuk altı evrak çantası sayılabilir¹⁹⁶.

Kitap Mahfazası: Yazma eserleri korumak için yapılan içine kitabın uzunlmasına konulduğu bir kutudur. Tamamen deri ile kaplandığı olursa da daha çok ebru kullanıldığı görülür¹⁹⁷. Geniş yan yapraklardan birinin ortasına, 1-1,5 cm.eninde deri veya ucuna deri yapıştırılmış bez bir şerit dikilmiştir. Kitap, bu şerit ile yapıştırıldığı kapak arasına oturtularak zahmetsizce mahfazaya yerleştirilip dışarı çıkarılabilir¹⁹⁸.

1.5. Kapağın Bölümleri

Bir cilt kapağı zencirek (bordür, cetvel), köşebent, şemse ve salbek bölümlerinden meydana gelir (Çizim-2). Kapakta yer alan bölümlerin dönem özelliklerine cilt san'atının tarihi gelişimi anlatılırken yer verilmiştir.

Çizim: 2. Kapağın bölümleri

(Arife Edis'ten alınmıştır.)

¹⁹⁵ Ahmet Saim Arıtan, “Türk Cild San’atı.....”, s.69.; Ahmet Saim Arıtan, “Anadolu Selçuklu Cilt San’atı.....”, s. 9

¹⁹⁶ Ahmet Saim Arıtan, a.g.md, s.553.

¹⁹⁷ Ahmet Saim Arıtan, a.g.md, s.553.

¹⁹⁸ Mine Esiner Özen, a.g.e., s.12.

1.5.1. Zencirek, Bordür ve Cetvel

Kitap kapağının etrafını çevreleyen zencirekler, bir motifin zincir gibi birbirine eklenmesinden dolayı bu ismi almıştır¹⁹⁹. Küçük ince zincir şeklinde motif²⁰⁰ şeklinde tanımı da vardır.

Kapağı en dışta ve dört tarafından çevirir. Daha çok 4-5 mm. genişlikteki zencirek kullanılır. Daha geniş olan bordür de yapılmıştır. Bazen iç içe 4-5 sıra zencirek-bordür görülmektedir. Bu zencireklerin arasını ince-kalın cetveller ayırmaktadır²⁰¹. Zencirekler genellikle, 5-6 mm.den başlayarak 15 mm. genişliğe kadar ulaşır. Geç dönemde zencirekler genişleyerek bordüre dönüşür. Çok nadir olarak bazı ciltlerde sadece düz cetveller kapakları çevreler²⁰². Şimdiye kadar 27 zencirek tipi tespit edilmiştir²⁰³.

1.5.2. Köşebent

Kapağın dört köşesine yapılan süslere "köşebent " denir²⁰⁴. Köşelerde ve zencirekler ile bitişik olarak yer alır. Köşe çiçeği, köşe bağı gibi manalara gelen köşebende "kenar şemsesi"ve "köşe bezemesi"²⁰⁵ de denilmektedir²⁰⁶. Köşebentler, bazen bir iki sıra düz cetvel şeklinde olursa da genellikle tezyinî özellikler taşırlar. Bazı ciltlerde köşebent yoktur. Tam zeminli geometrik ve rûmîli kapaklarda ise, istisnalar dışında tabii olarak köşebent bulunmaz. Tespit edilebilen köşebent tipi 19 adettir²⁰⁷.

1.5.3. Şemse

Şemse her ne kadar "güneş gibi" mânâsına gelmesi itibarıyla yuvarlak olarak düşünülebilirse de, kapakta genellikle ortada bulunan ve tezyinâta hâkim olan unsurdur. Şemse bazen de kapak zeminini tamamen örter. Yuvarlak şemsenin dışında

¹⁹⁹ Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu ve Bu Üslubu.....", s.86.

²⁰⁰ Hasan Özönder, a.g.e., s.220.

²⁰¹ Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu Cilt San'atı.....", s.935.

²⁰² Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu ve Bu Üslubu.....", s.86.

²⁰³ Ahmet Saim Arıtan, "Türk Cild San'atı.....", s.68.

²⁰⁴ Kemal Çığ, a.g.m., s.9.

²⁰⁵ Celal Esat Arseven, a.g.md., s. 343.

²⁰⁶ Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu Cilt San'atı.....", s.935.

²⁰⁷ Ahmet Saim Arıtan, "Türk Cild San'atı.....", s. 68.; Ayrıntılı bilgi için bkz: Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı.....", s.935.

oval, yıldızlı, altıgen, sekizgen vs. gibi şemseye de rastlanmaktadır²⁰⁸. Cildin yalnızca üst kapağına şemse yapılabildiği gibi, iki kapağa, iç kapaklara ve miklebe de yapılmıştır²⁰⁹. Şemseler Selçuklu ciltlerinde ve XV. yy. Osmanlı ciltlerinde genellikle yuvarlak, XVI. yy. dan itibaren de beyzî olarak yapılmıştır²¹⁰. XVI. yüzyılda klasik cilt sanatı mükemmele ulaşmış ve şemseler mekik biçiminde ve salbeklidir. Köşebent çevre suyu, zencirek ve cedvel gibi unsurlar cilt üzerinde yerini almıştır. Şemse, salbek ve köşebentler alttan ve üstten ayırma motiflerle süslenmiştir²¹¹.

XVII. yy. da ise genellikle köşebent ve bordür tezyinatı kalkmış, bunların yerine sadece yan ve tepeleri çıkıntılı dikdörtgene benzer büyük şemseler kullanılmıştır²¹². XVIII. yy. da klâsik şemseli ciltlerin çok güzel örnekleri yapılmış²¹³, her renk deri ve altın kullanılmıştır. Ayrıca bu yüzyılda şükufe tarzı süsleme ve yekşah tekniği de çok uygulanmıştır. Avrupa'nın barok ve rokoko etkisi tezhipte olduğu kadar cilt san'atında da hissedilmiş ve şemse ve köşebentler realist çiçek ve yapraklarla süslenmiştir.

XIX. yy. da şemseli cilt sayısı iyice azalmış, zilbahar(kafesli)ciltler yaygınlaşmıştır. Ayrıca basılı eserlerin çoğalmasıyla Yıldız Cildi denilen, bir yüzüne Osmanlı saltanat arması, diğerine ayyıldız basılı deri, atlas ve kadife ciltler yapılmıştır²¹⁴.

1.5.4. Salbek

Şemselerin alt ve üstlerine eklenen tezyinî bir unsurdur. Şemseye bitişik olarak yapıldığı gibi ayrı olarak da yapılmıştır. Salbek, Anadolu Selçuklularının son dönemlerinde ve Beylikler ile erken Osmanlı döneminde, yuvarlaktan oval şemseye

²⁰⁸ Ahmet Saim Arıtan, “Anadolu Selçuklu Cilt San’atı.....”, s.935.

²⁰⁹ Mine Esiner Özen, a.g.e., s.14.

²¹⁰ Zeynep Balkanal, a.g.m, s.345.

²¹¹ Mine Esiner Özen, a.g.e., s.18.

²¹² Mine Esiner Özen, a.g.e., s.18.

²¹³ Zeynep Balkanal, a.g.m, s.346.

²¹⁴ Mine Esiner Özen, a.g.m., s.19.

geçişte kullanılmıştır. Ama daha erken dönemlerde istisnalarına da rastlanmaktadır²¹⁵.

1.6. Kullanılan Malzeme ve Âletler

1.6.1. Kullanılan Malzemeler

1.6.1.1. Deri

Cilt kapaklarında en çok kullanılan kaplama malzemesidir²¹⁶. İyi bir cildin yapılabilmesi için istenilen vasıf ve renkte derinin mevcut olması şarttır. Tabağat ve dericilik şarkın en eski sanatlarından birisidir. Halen Topkapı Sarayı Müzesi ve Türk-İslâm Eserleri Müzesinde bulunan XIII-XIV. yy. a ait Selçuklular’dan kalma birçok deri cilt Türklerin bu sanatta ne kadar ileri olduğunu gösterir. Osmanlılar zamanında bu san’at, çok büyük ilerleme göstermiş sahtiyan ve meşinin çeşitli renkte örnekleri imparatorluğun birçok şehirlerinde yapılmıştır²¹⁷. Evliyâ Çelebi de, Seyahatnâmesi’nde Konya’nındericilerinin Osmanlı ülkesinin en iyileri olduğundan bahsetmekte ve Meram Dağı’nda yetişen çivid renginde bir çiçekle derileri tabaklayıp gök rengi, şeftâli sarısı, turuncu ve kırmızı deriler yaptıklarını, bu derilerin Arabistan ve Acemistanda çok meşhur olduğunu söylemektedir²¹⁸.

Deri çeşitlerinin başlıcası, üzerine kabartma bezemeler işlemeğe en müsait olan ve “meşin” denilen koyun derisi ile “sahtiyan” tabir olunan keçi derisi ve “râk” ismi verilen ceylan derisidir. Derilerde kurt yeniklerinden hâsıl olan izlere de “okra” denir²¹⁹.

Deri ciltlerde kırmızı, vişne, yeşil, mavi, mor, siyah, kahve en çok kullanılan renklerdir. Kahverengi, açık bejden en koyusuna kadar bütün nüansları ile görülür²²⁰. Anadolu Selçuklu cildlerinde en çok sahtiyan kullanılmıştır²²¹. Anadolu Selçuklu ve Memlûk ciltlerinde kahverenginin bütün tonları, XV. yy. dan itibaren Osmanlılar döneminde kahverenginin yanı sıra kırmızı, vişneçürüğü, yeşil ve siyaha yakın

²¹⁵ Ahmet Saim Arıtan, “Anadolu Selçuklu Cilt San’atı.....”, s.936.; Ahmet Saim Arıtan, *Konya Dışındaki Müze.....*, s.52.

²¹⁶ Ahmet Saim Arıtan, “Türk Cild San’atı.....”, s.90.

²¹⁷ Kemal Çığ, a.g.m., s.8.

²¹⁸ Evliyâ Çelebi, *Seyahatnâme*, Tam Metin Seyahatnâme, İstanbul 1993, C.III.-IV., s. 12

²¹⁹ Celal Esat Arseven, a.g.md., s.342.

²²⁰ İsmet Binark, a.g.e., s.7.

²²¹ Ahmet Saim Arıtan, “Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı.....”, s.938.

kullanıldığı görülür. Selçuklu ustaları kapaklarının içinde ve dışındagenellikle aynı renkte diğerleri ise aynı olduğu kadar farklı renkte derilerde tercih edilmiştir. Deri özellikle kapak içlerinde konunun uzmanı olmayan kişilerce kâğıt zannedilebilecek kadar inceltilerek kullanılmıştır. Eskiden elle yapılan inceltme işlemi bugün özel makinelerle yapılmaktadır.²²²

1.6.1.2. Murakka' Mukavvâ

Mukavvâ kuvvetlendirilmiş demektir. İlk zamanlarda yapılan ciltlerde tahta kullanılıyordu. Mukavvânın tahtaya nazaran işlenmesi daha kolay olduğundan cilt süslemeciliğinde bir inkişâf başladı²²³. Mukavvâlar normal kalınlıktaki kâğıtların birinin suyu diğerinin aksine gelecek şekilde üst üste yapıştırılmaları ve muştayla döğülerek sıkıştırılmaları suretiyle elde edilirler ve iyice kuruduktan sonra tahta gibi sertleştiklerinden pek deforme olmazlar. Yapıştırımda kullanılan tutkalın içine konulan şap, tenekar (boraks) ve tütün suyu ise cildi kurtlanmaktan korumaktadır²²⁴. Böylece hazırlanan mukavvâ, iyice kuruduktan sonra tahta gibi sertleştigiinden eğilip bükülmez. Böyle mukavvâlara 'murakka mukavvâ' denir²²⁵.

1.6.1.3. Kakma Altın, Zer-Müreккеp

Ciltler üzerinde çokça rastlanan, belli bir kalınlığı bulunan ve bazen düştüğü görülen altın noktalardan, Anadolu Selçuklu eserleri başta olmak üzere, Ortaçağ İslâm ciltlerinde kullanılan önemli bir malzemenin, kakma altın olduğu anlaşılmaktadır²²⁶. Çünkü bu altınlı noktalar fırça ile sürülmüş zer-müreккеpli süslemelerden çok farklıdır. Kakma altın kullanımı, Anadolu Selçuklu cildini Osmanlı cildinden ayıran bir unsurdur²²⁷. Son dönem Selçuklu ciltlerinde altın kakma noktalarla birlikte cetvel ve tahrirlerde de altın suyu (sürme altın) kullanılmıştır. Daha sonraki devirlerde bütün zemine fırça ile altın sürüldüğü veya varak altın yapıştırılıp üzerine motif basıldığı da görülmektedir²²⁸.

²²² Ahmet Saim Arıtan, "Türk Cild San'atı.....", s.90.

²²³ Kemal Çığ, a.g.m., s.9.

²²⁴ Ahmet Saim Arıtan, a.g.md., s.554.

²²⁵ Mine Esiner Özen, a.g.e., s.13.

²²⁶ Ahmet Saim Arıtan, a.g.md., s.554.

²²⁷ Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı.....", s.939.

²²⁸ Ahmet Saim Arıtan, a.g.md., s.554.

1.6.1.4. İpek, İplik, İbrişim

Kitabın yapraklarını birbirine tutturmak için, kâğıdın âhârlı rengine uydurmak için ince sarı ipek iplik kullanılmıştır. Kitabı daha çok sağlamlaştırmak için sırtın üst ve alt köşelerine örülen şirâzelerde ise renkli ibrişimler kullanılmıştır²²⁹.

1.6.2. Kullanılan Âletler

1.6.2.1. Kalıplar

Motiflerin deri üzerine kabartma olarak çıkmasını sağlayan âlete kalıp denir. Kapak üzerindeki yerlerine göre şemse kalıbı, köşe kalıbı gibi isimler alırlar²³⁰. Bu kalıplar sert tahta ve maden kalıplarla deri üstüne basıldığı vakit kalıbın keskin olan kenarları deriyi zedelediği için eski Türk ciltlerinde kullanılan kalıplar hep sertleştirilmiş deriden yapıldı²³¹. Deri kalıplar için, özellikle deve derisi tercih edilmiştir²³².

1.6.2.2. Büyük Kalıplar

Bazı ciltlerde, bilhassa şemse, mikleb ve kapak içlerinde “yekpâre” dediğimiz büyük kalıplar kullanılmıştır. Bu, aynı ebat ve motifin birçok ciltte görülüşünden anlaşılmaktadır²³³.

1.6.2.3. Küçük Kalıplar

Bunların bazılarını minik kalıplarda denilebilir. Bu kalıplar daha çok zencireklerde, bordürlerde, şemse motifi iç dolgularında, köşebentlerde, sertâbın muhtelif yerlerinde kullanılmıştır. Bunlar bazen müstakil olarak kullanıldığı gibi ekseriyetle aynı kalıbın yan yana, alt alta, üst üste basılması şeklinde de kullanılmıştır²³⁴. Bu kalıplardan bazıları 5-6 mm. çapında çok küçük parçalardır. Yuvarlak imza ve çiçek mühürleri böyledir. "Zencirek çivisi" de aynı kategoriye dahil edilebilir²³⁵.

²²⁹ Ahmet Saim Arıtan, a.g.md., s.554.

²³⁰ Ahmet Saim Arıtan, “Türk Cild San’atı.....”, s.91.

²³¹ Celal Esat Arseven, a.g.md, s.345.

²³² İsmet Binark, a.g.m., s.107.

²³³ Ahmet Saim Arıtan, “Türk Cild San’atı.....”, s.91.

²³⁴ Ahmet Saim Arıtan, “Türk Cild San’atı.....”, s.91.; Ahmet Saim Arıtan, “Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı.....”, s.939.

²³⁵ Ahmet Saim Arıtan, a.g.md., s. 555.

1.6.2.4. Muhtelif Âletler

Cilt yapılırken kullanılan aletlere, zencirek çivisi, kör alet, yekşâh teber²³⁶, sakal, nokta demiri, gıldırğıç, bıçkı²³⁷ vs.gibi muhtelif isimler verilmektedir. Bu aletler daha çok kızdırılarak ve deri üzerine bu şekilde bastırılarak kullanılmıştır. Bu aletler soğuk olarak da kullanılmıştır. Bilhassa dış kapaklardaki hendesî ve rûmî desenler bu şekildeki aletlerle yapılmıştır. Bu aletler, çizgi, cetvel çekmek, basit motifleri yapmak, örgü ve geçmelerde kullanılmak üzere ayrı ayrı yapıldıkları gibi bunların birçoğu birbirinin yerine de kullanılmıştır²³⁸.

1.7. Cilt Çeşitleri

Ciltler, kullanılan malzemeye ve süslemelerine göre adlandırılırlar²³⁹.

1.7.1. Malzemelerine Göre Cilt Çeşitleri

1.7.1.1. Deri Ciltler

Deri, ciltcilikte en çok kullanılmış olan malzemedir²⁴⁰. Deri olarak meşin (koyun derisi), sahtiyan (keçi derisi), rak (ceylan derisi) ve günümüzde de sığır derisi kullanılmıştır. Deri ciltler süslemelerine göre düz, şemseli(geometrik,rûmî ve hatayî nakışlı), Acemkâri(hayvan resimli), şükûfe üslûbu, işlemeli(ipek işleme,zerdûzî,simdûzî), yazılı, zilbahar (kafes)ciltler olarak ayrılır²⁴¹.

Düz deri ciltler; Kitabın ölçüsündeki murakka' mukavvâya tıraşlanmış deri kaplanarak yapılmış ciltlerdir. Çok sayıda istinsah edilmiş eserler böyle ciltlenmiştir.Düz deri ciltlerin yanı sıra, kapaklarının yalnızca çevresi zencirekli deri ciltlere de rastlanmaktadır²⁴².

1.7.1.2. Kumaş Ciltler

Mukavva üzerine keten, ipekli veya kadife kumaş kaplanarak yapılan ciltlerdir²⁴³. XIII. yy. sonlarından itibaren kapakların hem iç hem de dış

²³⁶Ahmet Saim Arıtan, “Türk Cild San’atı.....”, s.91

²³⁷Mine Esiner Özen, a.g.e., s.35-36.

²³⁸Ahmet Saim Arıtan, “Türk Cild San’atı.....”, s.91.

²³⁹İsmet Binark, a.g.m., s.104.

²⁴⁰Ahmet Saim Arıtan, “Türk Cild San’atı.....”, s.85.

²⁴¹Mine Esiner Özen, a.g.e., s.13.

²⁴²Mine Esiner Özen, a.g.e., s.14.

²⁴³Ahmet Saim Arıtan, a.g.md, s.553.

yüzeyinde,derinin yanında kumaş da oldukça sık kullanılmıştır. Kütüphanelerimizde, kenarları deriyle çevrili, ortası kumaş kaplı, çaharkûşe kumaş ciltlerin, ipek, kadife, atlas ve işlemeli kumaş kaplanmış çok sayıda örneği bulunmaktadır.Bunların da çoğunda düz veya kendinden desenli kadife kullanılmıştır²⁴⁴. Kullanılan kumaşlar, cilt için özel olarak dokunmamıştır. Cildin yapıldığı yıllarda İstanbul, Bursa vb. şehirlerde dokunmuş olan veya Çin'den, Şam'dan getirilmiş olan kumaşların parçaları cilt üzerinde kullanılmıştır²⁴⁵.

Süleymaniye Kütüphanesi Nazif Paşa 1514'te kayıtlı Mecmuâtü'r-Resâil'in cildi,kumaş üzerine çiçek buketi işlidir.Ortada dilimli şemse formu içinde renkli çiçekler bir fiyonkla buket halinde toplanmıştır. Çevre bordüründe mavi ve pembe renkli saz üslubunda süsleme yer alır²⁴⁶ (Resim- 31).

II. Bayezid döneminde klasik deri ciltler yanında,çaharkûşe kumaş ciltler de çok görülür.Cilt kapaklarının etrafı deri ile çevrilip ortası iki renkli küçük kareli veya çubuklu (iki renk yollu) ipek kumaşla kaplanmış²⁴⁷ (Resim-32).

Resim: 31.Mecmuâtü'r-Resail. Süleymaniye Kütüphanesi, Nazif Paşa 1514.

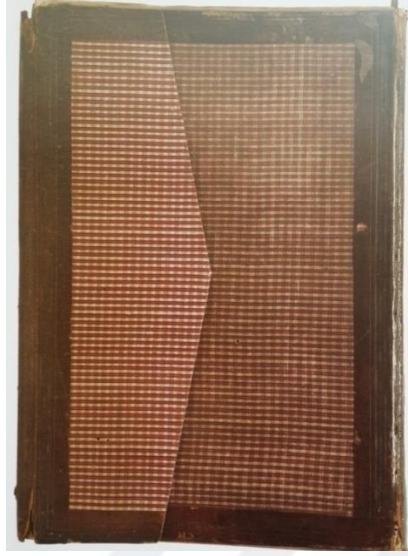
(29 Kasım -8 Aralık 2012 Uluslararası Cilt San'atı Buluşması Katolog, s. 68)

²⁴⁴ Mine Esiner Özen, a.g.e., s.28.

²⁴⁵ Zeynep Balkanal, a.g.m, s.344 -345.

²⁴⁶ Mine Esiner Özen, a.g.e., s.28.

²⁴⁷ Mine Esiner Özen, a.g.e., s.29.

**Resim: 32.El-Muvâzene beyne't-Taiyyeteyn. Süleymaniye Kütüphanesi,
Turhan Valide Sultan 00081,Çaharkûşe kumaş cilt.**

(29 Kasım -8 Aralık 2012 Uluslararası Cilt San'atı Buluşması Katolog, s. 36)

1.7.1.3. Kâğıt (Ebrulu) Ciltler

Tarihçesinin XV. yüzyıla kadar indiği bilinen ebrunun, cilt san'atında önemli bir yeri vardır²⁴⁸. Mukavva kapaklar üzerine deri konmayıp da ebru kağıt yapıştırılır ve çârkûşe tekniğinde yapılırsa bu ciltlere ebrulu cilt denir²⁴⁹. Ebrû, cildin iç ve dış kapaklarında kullanıldığı gibi kitap mahfazası yapımında da tercih edilmiştir. Kütüphane koleksiyonlarındaki kitap mahfazalarının büyük bir bölümü de ebruludur²⁵⁰ (Resim-33).

Resim-33. Kağıt (Ebrulu) cilt.

(Kütahya Vahid Paşa Yazma Eser Kütüphanesi:176)

²⁴⁸ Ahmet Saim Arıtan, a.g.md, s.552.

²⁴⁹ Celal Esat Arseven, a.g.md, s.345.

²⁵⁰ Ahmet Saim Arıtan, a.g.md, s.552.; Mine Esiner Özen, a.g.e., s.30.

1.7.1.4. Murassa' (Mücevherli) Ciltler

Daha çok kuyumculuk san'atıyla ilgili olan maddi kıymeti yüksek bir cilt çeşididir, fildişi oymalı, altın kaplamalı, mozaik, yeşim kabartma, yakut, zümrüt, inci ve elmas süslemeli olanları vardır. Daha çok Kur'an-ı Kerim ciltlerinde uygulanmıştır²⁵¹ (Resim-34). Mücevherli ciltlerde mıkleb üzerine taşlı bezeme yapılmaz. Sırtlar genellikle altın zincirlidir. İç kapaklara altın katbezeme yapıldığı gibi, savatlı ve üstü bezeli altın plaka, ipek kumaş ve deriyle kaplı olanlarda vardır²⁵².

Resim: 34.T.S.M. Hazine Seksiyonu. Murassa (Mücevherli)cilt.
(Kemal Çığ'dan.)

1.7.1.5. Lâke Ciltler

Adını “lâk” (vernik) kelimesinden alan ve ruganî veya edirnekârî de denilen lâke cildlerde kapağın yapıldığı mukavva veya deri perdahlanıp tamamen pürüzsüz hale getirilerek verniklenir. Bu cilalı satıh üzerine altın ve boya ile nakışlar yapıldıktan sonra cam gibi parlak bir yüzey elde edilinceye kadar birkaç kat daha vernik çekilir²⁵³. Âlî'nin "Rugan " diye isimlendirdiği ve XVIII. yüzyıldan sonra da "Edirnekârî " ismi verilen bu eserlerin en iyileri Diyarbakır, Bursa, İstanbul ve Edirne'de yapılmıştır.Bu ismin verilme sebebi de Edirneli ustaların lake ciltleri daha

²⁵¹ Ahmet Saim Arıtan, a.g.md, s.553.

²⁵² Zeren Tanındı, a.g.md., s.348.

²⁵³ Ahmet Saim Arıtan, a.g.md., s.553.

fazla ve sanatlı yapmalarından kaynaklanmaktadır²⁵⁴. Lâke süsleme, mukavvâ, deri ve tahta olmak üzere üç çeşit madde üzerine yapılmıştır²⁵⁵.

Türk cilt sanatında ilk lâke örnekler XV. yüzyılda Osmanlılarda ve Timurlularda görülür; bu asırdan itibaren Safevîler'de ve Bâbürlüler'de de uygulanmıştır²⁵⁶.

Bizde lake usulü ile yapılmış en eski eser, III. Murad'ın oğlu Şehzade Mehmed'in 1582'de yapılan sünnet düğününün tasvir eden *Hoca Sadeddin'in Farsça Eş'âr'ı* ile padişahın bir gazelinin aynı şair tarafından tahmisi ihtiva eden *Zübdetü'l-Eş'âr* adlı şiir mecmuasının kabında görülüyor. (Topkapı Sarayı Müzesi Revan Kitaplığı, Nu.824)²⁵⁷ (Resim-35).

Resim: 35. Zübdetü'l-Eş'âr, TSM. R., 824. Lake Cilt.

(29 Kasım -8 Aralık 2012 Uluslararası Cilt San'atı Buluşması Katolog, s. 19.)

1.7.2. Süsleme Tekniklerine Göre Cilt Çeşitleri

Süsleme tekniklerine göre; şemseli, zilbahar, yekşâh, zerdûz ve çarkûşe ciltler olarak sınıflandırılabilir.

1.7.2.1. Şemseli Ciltler

Deri ciltlerde uygulanan bütün üsluplarda klasik usûl, şemseli cilt tarzıdır. Şemse cilt, deri üzerine yapılan motiflerin bezenme şekillerine göre isimlendirilir:

²⁵⁴ Kemal Çığ, a.g.m., s.17.

²⁵⁵ İsmet Binark, a.g.m., s.9.

²⁵⁶ Ahmet Saim Arıtan, a.g.m., s.553.

²⁵⁷ İsmet Binark, a.g.m., s.9

1.7.2.1.1. Soğuk Şemseli Ciltler

Kalıp doğrudan doğruya cildin üzerine basılacak olursa ‘soğuk şemse’ denilir ve bütün İslâm ciltleri de XV. asra kadar bu şekilde yapılmıştır²⁵⁸. Motifler cildin derisi renginde bırakılır,kalıpla kabartma olarak işlenir ve ezilmiş altınla bezenmez²⁵⁹ (Resim- 36).

Resim: 36. Soğuk Şemseli cilt.

(Kütahya Vahid Paşa Yazma Eser Kütüphanesi.:23)

1.7.2.1.2.Alttan Ayırmalı Şemseli Cilt

Bezemelerin zemini yeşil veya sarı altınla doldurulur ve bu bezemeler zeminden bu suretle ayrılırsa bu usûle "alttan ayırma" denir²⁶⁰. Motifler kabartma şeklinde üstte ve deri renginde bırakılır²⁶¹ (Resim-37).

Resim: 37. Altan ayırmalı şemseli cilt.TSMK. Revan:407

(Kemal Çığ'dan)

²⁵⁸ Kemal Çığ, a.g.m., s.10.

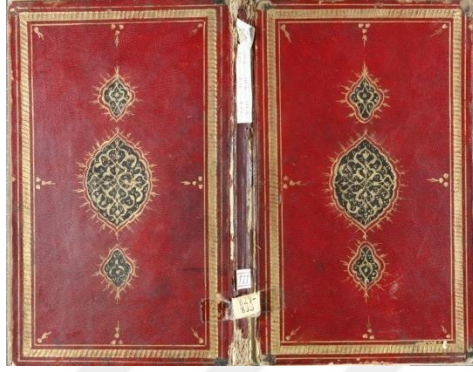
²⁵⁹ İsmet Binark, a.g.m., s.11.; Celal Esat Arseven, a.g.md., s.345

²⁶⁰ Celal Esat Arseven, a.g.md., s.345.

²⁶¹ Ahmet Saim Arıtan, a.g.md., s.552.; İsmet Binark, a.g.m., s.11.

1.7.2.1.3. Üstten Ayırmalı Şemseli Cilt

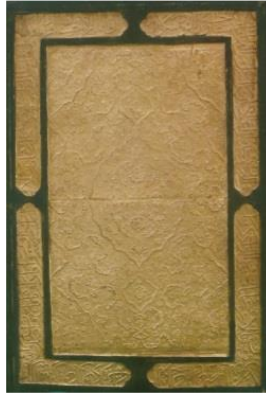
Altan ayırma şemsenin tersidir. Zemin deri renginde bırakılıp kabartma motiflerin üstü altınla sıvanmıştır²⁶² (Resim-38).

Resim: 38.Üstten ayırmalı şemseli cilt.
(Kütahya Vahid Paşa Yazma Eser Kütüphanesi.:829-833)

1.7.2.1.4. Mülemmâ Şemseli Cilt

Bezemelerin her tarafı altınla sıvama olarak süslenen şemselere denir²⁶³. Klâsik şemseli ciltlerden olan kırmızı ve yeşil altının birlikte kullanıldığı mülemmâ şemse²⁶⁴, motiflerin hem zeminleri hem de kendileri altınlanır, bu durumda zemin ve motiflerde iki ayrı renkte altın kullanılabilir²⁶⁵ (Resim-39).

Resim: 39. Mülemmâ Şemseli cilt.Konya Mevlânâ Müzesi :7008/2

(Ahmet Saim Arıtan, *Karamanoğulları Cild San'atı*.....,s.58.)

²⁶² Ahmet Saim Arıtan, a.g.md., s. 552.; İsmet Binark, a.g.m., s.11.

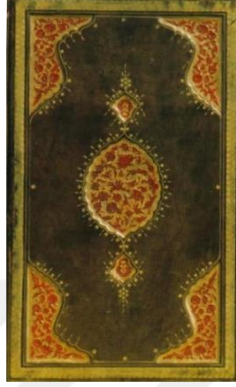
²⁶³ Celal Esat Arseven, a.g.md., s.345.

²⁶⁴ Metin Sözen – Şemsi Güner, "Deri-Cilt", *Geleneksel Türk El Sanatları*, İstanbul 1998, s.165.

²⁶⁵ Ahmet Saim Arıtan, a.g.md., s.552 .

1.7.2.1.5. Mülevven Şemseli Cilt

Renkli derilerin yan yana yapıştırılması ile yapılan mülevven²⁶⁶ şemseli cilt,şemse, köşebent ve diğer bezeme yerleri kapakta kullanılan esas deriden başka renkte bir deri ile kaplanır; alttan ve üstten ayırma tarzları vardır²⁶⁷ (Resim-40).

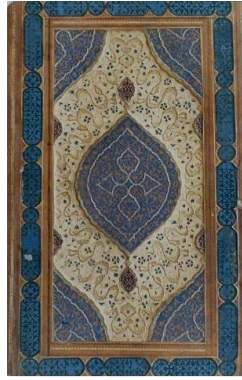

Resim: 40. Mülevven Şemseli Cilt. Konya Yusufâğa Kütüphanesi:6631/1

(Ahmet Saim Arıtan, *Karamanoğulları Cild San'atı*....., s. 59)

1.7.2.1.6. Müşebbek (Kat') Şemseli Cilt

Deri bir dantel gibi oyulduktan sonra kabın iç yüzüne, ayrı renkte deri veya kumaş zemin üzerine yapıştırılması ile yapılan bu bezemeye müşebbek şemse veya müşebbek köşe denir²⁶⁸. Eski bir tekniktir ve çabuk yıprandığı için daha çok iç kapakta kullanılmıştır²⁶⁹ (Resim-41).

Resim: 41. Müşebbek (Kat') Şemseli Cilt. Konya Mevlânâ Müzesi, Hasan Paşa:6

(Ahmet Saim Arıtan, *Karamanoğulları Cild San'atı*....., s. 60)

²⁶⁶ Celal Esat Arseven, a.g.md., s.346.

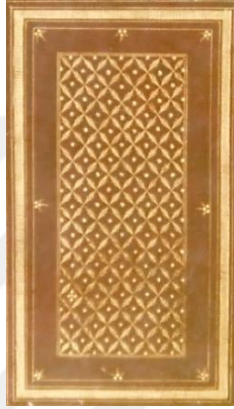
²⁶⁷ Ahmet Saim Arıtan, a.g.md., s.553.

²⁶⁸ Ahmet Saim Arıtan, a.g.md., s.552.; Celal Esat Arseven, a.g.md., s.346.

²⁶⁹ Zeren Tanındı, a.g.md., s.348.

1.7.2.2. Zilbahar (Zerbahar) Ciltler

Adını XVIII. yy. ın sonunda ve özellikle XIX. yy. da görülen ve halk arasında ‘kafes şemse’ de denilen bir süsleme türünden alır. Kapak üzerine ezilmiş varak altın ile dört dilimli yaprak motifi ve geometrik çizgiler çekilip parmaklığı andıran çizgiler çekilir. Bu bezeme cildin göbek kısmında veya cildin tamamında bulunabilir²⁷⁰. Sonraları, oluşturulan dikdörtgenlerin araları küçük yıldızlarla süslenip kapaklar daha zengin görünümlü hale getirilmiştir²⁷¹ (Resim-42).

Resim: 42. Zilbahar (Zerbahar) Cilt.Konya Mevlânâ Müzesi,Hasan Paşa:1317

(Ahmet Saim Arıtan, *Karamanoğulları Cild San'atı*.....,s. 60.)

1.7.2. 3.Yekşâh Ciltler

Yekşâh denilen ucu sivri aletle motifler çukurlaştırılarak meydana getirilmişse "yekşâh cilt" denir. Bazen bu tarz işleme zilbahar şemseli ciltlere de uygulanmıştır²⁷². Deri üstü yekşâh demiriyle (sıcak ya da soğuk) figürlü, geometrik, bitkisel öğeler oluşacak biçimde çizilir. Aletin bıraktığı oyuntular altın, gümüş, yaldız ya da maviyle renklendirilir²⁷³. Zilbahar cilde verdiğimiz örneği burada da verebiliriz.

²⁷⁰ Ahmet Saim Arıtan, a.g.md., s.552 .; Celal Esat Arseven, a.g.md., s .346; İsmet Binark, a.g.m., s.9

²⁷¹ Ahmet Saim Arıtan, “Türk Cild San’atı.....”, s.86.

²⁷² İsmet Binark, a.g.m., s.9; Ahmet Saim Arıtan, a.g.md., s.553.

²⁷³ Zeren Tanındı, a.g.md., s.347.

1.7.2.4. Zerdûz (Simdûz) Ciltler

Deri üzerine sarı, pembe ve yeşil sırmalarla realist motiflerin işlendiği ciltlerdir²⁷⁴. Deri üzerine, kumaş gibi işlenerek de cilt kapakları yapılmıştır bu işlemler altın, gümüş veya ipek ipliklerle işlenmiştir. Bu tarzda gümüşle yapılan işlemeli ciltlere de simdûzi cilt²⁷⁵, altınla işlenmiş olanlarına da zerdûzi cilt denilmektedir²⁷⁶. Nusret-nâme adlı XVI. yy. a ait TSMK. Emanetler Hazinesi 2016 numarada kayıtlı eseri de bu ciltler arasında gösterebiliriz.

1.7.2.5. Şükûfe Ciltler

XVIII. ve XIX. yy. larda yaygın bir süsleme biçimi olan Şükûfe(çiçek) üslubunda ise,doğal veya üsluplaşmış çiçek minyatürleri buket,vazolu,vazosuz çiçekler veya tek çiçek resmedilmiştir²⁷⁷. Bu realist çiçek veya çiçek grupları deri ciltlerde olduğu kadar kumaş işleme ve lake cilt kapakları üzerinde de görülmektedir.Gül, lale, karanfil ve sümbül başta olmak üzere hemen her çeşit buket çiçek buketlerde yer almıştır²⁷⁸. Daha ince ve nazik şekillerden oluşan şükûfe tarzındaki bezemeler kabartmalı ciltlere uygulanmaz. Bu nev'î çiçekler ancak lâke ciltlerde kullanılmıştır²⁷⁹ (Resim-43).

Resim: 43.Şükûfe Cilt.

(Kütahya Vahid Paşa Yazma Eser Kütüphanesi:67)

²⁷⁴ Ahmet Saim Arıtan, a.g.md., s.553.

²⁷⁵ Zeynep Balkanal, a.g.m., s.346.

²⁷⁶ Mine Esiner Özen, a.g.e., s.22

²⁷⁷ Mine Esiner Özen, a.g.e., s.21.

²⁷⁸ Zeynep Balkanal, a.g.m., s.346.

²⁷⁹ Celal Esat Arseven, a.g.md., s.345.

1.7.2.6. Yazılı Ciltler

Yazma eserlerde ve levhalarda en güzel örneklerini veren hat san'atı, kitabın cildine de uygulanmıştır. Özellikle XIV. yy.'da bazı Kur'ân ciltlerinin kesme su (bordür) kitâbelerinde kabartma yazılar, süsleme motiflerinin yerini almıştır. Bu tür kitabe yazıları deri ciltler yanı sıra lake (Edirnekârî) ciltlerde de görülmektedir. *Kur'ân* ciltlerindeki kitâbelerde âyet-i kerimeler yazılmıştır. Bu ciltlerin sertâbında ise beyitler görülür, bu yazılar arasında nadiren mücellit ismine de rastlanmaktadır²⁸⁰.

1.7.2.7. Çârkûşe Ciltler

Ortası ebrû, kadife veya desenli, işlemeli kumaşlarla kaplanmış ve kenarları 1 cm. kadar, köşelerde üçgen köşebentler yapacak şekilde deri ile çevrilmiş cilt çeşididir. Adını köşebentlerden alır²⁸¹ (Resim-44).

Resim: 44. Çârkûşe Cilt.

(Kütahya Vahid Paşa Yazma Eser Kütüphanesi:1220)

1.8. Cilt Üslûpları

Üslûp; tavır, tarz. Bir sanatçıya ya da bir çağa özgü teknik, renk ve biçimlendirme özelliğidir²⁸² ya da bir sanatkârın kendine has yapım usûlü, ifade tarzı demektir²⁸³.

²⁸⁰Mine Esiner Özen, a.g.e., s.22.

²⁸¹Ahmet Saim Arıtan, a.g.md., s.553.; Celal Esat Arseven, a.g.md., s.346.

²⁸² Azade Akar- Cahide Keskiner, *Türk Süsleme Sanatlarında Desen ve Motif*, İstanbul 1978, s.30.

²⁸³ Hasan Özönder, a.g.e., s.211.

Malzemelerine ve süslemelerine göre birbirlerinden ayrılarak ortaya çıkan ciltlerdeki üslûplar daha çok ait oldukları kültür alanlarının adıyla anılmaktadır²⁸⁴.

Türk-İslâm cilt san'atını tarihi gelişim süreci içinde;**Hatâî** (Kâşî-Horasan-Buhara-Dihlevî), **Herat** (Herat-Şiraz-İsfahan), **Arap** (el-Cezîre-Halep-Şam), **Rûmî** (Selçuklu), **Memlûk** (Mısır), **Mağribî** (İspanya-Sicilya-Fas), **Türk** (Diyarbakır-Bursa-Edirne-İstanbul-Şükûfe-Rugânî-Barok-Modern) ve **Buhârâ-yı Cedîd** gibi üsluplara ayrılmaktadır²⁸⁵.

1.8.1. Hatâî

Çin ve Orta Asya'nın etkisi altında oluşan, çoğu kez kökeni belli olmayacak derecede stilize edilmiş çiçek ve yaprakların girift desenlerinden²⁸⁶ oluşan Hatâîlerin bütün süslemelerinde tercih edildiği Hatâî üslubunun, birbirlerinden pek az yönleriyle farklılık gösteren, Kâşî, Horasan, Buhârâ ve Dihlevî gibi alt üslûpları vardır²⁸⁷.

1.8.2. Herat

Timurlular zamanında (1370–1506) en büyük san'at merkezi olan Herat ile diğer önemli san'at merkezleri Şiraz ve İsfahânda, Türk, Moğol ve İranlı ustalar tarafından geliştirilmiştir. En güzel örnekleri Timur ve torunlarının sarayları ile ünlü vezir Ali Şir Nevâî'nin sarayında yapılmış olan bu ciltlerde, şemselerle köşebentlerin içleri ve aralarında kalan boşluklar bitkisel motiflerle doldurulmuş, ayrıca uygun yerlere insan, kuş, yılan, aslan gibi hayvan ve ejderha, Zümrüd-ü ankâ gibi efsanevî yaratık figürleri yerleştirilmiş, bunların arasına Çin bulutları serpiştirilmiştir. Kapak içlerinde “ kat ’ ” tekniği yaygın olarak kullanılmıştır²⁸⁸. Bu tarz ciltlere Timurlular yanında Celâyirli, Karakoyunlu, Akkoyunlu, Safevî ve erken dönem Osmanlı ciltleri arasında da rastlanır²⁸⁹. Hataî üslûbunun son zamanları Herat üslûbu ile aynı döneme tesadüf eder²⁹⁰ (Resim-45).

²⁸⁴ Ahmet Saim Arıtan, a.g.md., s.552 .

²⁸⁵ İsmet Binark, a.g.m., s.101; Mine Esiner Özen, a.g.e., s.10.

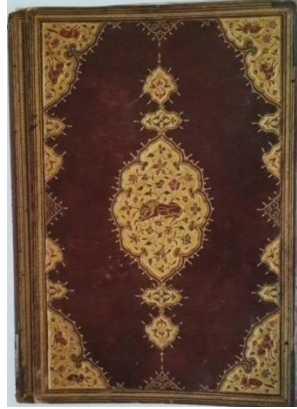
²⁸⁶ Azade Akar- Cahide Keskiner, a.g.e., s.18.

²⁸⁷ Ahmet Saim Arıtan, a.g.md., s.552.

²⁸⁸ Ahmet Saim Arıtan, a.g.md., s.552.; Ahmet Saim Arıtan, “Türk Cild San'atı.....”, s.84.

²⁸⁹ Arıtan, a.g.md., s.552.

²⁹⁰ Ahmet Saim Arıtan, “Türk Cild San'atı.....”, s.84.

**Resim: 45. Bostan. Süleymâniye Yazma Eser Kütüphanesi, Laleli 01679,
Herat Üslûbu cilt.**

(29 Kasım -8 Aralık 2012 Uluslararası Cilt San'atı Buluşması Katolog, s.62.)

1.8.3. Arap

Bu üslûp El-Cezire, Halep ve Şam'da gelişmiştir. Ciltlerin gerek derileri gerekse işlemeleri biraz kaba görünümlüdür. Bu aslında Abbasîlerle başlayan Türk tesirli bir üslûptur ve Uygur cildinden mülhemdir²⁹¹. Bu üslûpta hakim olan poligonal ve epigrafik geometrik şekillerdir. Bunlar arasında Mühr-i Süleyman en çok kullanılan şekildir²⁹².

1.8.4. Türk (Osmanlı)²⁹³

Diyarbakır, Bursa, Edirne, İstanbul, Şükûfe, Barok ve modern olmak üzere birbirinden küçük farklılıklar gösteren alt üslûplara ayrılır. Adı geçen şehirler Osmanlı ciltciliğinin geliştiği başlıca merkezlerdir. Lâke cilt de bu üslûp içerisinde değerlendirilir²⁹⁴.

1.8.5. Rûmî

Rûmî'nin lûgat manası "**Anadolu**" demektir.Kökeni Orta Asya 'dan gelen ve Selçuklu Türkleri tarafından XI. yüzyıldan itibaren süslemeye aktarılmış, çeşitli

²⁹¹Ahmet Saim Arıtan, a.g.md., s.552.

²⁹² Ahmet Saim Arıtan, *Konya Müzelerinde Bulunan Selçuklu Cildlerinin Özellikleri*, S.Ü. Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 1987,s. 39.

²⁹³ Ahmet Saim Arıtan, *Konya Dışındaki Müze.....*, s.4.

²⁹⁴Ahmet Saim Arıtan,*Konya Müzelerinde Bulunan.....*, s. 38.

hayvan formlarının stilize edilmiş şekillerinden oluşmaktadır²⁹⁵. Anadolu Selçuklu ve Moğol istilasından sonra Selçuklu tesiri altında devam ettirilen İlhanlı ve Anadolu Beylikleri ciltciliğidir²⁹⁶. *Rûmî* denilmesinin sebebi, Selçuklular zamanında Anadolu'ya *Diyâr-ı Rum* denilmesinden dolayıdır²⁹⁷ Geometrik bezemeler bu üslûpta biraz daha giriftleşmiş ve stilize edilmiş bitki motifleri de cild bezemeleri arasına girmiştir²⁹⁸. Aslında buna "Anadolu Cildleri" demek gereklidir. Çünkü Moğol istilasından önce Anadolu'da Selçuklu kitap ve cild san'atı vardır. Bu ciltler Anadolu Osmanlı ciltlerinin başlangıcını meydana getirmiştir²⁹⁹.

1.8.6. Memlûk

Memlûk Türkleri'nin, Mısır'da ortaya koydukları, Arap üslûbuyla karışık olan Memlûk üslûbu birçok yönüyle Rûmîye benzer; XV. ve XVI. yy. başlarında da Osmanlı üslûbuyla paralellik gösterir. Bu tarzda yapılan ciltlerin çoğu Kayıtbay (1468–1496) ile Kansû Gavri (1501–1516)'ye ithaf edilmiştir³⁰⁰.

1.8.7. Mağribî

Endülüs, Sicilya ve Fas'ta gelişmiştir. Arap üslûbunu andırır; İspanya ve Sicilya yoluyla Avrupa ciltciliğini etkilemiştir. Renk, ağırlıklı olarak kahverenginin bütün tonları ile siyahtır. Yuvarlak, girift geometrik şemseler çok görülür. Cilt kenarlarında mutlaka zencirek veya bordür vardır³⁰¹.

1.8.8. Buhârây-ı Cedîd Hatâî

Hatâî, Dihlevî ve Avrupa üslûplarının karışmasından meydana gelmiş olup İslâm cilt san'atının son safhasıdır³⁰².

Arap, Memlûk, Rûmî ve Mağribî üslûpları, VII. yüzyıldan XII. yüzyıla kadar büyük bir gelişme gösterdikleri halde, yavaş yavaş gerilemeye başlamış, kaynağı Hatâî olan Orta Asya, Hindistan, İran ve Anadolu ciltciliği ise ilerleme temposunda

²⁹⁵ Azade Akar- Cahide Keskiner, a.g.e., s.19.

²⁹⁶ Ahmet Saim Arıtan, a.g.md., s.552.

²⁹⁷ Hasan Özönder, a.g.e., s.166.

²⁹⁸ Müjgan Cunbur, a.g.m., s.454.

²⁹⁹ Ahmet Saim Arıtan, *Konya Müzelerinde Bulunan.....*, s.37.

³⁰⁰ Ahmet Saim Arıtan, a.g.md., s.552.; Ahmet Saim Arıtan, "Türk Cilt San'atı.....", s.84.

³⁰¹ Ahmet Saim Arıtan, *Konya Müzelerinde Bulunan.....*, s. 38

³⁰² Ahmet Saim Arıtan, *Konya Müzelerinde Bulunan.....*, s. 38.

bir duraklama yapmadan XVIII. yüzyıla kadar klâsik üslûbunda gelişmeye devam etmiştir³⁰³.

1.9. Ciltlerde Tezyînât

Cildlerde kullanılan tezyînatı; hendesî (geometrik), rûmî, nebâtî (hataî, bitkisel), geçme-girift örgülü, hattî (yazılı) ve muhtelif ara dolgusu gibi kısımlara ayırabiliriz³⁰⁴.

Tezyînat; süsleme, dekorasyon, demektir. Bir şeyi güzel göstermek için yapılan süsler, nakışlar ve resimlerdir³⁰⁵.

1.9.1. Hendesî (Geometrik) Tezyînat

Geometrik süsleme İslam kültürünün egemen olduğu bütün çevrelerde hemen hemen her teknikte ve malzeme üzerinde uygulanmıştır³⁰⁶. İslam felsefesi ile iyi bağdaşması ve soyut anlama ulaştığı için Türkler bu süslemeyi kendi görgü ve yorumları ile yoğurarak ilginç dekorlar yaratmışlardır³⁰⁷.

Yatay, dikey, eğik, zikzak, münhâni çizgiler, daire ve daire parçası gibi geometrik çizim elemanlarının kullanılmasıyla meydana getirilmiş süslemelerdir. Özel olarak hazırlanmış kalemler ve çizgi demirleri ile şekiller yapılmış, dağlama ve soğuk baskı tekniği kullanılarak desenler oluşturulmuştur³⁰⁸.

Selçuklular geometrinin sunduğu imkanlardan büyük ölçüde istifade etmişler, kapalı şekillerden kurulu örneklerin en komplekslerini düşünmüşlerdir³⁰⁹. Anadolu'da Selçuklu sanatında geometrik süsleme vazgeçilmez bir tür durumundadır³¹⁰. Türk ve Anadolu Selçuklu Tezyînatı'nın en çok kullanılan ve batılı sanat tarihçilerince yanlışlıkla **Arabesk** adı verilen, Türk san'at tarihçilerince de bu

³⁰³ Ahmet Saim Arıtan, *Konya Dışındaki Müze.....*, s.4.

³⁰⁴ Ahmet Saim Arıtan, "Türk Cilt San'atı.....", s.69.

³⁰⁵ Azade Akar- Cahide Keskiner, a.g.e., s.30.

³⁰⁶ Yıldız Demiriz, *İslam Sanatında Geometrik Süsleme*, İstanbul 2004, s.7

³⁰⁷ Azade Akar- Cahide Keskiner, a.g.e., s.12.

³⁰⁸ Gürcan Mavili, a.g.t, s.20.

³⁰⁹ Semra Ögel, *Anadolu Selçukluları'nın Taş Tezyinatı*, Ankara 1966, s.85.

³¹⁰ Yıldız Demiriz, a.g.e., s.10.

şekilde kullanılan hendesî (geometrik) tezyînatın kaynağının Orta Asya Türk San'atına kadar uzandığı bilinmektedir³¹¹.

Anadolu Selçuklu ciltlerindeki hendesî tezyînat iki şekilde görülür;

a. Zemini Tamamen Kaplayan Hendesî Tezyînat: Bu süsleme tarzında; bir yıldızın ve onun uzantısının bütün kapağı doldurduğu görülür. Daha çok dış kapaklarda, nadiren iç kapaklarda kullanılmıştır.

b. Ciltlerin Muhtelif Yerlerinde Mevzî Olarak Kullanılan Hendesî Tezyînat: Bu tür uygulamada, hendesî tezyînat, şemse, mikleb, sertab vs. gibi yerlerde mevzî olarak görülürler.

Yıldız sistemlerinde görülen ahenk ve nizam adeta kainattaki görülen düzenin ve bunun üstündeki İlâhi iradeyi gösterir³¹².

Özellikle Anadolu Selçukluları döneminde geometrik anlamda yapılmış süslemeler pek yaygındır. Osmanlılarda ise bu tür motiflerin kökenlerindeki sembolik anlam yavaş yavaş kaybolarak, zamanla salt süsleme haline dönüşmüşlerdir³¹³.

Hendesî tezyînatlı örneklerin en eskileri 1154-1182-1196-1199 yıllarına ait olup en yenileri ise, XV. yy. ın ikinci yarısına kadar uzanmaktadır³¹⁴.

1.9.2. Rûmî Tezyînat

Tarihi Orta Asya'ya dayanmakla birlikte ismini Anadolu manasındaki Diyar-ı Rum'dan alan, hayvânî çıkışlı kullanılma alanı çok geniş bezeme motifidir³¹⁵.

Rûmî tezyînat, başlangıçtan günümüze kadar taş, çini, ahşap, kumaş ve kitap san'atları gibi bütün süsleme dallarının vazgeçilmez bir parçası olmuş, özellikle de Anadolu Selçuklu Türkleri tarafından geliştirilerek, bu dönemde yaygın olarak kullanılmaları nedeniyle "Anadolulu" demek olan "Rûmî" adını almıştır. Bu motife

³¹¹ Ahmet Saim Arıtan, "Türk Cild San'atı.....", s.70.

³¹² Semra Ögel, a.g.e., s.146.

³¹³ Azade Akar- Cahide Keskiner, a.g.e., s.20.

³¹⁴ Ahmet Saim Arıtan, "Türk Cild San'atı", s.70.

³¹⁵ Çiçek Derman; "Tezhip sanatında kullanılan Terimler, Tabirler ve Malzeme", 24-30 Nisan 2009 Tezhip Buluşması, İstanbul 2009, s.289.

aynı maksatla "Selçûkî" adı da verilmiştir³¹⁶. Kökeni Orta Asya'dan gelen ve Selçuklu Türkleri tarafından XI. yy.'dan itibaren süslemeye aktarılmış çeşitli hayvan formlarının stilize edilmiş şekilleridir³¹⁷.

Motif iki türlü gruplandırılmıştır:

1. Çizilişine Göre: Sade rûmî, dendanlı rûmî, işlemeli rûmî, sencîde rûmî, sarılma(pîçîde) rûmî, hurdelenmiş rûmî.

2. Desen İçinde Aldığı Vazifelerden Dolayı Aldığı İsimler: Ayırma rûmî, tepelik, ortabağ, hurde rûmî³¹⁸.

Rûmiler cilt tezyînatında şu şekillerde kullanılmıştır:

a. Zemini Tamamen Kaplayan Rûmiler:

Dış kapaklarda: Dış kapaklar tamamen iri ve daha çok müsennâ rûmilerle kaplanmıştır.

Kapak içlerinde: Anadolu Selçuklu ciltlerinde daha çok müsennâ (simetrik) rûmîler şeklinde kullanılmıştır. Bazen son derece iri formlu bazen tam aksine minik denecek kadar küçük formda uygulanmışlardır. Rûmîler, kıvrım dal ve yuvarlak formlar (hatlar) üzerinde uygulandığı gibi merkezdeki dört kollu müsennâ ve devamı olarak da uygulanmıştır.

Mikleblerde: Mikleb zeminini tamamen kaplayan rûmiler, çok defada dış kapaklardan müstakil olarak kullanılmıştır.

b. Ciltlerin Muhtelif Yerlerinde Mevzîi Olarak Kullanılan Rûmîler:

Zencireklerde çok küçük formlarda,şemse merkezlerinde ya da 4 kollu yıldız etrafında muhtelif şekiller etrafında görülür. Bu şekildeki uygulamalarda rûmîler, hendesî ve nebâtî desenler arasında kullanılmıştır.

³¹⁶ Ahmet Saim Arıtan, "Türk Cild San'atı.....", s.70.

³¹⁷ Azade Akar- Cahide Keskiner, a.g.e., s.19.

³¹⁸ İnci Ayan Birol-F.Çiçek Derman, *Türk Tezyîni San'atlarında Motifler*, İstanbul 2008, s.183.

Anadolu Selçuklu ciltlerinde kullanılan rûmî tezyînatın en erken tarihlileri 1196-1207-1223 olarak tespit edilmiş olup bu uygulamanın XV. yy. ikinci yarısına kadar devam ettiği görülmektedir³¹⁹.

1.9.3. Nebâtî (Bitkisel) Tezyînat

Anadolu Selçuklu ciltlerinde, hendesî ve rûmî tezyînata göre daha az kullanılan nebâtî tezyînatın en çok kullanılan türü Hatâîdir³²⁰. Orta Asya'dan gelen ve Çin san'atının etkisi altında (hıtay) geliştiği için Hatâî adını alan bu süsleme tarzı, genellikle çiçek ve goncaları ele alır. Hatâîlerin en erken örnekleri Uygurlarca VIII. ve IX. yy. larda yapılmıştır. Nebâtî tezyînat, ciltlerde daha çok kapak içlerinde kullanılmış olup şemse ve mıkleplerde de görülmektedir. Hatâîlerin Anadolu Selçuklu ciltlerinde en eski uygulaması, rûmîlerle birlikte kullanılan 1296 tarihini taşıyan bir eserin mıklebindedir. Ciltlerdeki nebâtî tezyînata, Selçuklulardan sonra Karamanoğulları olmak üzere diğer beylikler ve ilk dönem Osmanlı ciltlerinde de rastlanmaktadır³²¹.

1.9.4. Hattî (Yazılı) Tezyînat

İslam'ı kabullerinden İslam Sanatı'nın en büyük temsilcisi olan Türkler, Kur'an yazısı olan Arap harflerini çini, ahşap, maden, taş vs. eserlerde olduğu gibi, Anadolu Selçuklu Devri cilt san'atı'nda da, dekoratif bir unsur olarak kullanmışlardır.

Hat, cilt kapaklarında;şemse içi ve dışında, bordürlerde, köşebentlerde, sertabta,kapak içlerinde kullanılmıştır.Kullanılış şekli ise;

1.İmza şeklinde;minik yuvarlaklar içinde, diğer geometrik şekillerde kullanılmıştır. Bazı sanat dallarında olduğu gibi, sanatkârın tevazuundan olsa gerek, şimdiye kadar 22 adet imzalı cilde rastlanmıştır.³²²

2. Düz şekilde,

3. Aynı yazının tekrarı şeklinde uygulanmıştır.³²³

³¹⁹ Ahmet Saim Arıtan, “Türk Cild San'atı.....”, s.72.

³²⁰ Ahmet Saim Arıtan, “Türk Cild San'atı.....”, s.72,73.

³²¹ Ahmet Saim Arıtan, “Türk Cild San'atı.....”, s.72,73.

³²² Ahmet Saim Arıtan, “Selçuklu Cildlerinde İmzalar.....”, s.42.

³²³ Ahmet Saim Arıtan, “Türk Cild San'atı.....”, s.72.

1.9.5. Geçme ve Girift Örgülü Tezyinât

Diğer Türk sanatlarına nispetle, Anadolu Selçuklu ciltlerinde çok görülen bir tezyinât çeşididir. Geçme ve örgüler birbirlerine benzemelerine ve karıştırılmalarına rağmen farklıdır.

Geçme; cilt kapaklarında ana tezyinatın içi veya aralarını dolduran, çok defa dolgu elamanı olarak kullanılan bir dolgu tezyinatıdır.

Örgü; geçmeye nisbetle daha ölçülü ve kaideli olan bir tezyinî unsur olarak kabul edilir. Örgülerin iki üç dört beş sıralı gibi muhtelif motif şeklinde tipleri bulunmaktadır³²⁴.

Eski adı ile zencerek olarak anılan bu desenlerin binlerce çeşidi vardır. Zincirleme halkaların devamı şeklinde oluşurlar. Her yüzyılda sevilmiş, kullanılmış ve zamanın modasına göre üsluplaşmışlardır. Kenar suyu (bordür) ve yalın hallerde (serbest kompozisyon)³²⁵ olarak iki çeşidi vardır.

Geçmelerle kompozisyon yapılırken adına “noktalama yöntemi” ve “karşıtlık zıtlık” denilen bir teknik uygulanmaktadır³²⁶.

1.9.6. Muhtelif Tezyinat

Anadolu Selçuklu cilt kapaklarında kullanılan tezyinattaki motifler; noktalamalar,post-samarrâli³²⁷ tezyinat,balık pulu, gamalı haç, rüzgar gülü(çark-ı felek), zencir-i saadet, saadet sembolü, hilal,muhtelif dilimli güçle, zig-zaglı ve baklava dilimli,fırfır, tam daire ve çeyrek güneş kursu (İstiridye-Münhânî)' dur. Bu motiflerin hemen hepsi, başta mimari olmak üzere, aynı dönemin taş, ahşap, çini, maden ve alçı, tezhip ve kumaş san'atlarında da görülmektedir³²⁸.

³²⁴ Ahmet Saim Arıtan, “Türk Cild San’atı.....”, s.73,74.

³²⁵ Halil Buttanrı, Türk Süsleme Sanatında Geçmeler, Eskişehir 2003, s.19.

³²⁶ Halil Buttanrı, a.g.e., s. 12-55.

³²⁷ **Post-Samarrâ;** Abbâsî Mimarisi'nde Samarrâ'da görülen tezyinat çeşididir. Müşahhasan mücerrede bir tekamül çizgisinde üsluplaşmış asma yaprakları ve helezonların oluşturduğu şekillerdir. Herzfeld'e göre A, B, C olarak üç üslubu vardır. S VE C kıvrımlarından oluşur.(Ayrıntılı bilgi için bkz.; Suut Kemal Yetkin, *İslam Mimarisi* ,Ankara 1959,s.102-104.

³²⁸ Ahmet Saim Arıtan, “Türk Cild San’atı.....”, s.73.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜTAHYA VAHİD PAŞA YAZMA ESER KÜTÜPHANESİNDE BULUNAN BEYLİKLER DÖNEMİ CİLTLERİ

2.1. Katalog

2.1.1. Örnekler Listesi

Örnek: 1. El-Keşşâf an Hakâiki't-Te'vil, 708/1308, Kütahya Vahîd Paşa: 2500.

Örnek: 2. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe “Kunyetü'l Münye Li Tetmîmi'l Ğunye”, 726/1325, Kütahya Vahîd Paşa:1254.

Örnek: 3. Fezâ'ilü'l-Â'mal, 727/1326, Kütahya Vahîd Paşa:316.

Örnek: 4. Muhîtu Serahsî, 731/1330, Kütahya Vahîd Paşa, 1783.

Örnek: 5. Şerh'u Muallagati's-Seb'a, 734/1333, Kütahya Vahîd Paşa: 1164.

Örnek: 6. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebu Hanife, Kütahya Vahîd Paşa: 2583.

Örnek: 7. Zühretü'r-Riyaz (Zehratü'r Riyaz ve Nüzhetü'l Kulûbi'l Meraz), Kütahya Vahîd Paşa: 1869.

Örnek: 8. el-Fetava'l-Kübra, Kütahya Vahîd Paşa: 2890.

Örnek: 9. et-Tibyân fî Aksâmi'l-Kur'an, Kütahya Vahîd Paşa: 3.

Örnek: 10. Farsça / İran Edebiyatı -Manzum, Kütahya Vahîd Paşa: 1575.

Örnek: 11. Mülhatü'l İrab ve Subhatü'l-Âdab, Kütahya Vahîd Paşa: 3100.

Örnek: 12. Telhisü'l-Miftah (Telhisü'l Miftah), Kütahya Vahîd Paşa: 2803.

Örnek: 13. Mülteka'l-Ebhur, 1292/1875, Kütahya Vahîd Paşa: 1738.

Örnek: 14. Kur'an-ı Kerim (Sure-i Fatiha ve Bakara), Kütahya Vahîd Paşa: 1387.

Örnek: 15. Kitabü'l-Mübteĝa fi'l-Fıkh, Kütahya Vahîd Paşa: 2747.

Örnek: 16. Tenvîrü'l-Metâlî, 744/1343, Kütahya Vahîd Paşa:969.

Örnek: 17.Gâyetü'l Beyân Fî Şerhi'l Hidâye, 756/1355, Kütahya Vahîd Paşa:2562.

Örnek: 18.Tabsîratü'l-Edille fî Usûli'd-Dîn (Fî'l Kelam),Kütahya Vahîd Paşa:1329.

Örnek: 19.Tefsîr-i Ravza (Tefsîru'r Ravda), 773/1371, Kütahya Vahîd Paşa:2490.

Örnek: 20.Durretü's Sâniye fî'l-Akideti's Sünniye (Kasidet-ü Mîmiyye), 783 /1381, Kütahya Vahîd Paşa: 420.

Örnek: 21.Meşârikü'l Envâr (Meşâriku'l-Envârî'n-Nebeviyye min Sîhahî'l-Ahbârî'l-Mustafâviyye), 791/1388, Kütahya Vahîd Paşa:2529.

Örnek: 22.I. cilt: İkmâlü'l 'Udde Fî Şerhi'l Bürde,II. cilt: Aksa'l-Murâd fî-Şerhi - Banet Suâd, 798/1395, Kütahya Vahîd Paşa:425/426.

Örnek: 23.Hilyetü'l-Ebrâr (Hilyetü'l-Ebrâr ve Şiârü'l-Ahyâr fî Telhîsi'd Daavât),800/1397, Kütahya Vahîd Paşa:2590.

Örnek: 24.el-Edviyetü'l-Müfrede /1,Kütahya Vahîd Paşa:2597.

Örnek: 25.Câmiu'l-Esrâr fî Şerhi'l-Menâr, 821/1418, Kütahya Vahîd Paşa:183.

Örnek: 26.Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe, 844/1440, Kütahya Vahîd Paşa:2584.

Örnek: 27.Safvetü'l Mezheb Min Nâyeti'l Matlab, 865/1460, Kütahya Vahîd Paşa :1247.

Örnek: 28.Kitâbu tebsîra fî ılmî âlât'il harbiyye, 900 / 1494, Kütahya Vahîd Paşa :2312.

2.1.2.Örnekler

Örnek Nu. :1

Resim Nu. : 46-53

Çizim Nu. : 3-4

Envanter Nu. : 2500

Eserin Adı: el-Keşşâf an Hakâikü't-Te'vîl

Dili / Konusu : Arapça / Tefsir

Bulunduğu Yer :Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi

Geldiği Yer : Mollabey Kur'an Kursu

Ölçüler : **Cilt ve Kâğıt:**170x260 mm.

Yazı:125x190 mm./ Nesih

Varak (Yaprak) Sayısı : 241 varak

Ketebes (Tarih) : -----

İstinsah Tarihi :708/1308

Müellifi :ez-Zemahşerî,Ebü'lKâsım Cârullah Mahmud b. Ömer
b.Muhammed el-Harizmî, (467/1074-538/1144)

Müstensihi : -----

Malzeme ve Rengi : Deri, açık kahverengi ve yeşil.

İnceleme Tarihi : 23/01/2017

Bugünkü Durumu: Kitabın sırt ve sertabın alt ve üst kısımları bordo deri ile tamir edilmiş ve yıpranmıştır, sayfalarda kurt yenikleri vardır. Sertab ve mıklebi mevcuttur. Fakat mıkleb içte olduğu için rengini korumuştur. Ön ve arka kapak aynı formdadır. (Resim-46)

Zencirek; Dıştan 4 mm. sonra başlayan tek ince tahrirli soğuk cetvelden sonra iki altın cetvel arasına yapılmış çift tahrirli "S" biçiminde sarmalı zencirek (ZT 11 c) vardır.(Resim-47)

Köşebentler;Zencirekten sonra ince tahrirli soğuk cetvel çekilmiş köşelere altın kakma ve çapraz şekilde tek çizgi çekilerek tekrar ince tahrirli altın cetvelle çevrilmiştir.Köşelere birer tane altın kakma yapılmıştır.(Resim-48)

Şemse;Kapak şemseleri zencîr-i saâdetlidir.Merkezden başlayan ince altın tahrirli geometrik çizgiler dört yönde yine geometrik geçmeler oluşturmuştur, dört yönde birer tane çift katlı altın kakma vardır.Sağ ve solda damla,uzun ve kısa ince tığ çekilmiştir.Salbekler altı ve yedi tane zencîr-i saâdet uçlarında, tek sıra iki kademeli örgü ve ince tek tığ ile bitmiştir. Arka kapakta aynı formda fakat altın daha belirgindir. (Resim-49)

Sırt; 50 mm. eninde ve desensizdir.

Sertab; 35 mm. eninde çevresi 2 sıra ince altın cetvel çekilmiş 3 tane dilimli kartuştan oluşur.Alt ve üstteki kartuş ortasında şemsedeki zencîr-i saâdet deseninden birer tane yapılmış ve iki ucuna da tığlarından konulmuştur.Ortadaki kartuşun üstüne "Tefsîr'u Keşşâf" yazan bir kağıt yapıştırılmışfakat altında diğer kartuşlardaki desenden olduğunu tahmin ettiğimiz bir kabarıklık vardır. (Resim-50)

Mikleb; Kapaktaki zencirek ve köşebent formu burada da aynıdır. Mikleb şemsesi merkezde geometrik geçme biçiminde , etrafı zencîr-i saâdet desenli arasında iki tane altın nokta vardır. Sol ucu tek tıglıdır. (Resim-51)

İç kapak; Yeşil deri ile kaplıdır.Ön kapak içinde altı yapraklı, arka kapak içinde beş yapraklı, sertab içinde iki yapraklı, mikleb içinde üç yapraklı uçları tıglı altınla boyanmış çiçek deseni vardır. (Resim-52)

İlk sayfada kütüphane ve vakıf mühürleri ile son sayfada vakıf mührü ve ketebe kaydı vardır. (Resim-53)

Değerlendirme:

Eserimizin istinsah tarihi 708/1308' dir. Eserimizin cildi XIV. yüzyıl başlarında yapılmış şemse ve zencirek tipi benzer ciltlerle de örtüşmektedir.

Şemsesine benzeyen örnek, Süleymâniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa 1177 envanter numarada kayıtlı,"Dîvân-ı Muhyiddin ibni Arabî"³²⁹ adlı eserdir. Ahmet Saim Arıtan bu eseri XIV. yy. ın ilk yarısı sonları ve ikinci yarısı başlarına tarihlendirmiştir. Ayrıca eserimizle aynı adı taşıyan Amasya İl Halk Kütüphanesi yazmalar bölümünde bulunan 8 envanter numaralı"Tefsîr-i Keşşâf"³³⁰ın II. cildi³³⁰ de şemse ve zencirek tipinin aynı varyantta oluşuyla benzer özellikler taşır. Ahmet Saim Arıtan bu eseri XIII. yy. sonu ve XIV. yy.başlarına tarihlendirmektedir. Dolayısıyla eser ile kapağı birbirine uygundur.

³²⁹ Ahmet Saim Arıtan, *Konya Dışındaki Müze.....*,s.285.

³³⁰ Ahmet Saim Arıtan, *Konya Dışındaki Müze.....*, s. 284.

Örnek Nu. :2
Resim Nu. : 54-59
Çizim Nu. : 5
Envanter Nu. : 1254

Eserin Adı:Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe “Kunyetü’l Münye li Tetmîmi’l Ğunye”

Dili / Konusu : Arapça / Fıkıh
Bulunduğu Yer : Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi
Geldiği Yer : Mehmed Ağa Bey El Hâc Hüseyin Ağa Vakfı
Ölçüler : **Cilt ve Kâğıt:**245x185 mm.
Yazı: 19 satır / 160x115 mm. /Nesih
Varak (Yaprak) Sayısı : 286varak
Ketebesî (Tarih) :-----
İstinsah Tarihi : 726 / 1325
Müellifi :ez-Zâhidî, Ebû'r-Recâ Necmeddin Muhtar b. Mahmud,
Ebû'r-Recâ, 658/1260

Müstensihi : Mehmed b.Ali
Malzeme ve Rengi : Deri, koyu kestane

İnceleme Tarihi: 24/01/2017

Bugünkü Durumu: Kapak kenarları çok yıpranmış, bir kaç yerinde kurt yeniği var, miklebi kopmuş ve kaybolmuştur. Ön ve arka kapak aynıdır. (Resim-54)

Zencirek;Dıştan 2 mm. arayla üç sıra cetvelden sonra iki iplik örgülüdür. (ZT. 12 e) (Resim-55)

Köşebentler;İki sıra cetvelden sonra iki sıra ince tahrirli çeyrek daire içinde içi 4 dört kollu yıldızlarla dolu köşebentler yer almaktadır. Çeyrek daire üstünde ortada üç, köşelerde ise birer balık pulu desen vardır. Balık pulları, kitap

çevresindeki cetvele, 20 mm. aralıklarla 1-3-1 şeklinde yerleştirilmiş, alt üst ve yan ortalarında ise zencireğin bir deseni konulmuştur. (Resim-56)

Şemse; 55 mm. çapında çift tahrirli yuvarlaktan ovale geçişe hazırlıklıdır. Şemse yuvarlağı önce zencirekteki iki iplik örgü ile çevrilmiştir. İki sıra ince tahrirden ortada 38 mm. çapındaki içteki yuvarlak zemini dört kollu yıldızlarla doludur. Şemsenin çevresine balık pulları bir üç bir şeklinde yerleştirilmiştir. (Resim-57). Şemsenin alt ve üstü salbeğe geçişe hazırlık için sivriltilmiş içinde üç balık pulu desenli ucunda da çift rumili ve tepelikli salbek vardır. Salbek ve şemsenin yanlarından kapakların kenar ortalarına kadar ince çizgi çekilmiş ve uçlarına da zencirekteki iki iplik örgü desenlerinden konulmuştur.

Sırt; 65 mm. eninde ve desensizdir.

Sertab ve Mıklebi; kopuk ve kaybolmuştur.

İç kapak; Kağıt kaplıdır. 2. sayfada iki mühür ve ketebe kaydı mevcuttur. (Resim-58)3. ve 4. sayfalarda da kişilere ait olduğunu tahmin ettiğimiz kare ve oval iki ayrı mühür vardır (Resim-59).

Değerlendirme:

Eserimizin istinsah tarihi 726 /1325'tir. Şemsesinin yuvarlaktan ovale geçişe hazırlıklı olması ve zencirek tipine benzer XIV. yy. ilk yarısına ait olan başka örnek de eserimiz ile cildin yapılış tarihinin aynı dönem olduğunu doğrulamaktadır. Bu eser, TSMK' de bulunan, III. Ahmed, 1930 envanter numaralı,715/1315 tarihli,"El-Es'iletü ve'l-Evcibetü'r-Reşîdiyye"³³¹ adlı eserdir.

³³¹Ahmet Saim Arıtan, *Konya Dışındaki Müze.....*, s.152; Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu ve Bu Üslûbu.....", s. 88.

Örnek Nu. : 3

Resim Nu. : 60-66

Çizim Nu. : 6-7

Envanter Nu. : 316

Eserin Adı: Fezâ'ilü'l-Â'mâl

Dili / Konusu : Arapça / İslam Ahlakı -meviza

Bulunduğu Yer : Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi

Geldiği Yer : Vahîd Paşa

Ölçüler : **Cilt ve Kâğıt:**230x150 mm.

Yazı: 15 satır /155x105 mm. / Nesih

Varak (Yaprak) Sayısı : 112 varak

Ketebesî (Tarih) : -----

İstinsah Tarihi : 727/1326

Müellifi : el-Makdisî, Ziyâüddîn Muhammed b. Abdülvâhid es-Sa'dî, Ebû Abdullah, 643/1245

Müstensihi : Ali b. Ömer b. Mehmed

Malzeme ve Rengi : Deri, açık kahverengi.

İnceleme Tarihi: 23/01/2017

Bugünkü Durumu: Sırt, sertabve miklebi bordo renk başka bir deri ile tamir görmüş ve yıpranmıştır. Alt ve üst kapak kenarlarında ve sertabın alt kısmında yırtılmalar vardır,yer yer kurt yenikleri görülmektedir.Miklebin bordo deri ile sonradan yapılarak eklendiği izlenimi vardır. Ön ve arka kapak aynıdır (Resim-60).

Zencirek;0,5 mm. eninde, çift tahrirli içi taralı, muhtelif geometrik geçmeli (ZT.14 d.) deseni vardır, sonrasında 4 dört sıra cetvel ile çevrenmiştir (Resim-61).

Köşebentler; Üç sıra cetvelle çevrenmiş üçgen içinde ortada sekiz dilimli gülçe ortasında altın kakma vardır. Üçgen köşelerinde de altın kakma ile çintemani

vardır, altın kakmalar bazı yerlerde düşmüştür.0,5 mm. sonrasında da iç deseni çevreleyen cetvel yer alır.Köşelere gelen yerlerde dört tane altın kakma vardır ve uçları tıglıdır (Resim-62).

Şemse; Tığları ile birlikte 60 mm. eninde 70 mm. boyundadır. Şemseleri, altı dilimli yuvarlak formdadır. En dıştaki dilim aralarında iki kademeli dörder tane altın nokta ve küçük sade tığlar yer almaktadır. Şemse merkezinde bulunan iç bükey altı kollu yıldız zemini, üç kademeli altın noktalar vardır, bunun 2 mm. genişliğinde uzantılarından oluşan dış bükey, kapalı altı kollu yıldız dilimlerinde ise sekiz dilimli gülçeler ve merkezlerinde tek altın noktalar mevcuttur. Uzantıların birleştiği iri 6 dilim zemini yine 5 sıra altın noktalarla doldurulmuştur (Resim-63).

Salbekler; Şemseden 0,5 mm. tığdan sonra başlayan bir iki bir şeklinde yerleştirilmiş aralarında ve uçlarında tığları olan yuvarlaklar mevcuttur. Yuvarlaklar, sekiz kapalı kollu yıldız içinde, sekiz kollu yıldız deseninden oluşmaktadır. (Resim-64)

Sırt; 20 mm. eninde ve desensizdir. Muhat 0,5 mm.'dir.

Sertab; 20 mm. eninde ve desensizdir. Dudak 0,5 mm.'dir.

Mikleb; Uzun kenarı 65 mm. eninde ve zencireksizdir. Mikleb şemsesi 27 mm. eninde 20 mm. boyunda altı dilimli soğuk oval gömme şemsedir. İçinde bitkisel bir süsleme mevcuttur. Sonradan yapıldığı, desen ve deri farklılığından anlaşılmaktadır (Resim-65).

İç kapak; Kağıt kaplıdır.

İlk sayfada te'lif ve kitap ismi, vakıf ve kütüphane mührü ile son sayfada da ketebe kaydı ve mühürler vardır (Resim-66).

Değerlendirme:

Eserimizin istinsah tarihi 727/1326'dır. Cildin altı dilimli yuvarlak geometrik şemsesi ve zencirekleri de Anadolu Selçuklu cilt üslûbunun Beylikler döneminde de devam ettiğini gösteren bir örnektir. Ketebesi ve cildin taşıdığı şemse ve zencirek özelliklerinin örtüşmesi eser ile kapağın birbirine uygun olduğunu göstermektedir. Eserimizin şemse ve zencirek formuna benzeyen başka örneklerin de aynı yüzyılda

yapıldıklarını görüyoruz. Bu örnekler şunlardır; Zencireği örneğimizle benzer olan, TSMK., III. Ahmed, 145 envanter numaralı 771/1369 tarihli", El-levâmiu'l-Beyyinât Fî Tefsîri'l Esmâi ve's-Sıfât" adlı eser³³² dir.

Şemse desenleri benzer formda olan, Çorum Hasan Paşa Kütüphanesi 2594 envanter numaralı, 783/1381 tarihli, "Tuhfetü'ş-Şafiye fî Şerhi'l-Kâfiye" adlı eser³³³ dir. Şemse deseni ve altın kakmaları benzer olan başka bir eser de Süleymâniye,Ayasofya Kütüphanesi'nde,3434 envanter numaralı , "Mesâliku'l-Ebsâr fî Memâliki'l Emsâr " isimli eserin cildinde görülmektedir. Bu eser de XIV. yy. başlarına tarihlendirilmiştir³³⁴.

³³² Ahmet Saim Arıtan, *Konya Dışındaki Müze.....*, s.129.

³³³ Fatma Şeyma Boydak, " Çorum Hasan Paşa", s. 62

³³⁴ Ahmet Saim Arıtan, *Konya Dışındaki Müze.....*, s. 167.

Örnek Nu.	: 4
Resim Nu.	: 67-74
Çizim Nu.	: 8-9
Envanter Nu.	: 1783
Eserin Adı	: Muhîtu Serahsî
Dili / Konusu	: Arapça / Fıkıh
Bulunduğu Yer	: Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi
Geldiği Yer	: Mollabey Kur'an Kursu
Ölçüler	: Cilt ve Kâğıt: 250x160 Yazı: 190x130
Varak (Yaprak) Sayısı	:198 varak
Ketebesî (Tarih)	: -----
İstinsah Tarihi	: 731/1330
Müellifi	: es-Serahsî, Ebu Bekir Şemsü'l-Eimme

Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl, 483/1090

Müstensihi : -----

Malzeme ve Rengi : Deri, açık kahverengi

İnceleme Tarihi : 23/01/2017

Bugünkü Durumu : Kitabın kenarları yıpranmıştır fakat tamir görmemiştir. Sertab ve miklebi mevcuttur. Ön ve arka kapak aynı formdadır (Resim-67).

Zencirek; Kenardan 3 cetvel sonra başlayan içi tepelikli dilimli kartuşların yan yana sıralanması ile oluşan 10 mm. eninde zencirek vardır (ZT. 8f) (Resim-68).

Köşebentler; Zencirekten 3 cetvel sonra 20 mm. çeyrek daire içinde içi tepelikli dilimli kartuşlar uca doğru yine tepelik ve tek yapraklı gülçe deseni iki tane yan yana basılmıştır. Köşebent kenarları 2 sıra 20 mm. aralıklı tahrirlidir. Uçlarında

6 tane aralıklı enine çizgili alt ve üstü sivrileşen tığlar mevcuttur. Bu tığlar kitabın kapak kenarlarını da çevrelemiştir (Resim-69).

Şemse; 5 mm. aralıklı 2 sıra kalın tahrirle çevrelenmiş 2 yuvarlak şemseden oluşur. İçteki şemse köşebentteki rûmî ve tepeliklerden oluşan desenin 8 tane yan yana basılmasıyla oluşmuştur. Dıştaki yuvarlak üstünde kitap çevresindeki ve köşebentteki tığlar vardır (Resim-70). Arka kapakta da aynı şemse formu vardır.

Salbek; 4 sıra örgüden sonra başlayan 20 mm. uzunluğunda, rûmî ve filizlerle tepelikten oluşan salbek vardır. Salbek ucunda tığ mevcuttur. Tığdan kitap kenarına kadar uzayan tek cetvel çizilmiştir (Resim-71). **Sırt;** 30 mm. eninde ve desensizdir.

Sertab; Mıklebi ile sertabı kopmuş fakat kitap arasında korunmuştur (Resim-72). Sertab 30 mm. enindedir. Alt, üst ve ortasına zencirek deseni enine yerleştirilmiş aradaki boşluk etrafı tığlarla çevrelenmiştir.

Mıkleb; Kapaktaki zencirek, köşebent formu aynen korunmuş, şemse formunun yarısı ile mıkleb tamamlanmıştır.

İç kapak; Açık kahve deri üzeri kalın tahrirli rûmî ve tepeliklerle sarmal dallardan oluşan desen mevcuttur. Sertab ve mıkleb içi de açık kahve deri ve desenlidir (Resim-73).

Son sayfada ve üçüncü sayfada vakıf mührü ve ikinci sayfada sol üst köşede Receb 731 yazan ketebe kaydı vardır (Resim-74).

Değerlendirme:

Eserimizin tarihi 731/1330' dur. Kapak şemseleri Süleymâniye Kütüphanesi (Yazmalar: 05 Ba 1244) envanter numaralı 891 /1486 tarihli Câmî'ül - Füsûleyn³³⁵ adlı eserin ön kapağı ile aynı karakterdedir. İç kapak desenlerinde kullanılan sarmal dallar üzerindeki rûmî ve tepelikler de kapağın daha sonra yapılarak bu esere geçirildiği sonucuna ulaştırmaktadır. Eseri kapağı itibariyle XV. yy. ilk çeyreğine tarihlendiriyoruz.

³³⁵Savaş Maraşlı, "Amasya II. Beyazıt İl Halk Kütüphanesi'nde bulunan 15. yüzyıl Osmanlı Ciltlerinde Anadolu Selçuklu Cilt Geleneği Etkisi", *İSTEM*, S. 9, 2007, s. 229.

Örnek Nu.	: 5
Resim Nu.	: 75-82
Çizim Nu.	: 10-11
Envanter Nu.	: 1164
Eserin Adı	: Şerh'u Muallagati's-Seb'a
Dili / Konusu	: Arapça / Arap Edebiyatı
Bulunduğu Yer	: Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi
Geldiği Yer	: -----
Ölçüler	: Cilt ve Kâğıt: 260x180 Yazı: 190x135 / Nesih
Varak (Yaprak) Sayısı	: 154 varak
Ketebesî (Tarih)	: 734 / 1333
İstinsah Tarihi	: -----
Müellifi	: en-Nahhâs, Ebû Cafer Ahmed b. Mehmed en Nahvî
Müstensihi	: -----
Malzeme ve Rengi	: Deri, koyu kahverengi.
İnceleme Tarihi	: 23/01/2017

Bugünkü Durumu: Kitabın kapak kenarları ve sırtı kızıl kahverengi deri ile tamir görmüş yine de yıpranmıştır. Sertab ve miklebi mevcuttur. Ön ve arka kapak aynı formdadır (Resim-75).

Zencirek; 5mm. eninde 4 cetvelden sonra 80 mm. eninde iki tane balık şeklinde desenin devamından oluşan zencirek vardır. Aralarında noktalar mevcuttur (Resim-76).

Köşebentler; Zencirekten sonra 4 cetvel kitabın ortasını çevrelemiştir. Köşebent 35 x 35 mm. üçgen içinde üç iki bir şeklinde yerleştirilmiş dört kollu

yıldızlardan oluşur, aralarında noktalar vardır. 40 mm. sonra ince tahrirli iç cetvel yer alır. Köşeleri noktalı ve üstleri tıgıdır (Resim- 77).

Şemse; 60 mm. çapında yuvarlak içindemerkezde sekiz kapalı kollu yıldızın oluşturduğu geometrik şekilli yuvarlak şemse vardır. Yıldız uçları zeminleri altı yapraklı gülçeler ve ortaları tek noktalarla doludur, diğer zeminlerde de tek noktalar vardır. Merkezde sekiz dilimli gülçe yer alır, merkez ve dilim içleri yine noktalıdır. Şemse çevresindeki ince tahrirli yuvarlak üstünde de ortası noktalı taralı balık pulları vardır üstleri tıgıdır. Salbek yoktur. Arka kapak şemsede de aynı form vardır (Resim- 78). **Sırt;** 35 mm. ve desensizdir. Açık kahve deri ile tamir edilmiştir.

Sertab; 30 mm. enindedir. Dört cetvel ile çevrili sertabda üç çizgi çapraz şekilde geometrik geçmelerin oluşturduğu desen vardır. Ara geçme yerleri noktalıdır (Resim- 79).

Mikleb; Kapaktaki zencirek ve köşebent formu aynıdır. Mikleb şemsesi kapak şemsesinin formu ve ebatıyla aynıdır. Sadece dıştaki yuvarlak etrafındaki balık pulları alt ve üste yerleştirilmiştir (Resim- 80).

İç kapak; Açık kahve deri üzeri kabaca çizilmiş rûmî ve tepelik desen mevcuttur. Rûmî ve aradaki dalların içleri noktalıdır. Desen aralarında desenli dikdörtgen kartuşlar yer alır (Resim- 81).

İlk sayfada ve sondan bir önceki sayfada vakıf mührü ile ilk sayfada kütüphane mührü vardır. Son sayfada 734 yazan ketebe kaydı yer alır (Resim- 82).

Değerlendirme:

Eserimizin tarihi 734/1333' tür. Eserimizin cildinin tezyininde kullanılan motifler, şemsenin yuvarlak formda oluşu ve düşmüş olsa da altın kakma kullanılması XIV. yy. başlarında yapıldığını gösterir dolayısıyla eser ile kapağı birbirine uygundur. Benzer formda bir örnek de Burdur İl Halk Kütüphanesi'nde bulunan 162 envanter numarada kayıtlı XIII. yy. sonuna tarihlendirilmiş "Nâsih ve Mensuh"³³⁶ adlı eserdir.

³³⁶Mustafa Yıldırım - Ayşe Serpil Odabaşı, " Burdur İl Halk Kütüphanesinde Bulunan Türkiye Selçukluları ve Beylikler Dönemi Cilt Örnekleri", *Iğdır Üniv. Sos. Bil. Dergisi*, S.16, Ekim 2018, s. 293-294.

Örnek Nu. : 6

Resim Nu. : 83-88

Çizim Nu. : 12

Envanter Nu. : 2583

Eserin Adı: Gunyetü'l-Münve alâ Mezheb-i Ebu Hanife

Dili / Konusu : Arapça / Fıkıh -Fetvalar

Bulunduğu Yer : Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi

Geldiği Yer : Mollabey Kütüphanesi

Ölçüler : **Cilt ve Kâğıt:**280 x 160 mm.

Yazı: 210 x 110 mm. / Nesih

Varak (Yaprak) Sayısı : 277varak

Ketebesî (Tarih) : -----

İstinsah Tarihi :-----

Müellifi :ez-Zâhidî, Ebü'r-Reca Necmeddin Muhtar b. Mahmud,
Ebü'r-Reca, 658/1260

Müstensihi : -----

Malzeme ve Rengi : Deri,koyu kahverengi.

İnceleme Tarihi : 25/01/2017

Bugünkü Durumu : Kapak kenarları yıpranmıştır. Sırt kırmızı kumaşla tamir edilmiştir. Ön ve arka şemse aynıdır, ön kapak şemse çok siliktir. Mıklebi yoktur (Resim-83).

Zencirek; Kitap kenarından 5 mm. sonra kalın tahrirli üç cetvel vardır (Resim-84).

Köşebent; Üçgen içinde tek tahrirli örgüler vardır. Araları noktalıdır (Resim-85).

Şemse; En ortası 30 mm. çapında ovale geçişe hazırlıklı yuvarlak şemseden oluşur. Şemse merkezi geometrik çizgiler ve kenarlara doğru düğümlerden oluşmaktadır. 1 mm. sonra ince tahrirle çevrili yuvarlak şemse etrafını sarmalı zencirek çevrelemektedir. 2 mm. sonraki ince tahrir yanlarda birer düğüm ve uçlara doğru sivrilerek birleşmiştir, içlerinde balık pulları olan üçgen vardır (Resim-86.).

Salbek; 35 mm. uzunluğunda tek sıra örgü ve geçmelerden oluşur, araları noktalıdır (Resim-87). Kitabın kapağındaki alt üst ve yan ortalarında da köşebentteki örgülerden vardır. Arka kapakta da aynı şemse ve kapak formu yer alır daha nettir.

Sırt; Kırmızı kumaş ile tamir görmüştür.

Mikleb; Yoktur.

İç kapak; Kağıt kaplıdır. İlk sayfada vakıf mührü üçüncü sayfada kütüphane mührü vardır (Resim-88).

Değerlendirme:

Eserimizin tarihi belli değildir. Fakat şemsesine benzer bir örnek Burdur İl Halk Kütüphanesi'nde bulunan 87 envanter numarada kayıtlı, 699/1299 tarihli "Şerh-i Muhtasar Vâsiyetü'l Karain"³³⁷ adlı eserdir. Dolayısı ile kıyasladığımız örneğe de bakarak eserimizi XIII. yy. sonu XIV. yy. başlarına tarihlendiriyoruz.

³³⁷Mustafa Yıldırım - Ayşe Serpil Odabaşı, a.g.m., s. 290, 291.

Örnek Nu. : 7

Resim Nu. : 89-94

Çizim Nu. : 13

Envanter Nu. : 1869

Eserin Adı : Zühretü'r-Riyaz (Zehratü'r Riyaz ve Nüzhetü'l Kulûbi'l Meraz)

Dili / Konusu : Arapça / İslam Ahlakı

Bulunduğu Yer : Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi

Geldiği Yer : Mollabey Kur'an Kursu Kütüphanesi

Ölçüler : **Cilt ve Kâğıt:** 240x 140 mm.
Yazı: 230 x 112 mm. / Nesih

Varak (Yaprak) Sayısı :144 varak

Ketebesî (Tarih) : -----

İstinsah Tarihi :-----

Müellifi :Es-Sivari (Sevari) Sittisini, Tacü'l İslam Süleyman b. Davud "Sevari" 550/1155

Müstensihi : -----

Malzeme ve Rengi : Deri, koyu kahverengi

İnceleme Tarihi : 26 /01/2017

Bugünkü Durumu: Kapak kenarları yıpranmıştır. Bordo deri ile kapak kenarları sırt ise siyah deri ile tamir görmüştür. Ön ve arka şemse ayındır. Mıkletsiz bir cilttir. Kapaklar biraz orantısızdır (Resim-89).

Zencirek; 1 cm. eninde ters ve düz tepeliklerin yan yana gelmesi ile dendanlı (ZT.10c) zencirek sadece ön kapakta sol kenarda yer alır (Resim-90).

Köşebentler ; Yedi sıra kalın tahrirli çizgiden oluşmaktadır. Ana cetvel köşeleri noktalı ve tek tıgıldır (Resim-91).

Şemseler; 8 cm. çapında merkezi geometrik desenli yuvarlak şemsedir. Yuvarlak şemse etrafını kalın tahrirli taralı sırt sırta gelmiş yarım dairelerin yan yan sıralanmasıyla oluşan zencirek çevirmektedir. Şemse merkezinde ortasında altıgen bulunan on iki kollu yıldız vardır. Altıgen ortaları noktalı dış bükey taralı yarım dairelerin kare oluşturduğu şekillerden doludur. Altıgenlerin kenarlarındaki üçgen içleri ve diğer kalan zeminler altın kakmalı taralı birer balık pulu vardır. Yıldız dilimlerinin içi de birer altın kakma vardır. Bu altın kakmaların çoğu düşmüş fakat arka kapaktakilerin çoğu mevcuttur (Resim-92).

Salbek; Yoktur.

Sırt; 30 mm. eninde ve siyah deri ile tamir görmüştür.

Sertab ve Mıkleb;Yoktur.

İç kapak;Açık kahve deri üzeri kalın tahrirli kabaca yapılmış dilimli kartuşlar içinde rûmî desenlidir (Resim-93).

İlk sayfada kütüphane mührü ve vakıf mührü vardır. Son sayfada silik kütüphane mührü mevcuttur. Ketebe kaydına rastlamadık (Resim-94).

Değerlendirme:

Eserimizin tarihi belli değildir. Şemsesi tezimizdeki 420 envanter numaralı 738/1381 tarihli eser ve Amasya II. Bayezid İl Halk KütüphanesindekiYazmalar: 05 Ba 86 numarada kayıtlı804 / 1401 tarihli "Kitâbu'l - Keşşâf "³³⁸ adlı eserlerle benzerdir. Ayrıca bu eserin zencirek tipi de benzemektedir. Kapak içleri ise Mevlana Müzesi İhtisas Kütüphanesi, No.630 ve 2820 de kayıtlı XIV. yy. başlarına tarihlendirilmiş " Câmiü's- Sahîh (Sahîh-i Müslim)"³³⁹ adlı eserle benzemektedir. Eserimizin cildini şemse, zencirek ve kapak içi desenleriyle kıyasladığımız eserlerin de tarihlerini dikkate alarak XIV. yy. başlarına tarihlendiriyoruz.

³³⁸ Savaş Maraşlı, a.g.t., s. 224.

³³⁹ Ahmet Saim Arıtan, *Konya Müzelerinde Bulunan.....*, s. 73.

Örnek Nu.	: 8
Resim Nu.	: 95-99
Çizim Nu.	: 14
Envanter Nu.	: 2890
Eserin Adı	: el-Fetava'l-Kübra
Dili / Konusu	: Arapça / Fıkıh- fetvalar
Bulunduğu Yer	: Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi
Geldiği Yer	: Emet Kütüphanesi
Ölçüler	: Cilt ve Kâğıt: 270 x 180 mm. Yazı: 200 x 120 mm. / Dîvânî
Varak (Yaprak) Sayısı	:130 varak
Ketebesî (Tarih)	: -----
İstinsah Tarihi	: -----
Müellifi	:Sadrü'sşehîd Hüsâmeddin Ömer b. Abdülaziz el-Buhari, 536/1141
Müstensihi	: -----
Malzeme ve Rengi	: Deri, açık kahverengi.
İnceleme Tarihi	: 26 /01/2017

Bugünkü Durumu; Kapak kenarları yıpranmıştır. Sırtın ön kapak bölümü kırmızı arka kapak bölümü açık kahve deri ile tamir görmüştür. Ön ve arka şemse aynıdır. Mıklebsiz bir cilttir (Resim-95).

Zencirek; 11 mm. eninde ters ve düz tepeliklerin yanyana gelmesi ile dendanlı (Zt 10c) oluşmaktadır. Üç tahrir sonrası 5 mm. içerde kalın tahrirli ana cetvel yer alır (Resim-96). **Köşebentler;** Ana cetvelin köşesinde kalın tahrirli üç kademeli örgü ile uçlarında üç tane enine üç sıra çizgili tığ vardır. Köşede ve tığ diplerinde altın kakmalar görülür (Resim-97).

Şemseler; On altı dilimli merkezi geometrik desenli yuvarlak şemsedir. 55 mm. çapında yuvarlak merkezinde altı kapalı kollu yıldız altı dilime ayrılmıştır yıldız uçlarında altıgenler vardır. İçleri sekiz dilimli gülçelerle doludur. Ortalarında düşmüş altın kakmalar vardır. Altıgenlerden devam eden çift tahrirli çizgiler kenarda birleşerek geometrik şekiller oluşmuştur. Geometrik şeklin ortaları da altın kakmalarla doludur. Yuvarlak şemse de bir de altıgen vardır. Kalan zeminler yine sekiz dilimli gülçeler ve üçer tane altın kakmalarla doludur. Yuvarlak şemse üzeri sarmalı zencirekle çevrilidir. İki sıra ince tahrirden sonra çift tahrirli üzerleri düğümlü on altı dilim vardır. Düğüm ortaları ve araları altın kakmalıdır. Üzerlerinde tığlar yer alır. Dilim içlerinde altı yapraklı gülçeler vardır (Resim-98).

Sırt; 25 mm. eninde ön kapak tarafı kırmızı arka kapak tarafı da kahverengi deri ile tamir görmüştür. **Sertab mıkleb;** Yoktur.

İç kapak; Açık kahverengi deri desenlidir. Desen sarmal dallar üzerinde rumiler ve kartuşların düğüm oluşturmamasından meydana gelmiştir (Resim-99). İlk sayfada kağıt yapıştırılmış, son kapak içinde desen görülmektedir. Ketebe kaydına rastlamadık. Kitap kapak desenleri ve iç kapaktaki deri deseni ile 1329 envanter numaralı eserle benzerlikler göstermektedir.

Değerlendirme:

Eserimizin tarihi belli değildir.Fakat şemse formu tezimizdeki 1329 numarada kayıtlı XIV. yy. ikinci yarısına tarihlendirdiğimiz Tabsıratü'l-Edille fi Usûli'd-Din (Fi'l Kelam) adlı eser ve 2590 envanter numaralı 800/1397 tarihli " Hilyetü'l-Ebrâr (Hilyetü'l-Ebrâr ve Şiârü'l-Ahyâr fî Telhîsi'd-Daavât)" adlı eserle aynı formdadır. Zencirek tipi ile aynı olan eser ise tezimizdeki 1329 ve 2584 envanter numarada kayıtlı, 844/1440 tarihli " Gunyetü'l-Münîye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe" adlı eserdir. Köşebenti de 1329 envanter numaralı eserimizle aynıdır. Zencirek tipi yine tezimizdeki 1869 envanter numarada XIV. yy. başlarına tarihlendirdiğimiz eserin zencireği gibidir. Kıyasladığımız eserlerin tarihleri ve altın kakma kullanımından dolayı eserimizi yine XIV. yy. başlarına tarihlendiriyoruz.

Örnek Nu.	: 9
Resim Nu.	: 100-104
Çizim Nu.	: 15
Envanter Nu.	: 3
Eserin Adı	: et-Tibyân fî Aksâmi'l-Kur'an
Dili / Konusu	: Arapça / Tefsir
Bulunduğu Yer	: Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi
Geldiği Yer	: Vahîd Paşa
Ölçüler	: Cilt ve Kâğıt: 190 x 135 mm. Yazı: 140 x 100 mm. / Nesih
Varak (Yaprak) Sayısı	:280 varak
Ketebes (Tarih)	: -----
İstinsah Tarihi	: -----
Müellifi	:İbn Kayyım el-Cevziyye, Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed, (Ö.751/1350)
Müstensihi	: -----
Malzeme ve Rengi	: Deri, siyah.
İnceleme Tarihi	: 27 /01/2017

Bugünkü Durumu; Kapak kenarları yıpranmıştır. Bazı yerlerinde kurt yenikleri vardır. Altın kakmalardan bazıları düşmüştür. Ön ve arka şemse aynıdır. Arka kapak daha çok yıpranmıştır. Mıklesiz bir cilttir (Resim-100).

Zencirek;10 mm. eninde kareden müteşekkil desendenoluşmaktadır (Resim-101).

Köşebentler;Zencirekten beş cetvel sonra üçgen içinde ortalarında altın kakmalar olan kalın tahrirli taralı balık pullarından oluşan köşebent yer alır. Dört sıra cetveldan 4 mm sonra ana cetvel vardır. Köşeler altın kakma ve tıgıldır (Resim-102).

Şemseler; 42 mm. çapında merkezi kalın tahrirli geometrik desenli yuvarlak şemseden oluşur. Geometrik desen geçme şeklinde iki tane dört kollu yıldızın oluşturduğu sekiz kapalı kollu yıldızdır, merkezinde sekiz dilime ayrılmış sekiz kapalı kollu yıldız yer alır. İçte ve dışta yıldız dilimlerinde birer altın kakma vardır. En dıştaki zemin altı yapraklı gülçe ve birer altın kakma ile doludur. Yuvarlak çevresi kalın tahrirli taralı balık pulları ile çevrilidir. İçleri altın kakmalı araları tıgıdır (Resim-103).

Sırt; 44 mm. eninde yıpranmış sade deridir.

Sertab mıkleb; Yoktur.

İç kapak; Kağıt kaplıdır. Arada kalan yerde az miktarda ebrulu kağıt vardır. İlk sayfada kütüphane ve vakıf mührü vardır. Ketebe kaydında tarih kısmı silinmiştir (Resim-104).

Değerlendirme:

Eserimizin tarihi belli değildir. Şemse formu, tezimizdeki 1164 envanter nolu 734/1333 tarihli " Şerh'u Muallagati's-Seb'a " adlı eserin şemse formu ile aynıdır. Benzer formdaki bir diğer örnek yine Burdur İl Halk Kütüphanesi'nde bulunan 162 envanter numarada kayıtlı XIII. yy. sonuna tarihlendirilmiş "Nâsih ve Mensuh"³⁴⁰ adlı eserdir. Şemse formundaki sekiz kollu yıldız Tokat Gök Medrese çini levhaları³⁴¹nda da görmekteyiz.

Zencirek tipi ise, tezimizdeki 425-426 envanter numaralı, 798/1395 tarihli, 425/ İkmâlü'l 'Udde fî Şerhi'l Bürde, 426/Aksa'l-Murâd fî-Şerhi -Banet Suâd adlı eserlerin zencirekleri ile aynıdır. Dolayısı ile kıyasladığımız eserlerin tarihlerinden yola çıkarak ve altın kakmaların yoğun kullanımı ile salbeksiz yuvarlak şemse özelliklerinden dolayı eserimizi XIII. yy. sonu XIV. yy. başına tarihlendirebiliriz.

³⁴⁰Mustafa Yıldırım - Ayşe Serpil Odabaşı, a.g.m., s. 293,294.

³⁴¹Yıldız Demiriz, *İslam Sanatında Geometrik Süsleme Bir Envanter Denemesi*, İstanbul 2004, s.360.

Örnek Nu.	:10
Resim Nu.	:105-112
Çizim Nu.	: 16-17
Envanter Nu.	:1575 ³⁴²
Eserin Adı	:Divan
Dili / Konusu	:Farsça / İran Edebiyatı -Manzum
Bulunduğu Yer	: Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi
Geldiği Yer	:Kütahya Erguniyye Mevlevîhânesi
Ölçüler	: Cilt ve Kâğıt: 245 x 180 mm. Yazı: 170x 110mm. yan yana iki satır / Divânî
Varak (Yaprak) Sayısı	: 375varak
Ketebesî (Tarih)	: -----
İstinsah Tarihi	: -----
Müellifi	: Seyf Fergânî *
Müstensihi	: -----
Malzeme ve Rengi	: Deri, koyu kahverengi.
İnceleme Tarihi	: 26 /01/2017

Bugünkü Durumu; Kapak kenarları ve sayfalar çok yıpranmıştır. Bazı yerlerinde kurt yenikleri vardır. Altın kakmaların hepsi düşmüştür. Ön ve arka kapak desenleri birbirinden farklıdır. Ön kapak şemse kütüphane katalog resimlerinde

³⁴²Latife Durmuş, Kütahya Vahîd Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi'ne Erguniyye Mevlevîhânesi'nden Gelen Eserlerden Üç Cilt Örneği, N.E.Ü. Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, S. 1, Konya 2018, s. 46,47.

***Seyf-i Fergânî** ; Mutasavvîf - şair. Kasidelerinin birinde verdiği bilgilerden VII. (XIII.) yüzyıl ortalarında Orta Asya'da Fergana bölgesinde doğduğu tahmin edilmektedir. Şiirlerinde çoğu zaman "Seyf-i Fergânî", bazan da "Seyfi" mahlasını kullanmıştır. Gençlik döneminde Moğol istilâsının yol açtığı kargaşa içinde vatanından ayrılıp bir süre Tebriz'de kaldı, ardından Anadolu'ya giderek Aksaray'a yerleşti. Bu hususta geniş bilgi için bkz. Nimet Yıldırım, " Seyf-i Fergânî", *T.D.V.İslam Ansiklopedisi*, C. 37, İstanbul 2009, s. 27.

yoktur (Resim-105). Fakat araştırmamız sırasında daha sonra bulunarak yapıştırıldığını tespit ettik (Resim-106). Mıklebi kopmuştur.

Zencirekler; Kenardan üç sıra kalın cetvelden sonra kapağın alt ve üstünde iki sıra, kenarlarında tek sıra olmak üzere sırt sırta iki sıra Post-Samarrâve aralarındaki boşluklarda 4 kollu çiçekli zencireklerden³⁴³ oluşmaktadır. Arka kapak zencirek de aynıdır (Resim-107).

Köşebentler;

Ön kapak köşebent; Zencirekten üç sıra kalın cetvel sonrası dört tahrirli içleri noktalı balık pulu desenli iki dilimlidir. 3 mm. sonra ince tahrirli ana cetvel çekilmiş köşelerde ve dilim aralarında düşmüş altın kakma yerleri ve tığlar yer alır (Resim-108).

Arka kapak köşebenti; Üçgen içinde geometrik üç kademeli örgü araları noktalıdır. Kalın tahrirden 5 mm. sonra ince tahrirli ana cetvel yer alır. Cetvelin köşelerinde kakma altınlar düşmüş ve tığlıdır (Resim-109).

şemseler;

Ön kapak şemse; Her bir kenarı 9 mm. olan ongen şemsenin merkezi geometrik zeminli kenarları dilimlidir. Ongen ortası merkezde beşgen devamında ise beşgen ve dörtgenlerden oluşan geometrik şekillerle tamamlanmıştır. Beşgen ve dörtgen zeminlerde noktalı balık pulları diğer zeminlerde ise altın kakmalar vardır ve düşmüştür. Ongen köşelerindeki dilim içleri noktalı balık pulu ile dolu, dilim aralarında düşmüş altın kakma yerleri vardır ve üstleri tığlıdır (Resim-110).

Arka kapak şemse; Etrafı dört ince tahrirle çizilmiş 80 mm. çapında geometrik zeminli yuvarlak şemseden oluşur. Merkezde altı kapalı kollu yıldız vardır. Uçları, bir köşesi kavisli üçgenler oluşturmuştur. Aradaki boşluklarda uçları olan bir de altıgen yer alır. Merkezdeki altıgen, kenardaki zeminler ve altıgenin keştiği üçgenin yarısı noktalı balık pulları ile doludur. Arada kalan geometrik zeminlerde ise üçer tane düşmüş altın kakma yerleri vardır. Daire çevresi ince tahrirle çizilmiş alt ve üstüne gelen yerlerinde tepeye doğru üçgen biçiminde

³⁴³Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu ve Bu Üslubu Taşıyan.....", s. 90.

birleşmiş salbektir. Birleşen yerin altında üç, üstünde tek altın kakma yeri vardır, üstü tıgıdır. Yanlara doğru da kıvrılan çizgiler yer alır. Şemsenin bazı yerlerinde kurt yenikleri vardır (Resim-111).

Sırt; 80 mm. eninde çok yıpranmış altı kırmızı kumaşla tamir görmüştür. Üstü kurt yenikleri ile tahrip olmuştur.

Sertab mıkleb;Kopmuş ve kaybolmuştur.

Kapak içi kağıt kaplıdır. Ayrıca ilk sayfada ve son sayfada kütüphane mührü vardır. İlk sayfada vakıf kaydının altında ilk rakamı "8" olan fakat diğer iki rakamı okunamayan bir tarih yer almaktadır (Resim-112).

Değerlendirme:

Eserimizin tarihi belli değildir fakat ilk sayfada vakıf kaydının altında 800 ile başlayan bir tarih vardır. Eserimizin zencirek tipi de XIV. yy. başlarında yapılmış TSMK. III. Ahmed 465 numarada kayıtlı "Mecmeu'l Kebîr"³⁴⁴ adlı ciltle örtüşmektedir. Arka kapak şemsenin ön kapak şemseden farklı olarak salbekli oluşu ve düşmüş altın kakma noktalarının varlığını dikkate alarak eserimizi XIII. yy. sonu XIV. yy. başlarına tarihlendirebiliriz.

³⁴⁴Ahmet Saim Arıtan, *Konya Dışındaki Müze ve kütüphanelerinde Bulunan*,s.74.

Örnek Nu.	: 11
Resim Nu.	: 113-120
Çizim Nu.	: 18-19
Envanter Nu.	: 3100
Eserin Adı	: Mülhatü'l İ'rab ve Subhatü'l-Âdab
Dili / Konusu	: Arapça / Arap dili
Bulunduğu Yer	: Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi
Geldiği Yer	:-----
Ölçüler	: Cilt ve Kâğıt: 260 x 180 mm. Yazı: 205 x 140mm. / Nesih
Varak (Yaprak) Sayısı	: 170 varak
Ketebesî (Tarih)	: -----
İstinsah Tarihi	:1083 / 1672
Müellifi	:Ebu Muhammed Ebü'l Kâsım b.Ali b.Muhammed b.Osman el-Cezirî el-Basrî
Müstensihi	: Muhammed b.İbrahim Ali el Makdisî,Melekşeli
Malzeme ve Rengi	: Deri, koyu kahverengi.
İnceleme Tarihi	: 27 /01/2017

Bugünkü Durumu; Kapak kenarları ve sırt siyah deri ile tamir görmüş ve kırılmalar olmuştur. Altın kakmalar kapaklarda bazı yerlerde düşmüştür. Fakat miklebe mevcuttur. Ön ve arka şemse aynıdır. Miklebli cilttir (Resim-113).

Zencirekler; 10mm. enindedir. İçi tepelikli dilimli kartuşların yan yana sıralanması ile oluşmuştur (ZT. 8f). Ön kapakta kapak kenarları siyah deri ile tamir gördüğü için zencirek belirgin değildir fakat arka kapak ve mikleb zencirekleri ile aynıdır (Resim-114).

Köşebentler; Beş sıra soğuk cetvelle oluşturulmuş üçgenler biçimindedir. 5 mm. sonrada ana cetvel yer alır. Köşelerinde altın kakma yerleri ve üstlerinde tığlar vardır (Resim-115).

Şemseler; Merkezi geometrik desenli 58 mm. çapında yuvarlak şemsedir. Şemse ortasında kalın tahrirli Mühr-i Süleyman* deseni vardır. Desenin ortasındaki altıgende düşmüş altın kakmalı sekiz dilimli gülçe etrafını kıvrımlar oluşturan on tane dendan çevirmektedir. Üçgen içlerinde üçer tane düşmüş altın kakma yerleri yer alır. Diğer zeminler sekiz yapraklı gülçe ile doludur. 3mm. sonra ince tahrirle çizilmiş yuvarlak şemsenin çevresini yine ortadaki kıvrımlı dendan çevrelemekte alt ve üstüne gelen yerde üçgen şeklinde sivriltilerek ovale geçişe hazırlıklı hale gelmiştir, aralarında tığlar vardır (Resim-116).

Salbek; Şemse etrafındaki dendandan uzanan çizgiler sivrilerek birleşmiş çizginin ucunda da yine kıvrımlı dendanın üç yönde yerleştirilmesi ile salbek yapılmıştır. Ortasında düşmüş altın kakma yeri vardır. Ortadaki dilim üzerinde uzun bir tığ çizilmiştir (Resim-117).

Sırt; 30 mm. eninde siyah deri ile tamir görmüştür.

Sertab; 30 mm. eninde siyah deri ile tamir görmüştür.

Mikleb; 65 x 85mm. ebatında açık kahve deri çok yıpranmamıştır. Altın kakmalar mevcuttur. Zencirek ve köşebent kapak formları ile aynıdır. Mikleb şemsesinde ortası altın kakmalı sekiz dilimli gülçe deseninin etrafına altı tane aynı gülçelerden yerleştirilmiş dört tarafına da miklebtteki desenin dört yönlü yerleştirilmesinden oluşan desen konulmuştur. Alt ve üst boşluğa da aynı gülçelerden dört tane konulmuş aralarında tığ vardır (Resim-118).

İç kapak; İç kapaklarda kağıt kaplı fakat mikleb iç kapağında desenli açık kahve deri vardır. Deseni kıvrım dallar üzerinde rumi ve tepeliklerin helezonlar oluşturmasıyla meydana gelmiştir (Resim-119). Kütüphane ve vakıf mühürlerine

***Mühr-i Süleyman;** Altı Köşeli yıldız motifi. Süleyman Peygamberin yüksüğündeki bu geometrik şekil, ateşe, suya ve hayvanlara egemenlik gücünün sembolü olarak kabul edilir. Süleyman Peygamber'in babası Davud Peygamber'den dolayı "*Davud Yıldızı*" diye de anılır. Bu hususta geniş bilgi için bkz. Hasan ÖZÖNDER, a.g.e., s. 140.

rastlamadık. Ketebe kaydı da yoktur fakat kütüphane kaydında istinsah tarihi 1083/1672 yazmaktadır. (Resim-120)

Değerlendirme:

Eserimizin istinsah tarihi kütüphane kayıtlarına göre 1083/1672' dir. Fakat kapağın erken tarihlerde başka bir eser için yapılmış ve bu esere takılmış olabileceği kanaatindeyiz. Eserimizin cildi XIV. yy. başlarında yapılmış şemse ve zencirek tipleriyle örtüşmektedir. Ayrıca mıkleb şemsesindeki altın kakmalar da kapağın XIV. yy. başlarında yapıldığını göstermektedir.

Örnek Nu.	:12
Resim Nu.	:121-127
Çizim Nu.	: 20-21
Envanter Nu.	:2803 ³⁴⁵
Eserin Adı	:Telhisü'l-Miftah (Telhisü'l Miftah)
Dili / Konusu	: Arapça / Arap Edebiyatı veya retorik (meanî-beyan)
Bulunduğu Yer	: Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi
Geldiği Yer	: Kütahya Erguniyye Mevlevîhanesi
Ölçüler	: Cilt ve Kâğıt :180 x 110 mm. Yazı: 120 x 60mm. / Nesih
Varak (Yaprak) Sayısı	: 55 varak
Ketebesî (Tarih)	: -----
İstinsah Tarihi	: -----
Müellifi	: el-Kazvini (Hatibü Dimaşk) , Celaledin Muhammed

b. Abdurrahman Hatibü Dimaşk, Ebü'l-Meali 739/1338

Müstensihi	: -----
Malzeme ve Rengi	: Deri, kahverengi.
İnceleme Tarihi	: 27 /01/2017

Bugünkü Durumu; Kapak kenarları çok yıpranmış sırt ve sertabı kenarlarından ayrılmış ve kopmak üzeredir. Nemden dolayı sayfalar aşınmıştır. Ön ve arka kapak şemse aynıdır. Mıklebli cilttir (Resim-121).

Kenardan kalın tahrirli üç cetvel vardır zencirek yoktur (Resim-122).

Köşebentler; Üçgen içinde ince tahrirli balık pulu desen vardır. 2 mm. sonra iç cetvel yer alır (Resim-123).

³⁴⁵Latife Durmuş, a.g.m., s. 48,49.

Şemseler; 36 mm. çapında üç tane tahrirle çizilmiş içinde Mühr-i Süleymandeseni olan yuvarlak şemsedir. Mühr-i Süleyman kolları ile daire arasında kalan zemin balık pulu desen ile süslenmiştir. Yuvarlak şemsenin etrafındaki tığlarla kesiştiği noktalarda, alt, üst ve yanlarda üçer, arada kalan yerlerde de birer balık pulu desen vardır. Balık pulları adedince de üzerlerinde tığlar yer alır. Alt, üst ve yanlara gelen tığlar kapak ortalarına kadar uzatılmıştır. Arka kapak şemsede daha belirgin olan şemse merkezinde noktanın dört yönüne doğru çizilmiş ince tahrir yer alır (Resim-124).

Sırt; 20 mm. eninde ve çok yıpranmıştır.

Sertab; 20 mm. eninde çok yıpranmış ve kenarlarından ayrılmış ve kıvrılmıştır. Sertab kenarları üç tane kalın tahrirli cetvel ile çevrilmiş ortası üç kalın tahrirle ikiye bölünmüş, köşelerinde birer balık pulu desen konulmuştur. Arada kalan boşluğun alt ve üstüne birbirine zıt iki sıra balık pulu ile desen oluşturulmuştur (Resim-125). Sertab içi kumaş kaplıdır.

Mıkleb; Etek ve baş kısmı 35, sivri ucu 55 mm. ebatlarındadır. Mıkleb şemsesi 30 mm. çapında kapaklardaki şemse formu ile aynı fakat şemse yuvarlağı mıkleb ucunda tamamlanmamıştır (Resim-126). Mıkleb içi kağıt kaplıdır.

İç kapak; Kapak içleri kağıt kaplıdır. İlk ve son sayfada kütüphane ve vakıf mühürleri vardır. Ketebe kaydına rastlanamamıştır (Resim-127).

Değerlendirme:

Eserimizin tarihi belli değildir. Fakat kapak şemseleri ve mıkleb şemsesi formu olarak TSMK., III. Ahmed: 338 numarada bulunan 723/1323 tarihli " Ezkâru'n-Nevevî (Hılyetü'l-Ebrâr ve Şiâri'l-Ahyâr)"³⁴⁶ adlı eserle benzerdir. Kıyaslanan eserin şemse formu ve ketebe kaydı dikkate alınırса araştırmamıza konu olan yazmayı XIV. yy. başına tarihlendirebiliriz.

³⁴⁶ Ahmet Saim Arıtan, *Konya Dışındaki Müze.....*, s.111.

Örnek Nu.	: 13
Resim Nu.	: 128-133
Çizim Nu.	: 22-23
Envanter Nu.	: 1738
Eserin Adı	: Mülteka'l-Ebhur
Dili / Konusu	: Arapça / Fıkıh
Bulunduğu Yer	: Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi
Geldiği Yer	: Mollabey Kuran Kursu
Ölçüler	: Cilt ve Kâğıt: 210 x 150 mm. Yazı: 70 x 150 mm. / Nesih
Varak (Yaprak) Sayısı	: 154 varak
Ketebes (Tarih)	: -----
İstinsah Tarihi	: 1292/1875
Müellifi	: el-Halebi, Burhaneddin İbrahim b. Muhammed b. İbrahim, 956/1549
Müstensihi	: Süleyman b.Mustafa b.Mahmud b.Ali
Malzeme ve Rengi	: Deri, siyah.
İnceleme Tarihi	: 27 /01/2017

Bugünkü Durumu; Kapak kenarları, sırt ve sertabı başka siyah deri ile tamir görmüş fakat yine de yıpranmıştır.Sırt ve arka kapakta kurt yenikleri vardır. Ön kapak şemsenin deseni yıpranmadan dolayı belirsizdir. Ön ve arka şemse aynıdır. Mıkblebli cilttir (Resim-128).

Zencirekler; Kapak kenarlarındaki tamirden dolayı ilk zencirek deri altında kalmıştır. Arka kapakta da yıpranmadan dolayı belirsizdir fakat mıklebte yarısı görünmekte bizde buradan yola çıkarakiçi tepelikli dilimli kartuşlarıyan yana

sıralanmasından oluşan zencirek olduğunu görmekteyiz. İkinci zencirek ise kalın tahrirli taralı sarmalı zencirektir (Resim- 129).

Köşebentler; Köşelerde soğuk cetvellerle oluşturulmuş üçgen biçimli köşebentlere yer verilmiştir. İki kalın tahrir sonrası ince tahrirli iç cetvel çizilmiştir. Köşelerde birer ortada ise üç tığ vardır (Resim-130).

Şemseler; 45 mm. çapında merkezi geometrik desenli ovale geçişe hazırlıklı şemse vardır. Yuvarlak şemse ortasında iki tane sekizgen vardır. Ortadaki sekizgenin kenarlarından birbirine teğet çizgilerin kenarlarda üçgen ve ortalarda çeşitli geometrik şekil oluşturmasından meydana gelmiştir. Merkezdeki ve kenardaki beşgenlerde altı dilimli gülçe ve kenarlarında tığlar vardır. Kenarlardaki boşluklarda da yine altı dilimli gülçeler ve sekizgen köşelerinde de tığlar vardır. Daire çevresinde tek sıra sarmalı zencirek yer alır. İki sıra ince tahrir yapılmış ikinci tahrir uçlara doğru sivriltilerek birleştirilmiştir çevresi üç kat balık pulu ile çevrilidir aralarında tığlar vardır (Resim-131).

Salbek; Balık pullarıdesenlerinden oluşan tepelik ve rûmî formu yer alır.

Sırt; 20 mm. eninde ve sadedir.

Sertab; 20 mm. eninde ve sadedir.

Mıkleb; 35 x 60 mm. ebatlarındadır. Kapaktaki zencirekler ve köşebent formu burada da yer alır. Mıkleb şemsesi 35 mm. çapında kalın ve ince tahrirli merkezi geometrik yuvarlak şemseden oluşur. Yuvarlak şemsenin çizgileri kapak kenarına doğru olan yerde bir oluk oluşturmuştur. Şemse merkezinde kalın tahrirli içi içe iki mühr-i süleyman deseni vardır. Üçgenler arasında da birbirine paralel üç çizgi çekilmiş ve geometrik şekiller oluşmuştur. Şemse merkezindeki altıgen ve kenarda kalan zeminler sekiz dilimli gülçelerle doludur (Resim-132).

İç kapak; Kapak içleri yeşille boyalı kağıt kaplıdır. Ön sayfada kütüphane ikinci ve son sayfada vakıf mühürleri vardır. Ketebe kaydı sondan bir önceki sayfada yer alır (Resim-133).

Değerlendirme:

Eserin son sayfasında 1292/1875 tarihi yazmaktadır. Bu tarihin geç döneme ait olması ile kapağın erken tarihlere ait karakter taşıması eser ile kapağın birbirine uygun olmadığını göstermektedir. Bu sebeple kapağın erken tarihli başka bir cilde ait olup sonradan bu kitaba takıldığı kanaatindeyiz. Eserimizin cildindeki zencirek tipi tezimizdeki 1329 envanter numaralı XIV. yy. ikinci yarısına tarihlediğimiz eserimizdeki zencirek ile aynı karakterdedir. Mıkleb şemsesi TSMK., III. Ahmed: 338 numarada yer alan 723/1323 tarihli Ezkâru'n-Nevevî (Hılyetu'l-Ebrâr ve Şiârî'l-Ahyâr)"³⁴⁷ adlı eserle aynı karakterdedir. Biz de eserimizin kapağını kıyasladığımız eserleri de dikkate alarak XIV. yy. başlarına tarihlendiriyoruz.

³⁴⁷Ahmet Saim Arıtan, *Konya Dışındaki Müze.....*, s. 111.

Örnek Nu.	:14
Resim Nu.	:134-139
Çizim Nu.	: 24-25
Envanter Nu.	:1387 ³⁴⁸
Eserin Adı	:Kur'an-ı Kerim (Sure-i Fatiha ve Bakara)
Dili / Konusu	:Arapça / Kur'an-ı Kerim
Bulunduğu Yer	: Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi
Geldiği Yer	:Kütahya Erguniyye Mevlevîhânesi
Ölçüler	: Cilt ve Kâğıt: 160 x 215 mm. Yazı: 100 x 145 mm. / Nesih
Varak (Yaprak) Sayısı	: 20 varak
Ketebesî (Tarih)	: -----
İstinsah Tarihi	: -----
Müellifi	: -----
Müstensihi	: -----
Malzeme ve Rengi	: Deri, siyah.
İnceleme Tarihi	: 27 /01/2017

Bugünkü Durumu; Eserimizin ön ve arka kapak şemsesi aynıdır. Mıkblebli bir cilttir. Kapak kenarları yıpranmıştır sırtta ve arka kapakta kurt yenikleri vardır. Sertabı alt ve üst başından yırtılmıştır (Resim-134).

Zencirekler; İnce tahrirli üç cetvel arasında kalın tahrirli dört kollu yıldızlardan oluşur (Resim-135).

Köşebentler; İnce üç tahrirli çizgiler köşede 5 mm. aralıkla iki sıra çizilmiştir. Köşebent zemini sadedir (Resim-136).

³⁴⁸Latife Durmuş, a.g.m., s.49,50.

Şemseler; Arası 10 mm. olan iç içe iki daireden oluşur. İçteki daire merkezine zencireklerde gördüğümüz dört kollu yıldızlar çapraz şekilde yerleştirilmiştir. İki daire arasında da "S" biçiminde küçük aletle yapılmış sarmal zencirek yer alır (Resim-137).

Sırt; 10 mm. eninde ve sadedir.

Sertab; 11 mm. eninde, sade, kırılarak ortadan ikiye ayrılmış, alt ve üst baştan yırtılmıştır. Sertab içi kağıt kaplıdır.

Mikleb; Mikleb şemsesinde bir tarafından fark edilen yarım daire ortadan ikiye bölünmüş iki kenarda ve ortadaki çizgi ucunda dört kollu yıldız vardır. Yarım daire kenarlarından simetrik olmayan 5 mm. aralıklı iki çizgi çapraz şekilde artı işareti oluşturmuştur. Alt ve üstte kalan boşlukta şemseye yakın yerde dört kollu yıldız uçlara doğru ise dört kollu çarkı felek deseni yer alır. Zencireği kapaktaki ile aynıdır fakat köşebent yoktur (Resim-138). Mikleb içi kağıt kaplıdır.

Kapak içi kağıt kaplıdır. Son sayfada kütüphane mührü ve ketebe kaydı vardır. Kapak derisinin altında kaldığı için sadece 99 rakamı okunmakta ve tarih tespiti yapılamamaktadır (Resim-139).

Değerlendirme:

Eserimizin tarihi belli değildir. Fakat eserimizin zencireği TSMK, III. Ahmed: 110 envanter numaralı 703/1303 tarihli "İcâzü'l-Beyân fî Keşfi Ba'zı Esrârı Ümmi'l Kur'ân"³⁴⁹ adlı eserle benzerdir. Salbeksiz yuvarlak şemsesi ve kıyasladığımız örnekten daha az özenli yapılmış, halk işi olarak niteleyebileceğimiz eserimizi XIV. yy. da yapılmış diyebiliriz.

³⁴⁹ Ahmet Saim Arıtan, *Konya Dışındaki Müze.....*, s.174.

Örnek Nu.	: 15
Resim Nu.	: 140-144
Çizim Nu.	: 26
Envanter Nu.	: 2747
Eserin Adı	: Kitabü'l-Mübteğa fi'l-Fıkh
Dili / Konusu	: Arapça / Fıkıh- Kaza ve şehadet
Bulunduğu Yer	: Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi
Geldiği Yer	: Müsevvid Halid Efendi
Ölçüler	: Cilt ve Kâğıt: 135 x 185 mm. Yazı: 100 x 130 mm. / Nesih
Varak (Yaprak) Sayısı	: 109 varak
Ketebes (Tarih)	: -----
İstinsah Tarihi	: -----
Müellifi	: el-Kırşehri (Kırşehri), Şerâfeddin İsa b. Muhammed b. İnanç, 734/1333
Müstensihi	: -----
Malzeme ve Rengi	: Deri, kahverengi.
İnceleme Tarihi	: 27 /01/2017

Bugünkü Durumu; Ön kapak kopmuş ve kaybolmuştur. Sırt arka kapak kısmından kopmak üzeredir. Arka kapak kenarları yıpranmış ve derin kurt yenikleri vardır. Mıklebi kütüphane katoloğundan aldığımız resimde görünmekte fakat şu anda mevcut değildir (Resim-140).

Zencirekler; Üç tane kalın tahrirli cetvel arasında 5 mm. eninde dört kollu yıldızlardan oluşan zencirek vardır (Resim-141).

Köşebentler; Kalın tahrirli sade üçgenden oluşur (Resim-142).

Şemse; 2 mm. aralıklı üç cetvelle çevrili çok muntazam çizilmemiş yuvarlak şemsedir. Zemini dört kollu yıldızlarla doludur (Resim-143).

Sırt; 25 mm. eninde ve sade çok yıpranmıştır.

Sertab; 25 mm. eninde ve sade alt ve üstünden yırtılmış ve mıkleti kopmuştur.

İç kapak; Açık kahverengi deri ve sadedir. İkinci ve son sayfada kütüphane mührü vardır. Tarih tespiti yapamadık (Resim-144).

Değerlendirme:

Eserimizin tarihi belli değildir. Fakat tezimizde incelediğimiz 1387 envanter numaradaki şemsesi ve zencireği dört kollu yıldızlardan oluşan eserle aynı dönemde olduğu kanaatindeyiz. Ayrıca yuvarlak şemse formu Niğde Bor İlçesi Halil Nuri Bey Kütüphanesi 400 envanter numarada kayıtlı eserin³⁵⁰ arka kapağında görülmektedir. Eserimizin yıpranmışlığı ve şemsesinin sadeliğini de dikkate alarak bu eserimizi de XIV. yy. da yapılmış diyebiliriz.

³⁵⁰Kamile Dağar, *Halil Nuri Bey Kütüphanesindeki Ortaçağ İslam Ciltlerinden Bazı Örnekler*, N.E.Ü. Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Semineri, Konya 2018, s.69.

Örnek Nu. :16

Resim Nu. : 145-154

Çizim Nu. : 27-28

Envanter Nu. : 969

Eserin Adı:Tenvîrû'l-Metâlî

Dili / Konusu : Arapça / Mantık

Bulunduğu Yer : Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi

Geldiği Yer : Vahîd Paşa

Ölçüler : **Cilt ve Kâğıt** : 240x165 mm.

Yazı: 29 satır /190x115 mm. /Divanî

Varak (Yaprak) Sayısı : 102 varak

Ketebesî (Tarih) : -----

İstinsah Tarihi : 744/1343

Müellifi : el-İsfahânî, Ebü's-Senâ Şemseddin Mahmud b. Abdurrahman, Ebü's-Senâ, 749/1349

Müstensihi : Mahmud b. Abdullah

Malzeme ve Rengi : Deri, koyu kahverengi.

İnceleme Tarihi : 23/01/2017

Bugünkü Durumu: Sırt ve kapakların kenarları yıpranmış mıklebsiz cilttir.Ön kapak şemse on dilimli ve salbekli yuvarlak şemsedir. Arka kapak ise ön kapak şemsesinin biraz daha küçük ölçülü ve salbeksiz halidir (Resim-145). Köşebentler de üç dilimli fakat köşeleri farklı desenlidir.

Zencirek; Ön ve arka kapak zencirekler aynıdır. 10 mm. boşluktan sonra iki cetvel arasında 0,5 mm. eninde, kalın çift sarmallı (ZT.11f), araları noktalı zencirek vardır (Resim-146).

Ön kapak köşebentleri, Dört dilimli çeyrek istiridye etrafında üç dilim yer almakta ortadaki dilim diğerlerinden daha büyük olarak yapılmış, içleri balık pulu desen ve noktalar ile doldurulmuştur. Dilimlerin üstüne ince tahrir çekilmiş ortadaki dilim üstü düğümlü aralarında noktalar ve ince tığlar yer almaktadır.İstiridye dilimlerinin merkezinde ve dilim aralarında da noktalar vardır (Resim-147).

Arka kapak köşebentleri; Üç dilimli, köşelerde kalın tahrirli geometrik geçmeler vardır. Yine ortadaki dilim diğerlerinden büyük, içleri balık pulu ve noktalıdır. Üstlerinde ince tahrir ve ortadaki dilim üstünde düğüm ve aralarda nokta ve tığlar vardır (Resim-148). Köşebentlerden kitap merkezine doğru ışık hüzmelerine benzeyen çizgiler mevcuttur bu çizgilerin daha sonra yapıldığı ihtimali de vardır.

Şemseler;

Ön kapak şemse; On dilimli yuvarlak tarzda olup dilimler kalın cetvelle tahrirlenmiştir.2mm. sonrasında ise ince çizgi ile yine tahrirlenmiş ve dilim üstleri düğümlü, ortaları ve dilim araları noktalı ve üstleri ince tıgıdır. On dilimin zeminleri balık pulu desen ve altın noktalarla doludur. Şemse merkezde 45 mm. çapında yuvarlak tam ortasında çiftli altın nokta çevresinde ince tahrirli geometrik çizgilerden sonra üç sıra kalın tahrirli geometrik geçmelerle tamamlanmıştır. Geçmeler arası da altın noktalar vardır bir kısmı düşmüştür. İki sıra kalın tahrirli cetvelden sonra ise cildin çevresindeki sarmal zencirek yer almakta yine iki sıra kalın tahrirle yuvarlak etrafı çevrelenmiştir (Resim-149).

Salbek; Sadece ön kapak şemsesinde vardır. 13 mm. çapında çift tahrirli yuvarlak içinde sekiz dilimli çarkıfelek tarzında gülçe,dilimler ortası ve merkezi altın noktalıdır. Altın noktalar çoğu düşmüştür. 2 mm. sonrasında ise şemse etrafındaki dilimlerin üstündeki düğümler devam etmekte ve salbek uca doğru dört kat üçgenler oluşturmaktadır. Dıştaki çizgi uca doğru simetrik rûmî ve tepelik oluşturmaktadır. Rûmî ortalarında yine altın nokta ve uçta ince tığ vardır (Resim-150).

Arka kapak şemse; Ön kapak şemsenin salbeksiz ve biraz küçük ebatlısıdır. Şemse merkezi 35 mm. yuvarlak zemini dört merkezden devam eden kalın tahrirli geometrik geçmelerle doludur. Merkez ortaları ve geçme araları altın noktalıdır, bazı altınlar düşmüştür (Resim-151).

Sırt; Kopmuş, şiraze örgüsü görünüyor ve bantlanmıştır (Resim-152).

Sertab ve Mıklebi; Yoktur.

İç kapak; Kağıt kaplı ve üçüncü sayfada kütüphane mührü ve vakıf mührü ile son sayfada yine iki mühür ve ketebe kaydı vardır (Resim-153). Bir de sahibine ait olduğu tahmin edilen başka bir mühür vardır (Resim-154).

Değerlendirme:

Eserin ketebeşi 744/1343' tür. Şemse ve zencirek tipleri aynı olan eserlerin de tarihleri ve tezyinatları ile mukayese ettiğimizde XIV. yy.'ın dönem özelliklerini göstermekte dolayısı ile eser ve kapak ketebe kaydına uygundur. Kıyasladığımız örnekler şunlardır; Şemse deseni TSMK., III. Ahmed: 500/1-2-3 envanter numaralı, 746/1345 tarihli, "El-Minhâc" isimli eserin³⁵¹ cildinde salbeksiz tarzda görülmektedir. Ayrıca, Amasya İl Halk Kütüphanesi Yazmalar: 129 envanter numarasıyla kayıtlı "Sahîh-i Buhârî" isimli eserin cildi, şemse formu ve salbekleri bakımından örneğimizle benzerlik gösterir. Eser 829/1425 tarihlidir. Ancak cildin, karakter itibarıyla XIV. yy. özelliği gösterdiği belirtilmiştir.³⁵²

Ayrıca eserimizin şemse formlarına benzeyen başka örnekler de; Ankara Etnoğrafya Müzesi VIII. salonunda bulunan, 10115/10126/10132 envanter numaralı, 738 Zilhicce/ 1338 ve 739/1339 tarihli 1. , 16. ve 22. cüzlere ait üç Kur'an-ı Kerim cüzü³⁵³nün ön kapak şemseleridir. Yine başka bir örnek de, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv ve Yayın Dairesi Başkanlığı Arşivi'nde 51 demirbaş numarası ile muhafaza edilen üç adet Kur'an-ı Kerim cüzüdür.³⁵⁴ Zencirek deseni, Konya Mevlana Müzesi İhtisas Kütüphanesi, 5788 envanter numaralı, XIV. yy. ikinci yarısına tarihlendirilmiş, " Eczaây-i Kuraniyye" adlı eserin³⁵⁵ zencireğiyle aynıdır.

³⁵¹Ahmet Saim Arıtan, *Konya Dışındaki Müze.....*,s.96.

³⁵²Ahmet Saim Arıtan, *Konya Dışındaki Müze.....*,s.215-216

³⁵³Kadriye Doğan,Ankara Etnoğrafya Müzesinde Bulunan Bazı Cild Örnekleri,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,Konya 2008,s.32-36

³⁵⁴Sadi Bayram, "XIV. Asırda Tezhiblenmiş, Beylik Dönemine Ait Üç Kur'an Cüzü", *Vakıflar Dergisi*, S. 16, Ankara 1982, s. 143.

³⁵⁵Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu ve Bu Üslûbu.....", s.88.

Örnek	: 17
Resim Nu.	: 155-163
Çizim Nu.	: 29-30
Envanter Nu.	: 2562
Eserin Adı	: Gâyetü'l Beyân fî Şerhi'l Hidâye
Dili / Konusu	: Arapça / Fıkıh
Bulunduğu Yer	: Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi
Geldiği Yer	: Mollabey Kur'an Kursu
Ölçüler	: Cilt ve Kâğıt: 205x285 mm. Yazı: 27 satır,135x205 mm. /Nesih
Varak (Yaprak) Sayısı	: 199 varak
Ketebes (Tarih)	: 756/1355
Müellifi	: es-Sürûcî, Ahmed b. İbrahim b. Abdü'l Gani-Zeynüddin-Ebü'l-Abbas, 710/1310
Müstensihi	: -----
Malzeme ve Rengi	: Deri,koyu kahverengi.
İnceleme Tarihi	: 27/01/2017

Bugünkü Durumu: Kitabın kapakları ve sırtı açık kahve deri ile tamir edilmiştir ve yıpranmıştır, bir kaç yerde kurt yeniklerine rastlıyoruz. Sertabı kopmuştur. Arka ve ön kapak farklı karakterde şemselere sahiptir (Resim-155).

Zencirekler:

Ön kapak zencirekleri; Kitabın yanlarındakiler üç kademeli, kalın tahrirli taraklı, üç iplik örgülerden oluşur, ortaları ve yanları noktalıdır. Kitabın uzun kenarının ortalarına gelen yerde ince tahrirli geniş geometrik geçmeler vardır. Araları noktalıdır (Resim-156). Alt ve üst kenardaki zencirek 15 mm. eninde, daha geniş örgüler arasında geometrik geçmeler vardır (Resim-157).

Arka kapak zencirek; 8 mm. eninde sırt sırta gelmiş iki sıra Post-Samarrâlardan oluşur (Resim-158).

Köşebentler:

Ön kapak köşebenti; Üç cetvelden sonra, üç dilimli çeyrek istiridye kabuğu etrafında üç dilim yer almakta ortadaki dilim diğerlerinden daha büyük olarak yapılmış, içleri balık pulu desen ve noktalar ile doldurulmuştur. Dilimlerin üstüne ince tahrir çekilmiş ortadaki dilim üstü düğümlü içinde nokta ve üstünde ince tığ yer almaktadır. İstiridye dilimlerinin merkezinde tek nokta ve tığ ve dilim aralarında da birer tane nokta vardır (Resim-159).

Arka kapak köşebenti; Üçgen içinde dört kademeli kalın tahrirli ve taralı iplik örgüden oluşur. Araları noktalıdır. Üç cetvelden 0,5 mm. sonra ince bir cetvel çekilmiş köşelerde birer tane nokta ve ince tığ vardır (Resim-160).

Şemseler:

Ön kapak şemse; On iki dilimli 50 mm. çapında yuvarlak şemseden oluşur. Her dilim üstünde ince cetvel ortaları düğümlüdür. Düğüm üstleri, içi ve araları noktalı ve tıgıdır. Dilim içleri sırayla ortası noktalı balık pulu ve üç yapraklı çiçek desenlidir, çiçek yapraklarının ortasında ince tığ aralarında birer nokta vardır. Yuvarlak şemsenin merkezi, merkezde tek kenarlarında altı tane karenin etrafı üç kademeli geniş tahrirli arası taralı iplik örgülerle doludur. Şemse salbeği, alt ve üstteki dilimlerin üstüne, ortasında altı yapraklı çiçek ve üzeri uca doğru, ortada birleşen ince çizgilerle sivrilmiştir. Dilim üstündeki ince cetvel devam ederek yanlarda ve üstte birleşerek düğüm oluşturmuş ve tepelik formu ile bitmiştir. Tepelik üstünden ortasında enine üç sıra çizgi çekilmiş tığ vardır. Salbek kitabın ortasına gelen yerde üç kademeli kalın tahrirli ortası taralı iplik örgü ile birleşmiştir. Kenarlarında tığlar vardır (Resim-161).

Arka kapak şemse; 8 mm. aralıklı iki ince cetvelle çevrili yuvarlak şemsedir. Şemse merkezi ortada tek kenarlarda dört tane kare etrafında araları noktalı örgülerle doludur. Şemsenin alt ve üst kenarında üç kademeli, yan kenarlarında iki kademeli iplik örgüler yer alır içleri ve araları noktalı, uçları tıgıdır. Bu örgüler

arasında da üstü tıgılı çintemâniler yer alır. Kitabın alt ve üst kenar ortalarında üç kademeli noktalı iplik örgüler yer alır, uçlarında tıg vardır (Resim-162).

Sırt; 55 mm. eninde ve desensizdir.

Sertab ve Mıkleb; Kopmuş ve kaybolmuştur.

İç kapak; Boş ve sadedir. Son sayfada ketebe kaydı vardır (Resim-163).

Değerlendirme:

Eserimiz 756/1355 tarihlidir. Zencirekleri, arka ve ön kapak şemselerinin farklılığı eserimizin, XIV. yy. ortalarında yapılmış Anadolu Selçuklu cilt özelliklerini gösteren bir cilt olduğunu gösterir. Ayrıca kıyasladığımız, Amasya İl Halk Kütüphanesi 'nde bulunan 8 envanter numaralı " Tefsîr-i Keşşâf"ın II. cildi ile benzerdir.³⁵⁶ Ahmet Saim Arıtan bu eseri XIII. yy. sonu XIV. yy. başlarına tarihlendirmektedir. Ön kapak şemsesi, salbekleri ve köşebenti araştırmamızdaki 969 envanter numaralı 744/1343 tarihli cilde de benzemektedir. Kıyasladığımız eserlerin tarihi de eserimizle cildinin tarihinin birbirine uygun olduğunu desteklemekte, eser ve kapağın birbirine uygun olduğu sonucuna varmaktayız.

³⁵⁶Ahmet Saim Arıtan, *Konya Dışındaki Müze.....*, s. 284.

Örnek Nu.	: 18
Resim Nu.	: 164-172
Çizim Nu.	: 31-32
Envanter Nu.	: 1329
Eserin Adı	: Tabsıratü'l-Edille fı Usûli'd-Din (Fi'l Kelam)
Dili / Konusu	: Arapça/ Kelam
Bulunduğu Yer	: Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi
Geldiği Yer	: -----
Ölçüler	: Cilt ve Kâğıt : 270 x 170 mm.
	Yazı : 200 x 125 mm. / Talik
Varak (Yaprak) Sayısı	: 302 varak
Ketebesi (Tarih)	: -----
İstinsah Tarihi	: -----
Müellifi	: en-Nesefi, Ebü'l-Muin Meymun b. Muhammed b. Muhammed, Ebü'l-Muin, 508/1114
Müstensihi	: -----
Malzeme ve Rengi	: Deri, açık kahverengi.
İnceleme Tarihi	: 27 /01/2017

Bugünkü Durumu; Kapak kenarları yıpranmıştır fakat ciltteki desenler çok zarar görmemiştir. Ön ve arka şemse aynıdır. Mıkblebli bir cilttir (Resim-164).

Zencirek; Kenardan sekiz cetvel sonrası 10 mm. eninde İçi tepelikli dilimli kartuşların yan yana sıralanması ile oluşmuştur. (ZT. 8f) Dilimli kartuşların üstü taralıdır. Zencirek sonrası dört sıra cetvelle çevrilmiş ve 2 mm. sonra da ana cetvel yer almaktadır (Resim-165).

Köşebentler; Üç kademeli örgülerden oluşur. Örgü ucunda üç tane ortası enine üç çizgisi olan tığlar vardır. Köşede ve uçlarında bazıları düşmüş altın kakmalar yer alır (Resim-166).

Şemseler; Ortası geometrik zeminli dilimli yuvarlak şemsedir. 60 mm. çapında yuvarlak şemse altı kollu yıldız ve altı dilimli geometrik şekilden oluşur. Merkezde altı kapalı kollu yıldız uçlarında altıgenler vardır. Altıgen içleri dört kollu geometrik geçme ortası noktalıdır. Altı kollu yıldızın üçgen içleri ve altı dilimin dışında kalan kenarlarda da altın kakmalar ile doludur. Yuvarlak şemse üzerinde 3 mm. eninde tek sıra ince sarmalı zencirek çevrelemektedir. Şemse kenarlarında on dört tane üstleri düğümlü dilimler yer alır. Dilim içleri ortada üç yaprak oluşturmuş dalların iki yanda rûmîler ile bitmesinden oluşmuştur ortadaki dilim üzeri ince taralıdır. Dilim aralarında ve düğüm içlerinde birer tane altın kakma vardır, üstleri tığlıdır (Resim-167).

Salbek; Tamamı 55 mm. den oluşur üç kademelidir. Üç dilim üzerindeki düğümlerden başlayarak tepeye doğru sivrileşen iki tahrir çekilmiş ortasındaki boşluk çapraz taralı çizilmiş birleşen tepe noktaya dört tane altın kakma konulmuştur. İkinci kademede karşılıklı iki rûmî desen yapılmış uçlarına yine altın kakma yapılmıştır. Üçüncü kademede ise iç içe iki rûmî desen üstte yanlara damla şekli yapılmış ve üç dilimli tepelikle bitirilmiştir uçta altın kakma vardır (Resim-168).

Sırt; 60 mm. eninde ve sadedir.

Sertab; 60 mm enindedir. Alt, üst ve yanlarında çok sayıda ince cetveller vardır. Alt ve üstte cetvel sonrası kapaklardaki zencirekler konulmuştur altı cetvel sonra da ortaları noktalı kareden müteşekkil desenden üç sıra yan yana beşer tane yapılmıştır. Desenler arasında altın kakma vardır. Yine altı cetvel sonra 170 x 30 mm. ebadında kartuş yapılmıştır. Kartuş içinde çift tahrirli iç içe çizilmiş baklava deseni vardır. Desen içleri kalın tahrirli taralı dört kollu yıldız ve altın kakma ile doludur. Kenarda kalan boşluklarda zemin sekiz yapraklı gülçe ve kenarda üç ortada iki altın kakma ile doludur. Baklava diliminin birleştiği yerlerde karşılıklı iki üçgen yer alır (Resim-169).

Mikleb; 55 x 80 ebatındadır. Üç tarafını çevreleyen zencirek ve köşebent kapaklardaki ile aynı formdadır. Mikleb şemsesi sırt sırta yerleştirilmiş iki yarım daire ortasında iç içe geçmiş sekiz kapalı kollu yıldızın oluşturduğu geometrik şemselidir. Merkezdeki yıldız ortası sekiz dilime ayrılmış ve ortaları tek altın kakmalıdır. Dıştaki yıldız dilimleri dört altın kakmalıdır. Dış bükey yarım daire zeminleri dört kollu yıldızlarla doludur kenarlarda beş ortada iki altın kakma mevcuttur. Yarım daire dışı köşe ve birleşen yerde de köşebentteki tığ ve altın kakmadan vardır (Resim-170).

İç kapak; Açık kahverengi deri desenlidir. Desen sarmal dallar üzerinde rûmîler ve kartuşların düğüm oluşturmamasından meydana gelmiştir (Resim-171). İlk sayfada kütüphane mührü vardır. Ketebe kaydına rastlamadık (Resim-172).

Değerlendirme:

Eserimizin tarihi belli değildir. Fakat şemse formu tezimizdeki 2590 envanter numaralı 800/1397 tarihli " Hilyetü'l-Ebrâr (Hilyetü'l-Ebrâr ve Şiârü'l-Ahyâr fî Telhîsi'd-Daavât)" adlı eserle aynı formdadır. Zencirek tipi ile aynı olan eser ise tezimizdeki 2584 envanter numarada kayıtlı, 844 /1440 tarihli " Gunyetü'l-Münîye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe" adlı eserdir. Mikleb şemsesine benzer eser ise Mevlânâ Müzesi İhtisas Kütüphanesi 4804 numarada kayıtlı XIV. yy. ikinci yarısına tarihlendirilmiş " Sahih-i Buhârî "³⁵⁷ adlı eserdir. İç kapak deseni ise DİB., Yazma eserler 3136 da kayıtlı XIII. yy.'a tarihlendirilmiş "Ahkâmü'l Evkâf "³⁵⁸ adlı eser ile aynı formdadır. Eserimizin cildini kıyasladığımız eserlerin tarihlerini dikkate alarak ve altın kakma kullanılmasından dolayı XIV. yy. sonu ya da XV. yy. başına tarihlendiriyoruz.

³⁵⁷ Ahmet Saim Arıtan, *Konya Müzelerinde Bulunan.....*, s. 70

³⁵⁸ Ahmet Saim Arıtan , *Konya Dışındaki Müze.....*, s.122.

Örnek Nu.	: 19
Resim Nu.	: 173-179
Çizim Nu.	: 33
Envanter Nu.	: 2490
Eserin Adı	: Tefsîru'r-Ravza)
Dili / Konusu	: Arapça / Tefsir
Bulunduğu Yer	: Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi
Geldiği Yer	: Mollabey Kur'an Kursu
Ölçüler	: Cilt ve Kâğıt: 180x275 mm. Yazı: 130x190 mm./ Nesih
Varak (Yaprak) Sayısı	: 216 varak
Ketebesî (Tarih)	: 773/1371
Müellifi	: İbnü'l Barizi, Şerefüddin Ebü'l Kasım Hibetullah b. Kadı Necmüddin Abdurrahim, 738
Müstensihi	: -----
Malzeme ve Rengi	: Deri, açık kahverengi.
İnceleme Tarihi	: 25/01/2017

Bugünkü Durumu: Kitabın sırt kısmı ve kapak kenarları ve sertabın alt ve üst kısımları yıpranmıştır. Sertab ve miklebi kopmuş ve kaybolmuştur. Ön ve arka kapak aynı formdadır. (Resim-173)

Zencirekler; Dıştan üç sıra cetvelden sonra ilk zencirek katologtaki 23. örneğin zencireği ile aynı olan 10 mm. eninde daire (helezonlar) formu üzerinde rumî desenlidir (ZT. 22 c). Dört cetvelden sonra ikinci zencirek 4 kollu yıldızlı (ZT. 18 a) ortaları ve araları altın kakmalıdır (Resim-174).

Köşebentler;Üçgenler içinde üç tane, ortası altın kakmalı altı yapraklı gülçelerle doludur. Köşebent üçgeninden sonra dört sıra kalın tahrir çekilmiş, 2 mm.

sonra yine kalın tahrirle ana cetvel çekilmiş köşelerde altın kakmalar vardır, üstleri tıglıdır (Resim-175).

Şemse; Şemsede on dilim yuvarlak ortasında altı kollu kapalı kollu yıldız vardır. Merkezde dış bükey altıgen ve köşelerinden devam eden içbükey üçgenler uçlarda yine altı tane iç bükey altıgen oluşturmuştur. Altıgen merkezleri en ortadakinde ortasında tek, etrafında altı tane çift katlı altın kakmalar ve zemini altı kollu gülçelerle doludur. Diğer altıgenler de zemin aynı şekilde doludur altın kakmalar tektir. Arada kalan üçgen dilimlerin içinde dörder tane altın kakma vardır. Uçtaki altıgenler arası boşluklar ise altın kakmalarla doldurulmuştur.

Uçları düğümlü on yuvarlak dilimin içleri yine altı kollu gülçeler ve tek altın kakma ile doldurulmuştur. Düğüm uçlarında, içlerinde ve dilim aralarında altın kakma ve sade tığlar bulunmaktadır. Arka kapak da aynı formdadır (Resim-176).

Salbekler, 0,5 mm. tığların ucunda birden yediye artan ve tekrar bir tane ile biten baklava dilimi şeklinde dört kollu yıldızlardan oluşur. Aralarında tek altın kakmalar vardır ve uçları tıglıdır. Şemse ve salbeklerde gülçe içlerinde ve boşluk aralarında bol miktarda tek kademeli nokta uygulanmıştır (Resim-177).

Arka ve ön kapak şemseler aynı formdadır. Ön kapak az yıprandığı için altın kakmalar ve desen daha iyi durumdadır.

Sırt; 35 mm.eninde ve desensizdir.

Sertab ve Mıkleb; Kopmuş ve kaybolmuştur.

İç kapak; Açık kahve deri ve rûmî, tepelik ve çiçeklerden oluşan kıvrımdal deseni vardır (Resim-178). İlk sayfada kütüphane mührü ve son sayfada sayfa başında vakıf mührü ve son satırda da Ramazan 733/1332 yılında yazıldığını gösteren ketebe kaydı vardır (Resim-179).

Değerlendirme:

Eserin ketebe kaydı 773/1371 tarihlidir. Fakat son sayfadaki son satırda Ramazan 733/1332 tarihi tespit edilse de kanaatimizce bu tarihler arasında cildin karakterini etkileyecek büyük bir dönem farkı yoktur. bu son sayfadaki tarih eserin çpğaltılan nüshasıdır. Geometrik şemseli, altın kakmalarla tezyin edilmiş Anadolu

Selçuklu cilt özelliklerinin devamı niteliğinde bir cilttir. Dolayısı ile eserin ketebesini ile cildi birbirine uygundur. Kıyasladığımız örnekler de bunu desteklemektedir. Bu örnekler şunlardır;

Eserimizin dıştaki zencirek tipine benzeyen örnekler, İstanbul TSMK.'de bulunan, III. Ahmed 338 envanter numaralı 723/1323 tarihli "Ezkâru'n-Nevevî" (Hilyetü'l-Ebrâr ve şîârî'l-Ahyâr) adlı eser,³⁵⁹ TSMK.'de bulunan, III. Ahmed, 222 envanter numaralı, XIV. yy. birinci yarısına tarihlendirilmiş "Hâşiye ale'l-Keşşâf li'l-Kirmânî"³⁶⁰ adlı eser ve Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi 5062 envanter numaralı 614/1217 tarihli "Ahkâmü'l-Kübrâ fi'l Hadîs"³⁶¹ adlı eserlerin kapaklarında görülmektedir. Ayrıca bu zencirek kataloğumuzdaki 23. örneğin zencireği ile de aynıdır

Eserimizin içteki zencirek tipine benzeyen örnekler, TSMK.'de bulunan III. Ahmed 115 envanter numaralı 606/1209 tarihli "Nüketü'l Meânî alâ Ayâtî'l-Mesânî"³⁶² adlı eser Ahmet Saim Arıtan bu eseri XIII. yy. ikinci yarısına tarihlendirmiştir ve TSMK.'de bulunan III. Ahmed 110 envanter numaralı 703/1303 tarihli "İcâzü'l-Beyân fî Keşfi Ba'zı Esrârî Ümmî'l- Kur'ân"³⁶³da görülmektedir.

Eserimizin şemseleri araştırmamızdaki 969 envanter numaralı (744/1343)eser ve Ankara Etnoğrafya Müzesinde VIII. salonunda bulunan, 10115/10126/ 10132 envanter numaralı, 738 Zilhicce/1338 ve 739/1339 tarihli 1.,16. ve 22. cüzlere ait üç Kur'an-ı Kerim cüzünün³⁶⁴ mikleb şemseleri ile benzerdir.Ayrıca Yıldız Demiriz "İslam Sanatında Geometrik Süsleme" adlı kitabında, Onlu Madalyon 10/18 başlığında örnek olarak gösterdiği Chester Beatty Library, 1470³⁶⁵ envanter numaralı kitabın şemsesini biz de burada dilimli yuvarlak şemsesi ve geometrik merkezine benzerliğinden dolayı yer veriyoruz. Bir başka örnek de cildin yuvarlak dilimli ön

³⁵⁹Ahmet Saim Arıtan, *Konya Dışındaki Müze.....*,s.111; Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu ve Bu Üslûbu.....", s. 90

³⁶⁰Ahmet Saim Arıtan *Konya Dışındaki Müze.....*, s.183; Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu ve Bu Üslûbu.....", s. 90.

³⁶¹Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu ve Bu Üslûbu.....", s. 90.

³⁶²Ahmet Saim Arıtan, *Konya Dışındaki Müze.....*, s.135; Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu ve Bu Üslûbu.....", s. 89.

³⁶³Ahmet Saim Arıtan, *Konya Dışındaki Müze.....*, s. 175; Ahmet Saim Arıtan, "Anadolu Selçuklu ve Bu Üslûbu.....", s. 89.

³⁶⁴Kadriye Doğan, a.g.t., s. 32-36

³⁶⁵Yıldız Demiriz, a.g.e., s. 375.

kapak şemsesi ve arka kapak şemsesine benzerlikler gösteren Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv ve Yayın Dairesi Başkanlığı Arşivi'nde 51 demirbaş numarası ile muhafaza edilen üç adet Kur'an-ı Kerim cüzüdür.³⁶⁶

³⁶⁶Sadi Bayram, a.g.m., s. 143.

Örnek Nu.	: 20
Resim Nu.	: 180-187
Çizim Nu.	: 34-35
Envanter Nu.	: 420
Eserin Adı	: Durretü's Sâniye fi'l-Akideti's Sünniye (Kasidet-ü Mîmiyye)
Dili / Konusu	: Arapça / Kasîde
Bulunduğu Yer	: Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi
Geldiği Yer	: Vahîd Paşa
Ölçüler	: Cilt ve Kâğıt: 180x130 mm. Yazı: 105x85 / Rika
Varak (Yaprak) Sayısı	: 152 varak
Ketebesî (Tarih)	: 783 / 1381
İstinsah Tarihi	: -----
Müellifi	:Mardinî Alaaddin Ali b. Muhammed, Ebü'l-Hasa
Müstensihi	: -----
Malzeme ve Rengi	: Deri, açık kahverengi ve koyu kahverengi.
İnceleme Tarihi	: 23/01/2017

Bugünkü Durumu: Kitabın sırt, sertab ve mıkleb çevresi bordo deri ile tamir görmüştür. Çok yıpranmıştır. Ön ve arka kapağı deri rengi ve şemsesi farklıdır. Mıklebli bir cilttir (Resim-180).

Zencirekler:

Ön kapak zencireği, dört sıra cetvelden sonra 80 mm. eninde kalın tahrirli geçmelerden oluşur aralarında altın kakmalar vardır fakat düşmüştür (Resim-181). Arka kapakta zencirek yoktur.

Köşebentler:

Ön kapak köşebenti, zencirekten sonra beş sıra cetvel vardır. Köşebentler, üçgen içinde üç tane taralı kalın tahrirli balık pullarından oluşmaktadır. Ortası ve üstlerinde altın kakma yerleri vardır. 2 mm. sonra başlayan iç cetvel köşelerde nokta ve tığ vardır (Resim-182). Arka kapakta köşebent yoktur.

Şemseler:

Ön kapak şemse, 35 mm. çapında içinde kalın tahrirli mühr-i süleyman olan geometrik yuvarlak şemse vardır. Mühr-i süleyman deseninin ortasında tek kenarı 7 mm. olan altıgen merkezinde tek altın kakma etrafı çizgilerle çarkıfelek desenine benzeyen çizgilerle çevrilidir. Üçgen içleri altın kakmalarla doludurarada kalan boşlukların zemini ise, sekiz yapraklı gülçeler ve dörder tane altın kakma ile doldurulmuştur. Şemse etrafını çevreleyen 3 mm. sonraki yuvarlak üstünde kalın tahrirli taralı balık pulları vardır ortaları noktalı ve araları tıgıldır. Şemsenin alt ve üstünde bu balık pullarından birer tane fazla yapılmıştır (Resim-183).

Arka kapak şemse, çok silik olduğu için görebildiğimiz kadarıyla 55 mm. çapında yuvarlak içinde merkezden dört yöne doğru uzayan geometrik geçmelerden oluşmaktadır (Resim-184).

Sırt; 20 mm. eninde bordo deri ile tamir görmüş fakat yıpranmıştır.

Sertab; 20 mm. eninde ve başka deri ile tamir görmüştür.

Mikleb; Kısa kenarı 40 mm. uzun kenarı 55 mm. ebadındadır. Yukarıdan aşağı dört kollu kalın tahrirli taralı geometrik geçmeden oluşan 8 mm. eninde zencirek vardır. Dört sıra cetveldən sonra köşelerde sade köşebentler bulunmaktadır. 5 mm. aralıklarla miklebe şemsesinin ucundan kenarlara doğru aksı kaymış cetvel vardır. Uçlarında birer tane altın kakma vardır (Resim-185).

Mikleb şemsesi; 12 mm. çapında merkezleri noktalı sekiz yapraklı gülçelerden oluşan yuvarlak mühürlerin bir iki bir şeklinde yerleştirilmesiyle oluşmuştur. Aralarında yine altınları düşmüş kakmalar vardır (Resim-186).

İç kapak; Kağıt kaplıdır. İkinci sayfada vakıf mührü, üçüncü sayfada kütüphane mührü ve ketebe kaydı vardır (Resim-187).

Değerlendirme:

Eserimizin tarihi 783/1381'dir. Eserimizin iki kapağındaki kullanılan derinin renginin farklılığı, kopan arka kapağın yerine, mıkıleblı diğır renkteki kapağın bu esere yapıştırıldığı kanaatini oluşturmaktadır. Eseri kendisine ait olduğunu düşündüğümüz ön kapağına göre değerlendirecek olursak şemse formu ve altın kakma kullanılışı eser ile kapağının birbirine uygun olduğunu göstermektedir. Dolayısı ile eserimizi XIV. yy. sonlarına tarihlendirebiliriz.

Örnek Nu. : 21
Resim Nu. : 188-198
Çizim Nu. : 36-37-38
Envanter Nu. : 2529
Eserin Adı : Meşârikü'l Envar (Meşâriku'l-Envârî'n-Nebeviyye min Sıhahî'l-Ahbârî'l-Mustafâviyye)

Dili / Konusu : Arapça / Hadis
Bulunduğu Yer : Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi
Geldiği Yer : Mollabey Kur'an Kursu
Ölçüler : **Cilt ve Kâğıt:**175x265 mm.
Yazı: 15 satır. 110x165mm./ Nesih

Varak (Yaprak) Sayısı : 147 varak

Ketebesî (Tarih) : -----

İstinsah Tarihi : 791/1388

Müellifi : es-Sağani, Radiyyüddin Hasan b. Muhammed,
650/1252

Müstensihi : Sadık b.İbrahim b.Musa

Malzeme ve Rengi : Deri, koyu kahverengi.

İnceleme Tarihi : 26/01/2017

Bugünkü Durumu: Kitabın kapak kenarları, sırt ve sertabı siyah deri ile tamir edilmiştir ve çok yıpranmıştır, yer yer kurt yeniklerine rastlıyoruz (Resim-188). Sertab ve miklebi yıpranmış, kopmuş ve mevcuttur.

Zencirek; Sırt sırta iki sıra ucu rûmîli post- samarrâlar ortada içbükey dört dilim ve ortaları damla şeklinde noktalı desenin yan yana gelmesinden oluşmuştur. Üç sıra cetvelden sonra arasında 4 mm. boşluk olan, köşebentlerde ve kitabın

etrafını 50 mm. arayla çevreleyen uzun şeritli geçme mevcuttur geçme olan yerleri noktalıdır (Resim-189).

Köşebentler:

Ön kapak köşebenti; Ortada kalın tahrirli cetvelden sonra kitabın çevresindeki uzun şeritli geçme burada yer alır. Kitabın çevresi ortası kalın tahrirli üç cetvelle tekrar çevrilmiştir. Köşelere ortası noktalı üstü tıgı balık pulu konulmuştur (Resim-190).

Arka kapak köşebenti; Ortası kalın tahrirli üç cetvel 0,5 mm. arayla iki kez çekilmiştir. İki cetvel arasına köşelere gelen yere dik şekilde yine üç tahrirli cetvel çekilmiş üstteki cetvelin köşesine de ortası noktalı üç balık pulu konulmuştur. İki balık pulu arasına da tek tıgı yapılmıştır (Resim-191).

Şemse; Ön kapak şemsede, kalın tahrirli araları taraklı üç kademeli örgülüdür. Örgülerin ortası noktalıdır. Dört ucunda düğüm oluşturmuş ve kenarlarında tıgı vardır (Resim-192). Arka kapak şemsesinde, bu örgü iki kademeli ve yanlara gelen yerde düğüm yoktur (Resim-193). Şemselerin dört kenarından kitabın ortalarına kadar ince bir cetvel çekilmiş ve uçlarında kademeli örgüden mevcuttur. Alt ve üstüne gelen yerde üç kademeli, yan kenarlara gelen yerlerde ise iki kademeli örgü yer alır. Yine bunlarda da örgü içleri noktalı ve üstleri tıgıdır (Resim-194).

Sırt; 20 mm. eninde ve desensizdir.

Sertab ve Mıkleb; Kopuk ve kitabın arasına konulmuştur. Sertab başka siyah deri ile tamir görmüş ve mıkleb zencireğinin yarısını kapatmıştır. Mıklepte ön kapaktaki zencirek, cetvel ve köşebent formu korunmuş ve uzun kenarının ortasına üç kademeli ortası noktalı üstleri tıgı örgüden konulmuştur.(Resim-195)

İç kapak; Alt ve üst kapağın sayfalara birleştiği yerlerde farklı renkte ebrulu kağıt yapıştırılmıştır. İç kapaklar kağıt kaplıdır. İlk sayfada iki mühür de yer alır (Resim-196). Sondan iki önceki sayfada da vakıf mührü vardır (Resim-197). Sondan bir önceki sayfada da ketebe kaydı yer alır (Resim-198).

Değerlendirme:

İstinsah tarihi 791/1388 olan eserimizin zencirek tipindeki post- sammarâlara ve kapaktaki kademeli örgülere bakarak Anadolu Selçuklu cilt karakterinin XIV. yy. da devam ettiren bir örneği olduğunu görürüz. Dolayısıyla ketebe kaydı ve cildi birbirine uygundur.

Örnek Nu : 22
Resim Nu. : 199-206
Çizim Nu. : 39-40
Envanter Nu. : 425/426 iki cilt bir arada
Eserin Adı : 425/ İkmâlü'l 'Udde fî Şerhi'l Bürde
426/Aksa'l-Murâd fî-Şerhi -Banet Suâd

Dili / Konusu : Arapça/ Arapça Edebiyatı- Kaside

Bulunduğu Yer : Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi

Geldiği Yer : Vahîd Paşa

Ölçüler : **Cilt ve Kâğıt** :165x125 mm.

Yazı: **425** / 21 satır / 135x100 mm. /Rika

426 /19satır /130x95 mm./Rika

Varak (Yaprak) Sayısı : 425/140 varak.

426/ 71 varak.

Ketebesî (Tarih) : 798/1395

İstinsah Tarihi : -----

Müellifi : **425/** el-Busiri, Ebu Abdullah Şerefüddin Muhammed
b. Said b. Hammad, Ebu Abdullah, 696/1296; **Şerh eden** / İbn Cemaa, Ebu Abdullah
İzzeddin Muhammed b. Ahmed el-Kinani, Ebu Abdullah, 819/1416

**426/İbn Cemaa, İzzüddin Muhammed b. Ebu Bekr el-Kinani el-Misri, Ebu
Abdullah, 819/1416**

Müstensihi : -----

Malzeme ve Rengi : Deri,koyu kahverengi.

İnceleme Tarihi : 23/01/2017

Bugünkü Durumu: Sırt, sertab, mikleb ve kapakların kenarları bordo deri
ile tamir görmüş ve biraz yıpranmış miklebli cilttir. İki cilt bir eserde olduğu için

envanter numaraları da iki tanedir. Biz de katalogda bu şekilde verdik. Ön ve arka kapak aynıdır (Resim-199).

Zencirek; 183 envanter numaralı örneğimizle zencirekleri aynıdır. Dışta 1 mm. cetvelden sonra 8 mm. eninde kareden müteşekkil (ZT. 17) zencirek mevcuttur (Resim-200).

Köşebentler; Zencirekten sonra ince kalın ve ince tahrirli cetvel vardır. Köşebentler üçgen içinde kalın tahrirli ortaları altın kakmalı üç tane balık pulu desenlidir. Altın kakmalar yer yer düşmüştür. Köşebentten 2mm. sonra 2mm. eninde kalın tahrirle çevrelenmiş köşelerine üstleri tıgılı altın kakmalar mevcuttur (Resim-201).

Şemse; Şemse deseni yine 316 envanter numaralı cildin şemsesine benzemektedir. Tıgıları ile birlikte 70 mm. eninde 84 mm. boyundadır. Şemseleri iri altı dilimli yuvarlak formdadır. En dıştaki dilim aralarında birer tane altın nokta ve üstlerinde küçük sade tıgılar yer almaktadır. Şemse merkezinde bulunan iç bükey altıgen altı bölüme ayrılmış ve ortalarında altın noktalar vardır, bunun 2 mm genişliğinde kalın tahrirli uzantılarından oluşan dış bükey, kapalı altı kollu yıldız dilimlerin merkezlerinde üç iki bir şeklinde üç kademeli altın noktalar mevcuttur. Uzantıların birleştiği iri altı dilimlerin zemini kaz ayakları ile ince tahrirle doldurulmuş, alt ve üstteki dilimler uçlara doğru sivrilmiştir, sivri dilimlerin ortasında dört diğer dilimlerde ise üç altın nokta mevcuttur (Resim-202).

Salbek; Tıgılarıyla birlikte 20 mm. boyunda 35 mm. enindedir. Üç bir şeklinde yerleştirilmiş iki sıra kalın tahrirli, iki yarım balık pulunun karşılıklı tamamlanması ile bir yuvarlak oluşturulmuş ve ortalarında ve dış aralarında altın noktalar ve tıgılar vardır (Resim-203).

Sırt; 55 mm. eninde ve bordo deri ile tamir görmüştür. Muhat 0,5 mm.' dir.

Sertab; 35 mm. eninde ve dudak ise 10 mm. 'dir.

Mikleb; 0,5 mm. sonra başlayan kapaklardaki zencireklerle uzun ve kısa kenarları çevrilmiştir. Mikleb şemsesi, ortada 20 mm. dışta 40 mm. çapında dairenin oluşturduğu hilalli şemsedir. Ortadaki yuvarlak zemini ve şemsenin alt ve üstündeki boşluk kaz ayağı ile doldurulmuş ortalarında beş tane altın noktalar vardır. Dıştaki

dairenin ortasında da üç tane alt ve üst zemin köşelerinde de birer tane altın nokta mevcuttur (Resim-204).

İç kapak; Kağıt kaplı ilk sayfada kütüphane mührü ve ikinci sayfada da vakıf mührü vardır (Resim-205). Sondan ikinci sayfada da ketebe kaydı mevcuttur (Resim-206).

Değerlendirme:

Eserimiz 798 /1395 tarihlidir. Kapak şemseleri, zencirek desenleri ve hilâlli mikleb şemsesi daha erken tarihli örneklerde görüldüğü için, eserimize XIV. yüzyıl sonlarında Anadolu Selçuklu üslûbunu taşıyan bir örnektir diyebiliriz. Kıyasladığımız örnekler şunlardır;

Eserimizin kapak şemseleri ve zencirek deseni 316 envanter numaralı 727/1326 tarihli eserimizle benzemektedir. Mikleb şemsesi ise, Çorum Hasan Paşa Kütüphanesi, 3395 envanter numaralı, 704/1304 tarihli, "el-Keşf an Hakâiki't-Tenzîl" adlı eserin cildiyle benzemektedir.³⁶⁷

³⁶⁷Fatma Şeyma Boydak, " Çorum Hasan Paşa.....", s. 64.

Örnek Nu.	: 23
Resim Nu.	: 207-213
Çizim Nu.	: 41
Envanter Nu.	: 2590
Eserin Adı	: Hilyetü'l-Ebrâr (Hilyetü'l-Ebrâr ve Şiârü'l-Ahyâr fi Telhîsi'd-Daavât)
Dili / Konusu	: Arapça / Hadis - Meviza
Bulunduğu Yer	: Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi
Geldiği Yer	: Mollabey Kur'an Kursu
Ölçüler	: Cilt ve Kâğıt: 180x270 mm. Yazı: 21 satır , 130x215 mm. /Nesih
Varak (Yaprak) Sayısı	: 184 varak
Ketebesî (Tarih)	: -----
İstinsah Tarihi	: 800 /1397
Müellifi	: en-Nevevi, Muhyiddin Yahya b. Şeref ed-Dimaşki eş-Şafii, Ebu Zekerîyya, 676/1277
Müstensihi	: Süleyman b...
Malzeme ve Rengi	: Deri, kahverengi.
İnceleme Tarihi	: 27/01/2017

Bugünkü Durumu: Kitabın sırt ve sertabı siyah deri ile tamir edilmiştir. Mıkalebi ebru kaplıdır. Ön ve arka kapak aynı formdadır (Resim-207).

Zencirek; Dört sıra cetvelden sonra başlayan 10 mm. eninde daire (helezon) formu üzerinde rûmîli (ZT. 22 c)'dir (Resim-208). Bu kataloğtaki 19. örneğin zencireği ile aynıdır.

Köşebentler; Dört sıra cetvelden sonra üçgen içinde üç tane altı yapraklı ortaları altın kakmalı gülçeler yer alır. Dört sıra cetvelden 2 mm. sonra ana cetvel çekilmiştir. Köşeleri noktalı ve tıgıdır (Resim-209).

Şemse; Kapak şemseleri aynı formdadır. Şemsede sekiz dilim yuvarlak, ortasındaki yuvarlak zemini, merkezde altı açık ve kapalı kollu yıldızlardan oluşan geometrik zeminlidir. Merkezde altı yapraklı ortası ve kenarları altın kakmalı gülçe vardır. Yıldız köşelerinden devam eden yerde uçlarda yine altı tane altıgen oluşturmıştır. Altıgen merkezleri altı kollu gülçelerle doludur, ortasında tek altın kakma vardır. Altıgenlerden devam eden çizgiler altı tane beşgen ile bitmiş içleri yine altı yapraklı gülçelerle doludur, altın kakmalar tektir. Arada kalan üçgen dilimlerin içinde birer tane altın kakma vardır. Uçtaki beşgenler arası boşluklar ise altın kakmalarla doldurulmuştur.

Uçları düğümlü sekiz yuvarlak dilimin içleri yine altı kollu gülçeler ve tek altın kakma ile doldurulmuştur. Düğüm uçlarında, içlerinde ve dilim aralarında altın kakma ve sade tığlar bulunmaktadır (Resim-210).

Salbekler; 15 mm. tığların ucunda birden beşe kadar artan ve tekrar bir tane ile biten baklava dilimi şeklinde dört kollu yıldızlardan oluşur. Aralarında tek altın kakmalar vardır ve uçları tıgıdır. Şemse ve salbeklerde gülçe içlerinde ve boşluk aralarında bol miktarda tek kademeli altın kakma uygulanmıştır (Resim-211).

Sırt ve Sertabı; 35 mm. eninde ve desensizdir.

Mıkleb; Ebrulu kağıt ile kaplıdır (Resim-212).

İç kapak; Boş ve sade kağıt kaplıdır. 2. sayfada kütüphane mührü ve vakıf mührü ile ketebe kaydı vardır (Resim-213).

Değerlendirme:

Eserimiz 800/1397 tarihlidir. Eserimizin cildindeki geometrik desenli şemsesi, zencirek tipi ve bazı yerlerde düşmüş olsa da bol miktarda altın nokta olması XIV. yy. sonlarında Anadolu Selçuklu cilt karakterini devam ettiren bir örnek olduğunu gösterir. Eserin ketebesi ile cildi uygundur, kıyasladığımız örneklerden çalışmamızdaki 2490 envanter numaralı, 773/1371 tarihli eser de aynı karakterdedir.

Örnek Nu.	: 24
Resim Nu.	: 214-219
Çizim Nu.	: 42
Envanter Nu.	: 2597
Eserin Adı	: el-Edviyetü'l-Müfrede /1
Dili / Konusu	: Arapça / Tıp
Bulunduğu Yer	: Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi
Geldiği Yer	: Mollabey Kur'an Kursu
Ölçüler	: Cilt ve Kâğıt: 260x 180 mm. Yazı: 200 x 130 mm. / Nesih
Varak (Yaprak) Sayısı	:149 varak
Ketebesî (Tarih)	: -----
İstinsah Tarihi	: -----
Müellifi	: -----
Müstensihi	: -----
Malzeme ve Rengi	: Deri, kahverengi
İnceleme Tarihi	: 27 /01/2017

Bugünkü Durumu: Kapak kenarları yıpranmıştır. Siyah deri ile kapak kenarları, bordo deri ile de sırtı tamir görmüştür. Yer yer kurt yenikleri vardır. Ön ve arka şemse aynıdır. Mıkletsiz bir cilttir (Resim-214).

Zencirek; Üç cetvelden sonra başlayan zencirek stilize balık formuna benzemektedir. Ayrıntılı baktığımızda 10 mm. eninde sarmal dallar üzerinde rûmîlerden oluşan desenin küçük aletle yan yana basılmasıyla oluşmuştur (Resim-215). Kapak kenarları başka deri ile tamir gördüğü için zencirek bazı yerlerde üstü kapanmıştır.

Köşebentler; Üçgen içinde kalın tahrirli taralı üç balık pulu vardır ortalarında altın kakmalar mevcuttur. İki sıra kalın cetvelden 5 mm. sonra ince tahrirli ana cetvel vardır. Bu balık pulları kapağın alt, üst ve yan ortalarında da mevcuttur (Resim-216).

Şemseler; 65 mm. çapında kalın iki tahrirli çizilmiş geometrik zeminli yuvarlak şemse vardır. Şemse ortasında içiçe iki mühr-i Süleyman ve ortasında altıgen mevcuttur. Mühr-i Süleymanı oluşturan geometrik şekillerin ortalarında birer tane altın kakma vardır. Merkezde ve kenarda kalan zeminler sekiz yapraklı gülçeler ve dörder tane altın kakma ile doldurulmuştur. Yuvarlak şemsenin 4 mm. dışından ince tahrirle çizilmiş ve dört kenarında düğüm oluşmuştur düğüm ortaları da altın kakmalıdır (Resim-217).

Salbek; Yoktur.

Sırt; 35 mm. eninde ve bordo deri ile tamir görmüştür.

Sertab ve Mıkleb; Yoktur.

İç kapak; Açık kahverengi deri desenlidir. Kenarları kağıtla onarılmıştır. Desenler dilimli kartuş içinde ortada dört kollu yıldız ve sarmal dallar üzerinde rûmîlerden oluşur. Kabaca yapılmıştır (Resim-218).

İlk sayfada kütüphane mührü ve vakıf mührü vardır. Ketebe kaydına rastlamadık. Fakat ilk sayfada sene 800 yazan bir yazı okuduk (Resim-219).

Değerlendirme:

Eserimizin tarihi belli değildir. Şemsesi ile benzer olan Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar-1885 envanter numarada kayıtlı 576/1180-81 tarihli Tasdîd fî şerh et- temhîd³⁶⁸ adlı eserdir. Ayrıca tezimizdeki 1247 envanter numaralı 865/1460 tarihli "Safvetü'l Mezheb Min Nâyeti'l Matlab" adlı eserle de şemsesi benzerdir. Kıyasladığımız eserler biri çok erken tarihli fakat kütüphanemizde yer alan eserin tarihine, altın kakma kullanılmasına ve ilk sayfada okuduğumuz "sene 800" yazısını dikkate alarak XIV. yy. sonu XV. yy. başına tarihlendirebiliriz.

³⁶⁸ Gürcan Mavili,a.g.t.,s.38.

Örnek Nu.	: 25
Resim Nu.	: 220-226
Çizim Nu.	: 43
Envanter Nu.	: 183
Eserin Adı	: Câmiu'l-Esrâr fî Şerhi'l-Menâr
Dili / Konusu	: Arapça / Fıkıh
Bulunduğu Yer	: Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi
Geldiği Yer	: Vahîd Paşa
Ölçüler	: Cilt ve Kâğıt: 240x160,175x115 mm. Yazı: 25 satır /175x115 mm. / Nesih
Varak (Yaprak) Sayısı	: 259 varak
Ketebesi (Tarih)	: -----
İstinsah Tarihi	: 821/1418
Müellifi	:el-Kaki, Kivamüddin Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Hucendi, (749), Nesefî. ³⁶⁹
Müstensihi	: Ahmed b.Ahmed al Ensari
Malzeme ve Rengi	: Deri, koyu kahverengi.
İnceleme Tarihi	: 23/01/2017

Bugünkü Durumu: Sırt, sertab ve mikleb kenarlardan siyah bir deri ile çok kabaca tamir edilmiştir. Yer yer kurt yeniği ve sırt ve sertab kenarlarında yıpranmalar vardır. Miklebli cilttir. Eser ve kapak orijinaldir. Ön ve arka kapak aynıdır (Resim-220). Arka kapak daha çok yıpranmış ve tamir görmüştür zencirekleri belirsizdir.

Zencirek; Dışta 10 mm. boşluktan sonra 10 mm. lik kareden müteşekkil (ZT.

³⁶⁹Yazmalar.gov.tr. adresindeki sayfada müellifi "Nesefî" yazmaktadır.

17) zencirek vardır (Resim-221), 2mm. aralıklarla iki cetvel ve 4mm. sonrada tek cetvel yapılarak zemin etrafı hazırlanmıştır.

Köşebentler;Üçgen içinde salbekteki dört yapraklı gülçelerden bir tane yer almaktadır. Merkezinde ve üç kenarında da altın kakma yapılmıştır (Resim-222).

Şemse; Tek sıra kalın cetvelli, sekiz kapalı kollu yıldız şeklinde geometrik desenlidir. İçte yine sekiz kollu yıldız vardır, zeminleri münavebeli dört yapraklı gülçelerle doldurulmuştur. Gülçelerin ortasında merkezde sekiz, diğer zeminde ise üç altın kakma vardır. Üçgen araları zeminlerinde de yine tek ve diğer zeminde ise dokuz tane altın kakma ile doldurulmuştur. En dışta kalan sekiz kollu yıldızın üçgen uçlarında üç tane, üçgen aralarında ise tek altın kakma vardır ve kalın tahrirli tıgıdır. (Resim-223) **Salbek;** Merkezde tek, kenarlarında altı tane dört yapraklı gülçeden meydana gelmektedir, ortadaki gülçe merkezinde ve gülçe aralarında tek altın kakmalar ve uçlarında tıgılar vardır (Resim-224). **Sertab ve Mıkleb;**siyah deri ile kaplanmış ve desensizdir (Resim-225). **İç kapak;** desensizdir.Eserin ayrıca son sayfasında 1236/1820 tarihli Vahîd Paşa temellük kaydı ve kütüphane mühürü ile ketebe kaydı vardır (Resim-226).

Değerlendirme:

Eserimiz 821/1418 tarihlidir. Eseri geometrik tasarımına, zencirek tipi, şemse içlerindeki ve köşebentteki altın kakmaların bulunuşuna bakarak XV. yy.başlarında da Anadolu Selçuklu cilt üslûbunu taşıyan örnektir diyebiliriz. Kıyasladığımız aynı üslubtaki örneklerin tarihi de düşüncemizi desteklemektedir. Dolayısı ile eser ve cildi birbirine uygundur. Kıyasladığımız örnekler şunlardır;

Eserin zencireği TİEM.'de bulunan 1619 envanter numaralı 794/1391 tarihli "Kitâbu't Tenkîh"³⁷⁰ adlı eserin zencirek tipi ile aynıdır.Ayrıca sekiz kollu yıldız şeklindeki geometrik şemse formu da DİBK., yazmalar 251'de bulunan 104 envanter numaralı "Câmiu's Sahîh"³⁷¹ adlı eserin IV. cildin şemsesinde görülmektedir. Araştırmacı bu eseri XIII. yy. sonlarına tarihlendirmiştir.

³⁷⁰Ahmet Saim Arıtan, *Konya Dışındaki Müze.....*,s.192-193.

³⁷¹Ahmet Saim Arıtan,*Konya Dışındaki Müze.....*,s.169.

Örnek Nu	: 26
Resim Nu.	: 227-235
Çizim Nu.	: 44-45-46
Envanter Nu.	: 2584
Eserin Adı	: Gunyetü'l-Münve alâ mezheb-i Ebû Hanîfe
Dili / Konusu	: Arapça / Fıkıh -Fetvalar
Bulunduğu Yer	: Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi
Geldiği Yer	: Mollabey Kur'an Kursu
Ölçüler	: Cilt ve Kâğıt: 180x270 mm. Yazı: 23 satır. 130x195 mm.,/Divani
Varak (Yaprak) Sayısı	: 172 varak
Ketebes (Tarih)	: -----
İstinsah Tarihi	: 844/1440
Müellifi	: ez-Zâhidî, Ebû'r-Recâ Necmeddin Muhtar b. Mahmud, Ebû'r-Recâ, 658/1260
Müstensihi	: Abdülfettah b.Mumin Fakih
Malzeme ve Rengi	: Deri, koyu kahverengi.
İnceleme Tarihi	: 27/01/2017

Bugünkü Durumu: Kitabın kapakları ve sırt ve sertabı açık kahve deri ile tamir edilmiştir ve yıpranmıştır, bir kaç yerde kurt yeniklerine rastlıyoruz. Sertabı ve miklebi mevcuttur, miklebi çok yıpranmadığı için deri rengi daha koyu kahverengidir. Ön ve arka kapak farklı formdadır (Resim-227).

Zencirek; Ön ve arka kapak zencirekleri aynıdır. İki farklı zencirek yapılmıştır. İlk zencirek ince tahrirli 8 mm. eninde cetvel arasında içi tepelikli dilimli kartuşların yan yana sıralanması ile oluşmuştur. Alt ve üst kenarlarda boşluklarda üç yapraklı ve kenarları rûmîler yer alır (ZT.8f). Bu zencirek kapak

kenarlarında tamir derisi ile çoğu örtülmüştür (Resim-228). İkinci zencirek ise; 2mm. sonrası kalın tahrirli iki cetvel arasında 0,5 mm. eninde ince tahrirli muhtelif geometrik geçmelerden (ZT.14) oluşur.4mm. sonra altın yaldızlı bir cetvel çekilmiştir (Resim-229).

Köşebentler; Ön kapak köşebentinde iki köşeye arka arkaya yerleştirilmiş iki tane ince tahrirli yarım rûmî ve tepelikler vardır. Köşede yuvarlak oluşturmıştır. (Resim-230) Arka köşebentte ise bu desen tektir (Resim-231).

Şemseler: Ön ve arka kapak şemseleri farklıdır.

Ön kapak şemse; 55 mm. çapında çift cetvelle çevrilmiş yuvarlak şemsedir. Şemse dışı iki kat balık pulu ile çevrilidir. İçlerinde altın kakmalar düşmüş araları tıgıdır. Altınlar burada silinmiştir. Şemsenin iç yuvarlağı iki cetvel arasında sarmalı zencirek ile çevrilidir. Şemse merkezi mıkleb şemsesinde daha net görüldüğü gibi, merkezde dilim içleri tıgı sekiz yapraklı çiçek, çevresi kalın tahrirli içleri taralı örgülerden oluşmaktadır. Örgüler arasında altın kakmalar düşmüş yerleri delik kalmıştır. Salbekler altı balık pulunu kapsayacak şekilde iki cetvelle uca doğru sivrilmiş yuvarlaktan ovale geçişe hazırlıklı görünümündedir. Sivrileşen yerin ortası karşılıklı ince çizgilerle taralıdır. İki cetvel sarmalı zencirekle devam etmiş ve uçta iki tarafta rûmî ve tepelikle bitmiştir. Ucunda enine üç çizgi vardır. Tepelik kenarlarında ve bu üç çizginin üstünde ince tıgılar vardır (Resim-232).

Arka kapak şemse; 9 mm. uzunluğunda, bal peteği formunda altıgenlerin oluşturduğu şemsedir. Çevresi üç cetvelle çevrilmiş kenarları ince tıgıdır. Altıgen ortaları merkezinde, yaprak ortaları ince tıgı altı yapraklı çiçek vardır. Çiçeklerin üstünde birbirine geçmiş içbükey iki altıgen vardır. Altıgen dilimleri arasında noktalar mevcuttur. Salbek ön kapak şemsenin sarmalı zencirek kısmından sonraki çift taraflı rûmî ve tepelik formuyla aynı şekilde bitirilmiştir (Resim-233).

Sırt ve Sertab; 15 mm. eninde ve açık kahverengi deri ile tamir görmüştür.

Mıkleb; Ön kapak zencirekleri ve köşebent formuyla aynıdır. Şemse ön kapak şemsesinin yarısıdır, salbek içe doğru uzanmış ön kapak salbek formunun farklı bir versiyonudur. Mıkleb çok yıpranmadığı için şemsedeki altınlar burada silinmemiştir (Resim-234).

İç kapak; Boş ve sade kağıt kaplıdır. Mıkleb içi ebrulu kağıt kaplıdır. Sertab ve sırt içi açık kahve deri ve yıpranmıştır. Son sayfada ketebe kaydı vardır (Resim-235).

Değerlendirme:

Eserimiz 844/1440 tarihlidir. Kapak şemselerinin farklılığı ve zencirek deseni XV. yy. ortalarında Anadolu Selçuklu cilt özelliği gösteren bir cilt olduğunu gösterir. Eser ve kapak birbirine uygundur. Ayrıca eserimizin ilk zencireğine benzeyen dilimli kartuşlu zencirek, kütüphanemizde bulunan 186 envanter numaralı 716/1316 tarihli ciltle aynıdır. İkinci zencirek ise yine kütüphanemizdeki 1145 envanter numaralı 773/ 1371 tarihli ciltle aynıdır.

Eserimizin altıgenlerden oluşan petek formuna benzer şemsesinin örnekleri, Sivas Ziya Bey Kütüphanesi, 32 envanter numaralı, XIII. ve XIV. yy.'lara tarihlendirilmiş "Gunyetü'l Münve li.." adlı eser³⁷² ile Amasya II. Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 758/1357 tarihli, 05 Ba 402 numarada kayıtlı eser³⁷³de görülmektedir.

³⁷²Sümeyye Sarıtepe, *Sivas Ziya Bey Kütüphanesi'ndeki Kitap Kapakları*, Erciyes Üniv. Sos Bil. Ens. Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2007, s. 26.

³⁷³Savaş Maraşlı, a.g.m., s. 131.

Örnek Nu.	: 27
Resim Nu.	: 236-245
Çizim Nu.	: 47-48
Envanter Nu.	: 1247
Eserin Adı	: Safvetü'l Mezheb Min Nâyeti'l Matlab
Dili / Konusu	: Arapça / Fıkıh
Bulunduğu Yer	: Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi
Geldiği Yer	: Kütahya müftüsü Abdullah Efendi
Ölçüler	: Cilt ve Kâğıt: 240x170 Yazı: 200x125 / Nesih
Hattatı	: Eğri Kulu Râsim
Varak (Yaprak) Sayısı	: 301 varak
Ketebesi (Tarih)	: -----
İstinsah Tarihi	: 865/1460
Müellifi	: Ebu Asrun, Ebu Sa'd Abdullah b.Mehmed,585/ 1189
Müstensihi	: -----
Malzeme ve Rengi	: Deri,açık kahverengi.
İnceleme Tarihi	: 23/01/2017

Bugünkü Durumu: Kitabın sırt kısmı alt ve üstten yeşil bir bez yapıştırılarak tamir görmüştür. Çok yıpranmamış hatta üzerindeki altın kakmalar mevcuttur. Ön ve arka şemse aynıdır. Miklebli bir cilttir (Resim-236).

Zencirek; Dıştan beş cetvel sonra 10 mm. eninde post-samarrâlar arasında tepelikli motifli (ZT. 4 c) zencirek vardır. Küçük aletle yan yana basılarak yapılmıştır. Kitabın köşelerine 4 tane altın kakma yapılmıştır (Resim-237).

Köşebentler; Dört cetveli 7 mm. eninde üçgen ortasında üç altın kakma yapılmıştır. 2 mm. sonra ana cetvel çekilmiş yine köşelerde birer tane altın kakma yapılmıştır ve mevcuttur (Resim-238).

Şemse; 60 mm. çapında kalın tahrirli iç içe iki mühr-i Süleyman'ın oluşturduğu geometrik yuvarlak şemseden oluşur. Üçgen içleri tek altın kakmalı, merkezde ve kenardaki üçgen zeminleri sekiz yapraklı gülçeler ve üçer altın kakmalarla doludur. Şemse çevresi balık pulları ile çevrilmiş ve araları tıglıdır (Resim-239).

Salbek; Şemseden 20 mm. sonra başlayan araları altın kakmalı dört kollu yıldızların bir iki üç iki bir şeklinde çapraz olarak yerleştirilmesinden oluşmuştur (Resim-240). **Sırt;** 55 mm. ve desensizdir.

Sertab; 45 mm. enindedir. Sertabın alt ve üstüne birer, ortasına ise iki sıra zencirek deseni enine yerleştirilmiştir. Ortadaki zencirek desenlerinin alt ve üstünden arasında boşluk bırakılarak iki sıra dört cetvel çekilmiştir. 45x35 ebatında kartuşların ortasına salbek deseni bir üç bir şeklinde yerleştirilmiştir (Resim-241).

Mikleb; Kısa kenarı 55 mm. uzun kenarı 75 mm. ebadındadır. Kapaklardaki zencirek ve köşebent formu aynıdır. Mikleb şemsesi 45 mm. çapında kalın tahrirli mühr-i Süleyman deseninden oluşan geometrik yuvarlak şemsedir. Desen merkezi ve üçgen ortalarında tek, kalan boşluklarda ise üçer altın kakma vardır (Resim-242).

İç kapak; Açık kahverengi deri ve desenlidir. Kalın tahrirli kartuşlar içinde tepelik ve rûmî deseninden oluşmaktadır (Resim-243). İlk sayfada ketebe kaydı mevcuttur (Resim-244). Bir kağıtta ise " Hattât eğri kulu Râsim merhumun yazdığı bir kelâm kadîmi Kütahya defterdârı Şükri beyde gördüm. Râsim 1141 tarihinde yazmıştırTelêmiz olduğu yazıyor." notu yazmaktadır (Resim-245).

Değerlendirme:

Eserimizin tarihi 865/1460'tır. Eserimizi kapak şemselerinin geometrik zeminli yuvarlak formda oluşu ve yoğun altın kakma kullanılmasını göz önünde bulundurarak Anadolu Selçuklu karakteri taşıyan XV. yüzyıl ciltlerine örnek olarak gösterebiliriz.

Örnek Nu.	: 28
Resim Nu.	: 246-251
Çizim Nu.	: 49-50
Envanter Nu.	: 2312
Eserin Adı	: Kitâbu tebsîra fî ılmî âlât'il harbiyye
Dili / Konusu	: Arapça / Askerlik bilimi, harp, savaş aletleri.
Bulunduğu Yer	: Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi
Geldiği Yer	: Müftü Abdullah B. Halil - Mollabey
Ölçüler	: Cilt ve Kâğıt: 240x150 Yazı: 180x100 / Nesih
Varak (Yaprak) Sayısı	: 43 varak
Ketebesî (Tarih)	: 900 / 1494
İstinsah Tarihi	: -----
Müellifi	: -----
Müstensihi	: -----
Malzeme ve Rengi	: Deri, koyu kahverengi.
İnceleme Tarihi	: 24/01/2017

Bugünkü Durumu: Kapak kenarları siyah deri ile tamir görmüştür. Sırt ve sertabı yıpranmış mıkleb kısmında bir kaç kurt yeniği vardır. Ön ve arka şemse aynıdır. Mıklebli bir cilttir (Resim-246).

Zencirek; 130 mm.genişliğinde kalın tahrirli muhtelif geometrik geçmelerden oluşmaktadır. Zencirek sırta yakın kenarda yoktur (Resim-247).

Köşebent; Yoktur.

Şemse; 60 mm. çapında yuvarlak şemseden oluşmaktadır. Yuvarlak şemse, merkezinde ve dört noktada sekiz yapraklı gülçelerin etrafı zencirekteki gibi

geometrik örgü ve geçmelerden oluşmaktadır. Aralarında noktalar vardır. Salbek yoktur (Resim-248).

Sırt ve sertab 10 mm. eninde desensiz ve yıpranmış ince bir kitaptır.

Mikleb; Kısa kenarı 47 uzun kenarı 88 mm. ebatındadır. Mikleb deseni şemse desenindeki geometrik geçmelerin zemine tam olarak yerleştirilmesiyle oluşmuştur (Resim-249).

İç kapak; Kağıtla kaplıdır. Mikleb iç kapağına yeşil boya sürülmüştür.

İkinci sayfada kütüphane mührü, son sayfada da vakıf mührü vardır. İkinci sayfaya yapıştırılmış bir kağıtta "Bu kitap nadir bir şey olup tercüme eden olmadığı.....bulunamadı. Cildi dahî 900 hicri senelerine aittir. Ahmedî" notu yazmaktadır (Resim-250). Savaş aletleri ile ilgili kitap olduğu için iç sayfalarda ok ve yay resimleri vardır (Resim-251).

Değerlendirme:

Eserimizin tarihi 900/1494'lü yıllar olarak bilgi yer almaktadır. Fakat eserimizin yuvarlak salbeksiz şemsesi, tam zeminli geometrik geçmeli miklebi ve zencirek tipi Anadolu Selçuklu cilt karakterini yansıtmaktadır. İçindeki bilgi notunu da göz önünde bulundurarak eserimizi XV. yy. ortalarında yapılmış bir cilt olarak tarihlendiriyoruz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME

3.1. Eserlerin Cilt Özellikleri Dışında Değerlendirilmesi

Kütahya Vahid Paşa Kütüphanesi'nde bulunan üç bin altı yüz yazma eser arasından yirmi sekiz tanesine araştırmada yer verilmiştir. Yirmi sekiz eserin içerdikleri konular şöyledir; On bir (Örn.2,4,6,8,11,13,15,17,25,26,27) i Fıkıh, bir(Örn.16) i Mantık,üç (Örn.1,9,19) ü Tefsir, iki (Örn.3,7) si İslam Ahlakı(Meviza), üç(Örn.21,23) ü Hadis, dört(Örn.5,11,12,22) ü Arap Dili ve Edebiyatı, bir (örn.20)i Kaside, bir örnek (örn. 10) İran Edebiyatı (Divan), bir (örn.14) i Kur'an-ı Kerim, bir (örn.18) i Kelâm, bir (örn.24) i Tıp, bir (örn.28) i Askerlik Bilimi ve Savaş Aletleri konularını ihtiva eder.

Yazmaların yirmi yedisi Arapça olup yalnız bir (Örn.10) i Farsça'dır.

Eserlerin ketebe kaydı on tanesi (Örn.6,7,8,9,10,12,14,15,18,24) nde yoktur. On üç (örn.1,2,3,5,17,19,20,21,22,23,25,26,28) ünde ketebe kaydı, beş (Örn.4,11,13,16,27) inde istinsah tarihi vardır.

Eserlerin ketebe kayıtları ve cilt karakterleri üzerinde yapılan incelemeler sonucunda eserler ile kapakların uygun olup olmadıkları sonucuna varılmaya çalışılmıştır. Ayrıca incelenen eserler, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Türk-İslâm Eserleri Müzesi, Süleymâniye Kütüphanesi XIII. ve XIV. yy. ciltleri, Süleymâniye Kütüphanesi Ayasofya Yazmaları, Konya Yusuf Ağa Yazma Eser Kütüphanesi, Konya Mevlana Müzesi İhtisas Kütüphanesi, Ankara Etnografya Müzesi, Çorum Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesi, Amasya İl Halk Kütüphanesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv ve Yayın Dairesi Başkanlığı Arşivi,Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi, Niğde Bor İlçesi Halil Nuri Bey Kütüphanesi, Sivas Ziya Bey Kütüphanesi, Burdur İl Halk Kütüphanesi'ne ait ciltlere dair yapılmış tez çalışmalarındaki benzer örneklerle kıyaslanarak, eserler ile ciltleri hakkında yapılan değerlendirmeler desteklenmiştir. Örneklerin; İki (Örn. 14,15) si XIII. yy. sonları ve XIV. yy. başına, onüç (Örn.1,2,3,5,6,7,8,9,10,11,12,13,16) ü XIV. yy. başlarına, iki(Örn.17,18) si XIV. yy. ikinci yarısına, yedi(Örn.19,20,21,22,23,24,25) si XIV.

yy. sonuna, iki(Örn.4,26) si XV. yy. başlarına, iki (Örn.27,28) si XV. yy. ikinci yarısı ve sonlarına tarihlendirilmiştir.

Hat çeşidi olarak; Kitapların yirmi (Örn.1,2,3,5,6,7,9,11 ,12,13,14,15,17, 19,21,23,24,25,27,28) si nesih hattı, dört(Örn.8,10,16,26) ü dîvânî hattı, bir eser (Örn.18) tâ'lik hat, iki eser (Örn.20,22) rikâ ile yazılmıştır.

Eserlerin ciltlerinin tamir durumları şöyledir; 22. örneğin kapaklarının kenarları, sırt, sertab ve miklebi, 3. ve 20. örneklerin sırt, sertab ve miklebi, 1. örneğin sırt ve sertabın alt ve üst kısımları, 7. örneğin kapak kenarları ve 24. örneğin sırtı bordo deri ile tamir görmüştür. 11., 13. ve 21. örneklerin kapak kenarları, sırt ve sertabı, 24. ve 28. örneklerin kapak kenarları, 25. örneğin sırt, sertab ve miklebi, 23. örneğin sırt ve sertabı, 7. örneğin ise sadece sırtı siyah deri ile tamir görmüştür. 8. cildin arka kapak bölümü, 26. örneğin kapakları, sırt ve sertabı, 17. örneğin kapakları ve sırtı açık kahve deri ile tamir görmüştür. 5. örnek kapak kenarları ve sırtı kızıl kahverengi deri ile 8. örneğin ise sırtının ön kapak bölümü kırmızı deri ile tamir görmüştür. 6. örnek sırt kısmı kırmızı, 27. örneğin sırt kısmı alt ve üstten yeşil bez ile tamir görmüştür. On (Örn.2,4,9,10,12,14,15,16,18,19) u hiçbir tamir geçirmemişlerdir.

Eserlerimizde 1236/1820 tarihli Vahid Paşa temellük kaydı ve Kütüphane mührü vardır. Temellük kaydında Vahîd Paşa'nın Arapça mühründe;

“Ve kad vekaftü hâze'l-kitabü li-muizzî't-tullâbi bimedîneti Kütahya bi-şartı en lâ yührace min harîmi hizânetin ve ene'l-fakîr Mehmed Emin Vahid reîsü'l-küttâb sâbikan ğafere'llahü lehû veli-vâlideyhi sâbikân ve lâhikan” yazmaktadır. Mührün tercümesi ise şöyledir: “Bu kitabı Kütahya Şehri'ndeki ilim taliplerine yardım maksadiyle, dışarı çıkarılmaması şartıyla vakfettim. Ben, fakir Seyyid Muhammed Emîn Vahîd. Eski Reisülküttâb - Allah onu ve ana babasını, evvelkileri ve sonrakileri bağışlasın - 1236”.

Kütüphane ve temellük mührü onsekiz eser(Örn.1,2,3,5,6,7,9,12,13,14 ,16,19,20,21,22,24,25,28) imizde vardır. İki mühür de mevcut olmayan altı (Örn.8,11,27,17,23,26) eser vardır. Özel iki mühür iki eser(Örn.2,6) de vardır. Üç

eser(Örn.10,15,18) de sadece kütüphane mührü vardır. Bir eserde (Örn.4) de sadece vakıf mührü vardır.

3.2. Eserlerin Cilt Özellikleri Bakımından Değerlendirilmesi

3.2.1. Malzeme ve Renk

Eserlerin hepsi deriden yapılmıştır. İç kapakların bazılarında deri, kağıt ve ebrulu kağıt, tamir için ise kapak kenarları ve sırtlarda kumaşlar kullanılmıştır. Renk olarak ise ciltlerin dört (Örn.12, 15,23,24) ü kahverengi, sekiz (Örn.1,3,4,8,18,19 iki kapakta, 20,27'de ön kapakta) i açık kahverengi, ondört (Örn.2,5,6,7,10,11,16,17,21,22,25,26 iki kapakta, 20,28'de arka kapakta) ü koyu kahverengi, üç(Örn.9,13,14) ü siyah renktedir.

3.2.2. Teknik

Eserlerin biri hariç hepsi soğuk baskılıdır. 1. ve 26. örnek altınla boyalıdır. Zencireklerde genel olarak küçük aletle baskı tekniği kullanılmıştır. Altın kakmalarda yer alır.

3.2.3. Cildin Bölümleri

3.2.3.1. Kapaklar

İncelediğimiz cilt kapaklarının yirmi iki (Örn.1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12 ,13,14, 18,19,21,22,23,24,25,27,28) sinin ön ve arka kapak tasarımı aynı iken beş (Örn.10,16,17,20,26) inin kapakları farklı karakterdedir. On beşinci örneğin ön kapağı olmadığı için kapak desenlerinin farklılığı tespit edilememiştir.

İç Kapaklar;

Eserlerin, on altı (Örn.2,3,6,9,10,11,12,13,14,16,20,21,22,23,25,26,28) sınıfın iç kapağı kağıt kaplı, bir(Örn.15,)isade açık kahverengi deri, bir (Örn.1) i desenli yeşil, sekiz(Örn.4,5,7,8,18,19,24,27) i desenli kahverengi deri ile kaplıdır. Fakat dokuzuncu örneğin sadece kapak araları ebrulu kağıt kaplı iken, on birinci örneğin ise mıkleb içinde açık kahverengi desen vardır. Ayrıca on ikinci örneğin ise sertab içi kumaş kaplıdır.

İç kapak tezyînatı;

Eserlerden bir (Örn.19)inin iç kapak tezyinatı rûmî, bir (Örn.1) inin altınla farklı sayıda yapraklardan oluşan çiçek desenlidir. İki (Örn. 8,18) sinin sarmal dallar üzerinde rumi ve kartuşların düğüm oluşturmasıyla meydana gelmiş desenlidir. Bir (Örn.4) i kalın tahrirli rumi ve tepeliklerle sarmal dallarla tezyîn edilmişken bir (Örn.5)i kalın tahrirli kabaca çizilmiş rumi ve tepelik desenler arasında dikdörtgen kartuşlardan oluşan desenden oluşmuştur. Yedinci örnekte ise kalın tahrirli kabaca çizilmiş dilimli kartuşlar içinde rûmî desenlidir. Yirmi dördüncü örnekte dilimli kartuşlar içinde ortası dört kollu yıldız, çevresinde sarmal dallar üzerinde rûmîler vardır, yirmi yedinci örnekte de kalın tahrirli kartuşlar içinde rûmî ve tepelik deseninden oluşur. Dokuzuncu örnekte bir kısmı ebru kağıt kaplı iken on birinci örneğin mikleb içi ise sarmal dallar üzerinde rumi ve tepeliklerin helezonlar oluşturmasından meydana gelen desen ile tezyin edilmiştir.

3.2.3.1.1. Şemseler

Kapakların şemse formu;

On bir örnekte (Örn.4,5,7,9,11,12,14,15(arka kapak),24,27,28) yuvarlak şemse formunda iken, üç (Örn.2,6,,13,) ünde yuvarlaktan ovale geçişe hazırlıklı, yedi (Örn.3,8,16,18,19,22,23) sinde dilimli yuvarlak formdadır. Bir örnekte (Örn.21) kademeli örgü formunda iken, bir örnekte (Örn.1) zencir-i saadetli, bir (Örn.25)inde sekiz kapalı kollu yıldızlı formdadır. Dört örneğimizin(Örn.10,17,20,26) ise ön ve arka kapağı farklı şemse formlarındadır. Onuncu örnek ön kapakdilimli ongen şemse, arka kapak ovale geçişe hazırlık şemse formundadır. On yedinci örnekte ise ön kapak şemsesi dilimli yuvarlak,arka kapak şemsesi ise yuvarlaktan ovale geçişe hazırlıklı formda yapılmıştır. Yirminci örnek ön kapak yuvarlak içi mühr-i Süleyman desenli, arka kapak yuvarlak içi geometrik geçmelerin bulunduğu şemseden oluşmaktadır. Yirmi altıncı örnekte ön kapak şemsesi, yuvarlaktan ovale geçişe hazırlıklı, arka kapak şemsesi ise altıgenlerin kademeli yerleştirilmesi ile oluşan bal peteği formundadır.

Kapak şemse tezyînâtları;

Bir (Örn.4) i rûmî ve tepeliklerle tezyîn edilmiştir. On üç (Örn.5,8,9,11,12,13,16,19,20(ön kapak),22,23,24,27) ü geometrik desen içlerine farklı sayıda gülçeler ve noktalarla altın kakma ve balık pulları ile tezyin edilmiştir. Beş(Örn.3,19,23,25,26 (arka şemse)) inde nebâti, yedi (Örn.6,16,17,20(arka kapak şemse),21,26(ön kapak şemse),28)sinde geometrik geçmeli ve örgülü, Üç(Örn.7,10,16) ünde ise balık pulu,desen ve altın kakmalarla tezyin edilmişken, bir (Örn.1)'inde ise zencir-i saadetli formundadır. Üç(Örn.2,14,15) ünde ise dört kollu yıldızlarla tezyin edilmiştir. Bir(Örn.18)inde altın kakmalı,üç yapraklı çiçekler ve rumiler yer alırken,bu tezyînâtların bazıları aynı anda bir şemsede kullanılmıştır.

3.2.3.1.2. Salbekler

Eserlerden on altı (Örn.1,2,3(önkapakta), 4,6,11(arka kapak),13,16,17,18,19,22,23,25,26,27) sınıfın salbeği vardır. On iki tane (Örn.5,7,8,9,12,14,15,19,20,21,24,28) sinin yoktur.

Salbek tezyînâtı;

Bir (Örn.6) i tek sıra örgü ve geçmelerden oluşur. İki (Örn.2,26)sinin yuvarlaktan ovale geçişe hazırlıklı sivriltilmiş uçta çift rumi ve tepelikle biten, üç (Örn. 19,23,27) ünün araları altın kakmalı dört kollu yıldızların kademeli yerleştirilmesi ile oluşan, bir (Örn. 25) inin araları altın kakmalı dört yapraklı gülçelerden oluşan, bir (Örn.2) inin dilimlerden devam eden uçta düğüm oluşturup rumi ve tepelikle biten, bir (Örn.1) inin zencir-i saadetli, iki (Örn.3,22) sinin yuvarlakların simetrik yerleştirilmesinden oluşan, iki (Örn.16,17 (ön kapak) sinin dilim ucunda yuvarlak, içi çarkı felek, ucu rumi ve tepelikle biten, iki(Örn.4,18) sinin rumi ve tepelik formu ile biten, bir (Örn. 17(arka kapak)) inin örgülü, bir (Örn.11) inin damla şeklinde desen üç yönde yerleştirilmiştir. Bir (Örn.13) inin balık pulu desen ile tepelik oluşturulmuştur. Onuncu örneğin arka kapak şemse salbeğinde ise ovale geçişe hazırlıklı tarzdaki şemse dıştaki daire çizgisi uçlarda sivriltilerek birleştirilmiş yanlara doğru düğüm şekli çizilerek salbek oluşmuştur.

3.2.3.1.3. Köşebentler

Yirminci örneğin arka kapağı ve yirmi sekizinci örneğin her iki kapağında köşebent yoktur. Diğer eserlerin hepsinde de köşebent vardır.

Köşebent tezyînatları;

Dört(Örn.12,20(ön kapak),22,24) ünün üçgen içinde balık pulu desenli 9. örnekte ise balık pullarının içi altın kakmalıdır. Dört(Örn.8,10(arka kapak),17(arka kapak),18)ünün üç kademeli örgülü araları noktalıdır. Onuncu örneğin ön kapağındaki köşebenti iki dilimli ve içleri ortaları noktalı balık pulu desenlidir. Bir(Örn.6) inin tek tahrirli örgülüdür. Bir (Örn.5) inin üçgen içinde dört kollu yıldızlı ve noktalı,bir (Örn.2) i çeyrek daire içinde dört kollu yıldızla dolu, üç (Örn.13,14,15) ü sade cetvelli, bir (Örn.1) i üçgen içi sade ve köşeleri tıgılı, bir (Örn.27) i üçgen içi köşede üç altın kakmalı, 11. örnek ise tek altın kakmalıdır. Bir (Örn. 21 ön kapak) i üçgen içi sade üstte tek geometrik geçmeli, bir(Örn.7) i yedi sıra kalın tahrirli çizgiden oluşur. bir (Örn.21 arka) i üç balık pulu ortasında tek cetvelli, bir (Örn.4) i rumi ve tepeliklerden oluşan desenin iki tane yanyana konulmasından oluşur. Dört (Örn.3,19,23,25) ünün üçgen içinde muhtelif dilimli gülçe ve altın kakmalı, iki (Örn.16. ve 17. ön kapak) sinin üç dilim içinde dört dilimli istiridye desenli, bir (Örn.16 arka kapak) inin üç dilim içinde geometrik geçmelidir.

3.2.3.1.4. Cetveller, Zencirekler, Tığlar

Ciltlerin her iki kapağı ve mıkblebler kenarlardan cetveller ve zencireklerle çevrelenmiştir. Cetveller hemen her ciltte mevcuttur. Cetveller soğuk ya da altınla çizilmiş ve birkaç sıra halindedir. Bazen hem altın hem soğuk cetvellerin birlikte kullanıldığı görülmektedir.

Zencirekler; bir (Örn.1) inin ince sarmalı, iki (Örn.13(2. zencirek) ,16) sinin kalın sarmalı zencirek, üç (Örn.9,22,25) ünün kare karakterli, üç(Örn.10 (arka kapak),17,27) ü Post- Samarrâ deseninin sırt sırta,arası tepelikli ve ortada dört kollu yıldız oluşturan değişik formlarıyla tezyin edilmiştir. Yedi (Örn.4,7,8,11,13(1. zencirek),18,26) si içi tepelikli dilimli kartuşların yan yana sıralanması ile oluşan ve araları üç yapraklı çiçekli, üç(Örn.19,23,24) ü daire(helezonlar) formu ve sarmal dallar üzerinde rumiler, bir (Örn.21(1.zencirek)) i sırt sırta iki sıra ucu rumili Post-

Samarrâlar ortada iç bükey dört dilimin yan yana gelmesinden oluşan daha önceden raslamadığımız bir zencirek mevcuttur. Bir (Örn.21 ikinci zencirek) i kitabın etrafını çevreleyen uzun şeritli geçme, bir (Örn.2) i ikiiplik örgülü, iki (Örn.14,15) si dört kollu yıldızlı, üç (Örn.3,17 (ön kapak), 20(ön kapak, 26(2. zencirek),28) ünün örgülü ve muhtelif geometrik geçmelerden oluşur. Üç(Örn.6'da cetvel şeklinde,12,20(arka kapak)) ünde zencirek mevcut değildir. Beşinci örnekte ise daha önce rastlamadığımız iki tane balık deseninin devam etmesinden oluşan zencireklerden oluşur.

Tığlar şemse, köşebent ve salbeklerin kenarlarında soğuk baskı ya da altın çizgiler şeklinde yapılmışlardır. Genelde kapaklarda tığlar kullanılmıştır. 1,14,15,28 ve 20. örneğin arka kapak şemsesi tığ bulunmayan örneklerdir. 26. örnek arka kapak şemse kenarlarında ise altın çizgiler şeklinde tığ vardır.

3.2.3.2. Mıklep

Eserler içerisinde beş eserin (Örn. 2,10,15,17,19) sertab ve mıklebi kopmuş ve kaybolmuşken, on beş eserin (Örn.1,4,5,11,12,13,14,18,20,22,23,25,26,27,28) sertab ve mıklebi bulunmaktadır. Bir eserin(Örn.3) sertabı ve mıklebi kopmuş ama başka eklenmiş, bir eserin (Örn.21)de sertabı ve mıklebi kopmuş ama kitap arasına konularak saklanmıştır. Altı eserin(Örn.6,7,8,9,16,24) ise mıklebi yoktur.

Mıkleb şemse formları;

Beş(Örn.4,5,12,13,27) i yuvarlak, bir (Örn.26) i kapaktaki yuvarlaktan ovale geçişe hazırlıklı şemsenin yarısı, iki(Örn.14,18) si geometrik, bir(Örn.11) i ortaları altın kakmalı sekiz dilimli gülçe formunun ortada tek kenarlarına altı tane yerleştirilmesi ile oluşmuştur, dört yönde de damla formundan oluşan desen konulmuştur. Bir(Örn.20) i sekiz yapraklı gülçe desenli yuvarlak mühürlerin dört tane yerleştirilmesi ile oluşmuştur. Bir (Örn.3) i gömme şemse, bir (Örn.23) i ebru kağıtlı, bir (Örn.1) i zencir-i saadetli, bir (Örn.22) i hilalli, bir (Örn.25) i düz deri, bir (Örn.21) i kademeli örgülüdür. Bir(Örn.28) i tam zeminli geometrik geçmelidir.

Mıkleb şemse tezyînatı;

Eserlerden mıkleb şemsesinin bir(Örn.14) i dört kollu yıldızlarla, bir(Örn.18) i altın kakmalar ve dört kollu yıldızlarla, bir tanesi(Örn.22) i kaz ayağı desenleri ve

altın kakmalarla, iki (Örn.21,26,) si örgülü, bir(Örn.3) i nebati desenle tezyin edilmişken üç (Örn.5,11,20) ü ise farklı sayıda gülçe, altın kakma ve noktalarla tezyin edilmiştir. Üç (Örn.12,13,27) ünde ise mühr-i Süleyman desenlerinin içi birbirinden farklı altın kakma, gülçe ve balık pulu deseni ile tezyin edilmiştir. Bir(Örn.4) inde ise rûmî ve tepelikler yer alırken bir(Örn.28) inde mıklebin tamamı geometrik geçmelerle süslenmiştir.

3.2.3.3. Sırt

Eserlerin sırtlarında bazıları tamir görmüş bazılarında ise kırılmalardan tahrip olmuştur. Desenli bir sırta rastlanmamıştır.

3.2.3.4. Sertab

Eserlerin on beş tane (Örn.1,3,5,11,12,13,14,15,18,21,22,23,,2627,28) sinin sertabı mevcut, beş tane(Örn.2,16,17,19,24) sinin yoktur. Bir (Örn.20) inin var ama başka deri ile tamir görmüştür. Bir(Örn.4) inin ise mevcut fakat kopmuştur.

Sertab Tezyînatı;

Eserlerin sertab tezyînatı, beş (Örn.3,13,14,15,23) inin sade, iki(Örn.1,27) sinin kartuşları zencireklerle bölünmüş içi dört kollu yıldız altın kakmalar ile tezyinatlıdır, bir (Örn.4) inin ise zencireklerle bölünmüş ve tığlarla çevrilidir. Bir (Örn.5) inin çizgilerle geometrik geçmeli, bir (Örn.12) inin ortadan ikiye kalın üç kalın tahrirli çizgilerle bölünmüş alt ve üst boşlukta balık pulu desenli, bir (Örn.18) i baklava desenlerinin içi altın kakma, sekiz yapraklı gülçe ve dört kollu yıldızlarla tezyin edilmiştir. Beş (Örn.11,21,22,25,26) i başka deri ile tamir edilmiştir.

3.2.4. Süsleme Çeşitleri

3.2.4.1. Geometrik süsleme

İncelediğimiz 28 adet ciltten 1,4 ve 21. örnek hariç hepsinin dış kapakları geometrik süslemelidir. 2, 14 ve 15. örnekler yuvarlak şemse ortasında dört kolu yıldızlarla tezyin edilmiştir. 3,10,16,18,19,22,23. örnekler içleri geometrik desenleri olan dilimli yuvarlak şemselidir. 5,6,7,8,9,11,13,17,20, ve 28. örnekler ortaları geometrik desenli yuvarlak şemselidir. 25. örnek sekiz kollu yıldız formundadır. 12,24,27. örnekte de yuvarlak şemselerin ortaları Mühr-i Süleyman desenlidir. 18.

örneğin sertabı baklava şeklinde geometrik desenli kartuşlarla tezyin edilmiştir. 26. örnekte arka kapak şemsesi altıgenlerin oluşturduğu bal peteği formundadır. Zencireklerde de geometrik süslemeler yer alır.

3.2.4.2. Nebatî ve Rûmî Süsleme

Gülçeler geometrik tezyinatın merkezlerinde dört altı ve sekiz dilimli şekilde zemini doldurmak için kullanılmıştır. 1. örneğin kapak içlerinde altı yapraklı çiçek deseni vardır. 3. örnekte mıkleb şemsesi tamamen bitkisel motiflerden oluşur. 17. örneğin ön kapak şemsesi ve 18. örneğin şemse etrafındaki dilim içleri üç yapraklı çiçeklerle tezyin edilmiştir. 20. örnek mıklebinde sekiz dilimli çiçek deseni yer alır. 26. örneğin arka kapak şemsesindeki altıgenlerin ortaları altı yapraklı çiçek deseni kullanılmıştır.

Rûmî ve tepelikli desen ise 4. örneğin şemse merkezi, köşebentleri, zencirekleri ve mıkleb şemsesinde kullanılmıştır. Ayrıca bu süsleme 7,8,11,18,19,23,24,26 (ön) ve 27. örnekte zencireklerinde kullanılmıştır.

3.2.4.3. Balık Pulları ve Kakma Altınlar

Balık pulu deseni şemse zeminlerinde, köşebentlerde ve yuvarlak şemse etraflarında dendan şeklinde görülür.

Kakma altınlar ise, 3,5,7,8,9,10,19,20,22,24,25,27. örnek şemselerinde vardır. Ayrıca 19. örneğin zencireği ile 3,5,9,20,24,25 ve 27. örneklerin köşebentlerinde, 11,18,22,27. örneklerin mıklebinde, 18 ve 27. örneğin sertabında kullanılmıştır.

SONUÇ

Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi'nde bulunan cilt kapaklarından yirmi sekiz tanesi tez konusu olarak tespit edilmiştir. Yazma eserlerden kapakları san'atlı ciltler ülkemiz kütüphanelerinin belli başlılarında bulunmaktadır ve bu konu başlığı altında çalışmalar da son yıllarda önem kazanmıştır. Nadir olan bu eserlerin, bir Anadolu şehri olan Kütahya'da Vahîd Paşa Yazma Eser Kütüphanesi'nde çokça olduğu tespit edilmiştir. Zengin bir katoloğa sahip bu kütüphanede ciltlerin dönemlere ait bir tipolojisi çıkarılmamıştır. Kütüphanedeki eserler hakkında yapılan çalışmalar ise sadece kitapların içerdiği konular veya tek bir eserin bir kaç yönden incelenmesi şeklinde yapılmıştır. Eserlerin tezhib ya da ciltleri ise küçük çaplı ve sınırlı çalışmalara konu olduğu için, yaptığımız çalışmanın kütüphanedeki eserlerin cilt araştırmaları açısından önemli olduğu kanaatindeyiz. Çalışma yapılırken, eserlerin ketebeleri dikkate alınıp kapaklarındaki şemse, salbek, köşebent ve zencirek desenleri açısından değerlendirilerek eser ile kapağın birbirine uyumlu olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Daha sonra, yapılmış çalışmalardan da yararlanarak kıyaslanan eserlerin kapaklarıyla aynı dönemde olanlarıyla bu düşünce desteklenmiştir. Ketebesi olmayan eserler de yine benzer cilt örnekleriyle kıyaslanıp tarihlendirmeye çalışılmıştır. Dileğimiz ülkemiz kütüphanelerinde yer alan yazma eserlerin her alanda araştırmasının yapılarak cilt sahasında da bu zenginliğin günyüzüne çıkarılarak dönem özelliklerinin aydınlatılması ve tarihi mirasımıza sahip çıkılmasıdır.

Bu araştırma sonucunda;

Eserlerden XIV. yy. başlarına ait olan on beş eser (Örn.1,2,3,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16) de şemselerin biri zencir-i saadetli iken, diğerleri yuvarlak, yuvarlaktan ovale geçişe hazırlıklı ya da dilimli yuvarlak formundadır. Bu şemselerin merkezleri geometrik desenli olup altın kakmalar, gülçeler ve balık pulları ile tezyîn edilmiştir. Zencirekleri ise genelde, sarmalı zencirek, içi tepelikli dilimli kartuşların yanyana gelmesinden oluşan, Post Samarrâların ortası iç bükey şeklinde yıldız şekli oluşturmuş ilk kez rastladığımız bir zencirek, geometrik geçmeli, iki iplik örgülü ve kare karakterli zencirek tiplerinden oluşmaktadır.

XIV. yy. ikinci yarısına ait olan bir eser (Örn.17,) in. 17. örneğin ön ve arka kapak şemseleri ise farklı formdadır. Şemse tezyînatında ise geometrik geçmeler, altın kakmalar, nebâtî ve rûmîler kullanılmıştır. Zencirekleri de farklı olan bu örneğin ön kapak zencireği geometrik geçmeli iken arka kapak zencireği Post Samarrâlardan oluşur.

XIV. yy. sonlarına ait olan sekiz eserde (Örn.18,19,20,21,22,23,24,25) ise şemselerin içi geometrik desenli yuvarlak, dilimli yuvarlak ve ovale geçişe hazırlıklı formdadır bir (Örn.21) inde ise kademeli örgülüdür. Tezyînatları ise genelde geometrik geçmeli ve nebâtî desenlerden oluşur. Zencirekleri genelde kare karakterli, daire formu üzerinde rûmîler, içi tepelikli dilimli kartuşlardan oluşan zencirek, geometrik geçmeli ve Post Samarrâlardan oluşur.

XV. yy. başına ait olan iki eser (Örn.4,26) den 4. örnek şemsesi yuvarlak içi rûmî ve tepelikten oluşan dilimlerin yan yana sıralanmasından oluşur. 26. örneğin ön ve arka kapak şemseleri farklıdır. Ön kapak yuvarlaktan ovale geçişe hazırlıklı iken arka kapak altıgenlerin kademeli yerleştirilmeleri ile oluşmuş bal peteği formundadır. Zencirekleri ise içi tepelikli dilimli kartuşlar, 26. örnekte ise ikinci zencireği geometrik geçmeli tipindedir.

XV. yy. ikinci yarısı ve sonlarına ait olan iki eser (Örn. 27,28) in şemseleri yuvarlak formda olup tezyînatları nebâtî ve geometrik geçmelidir. Zencirekleri ise Post Samarrâlar ve muhtelif geometrik geçmelerden oluşur.

Tarih olarak XIII. yy.sonlarından XV. yy. sonlarını içine alan Beylikler döneminde yapıldığı düşünülen eserler incelenmeye çalışılmıştır. İncelenen eserlerin kapakları bir kaç örnek dışında Anadolu Selçuklu cilt özelliklerini devam ettiren Beylikler dönemini içine alan XIII. yy. sonu XIV. yy. başı ile XV. yy.' larda yapılmış ketebe tarihleriyle uygun örneklerdir. Cilt özelliği açısından incelediğimiz eserlerin kapaklarındakidaki şemse formları, köşebentleri, zencirek tipleri ve tezyînatları açısından, Anadolu Selçuklu cilt üslûbunun devamı olan örnekler olduğu gibi cilt özellikleri bakımından Osmanlı'ya geçişin de ön hazırlığı olan örnekler de vardır. Beylikler Dönemi ciltleri de bu açıdan bir köprü vazifesi görmüş, bir özellik bir kaç çeyrek asır boyu kullanılmıştır.

İki kapak şemseleri farklı formda olan beş eser(Örn.10,16,17,20,26)ve genel olarak cilt tezyînatlarında altın kakma kullanılışı, şemselerin yuvarlak ve içlerinin geometrik oluşu Anadolu Selçuklu cilt üslûbunun Beylikler döneminde devam ettiğini gösteren örneklerdir.

Ayrıca bazı eserlerin şemselerinin dilimli yuvarlak, yuvarlaktan ovale geçişe hazırlıklı oluşu ve uçlarında salbeklerin kullanılmaya başlaması da Osmanlı Dönemi ciltciliğine geçişin hazırlığını göstermektedir.

Çalışmamızdaki üç eser (Örn. 10,12,14) Konya'dan Kütahya'ya gelen Mevlânâ'nın oğlu Sultan Veled'in kurduğu Erguniyye Mevlevîhânesi'nden nakledilmiştir. Biz de bu eserlerin Mevlevîhâne'ye, Anadolu Selçuklu ciltciliğinin de merkezi olan Konya'dan gönderilmiş eserler olabileceği kanaatindeyiz.

28. örneğin kapak şemselerinin ve miklebinin geometrik tezyînatı çok girift ve sıktır. Bu eserimiz de Anadolu Selçuklu cilt üslûbunun bu dönemde devam ettiğini gösteren örneğimizdir.

Kapak içlerinin XIII. ve XIV. yy. lar için karakteristik zemini tam dolduran desenli uygulamaları XIV yy. ın ikinci yarısında kapak içlerinde görülmektedir. Bu özellikte de dokuz eser (Örn. 4,5,7,8,11 (mikleb içi), 18,19,24,27) imiz mevcuttur.

Kitapların en büyük ebatlısı 270x180 mm. ölçüleriyle sekizinci örnek iken en küçük ebattaki eserimiz 160x130 mm. ölçülerindeki on beşinci örnektir.

İki eser (Örn.5,21) in zencirek tipleri de cilt alanında yapılmış daha önceki çalışmalarda rastlamadığımız örnekler olması bakımından tezimizi önemli kılmaktadır.

Kütahya Vahîd Paşa Yazma Eser Kütüphanesi gerek Vahîd Paşa'nın kendi gayretiyle görev yaptığı yerlerden yollayarak oluşturduğu gerekse Erguniyye Mevlevîhânesi ve Mollabey Kur'an Kursu kitaplığına ait yazma eserlerinin buraya nakledilmesiyle oluşmuş zengin bir kütüphanedir. Bu bakımdan Kütahya'da ya da Germiyanogulları Beyliği Döneminde, cilt özelliği açısından yapılmış san'atlı bir eser olmadığı için dönemin karakteristik özelliği ortaya konulamamaktadır.

Çalışma neticesinde Kütahya Vahîd Paşa Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunan teze konu olan eserlerin çoğunun usta ellerden geçecek restorasyona ihtiyacı oldukları görülmüştür. Eserler uygun olmayan koşullarda nemden ve kurt yeniklerinden tahrip olmuş bazısının kapak ya da miklebi yırtılmış ve kaybolmuştur. Temennimiz bu kıymetli yazmaları koruyan ciltleri özenle yaparak bizlere çok büyük bir miras bırakan atalarımızın bu emanetlerine sahip çıkacak çalışmaların yapılması ve Türkiye Kütüphanelerinde bulunan yazma eserlerin ciltlerinin bir haritasının çıkarılmasıdır. Yapılan bu çalışmayla Kütahya Vahîd Paşa Yazma Eser Kütüphanesindeki eserlerin cilt san'atı açısından bir dönemine katkıda bulunmaya çalışılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

Ana Britannica, “Ciltçilik”, C.6, İstanbul 1987, ss.1-4.

Türk Ansiklopedisi, "cilt", Milli Eğitim Basımevi, Ankara, s.2.

AKAR, Azade, KESKİNER, Cahide, *Türk Süsleme Sanatlarında Desen ve Motif*, İstanbul. ss.12-30.

ARITAN, Ahmet Saim, *Konya Dışındaki Müze ve Kütüphanelerde Bulunan Selçuklu ve Selçuklu Uslûbunu Taşıyan Cild Kapakları*, S.Ü. Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 1992. ss.4-284.

_____, “Ciltçilik” , *T.D.V. İslam Ansiklopedisi*, C.7, İstanbul 1993, ss.551-557.

_____, “Selçuklu Cildlerinde İmzalar”, *I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi, Bildiriler*, C.1, Konya 2001, ss. 39-42.

_____, “Selçuklu Cildi’nin Osmanlı Cildi’ne Etkileri”, *H.Ü. Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü V. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı ve Araştırmaları Sempozyumu*, Ankara 2001, ss. 29-40.

_____, “Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı”, *Türkler*, C.7, Ankara 2002, ss.933-943.

_____, “Anadolu Selçuklu ve Bu Uslûbu Taşıyan Cildlerde Zencirek Tipolojisi Denemesi”, *İSTEM*, S.1, Konya 2003, ss.85-102.

_____, “Orta Asya’dan Anadolu’ya Türk Cild San’atı”, *H.Ü. Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü “Sanatta Anadolu-Asya İlişkileri (Prof. Dr. Beyhan Karamağaralı’ya Armağan) Sempozyumu 6-7 Mart 2003”* Ankara 2006, ss.25-38.

_____, "Anadolu Selçuklu Cilt San'atının Özellikleri", *I-II Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri*, Konya 1993, ss.181-187.

_____, *Karamanoğulları Cild San'atı*, Konya 2008. ss.129-131.

_____, "Kur'an- Kerim Cildleri", *Marife*, S.2010/3, Konya 2011, ss.327-364

_____, “Türk Cild San’atı”, *Türk Kitap Medeniyeti*, İstanbul 2009, ss. 60-97.

_____, “Batı Dünyasının Türk Cild Tarihine Bakışı ve Türk Cild San’atı’nın Tarih İçindeki Gelişimi”, *İSTEM*, S.15, Konya 2010, ss.169-192.

_____, “Selçuklu Cildlerinde İmzalar”, *I.Uluslar Arası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi Bildiriler*, C.1, Konya 2001, s.42.

ARSEVEN, Celal Esat, “Cilt”, *Sanat Ansiklopedisi*, C.I, İstanbul 1975, ss. 341-342.

BALKANAL, Zeynep, “Bilgi ve Sanatı Kaplayan Sanat: Ciltçilik”, *Türkler*, C.12, Ankara 2002, ss.341-349.

BAYRAM, Sadi, “XIV. Asırda Tezhiblenmiş Beylik Dönemine Ait Üç Kur’an Cüzü”, *Vakıflar Dergisi*, S. 16, Ankara 1982, ss. 143-154.

BİNARK, İsmet, “Türk Kitapçılık Tarihinde Cild Sanatı”, *F.Ü. Fırat Havzası Yazma Eserler Sempozyumu Bildirileri*, Elazığ 1987, ss. 91-107.

_____, "Kitapçılık Tarihimizden Bir Sayfa: Eski Türk Kitapçılık San’atları”, *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, C.VXII, Ankara 1968, ss. 142-150.

_____, *Eski Kitapçılık Sanatlarımız*, Ankara 1976. ss.1-4.

BİROL, İnci Ayan, DERMAN, F. Çiçek, *Türk Tezyîni San’atlarında Motifler*, İstanbul 2008, s.230

BLOOM, Jonathan M., *Kâğıda İşlenen Uygarlık*, İstanbul 2003. ss.55-92.

BOYDAK, Fatma Şeyma, " Çorum Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesi'nde Bulunan Selçuklu Ve Selçuklu Üslûbunu Taşıyan Osmanlı Cildleri " , S.Ü. Sos. Bil. Ens., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Semineri, Konya 2014,ss.76-124

BUTTANRI, Halil, *Türk Süsleme Sanatında Geçmeler*, Eskişehir 2003, ss.12-55.

Cumhuriyetin 50. Yılında Kütahya 1973 İl Yıllığı, Kütahya Valiliği, İzmir 1973, ss.22-28.

CUNBUR, Müjgân, “Türkler’de Cild San’atı”, *Türk Dünyası El Kitabı*, C.2, Ankara 1992, ss.452-463.

ÇAĞMAN, Filiz, " Kanûnî Dönemi Osmanlı Saray Örgütü Ehl-i Hiref", *Türkiyemiz*, S. 54, İstanbul 1988, s. 11.

ÇELİK, Ali , "Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi ve Temel İslam Bilimleri ile ilgili bazı Yazma Eserler",*Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,C.I.,S.1,Aralık 2000,ss.18-19

ÇİĞ,Kemal, "Türk Kitap Kapları", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk ve İslam Ensititüsü Yayınları*- S.4, Ankara 1953, ss.1- 20.

DAĞAR, Kamile, *Halil Nuri Bey Kütüphanesi'ndeki Ortaçağ İslâm Ciltlerinden Bazı Örnekler*, N.E.Ü. Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Semineri, Konya 2018, s. 69.

DEMİRİZ,Yıldız, *İslam Sanatında Geometrik Süsleme (Bir Envanter Denemesi)*, İstanbul 2004. s.375.

DERMAN, Çiçek, "Tezhip sanatında kullanılan Terimler,Tabirler ve Malzeme",24-30 Nisan 2009 Tezhip Buluşması,İstanbul 2009,s.289.

DOĞAN, Kadriye, *Ankara Etnografya Müzesi'nde Bulunan Bazı Cild Örnekleri*, S.Ü. Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2008. ss.32-36.

DURAN, Gülnur, " Ali Üsküdârî ve Üslûp Anlayışı", *Üsküdar Sempozyumu II. 12 - 13 Mart 2004 Bildiriler*, Cilt 2, s. 234 - 239.

DURMUŞ, Latife, "Kütahya Vahid Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi'ne Erguniyye Mevlevîhânesi'nden Gelen Eserlerden Üç Cilt Örneği", *N.E.Ü. Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, S. 1, Konya 2018, s. 46-50.

EBERHARD, Wolfram, *Çin Tarihi*, Ankara 1987. ss.120-221.

EDİS, Arife, *Tire Necip Paşa Kütüphanesindeki Cilt Örnekleri*, S.Ü. Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2006, s. 21.

ESİN, Emel, "Ahsîkes", *TDV. İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1989, C.2, s. 180-181

ERDOĞAN, Mustafa; BATUR, Atilla , “Kütahya Vahîd Paşa İl Halk Kütüphanesi’nde bulunan Türkçe Elyazmaları-1: Divanlar”,Dumlupınar Üniv. Sos. Bil. Dergisi, Yıl 1, S. 2, Haziran 1999, s. 207.

EVLİYA ÇELEBİ, *Seyahatnâme*, Tam Metin Seyhatnâme, İstanbul 1985, C. VIII. ss. 501-506.

_____, *Seyahatnâme*, Tam Metin Seyhatnâme, İstanbul 1993, C. III-IV. s. 12.

MADEN, Fahri; EĞİLMEZ, Mustafa, *Vahit Paşa'nın Hayatı Sakız Vak'ası*, İstanbul 2012, ss.20-30.

MARAŞLI, Savaş, "Amasya II. Beyazıd İl Halk Kütüphanesi'nde bulunan 15. yüzyıl Osmanlı Ciltlerinde Anadolu Selçuklu Cilt Geleneği Etkisi", *İSTEM*, S. 9, 2007, s. 229-131.

MAVİLİ, Gürcan, *Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki 13 ve 14. Yy'lara Ait Cilt Sanatı Örnekleri*, M.S.G.S.Ü. Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2002. ss.20-68.

ORAL, Zeki, “Kitap Kitabeleri”, *Anıt*, S.1, Konya 1949, ss. 5-10.

ÖGEL, Semra, *Anadolu Selçukluları'nın Taş Tezyinatı*, Ankara 1987. ss.85-146.

ÖZEN, Mine Esiner, “*Türk Cilt Sanatı*”, Ankara 1998. ss.9-11.

ÖZÖNDER, Hasan, " Mühr-i Süleyman" , *Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları Deyimleri, Terimleri Sözlüğü*, Konya 2003.

SARITEPE, Sümeyye, *Sivas Ziya Bey Kütüphanesi'ndeki Kitap Kapakları*, Erciyes Üniv. Sos Bil. Ens. Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2007, s. 26.

SÖZEN, Metin;GÜNER, Şemsi, *Geleneksel Türk El Sanatları*, İstanbul, 1998. s.165.

_____; TANYELİ, Uğur, "Cild", *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, 2001. s.69.

TANINDI, Zeren, “Osmanlı Sanatında Cilt”, *Osmanlı*, C.11, Ankara 1999, ss. 103-107.

_____, “Kitap ve Cildi”, *Osmanlı Uygarlığı*, (Haz: H. İncelik, G. Renda), C.2, Ankara 2002, s.841-863.

_____, “Kitap ve Cildi”, *2012 Uluslararası Cilt Sanatı Buluşması "Katalog"*, İstanbul 2012, ss.16-21

_____, “Cilt”, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C.III, İstanbul 1997. s.347.

TAŞKIN, Mehmet , “Vahid Paşa ve Kütüphanesi”, *Yedi İklim Dergisi*, Kasım 1995, Sayı 68, ss. 86-88

UYŞAL, A. Osman, *Germiyanogulları Beyliğinin Mimari Eserleri*, Ankara 2006, ss. 27-295

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı , (Bizans ve Selçukiyelerle Germiyan ve Osman Oğulları Zamanında) Kütahya Şehri, Devlet Matbaası, İstanbul, 1932, ss. 7-132.

UZUNPOSTALCI, Mustafa, "Ahsîkesî ", *TDV. İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1989, C.2, s. 181.

VARLIK, Mustafa Çetin Varlık, "Kütahya", *TDV. İslam Ansiklopedisi*, C.26, İstanbul 2002, ss.580-582.

YAMAN, Bahattin, "18. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Saray Ehl-i Hıref (Sanatkarlar) Teşkilatı", *Süleyman Demirel Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (Prof. Dr. Hasan Gürbüz'e armağan), S. 3, 1996, s. 275 - 279.

YETKİN, Suut Kemal, *İslâm Mimârîsi*, Ankara 1959, ss.102-104.

YILDIRIM, Mustafa, ODABAŞI, Ayşe Serpil, "Burdur İl Halk Kütüphanesi'nde Bulunan Türkiye Selçukluları ve Beylikler Dönemi Cilt Örnekleri", *Iğdır Üniv. Sos. Bil. Dergisi*, S. 16, Ekim 2018, s. 293, 294.

YILDIRIM, Nimet, "Seyf-i Fergânî", *TDV.İslam Ansiklopedisi*, C. 37, İstanbul 2009, s. 27.

YILDIZ, Nuray, *Eskiçağda Yazı Malzemeleri ve Kitabın Oluşumu*, Ankara 2000. s.48.

https://www.yazmalar.gov.tr/elyazmaciligimiz_tr.php

Kütahya Vahid Paşa Yazma Eser Kütüphanesi müdür vekili Halil Kahraman Bey'den 23/01/2017 tarihinde alınan bilgiler.

RESİMLER

Resimlerin Listesi

Resim: 1. Kütahya Vahîd Paşa Kütüphane Kitabesi

Resim: 2. Kütahya Vahîd Paşa Yazma Eser Kütüphanesi Binası.

Resim: 3.Yazma Eserlerdeki Vahîd Paşa'ya ait mühür ve kütüphane mührü

Resim:4.Osman Hulusi'nin Yazmış Olduğu Kur'an-ı Kerîm'in Müzehheb Serlevha sayfası (Kütahya Vahîd Paşa Yazma Eser Kütüphanesi . 01)

Resim: 5.555/1160 tarihli, serlevhası ve sure başlıkları tezhibli Kur'an-ı Kerim. Kütahya Vahid Paşa Kütüphanesi,1326.

Resim:6. Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi Vakfiyesi ünvan sayfası.1230

Resim: 7. Kütahya Vahîd Paşa Kütüphanesi Vakfiyesi ketebe sayfası.

Resim: 8 - 9.Karahöçö'da Alfred Von le Coq tarafından bulunan VIII. ve IX. asırlardan cilt kalıntıları.

Resim: 10. Karahöçö'da P.K.Koslov tarafından bulunan cilt.

Resim: 11.Kur'an-ı Kerim, TSMK. Y.Y. 744.

Resim: 12. 1100'lerden kalan cild, Paris Bibliothegue National Arope: 6041.

Resim: 13.Deri cilt.10. yüzyıl. TSMK. YY.753.

Resim: 14.Kitâbü'l-Ğaribeyn fi'l-Kur'ân ve'l Hadîs, TSMK. III. Ahmed:105.

Resim: 15. Kur'an-ı Kerim, Konya Mevlânâ Müzesi,12.

Resim: 16.Karakoyunlu Türkmen. Bağdad, 1463 tarihli.TSMK.R.1021.

Resim: 17.Deri oyma İç kapaklar. Timûrî Herat .1452 tarihli.TSM.E.H.1637.

Resim: 18.Lake dış kapaklar. Herat 1492 tarihli.TSMK.H.676.

Resim: 19.Şerhu'l-Lübâb, 1454-55, Süleymâniye Fatih: 5004, Ön ve arka kapak.

Resim:20.Sultan II. Murat'a sunulan "Makâsıdü'l-Elhân" TSMK.Revan:1726.

Resim: 21.Deri İç Kapaklar.Osmanlı.1474 tarihli.TSMK.A.1032.

- Resim: 22.** Bostan. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Laleli 01679, Herat Üslûbu cilt.
- Resim: 23.** Kur'an-ı Kerim, Osmanlı 1495 tarihli. TSMK.E.H.76.
- Resim: 24.** Süleymannâme, Osmanlı 1558 tarihli. TSMK.H. 1517.
- Resim: 25.** Lake dış Kapaklar. Osmanlı 1590 civarı. TSMK.R.824.
- Resim: 26.** Hünernâme. Osmanlı.1584 tarihli. TSMK.H.1523.
- Resim:27.** Sultan III. Murad'ın Divân'ının Kabı. Osmanlı. 1588 tarihli. TSMK.2/2107
- Resim:28.** Nusret-nâme. İşleme cildin dış kapakları. Osmanlı 1584 tarihli. TSMK.H.1365.
- Resim: 29.** Lake cildin dış kapakları. Osmanlı 1725 tarihli. TSMK.E.H.2834.
- Resim: 30.** Osmanlı 1911 tarihli. TSMK.Y.Y.325.
- Resim: 31.** Mecmuatü'r-Resail, Süleymaniye Kütüphanesi Nazif Paşa 1514.
- Resim: 32.** El-Muvâzene beyne't-Taiyyeteyn. Süleymaniye Kütüphanesi, Turhan Valide Sultan 00081, Çaharkûşe kumaş cilt.
- Resim: 33.** Kağıt (Ebrulu) cilt. Kütahya Vahid Paşa Yazma Eser Kütüphanesi: 176.
- Resim: 34.** Murassa (Mücevherli) cilt. TSMK. Hazine Seksiyonu.
- Resim: 35.** Zübdet el-Eş'ar .TSMK. R.,824, Lake cilt.
- Resim: 36.** Soğuk Şemseli cilt. Kütahya Vahid Paşa Yazma Eser Kütüphanesi: 23.
- Resim: 37.** Alttan ayırmalı şemseli cilt. TSMK. Revan: 407.
- Resim: 38.** Üstten ayırmalı şemseli cilt. Kütahya Vahid Paşa Yazma Eser Kütüphanesi: 829-833.
- Resim: 39.** Mülemmâ Şemseli cilt. Konya Mevlânâ Müzesi: 7008/2.
- Resim: 40.** Mülevven Şemseli cilt. Konya Yusufâğa Kütüphanesi:6631/1.
- Resim: 41.** Müşebbek (Kat') Şemseli Cilt. Konya Mevlânâ Müzesi, Hasan Paşa: 6.
- Resim: 42.** Zilbahar (Zerbahar) Ciltler. Konya Mevlânâ Müzesi, Hasan Paşa: 1317.

Resim:43. Şükûfe Cilt. Kütahya Vahid Paşa Yazma Eser Kütüphanesi: 67.

Resim: 44. Çârkûşe Ciltler. Kütahya Vahid Paşa Yazma Eser Kütüphanesi: 1220.

Resim: 45. Bostan. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Laleli 01679, Herat Üslûbu cilt.

Resim:46. El-Keşşâf an Hakâiki't-Te'vil, 708 /1308, Kütahya Vahid Paşa: 2500.Ön ve Arka kapak.

Resim:47. El-Keşşâf an Hakâiki't-Te'vil, 708 /1308, Kütahya Vahid Paşa:2500.Zencirek.

Resim:48. El-Keşşâf an Hakâiki't-Te'vil, 708 /1308, Kütahya Vahid Paşa: 2500.Köşebent.

Resim:49. El-Keşşâf an Hakâiki't-Te'vil, 708 /1308, Kütahya Vahid Paşa: 2500.Şemse.

Resim:50. El-Keşşâf an Hakâiki't-Te'vil, 708 /1308, Kütahya Vahid Paşa: 2500.Sertab.

Resim:51. El-Keşşâf an Hakâiki't-Te'vil, 708 /1308, Kütahya Vahid Paşa: 2500.Mikleb.

Resim:52. El-Keşşâf an Hakâiki't-Te'vil, 708 /1308, Kütahya Vahid Paşa: 2500.İç kapaklar.

Resim:53. El-Keşşâf an Hakâiki't-Te'vil, 708 /1308, Kütahya Vahid Paşa: 2500.Kütüphane ve vakıf mührü ile ketebe kaydı.

Resim:54. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe “Kunyetü'l Münye Li Tetmîmi'l Ğunye”, 726 /1325, Kütahya Vahid Paşa:1254. Ön ve arka kapak.

Resim:55. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe “Kunyetü'l Münye Li Tetmîmi'l Ğunye”, 726 /1325, Kütahya Vahid Paşa:1254.Zencirek.

Resim:56. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe “Kunyetü'l Münye Li Tetmîmi'l Ğunye”, 726 /1325, Kütahya Vahid Paşa:1254.Köşebent.

Resim:57. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe “Kunyetü'l Münye Li Tetmîmi'l Ğunye”, 726 /1325, Kütahya Vahid Paşa:1254.Şemse.

Resim:58. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe “Kunyetü'l Münye Li Tetmîmi'l Ğunye”, 726 /1325, Kütahya Vahid Paşa:1254.Kütüphane ve vakıf mührü ile ketebe kaydı.

Resim:59. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe “Kunyetü'l Münye Li Tetmîmi'l Ğunye”, 726 /1325, Kütahya Vahid Paşa:1254.Kişilere ait mühürler.

Resim:60. Fezâ'ilü'l-Â'mal, 727/1326, Kütahya Vahid Paşa:316.Ön ve arka kapak.

Resim:61. Fezâ'ilü'l-Â'mal, 727/1326, Kütahya Vahid Paşa:316.Zencirek.

Resim:62. Fezâ'ilü'l-Â'mal, 727/1326, Kütahya Vahid Paşa:316.Köşebent.

Resim:63. Fezâ'ilü'l-Â'mal, 727/1326, Kütahya Vahid Paşa:316.Şemse.

Resim:64. Fezâ'ilü'l-Â'mal, 727/1326, Kütahya Vahid Paşa:316.Salbek.

Resim:65. Fezâ'ilü'l-Â'mal, 727/1326, Kütahya Vahid Paşa:316.Mikleb şemsesi.

Resim:66. Fezâ'ilü'l-Â'mal, 727/1326, Kütahya Vahid Paşa:316.Kütüphane ve vakıf mührü ile ketebe kaydı.

Resim:67. Muhîtu Serahsî, 731/1330, Kütahya Vahîd Paşa, 1783, Ön ve Arka Kapak.

Resim:68. Muhîtu Serahsî, 731/1330, Kütahya Vahîd Paşa, 1783, Zencirek.

Resim:69. Muhîtu Serahsî, 731/1330, Kütahya Vahîd Paşa, 1783, Köşebentler.

Resim:70. Muhîtu Serahsî, 731/1330, Kütahya Vahîd Paşa, 1783, Şemse.

Resim:71. Muhîtu Serahsî, 731/1330, Kütahya Vahîd Paşa, 1783, Salbek.

Resim:72. Muhîtu Serahsî, 731/1330, Kütahya Vahîd Paşa, 1783, Sertab ve Mikleb.

Resim:73. Muhîtu Serahsî, 731/1330, Kütahya Vahîd Paşa, 1783, İç Kapak.

Resim:74. Muhîtu Serahsî, 731/1330, Kütahya Vahîd Paşa, 1783, Vakıf Mührü ve Ketebe kaydı.

Resim:75. Şerh'u Muallagati's-Seb'a, 734/1333, Kütahya Vahîd Paşa, 1164,Ön ve arka kapak.

Resim:76. Şerh'u Muallagati's-Seb'a, 734/1333, Kütahya Vahîd Paşa, 1164, Zencirek

Resim:77. Şerh'u Muallagati's-Seb'a, 734/1333, Kütahya Vahîd Paşa, 1164, Köşebent.

Resim:78. Şerh'u Muallagati's-Seb'a, 734/1333 , Kütahya Vahîd Paşa, 1164, Şemse

Resim:79. Şerh'u Muallagati's-Seb'a, 734/1333, Kütahya Vahîd Paşa, 1164, Sertab.

Resim:80. Şerh'u Muallagati's-Seb'a, 734/1333, Kütahya Vahîd Paşa, 1164, Mikleb.

Resim: 81. Şerh'u Muallagati's-Seb'a, 734/1333, Kütahya Vahîd Paşa, 1164, İç Kapak.

Resim:82. Şerh'u Muallagati's-Seb'a, 734/1333, Kütahya Vahîd Paşa, 1164, Mühürler ve Ketebe kaydı.

Resim:83. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebu Hanife, Kütahya Vahîd Paşa, 2583, Ön ve Arka Kapak.

Resim:84. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebu Hanife, Kütahya Vahîd Paşa, 2583, Zencirek.

Resim:85. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebu Hanife, Kütahya Vahîd Paşa, 2583, Ön ve Köşebent.

Resim:86. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebu Hanife, Kütahya Vahîd Paşa, 2583, Ön ve Şemse.

Resim:87. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebu Hanife, Kütahya Vahîd Paşa, 2583, Ön ve Salbek.

Resim:88. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebu Hanife, Kütahya Vahîd Paşa, 2583, Mühürler.

Resim:89. Zühretü'r-Riyaz (Zehratü'r Riyaz ve Nüzhetü'l Kulûbi'l Meraz), Kütahya Vahîd Paşa, 1869, Ön ve Arka Kapak.

Resim:90. Zühretü'r-Riyaz (Zehratü'r Riyaz ve Nüzhetü'l Kulûbi'l Meraz), Kütahya Vahîd Paşa, 1869, Zencirek

Resim:91. Zühretü'r-Riyaz (Zehratü'r Riyaz ve Nüzhetü'l Kulûbi'l Meraz), Kütahya Vahîd Paşa, 1869, Köşebent.

Resim:92. Zühretü'r-Riyaz (Zehratü'r Riyaz ve Nüzhetü'l Kulûbi'l Meraz), KütahyaVahîd Paşa,1869, Şemse.

Resim:93. Zühretü'r-Riyaz (Zehratü'r Riyaz ve Nüzhetü'l Kulûbi'l Meraz), KütahyaVahîd Paşa,1869, İç Kapak.

Resim:94. Zühretü'r-Riyaz (Zehratü'r Riyaz ve Nüzhetü'l Kulûbi'l Meraz), Kütahya Vahîd Paşa,1869, Mühürler.

Resim:95. el-Fetava'l-Kübra,KütahyaVahîd Paşa, 2890, Ön ve Arka Kapak.

Resim:96. el-Fetava'l-Kübra,KütahyaVahîd Paşa,2890, Zencirek.

Resim:97. el-Fetava'l-Kübra,KütahyaVahîd Paşa,2890, Köşebent.

Resim:98. el-Fetava'l-Kübra,KütahyaVahîd Paşa,2890, Şemse.

Resim:99. el-Fetava'l-Kübra,KütahyaVahîd Paşa,2890, İç Kapak.

Resim:100. et-Tibyân fi Aksâmi'l-Kur'an,Kütahya Vahîd Paşa, 3, Ön ve Arka Kapak.

Resim:101. et-Tibyân fi Aksâmi'l-Kur'an,KütahyaVahîd Paşa, 3, Zencirek.

Resim:102. et-Tibyân fi Aksâmi'l-Kur'an,Kütahya Vahîd Paşa, 3, Köşebent.

Resim:103. et-Tibyân fi Aksâmi'l-Kur'an,Kütahya Vahîd Paşa, 3, Şemse.

Resim:104. et-Tibyân fi Aksâmi'l-Kur'an, KütahyaVahîd Paşa, 3, Mühürler ve silinmiş Ketebe kaydı.

Resim:105. Farsça/İran Edebiyatı -Manzum, KütahyaVahîd Paşa, 1575 Katolog Resmi

Resim:106. Farsça/İran Edebiyatı -Manzum, KütahyaVahîd Paşa, 1575, Ön Kapak.

Resim:107.Farsça/İran Edebiyatı -Manzum, KütahyaVahîd Paşa, 1575, Zencirekler.

Resim:108. Farsça/İran Edebiyatı -Manzum, KütahyaVahîd Paşa, 1575, Ön Kapak Köşebent.

Resim:109. Farsça/İran Edebiyatı -Manzum, KütahyaVahîd Paşa, 1575, Arka Kapak Köşebent

Resim:110. Farsça/İran Edebiyatı -Manzum, Kütahya Vahîd Paşa, 1575, Ön Kapak Şemse

Resim:111. Farsça/İran Edebiyatı -Manzum, KütahyaVahîd Paşa, 1575, Arka Kapak Şemse

Resim:112. Farsça/İran Edebiyatı -Manzum, KütahyaVahîd Paşa, 1575, Mühürler ve Ketebe Kaydı

Resim:113. Mülhatü'l İ'rab ve Subhatü'l-Âdab, KütahyaVahîd Paşa, 3100, Ön ve Arka Kapak

Resim:114. Mülhatü'l İ'rab ve Subhatü'l-Âdab, KütahyaVahîd Paşa, 3100, Zencirek

Resim:115. Mülhatü'l İ'rab ve Subhatü'l-Âdab, KütahyaVahîd Paşa, 3100, Köşebent

Resim:116. Mülhatü'l İ'rab ve Subhatü'l-Âdab, KütahyaVahîd Paşa, 3100, Şemseler.

Resim:117. Mülhatü'l İ'rab ve Subhatü'l-Âdab, KütahyaVahîd Paşa, 3100, Salbek.

Resim:118. Mülhatü'l İ'rab ve Subhatü'l-Âdab, KütahyaVahîd Paşa, 3100, Mikleb.

Resim:119. Mülhatü'l İ'rab ve Subhatü'l-Âdab, KütahyaVahîd Paşa, 3100, İç Kapak.

Resim:120. Mülhatü'l İ'rab ve Subhatü'l-Âdab, KütahyaVahîd Paşa, 3100, Ketebe Kaydı

Resim:121. Telhisü'l-Miftah (Telhisü'l Miftah),KütahyaVahîd Paşa, 2803, Ön ve Arka Kapak

Resim:122. Telhisü'l-Miftah (Telhisü'l Miftah),KütahyaVahîd Paşa, 2803, Zencirek

Resim:123. Telhisü'l-Miftah (Telhisü'l Miftah),KütahyaVahîd Paşa, 2803, Köşebent.

Resim:124. Telhisü'l-Miftah (Telhisü'l Miftah),KütahyaVahîd Paşa, 2803, Şemse.

Resim:125. Telhisü'l-Miftah (Telhisü'l Miftah),KütahyaVahîd Paşa, 2803, Sertab.

Resim:126. Telhisü'l-Miftah (Telhisü'l Miftah),KütahyaVahîd Paşa, 2803, Mikleb.

Resim:127. Telhisü'l-Miftah (Telhisü'l Miftah), Kütahya Vahîd Paşa, 2803, Mühürler.

Resim:128. Mülteka'l-Ebhur, 1292/1875, Kütahya Vahîd Paşa, 1738, Ön ve Arka Kapak.

Resim:129. Mülteka'l-Ebhur, 1292/1875, Kütahya Vahîd Paşa, 1738, Zencirekler.

Resim:130. Mülteka'l-Ebhur,1292/1875, KütahyaVahîd Paşa, 1738, Köşebent.

Resim:131. Mülteka'l-Ebhur, 1292/1875, KütahyaVahîd Paşa, 1738, Şemse.

- Resim:132.** Mülteka'l-Ebhur, 1292/1875, KütahyaVahîd Paşa, 1738, Mikleb.
- Resim:133.** Mülteka'l-Ebhur, 1292/1875, KütahyaVahîd Paşa, 1738, Mühürler ve Ketebe kaydı.
- Resim:134.**Kur'an-ı Kerim (Sure-i Fatiha ve Bakara),Kütahya Vahîd Paşa, 1387, Ön ve Arka kapak.
- Resim:135.**Kur'an-ı Kerim (Sure-i Fatiha ve Bakara),KütahyaVahîd Paşa, 1387, Zencirek.
- Resim:136.** Kur'an-ı Kerim (Sure-i Fatiha ve Bakara),KütahyaVahîd Paşa, 1387, Köşebent.
- Resim:137.** Kur'an-ı Kerim (Sure-i Fatiha ve Bakara), KütahyaVahîd Paşa, 1387, Şemse.
- Resim:138.** Kur'an-ı Kerim (Sure-i Fatiha ve Bakara),KütahyaVahîd Paşa, 1387, Mikleb.
- Resim:139.** Kur'an-ı Kerim (Sure-i Fatiha ve Bakara),KütahyaVahîd Paşa, 1387, Mühürler ve Ketebe kaydı.
- Resim:140.** Kitabü'l-Mübteğa fi'l-Fıkh, Kütahya Vahîd Paşa, 2747, Arka kapak ve Miklebi.
- Resim:141.** Kitabü'l-Mübteğa fi'l-Fıkh, KütahyaVahîd Paşa, 2747, Zencirek.
- Resim:142.**Kitabü'l-Mübteğa fi'l-Fıkh, KütahyaVahîd Paşa, 2747, Köşebent.
- Resim:143.** Kitabü'l-Mübteğa fi'l-Fıkh, KütahyaVahîd Paşa, 2747, Şemse.
- Resim:144.**Kitabü'l-Mübteğa fi'l-Fıkh, KütahyaVahîd Paşa, 2747, İç Kapak ve Kütüphane mührü.
- Resim:145.** Tenvîrül-Metâlî, 744/1343, Kütahya Vahid Paşa:969.Ön ve arka kapak.
- Resim:146.** Tenvîrül-Metâlî, 744 /1343, Kütahya Vahid Paşa:969.Zencirek.
- Resim:147.** Tenvîrül-Metâlî,744/1343, Kütahya Vahid Paşa:969.Ön kapak köşebenti.
- Resim:148.** Tenvîrül-Metâlî, 744/1343, KütahyaVahid Paşa:969.Arka kapak köşebenti.
- Resim:149.** Tenvîrül-Metâlî, 744/1343, Kütahya Vahid Paşa:969.Ön kapak şemse.
- Resim:150.** Tenvîrül-Metâlî, 744/1343, Kütahya Vahid Paşa:969.Ön kapak salbek.

Resim:151. Tenvîrû'l-Metâlî,744/1343, Kütahya Vahid Paşa:969.Arka kapak şemse.

Resim:152. Tenvîrû'l-Metâlî,744/1343, Kütahya Vahid Paşa:969.Sırt.

Resim:153.Tenvîrû'l-Metâlî,744/1343, Kütahya Vahid Paşa:969.Kütüphane ve vakıf mühürleri ile ketebe kaydı.

Resim:154.Tenvîrû'l-Metâlî, 744/1343, Kütahya Vahid Paşa:969.Kişiye ait mühür.

Resim:155.Gâyetü'l Beyân Fî Şerhi'l Hidâye, 756/1355,Kütahya Vahid Paşa:2562.Ön ve arka kapak.

Resim:156. Gâyetü'l Beyân Fî Şerhi'l Hidâye, 756/1355, Kütahya Vahid Paşa:2562.Ön kapağın sağ ve solundaki zencirekler.

Resim:157. Gâyetü'l Beyân Fî Şerhi'l Hidâye, 756/1355, Kütahya Vahid Paşa:2562.Ön kapağın alt ve üstündeki zencirekler.

Resim:158. Gâyetü'l Beyân Fî Şerhi'l Hidâye, 756/1355,Kütahya Vahid Paşa:2562.Arka kapak zencirek.

Resim:159. Gâyetü'l Beyân Fî Şerhi'l Hidâye, 756/1355, Kütahya Vahid Paşa:2562.Ön kapak köşebent.

Resim:160. Gâyetü'l Beyân Fî Şerhi'l Hidâye, 756/1355, Kütahya Vahid Paşa:2562.Arka kapak köşebent.

Resim:161.Gâyetü'l Beyân Fî Şerhi'l Hidâye, 756/1355, Kütahya Vahid Paşa:2562.Ön kapak şemse.

Resim:162. Gâyetü'l Beyân Fî Şerhi'l Hidâye, 756/1355, Kütahya Vahid Paşa:2562.Arka kapak şemse.

Resim:163. Gâyetü'l Beyân Fî Şerhi'l Hidâye, 756/1355, Kütahya Vahid Paşa:2562.Ketebe kaydı.

Resim:164. Tabsıratü'l-Edille fi Usûli'd-Din (Fi'l Kelam), Kütahya Vahid Paşa:1329.Ön ve Arka kapak

Resim:165. Tabsıratü'l-Edille fi Usûli'd-Din (Fi'l Kelam),Kütahya Vahid Paşa:1329.Zencirek

Resim:166. Tabsıratü'l-Edille fi Usûli'd-Din (Fi'l Kelam),Kütahya Vahid Paşa:1329.Köşebent.

Resim:167. Tabsıratü'l-Edille fi Usûli'd-Din (Fi'l Kelam),Kütahya Vahid Paşa:1329.Şemse.

Resim:168. Tabsıratü'l-Edille fi Usûli'd-Din (Fi'l Kelam),Kütahya Vahid Paşa:1329.Salbek.

Resim:169. Tabsıratü'l-Edille fi Usûli'd-Din (Fi'l Kelam),Kütahya Vahid Paşa:1329.Sertab

Resim:170. Tabsıratü'l-Edille fi Usûli'd-Din (Fi'l Kelam),Kütahya Vahid Paşa:1329.Mikleb

Resim:171. Tabsıratü'l-Edille fi Usûli'd-Din (Fi'l Kelam),Kütahya Vahid Paşa:1329.İç kapak

Resim:172. Tabsıratü'l-Edille fi Usûli'd-Din (Fi'l Kelam),Kütahya Vahid Paşa:1329.Kütüphane Mührü.

Resim:173.Tefsîr-i Ravza (Tefsîru'r Ravda), 773/1371, Kütahya Vahid Paşa :2490.Ön ve arka kapak.

Resim:174. Tefsîr-i Ravza (Tefsîru'r Ravda), 773/1371, Kütahya Vahid Paşa :2490.Zencirek

Resim:175.Tefsîr-i Ravza (Tefsîru'r Ravda), 773/1371, Kütahya Vahid Paşa:2490.Köşebent.

Resim:176. Tefsîr-i Ravza (Tefsîru'r Ravda), 773/1371, Kütahya Vahid Paşa :2490.Şemse.

Resim:177. Tefsîr-i Ravza (Tefsîru'r Ravda), 773/1371, Kütahya Vahid Paşa :2490.Salbek.

Resim:178. Tefsîr-i Ravza (Tefsîru'r Ravda), 773/1371, Kütahya Vahid Paşa:2490.İç kapak.

Resim:179.Tefsîr-i Ravza (Tefsîru'r Ravda), 773/1371, Kütahya Vahid Paşa:2490.Kütüphane ve vakıf mührü ile ketebe kaydı.

Resim:180. Durretü's Sâniye fi'l-Akideti's Sünniye (Kasidet-ü Mîmiyye), 783/1381, Kütahya Vahid Paşa: 420. Ön ve Arka Kapak.

Resim:181. Durretü's Sâniye fi'l-Akideti's Sünniye (Kasidet-ü Mîmiyye), 783/1381, Kütahya Vahid Paşa: 420. Zencirek.

Resim:182. Durretü's Sâniye fi'l-Akideti's Sünniye (Kasidet-ü Mîmiyye), 783/1381, Kütahya Vahid Paşa: 420. Ön Kapak Köşebent

Resim:183. Durretü's Sâniye fi'l-Akideti's Sünniye (Kasidet-ü Mîmiyye),783/1381, Kütahya Vahid Paşa: 420. Ön Kapak Şemse

Resim:184. Durretü's Sâniye fi'l-Akideti's Sünniye (Kasidet-ü Mîmiyye), 783/1381, Kütahya VahidPaşa: 420. Arka Kapak Şemse.

Resim:185. Durretü's Sâniye fi'l-Akideti's Sünniye (Kasidet-ü Mîmiyye), 783/1381, Kütahya Vahid Paşa : 420. Mikleb.

Resim:186. Durretü's Sâniye fi'l-Akideti's Sünniye (Kasidet-ü Mîmiyye), 783/1381, Kütahya Vahid Paşa: 420. Mikleb Şemsesi

Resim:187. Durretü's Sâniye fi'l-Akideti's Sünniye (Kasidet-ü Mîmiyye), 783/1381, Kütahya Vahid Paşa: 420. Kütüphane Mührü ve Ketebe Kaydı.

Resim:188.Meşârikü'l Envâr (Meşâriku'l-Envâri'n-Nebeviyye min Sıhahi'l-Ahbâri'l-Mustafâviyye), 791/1388, Kütahya Vahid Paşa:2529.Ön ve arka kapak.

Resim:189.Meşârikü'l Envâr (Meşâriku'l-Envâri'n-Nebeviyye min Sıhahi'l-Ahbâri'l-Mustafâviyye), 791/1388, Kütahya Vahid Paşa:2529.Zencirek.

Resim:190.Meşârikü'l Envâr (Meşâriku'l-Envâri'n-Nebeviyye min Sıhahi'l-Ahbâri'l-Mustafâviyye), 791/1388, Kütahya Vahid Paşa:2529.Ön kapak köşebent.

Resim:191. Meşârikü'l Envâr (Meşâriku'l-Envâri'n-Nebeviyye min Sıhahi'l-Ahbâri'l-Mustafâviyye), 791/1388, Kütahya Vahid Paşa:2529.Arka kapak köşebent.

Resim:192.Meşârikü'l Envâr (Meşâriku'l-Envâri'n-Nebeviyye min Sıhahi'l-Ahbâri'l-Mustafâviyye), 791/1388, Kütahya Vahid Paşa:2529.Ön kapak şemse.

Resim:193.Meşârikü'l Envâr (Meşâriku'l-Envâri'n-Nebeviyye min Sıhahi'l-Ahbâri'l-Mustafâviyye), 791/1388, Kütahya Vahid Paşa:2529.Arka kapak şemse.

Resim:194.Meşârikü'l Envâr (Meşâriku'l-Envâri'n-Nebeviyye min Sıhahi'l-Ahbâri'l-Mustafâviyye), 791/1388, Kütahya Vahid Paşa:2529.Şemselerden uzanan cetvel uçlarındaki kademeli örgüler.

Resim:195.Meşârikü'l Envâr (Meşâriku'l-Envâri'n-Nebeviyye min Sıhahi'l-Ahbâri'l-Mustafâviyye), 791/1388, Kütahya Vahid Paşa:2529.Sertab ve mikleb.

Resim:196.Meşârikü'l Envâr (Meşâriku'l-Envâri'n-Nebeviyye min Sıhahi'l-Ahbâri'l-Mustafâviyye), 791/1388, Kütahya Vahid Paşa:2529.Kütüphane ve vakıf mührü.

Resim:197.Meşârikü'l Envâr (Meşâriku'l-Envâri'n-Nebeviyye min Sıhahi'l-Ahbâri'l-Mustafâviyye), 791/1388, Kütahya Vahid Paşa:2529.Vakıf mührü.

Resim:198.Meşârikü'l Envâr (Meşâriku'l-Envâri'n-Nebeviyye min Sıhahi'l-Ahbâri'l-Mustafâviyye), 791/1388, Kütahya Vahid Paşa:2529.Ketebe kaydı.

Resim:199. I. cilt: İkmâlü'l 'Udde Fî Şerhi'l Bürde,II. cilt: Aksa'l-Murâd fî-Şerhi - Banet Suâd, 798/1395, Kütahya Vahid Paşa:425/426.Ön ve arka kapak.

Resim:200. I. cilt: İkmâlü'l 'Udde Fî Şerhi'l Bürde,II. cilt: Aksa'l-Murâd fî-Şerhi - Banet Suâd, 798/ 1395, Kütahya Vahid Paşa :425/426.Zencirek.

Resim:201. I. cilt: İkmâlü'l 'Udde Fî Şerhi'l Bürde,II. cilt: Aksa'l-Murâd fî-Şerhi - Banet Suâd, 798/1395, Kütahya Vahid Paşa:425/426.Köşebent.

Resim:202. I. cilt: İkmâlü'l 'Udde Fî Şerhi'l Bürde,II. cilt: Aksa'l-Murâd fî-Şerhi - Banet Suâd, 798/1395, Kütahya Vahid Paşa:425/426.Şemse.

Resim:203. I. cilt: İkmâlü'l 'Udde Fî Şerhi'l Bürde,II. cilt: Aksa'l-Murâd fî-Şerhi - Banet Suâd, 798/1395,Kütahya Vahid Paşa:425/426.Salbek.

Resim:204. I. cilt: İkmâlü'l 'Udde Fî Şerhi'l Bürde,II. cilt: Aksa'l-Murâd fî-Şerhi - Banet Suâd, 798/1395, Kütahya Vahid Paşa:425/426.Mikleb.

Resim:205. I. cilt: İkmâlü'l 'Udde Fî Şerhi'l Bürde,II. cilt: Aksa'l-Murâd fî-Şerhi - Banet Suâd, 798/1395, Kütahya Vahid Paşa:425/426.Kütüphane ve vakıf mührü.

Resim:206. I. cilt: İkmâlü'l 'Udde Fî Şerhi'l Bürde,II. cilt: Aksa'l-Murâd fî-Şerhi - Banet Suâd, 798/1395, Kütahya Vahid Paşa:425/426.Ketebe kaydı.

Resim:207. Hilyetü'l-Ebrâr (Hilyetü'l-Ebrâr ve Şiârü'l-Ahyâr fî Telhîsi'd-Daavât),800/1397, Kütahya Vahid Paşa:2590.Ön ve arka kapak.

Resim:208. Hilyetü'l-Ebrâr (Hilyetü'l-Ebrâr ve Şiârü'l-Ahyâr fî Telhîsi'd-Daavât),800/1397, Kütahya Vahid Paşa:2590.Zencirek.

Resim:209.Hilyetü'l-Ebrâr (Hilyetü'l-Ebrâr ve Şiârü'l-Ahyâr fî Telhîsi'd-Daavât),800/1397, Kütahya Vahid Paşa:2590.Köşebent.

Resim:210.Hilyetü'l-Ebrâr (Hilyetü'l-Ebrâr ve Şiârü'l-Ahyâr fî Telhîsi'd-Daavât),800/1397, Kütahya Vahid Paşa:2590.Şemse.

Resim:211.Hilyetü'l-Ebrâr (Hilyetü'l-Ebrâr ve Şiârü'l-Ahyâr fî Telhîsi'd-Daavât),800/1397,Kütahya Vahid Paşa:2590.Salbek.

Resim:212. Hilyetü'l-Ebrâr (Hilyetü'l-Ebrâr ve Şiârü'l-Ahyâr fî Telhîsi'd-Daavât),800/1397, Kütahya Vahid Paşa:2590.Mikleb.

Resim:213. Hilyetü'l-Ebrâr (Hilyetü'l-Ebrâr ve Şiârü'l-Ahyâr fî Telhîsi'd-Daavât),800/1397, Kütahya Vahid Paşa:2590.Kütüphane ve vakıf mührü ile ketebe kaydı.

Resim:214. el-Edviyetü'l-Müfrede/1,Kütahya Vahid Paşa: 2597. Ön ve Arka Kapak

Resim: 215. el-Edvîyetü'l-Müfrede /1,Kütahya Vahid Paşa:2597. Zencirek.

Resim: 216. el-Edvîyetü'l-Müfrede /1,Kütahya Vahid Paşa: 2597. Köşebent.

Resim: 217.el-Edvîyetü'l-Müfrede /1,Kütahya Vahid Paşa:2597. Şemse.

Resim: 218. el-Edvîyetü'l-Müfrede /1,Kütahya Vahid Paşa:2597. İç Kapak.

Resim: 219. el-Edvîyetü'l-Müfrede /1,Kütahya Vahid Paşa: 2597. İki mühür ve "sene 800" yazan sayfa.

Resim:220. Câmiu'l-Esrâr fî Şerhi'l-Menâr, 821/1418, Kütahya Vahid Paşa:183.Ön ve arka kapak.

Resim:221. Câmiu'l-Esrâr fî Şerhi'l-Menâr, 821/1418, Kütahya Vahid Paşa:183.Zencirek.

Resim:222. Câmiu'l-Esrâr fî Şerhi'l-Menâr, 821/1418, Kütahya Vahid Paşa:183.Köşebent.

Resim:223. Câmiu'l-Esrâr fî Şerhi'l-Menâr, 821/1418, Kütahya Vahid Paşa:183.Şemse.

Resim:224. Câmiu'l-Esrâr fî Şerhi'l-Menâr, 821/1418, Kütahya Vahid Paşa:183.Salbek.

Resim:225. Câmiu'l-Esrâr fî Şerhi'l-Menâr, 821/1418, Kütahya Vahid Paşa:183.Sertab ve mikleb.

Resim:226. Câmiu'l-Esrâr fî Şerhi'l-Menâr, 821/1418, Kütahya Vahid Paşa:183.Kütüphane ve vakıf mührü ile ketebe kaydı.

Resim:227. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe, 844/1440, Kütahya Vahid Paşa:2584.Ön ve arka kapak.

Resim:228. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe, 844/1440, Kütahya Vahid Paşa:2584.Birinci zencirek.

Resim:229. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe, 844/1440, Kütahya Vahid Paşa:2584.İkinci zencirek.

Resim:230. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe, 844/1440, Kütahya Vahid Paşa:2584.Ön kapak köşebenti.

Resim:231. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe,844/1440, Kütahya Vahid Paşa:2584.Arka kapak köşebenti.

Resim:232. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe, 844/1440, KütahyaVahid Paşa:2584.Ön kapak şemse.

Resim:233. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe, 844/1440, KütahyaVahid Paşa:2584.Arka kapak şemse.

Resim:234. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe, 844/1440, KütahyaVahid Paşa:2584.Mikleb.

Resim:235. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe, 844/1440, Kütahya Vahid Paşa:2584.Ketebe kaydı.

Resim:236.Safvetü'l Mezheb Min Nâyeti'l Matlab,865/1460, Kütahya Vahid Paşa :1247. Ön ve Arka Kapak.

Resim:237. Safvetü'l Mezheb Min Nâyeti'l Matlab, 865/1460, KütahyaVahid Paşa :1247. Zencirek.

Resim:238. Safvetü'l Mezheb Min Nâyeti'l Matlab, 865/1460, KütahyaVahid Paşa :1247. Köşebent.

Resim:239. Safvetü'l Mezheb Min Nâyeti'l Matlab, 865/1460, KütahyaVahid Paşa :1247. Şemse.

Resim:240. Safvetü'l Mezheb Min Nâyeti'l Matlab, 865/1460, KütahyaVahid Paşa :1247. Salbek.

Resim:241. Safvetü'l Mezheb Min Nâyeti'l Matlab, 865/1460, KütahyaVahid Paşa :1247. Sertab.

Resim:242. Safvetü'l Mezheb Min Nâyeti'l Matlab, 865/1460, KütahyaVahid Paşa :1247. Mikleb.

Resim:243. Safvetü'l Mezheb Min Nâyeti'l Matlab, 865/1460, KütahyaVahid Paşa :1247. İç Kapak.

Resim:244. Safvetü'l Mezheb Min Nâyeti'l Matlab, 865/1460, KütahyaVahid Paşa :1247. Ketebe Kaydı.

Resim:245. Safvetü'l Mezheb Min Nâyeti'l Matlab, 865/1460, KütahyaVahid Paşa :1247. Kitap içinden çıkan not.

Resim:246. Kitâbu tebsîra fî ılmî âlât'il harbiyye, 900/1494, KütahyaVahid Paşa :2312. Ön ve Arka Kapak

Resim:247. Kitâbu tebsîra fî ılmî âlât'il harbiyye, 900/1494, KütahyaVahid Paşa :2312. Zencirek

Resim:248. Kitâbu tebsîra fî ılmî âlât'il harbiyye, 900/1494, KütahyaVahid Paşa :2312. Şemse

Resim:249. Kitâbu tebsîra fî ılmî âlât'il harbiyye, 900/1494, KütahyaVahid Paşa :2312. Mikleb

Resim:250. Kitâbu tebsîra fî ılmî âlât'il harbiyye, 900/1494, KütahyaVahid Paşa :2312. Kitap içindeki not.

Resim:251. Kitâbu tebsîra fî ılmî âlât'il harbiyye, 900/1494, KütahyaVahid Paşa :2312. Kitaptaki savaş aletleri ile ilgili resimler.

Resimler

Resim:46,Örnek:1. El-Keşşâf an Hakâiki't-Te'vil, 708/1308, Kütahya Vahid Paşa: 2500.Ön ve Arka kapak.

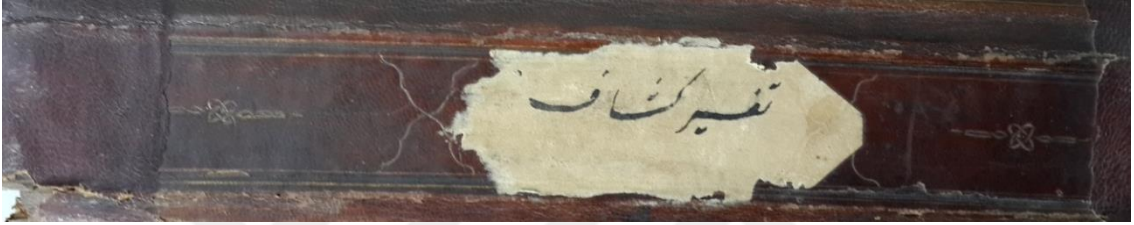
Resim:47,Örnek:1. El-Keşşâf an Hakâiki't-Te'vil, 708/1308, Kütahya Vahid Paşa: 2500.Zencirek.

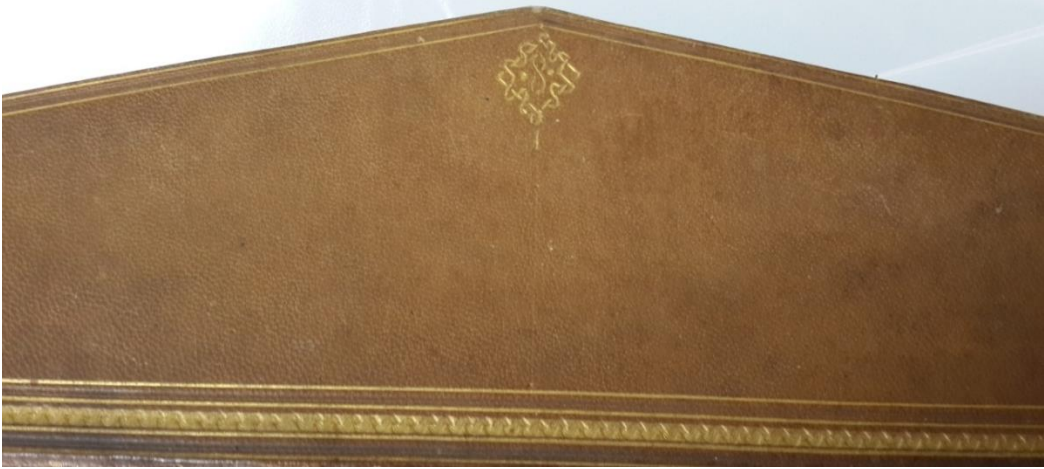
Resim:48,Örnek:1. El-Keşşâf an Hakâiki't-Te'vil, 708/1308, Kütahya Vahid Paşa: 2500.Köşebent.

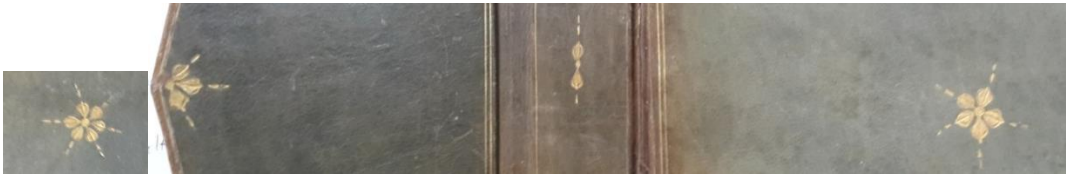
Resim:49,Örnek:1. El-Keşşâf an Hakâiki't-Te'vil, 708 /1308, Kütahya Vahid Paşa: 2500.Şemse.

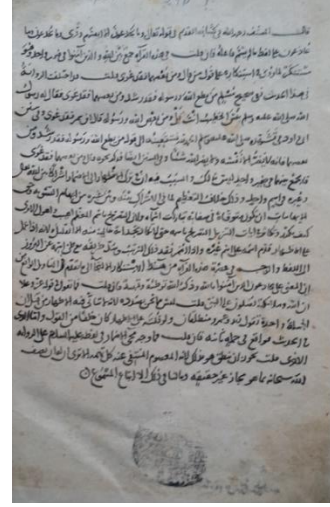
Resim:50,Örnek:1. El-Keşşâf an Hakâiki't-Te'vil, 708 /1308, Kütahya Vahid Paşa: 2500.Sertab.

Resim:51,Örnek:1. El-Keşşâf an Hakâiki't-Te'vil, 708 /1308, Kütahya Vahid Paşa: 2500.Mikleb.

Resim:52,Örnek:1. El-Keşşâf an Hakâiki't-Te'vil, 708/1308, Kütahya Vahid Paşa: 2500.İç kapak desenleri.

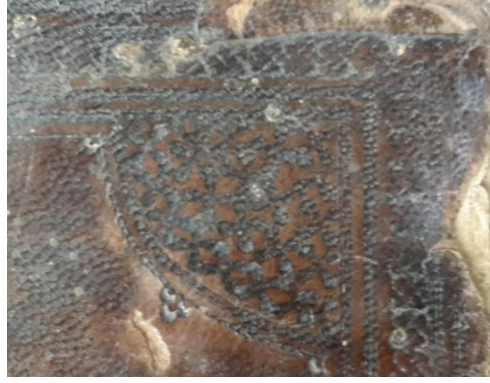
Resim:53,Örnek:1. El-Keşşâf an Hakâiki't-Te'vil, 708 /1308, Kütahya Vahid Paşa: 2500.Kütüphaneye vakıf mühürleri ile ketebe kaydı.

Resim: 54,Örnek: 2. Gunyetü'l-Münve alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe “Kunyetü'l Münve Li Tetmîmi'l Ğunye”, 726 /1325, Kütahya Vahid Paşa:1254. Ön ve arka kapak.

Resim:55, Örnek:2. Gunyetü'l-Münve alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe “Kunyetü'l Münve Li Tetmîmi'l Ğunye”, 726 /1325, Kütahya Vahid Paşa:1254. Zencirek.

Resim:56, Örnek:2. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe “Kunyetü'l Münye Li Tetmîmi'l Ğunye”, 726/1325, Kütahya Vahid Paşa:1254. Köşebent.

Resim:57, Örnek:2. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe “Kunyetü'l Münye Li Tetmîmi'l Ğunye”, 726/1325, Kütahya Vahid Paşa:1254. Şemse.

Resim:58, Örnek:2. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe “Kunyetü'l Münye Li Tetmîmi'l Ğunye”, 726/1325, Kütahya Vahid Paşa:1254. Küttüphanne ve Vakıf mührü ile ketebe kaydı.

Resim:59, Örnek:2. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe “Kunyetü'l Münye Li Tetmîmi'l Ğunye”, 726/1325, Kütahya Vahid Paşa:1254. Kişilere ait mühürler.

Resim:60, Örnek:3. Fezâ'ilü'l-Â'mal, 727/1326, Kütahya Vahid Paşa:316.Ön ve arka kapak.

Resim:61,Örnek:3. Fezâ'ilü'l-Â'mal, 727/1326, Kütahya Vahid Paşa:316.Zencirek.

Resim:62,Örnek:3. Fezâ'ilü'l-Â'mal, 727/1326, Kütahya Vahid Paşa:316.Köşebent.

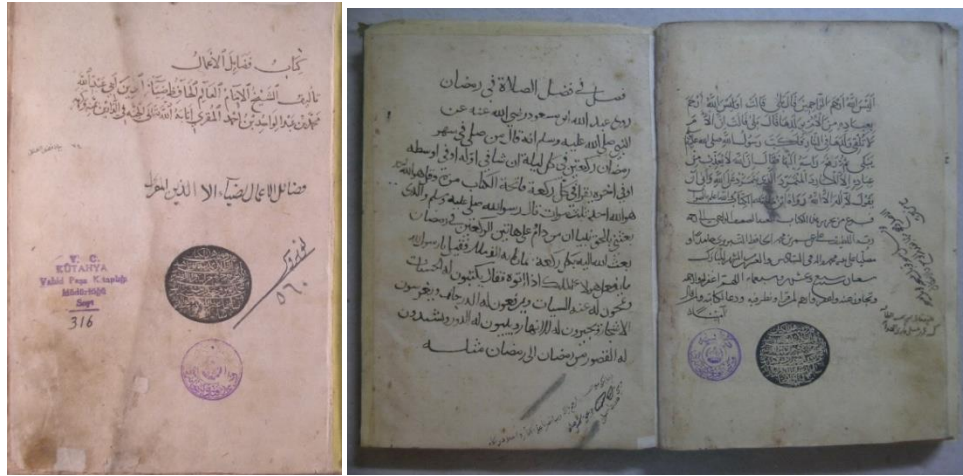
Resim:63,Örnek:3. Fezâ'ilü'l-Â'mal, 727/1326, Kütahya Vahid Paşa:316.Şemse.

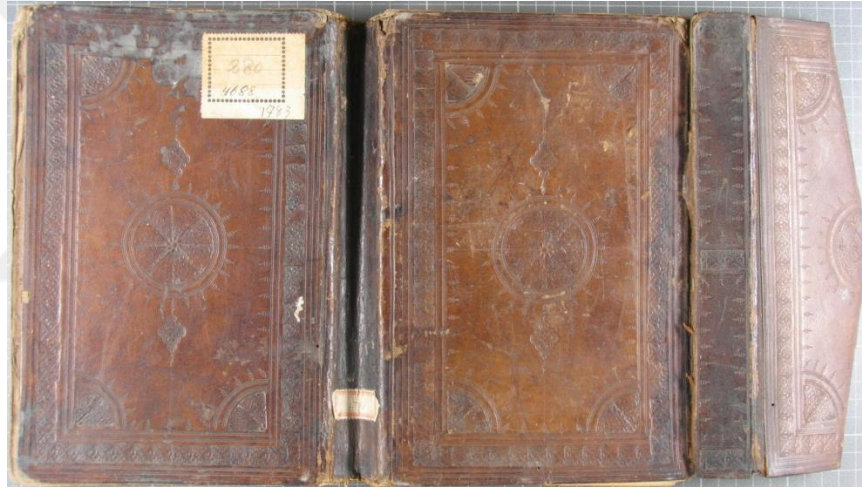
Resim:64,Örnek:3. Fezâ'ilü'l-Â'mal, 727/1326, Kütahya Vahid Paşa:316.Salbek.

Resim:65,Örnek:3. Fezâ'ilü'l-Â'mal, 727/1326, Kütahya Vahid Paşa:316.Mikleb şemsesi.

Resim:66,Örnek:3. Fezâ'ilü'l-Â'mâl, 727/1326, Kütahya Vahid Paşa:316.Kütüphane ve Vakıf Mührü ve ketebe kaydı.

Resim:67, Örnek: 4. Muhîtu Serahsî, 731/1330, Kütahya Vahîd Paşa, 1783, Ön ve Arka Kapak.

Resim:68, Örnek: 4. Muhîtu Serahsî, 731/1330, Kütahya Vahîd Paşa, 1783, Zencirek.

Resim:69, Örnek: 4. Muhîtu Serahsî, 731/1330, Kütahya Vahîd Paşa, 1783, Köşebent.

Resim:70, Örnek: 4. Muhîtu Serahsî, 731/1330, Kütahya Vahîd Paşa, 1783, Şemse.

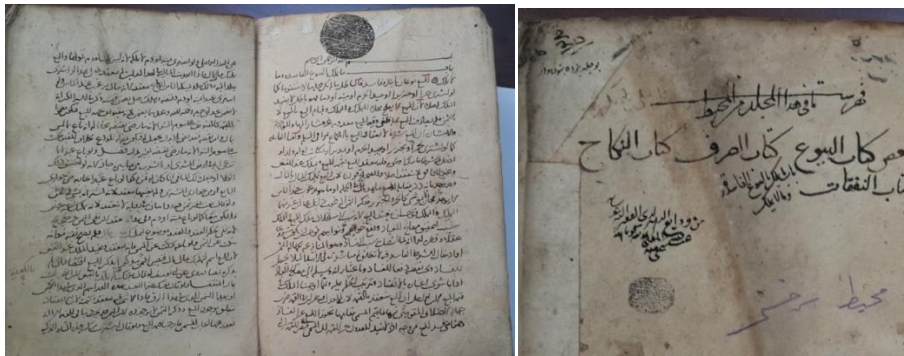
Resim:71, Örnek: 4. Muhîtu Serahsî, 731/1330, Kütahya Vahîd Paşa, 1783, Salbek.

Resim:72, Örnek: 4. Muhîtu Serahsî, 731/1330, Kütahya Vahîd Paşa, 1783, Sertab ve Mikleb.

Resim:73, Örnek: 4. Muhîtu Serahsî, 731/1330, Kütahya Vahîd Paşa, 1783, İç Kapak.

Resim:74, Örnek: 4. Muhîtu Serahsî, 731/1330, Kütahya Vahîd Paşa, 1783, Vakıf mührü ve Ketebe kaydı.

Resim:75, Örnek: 5. Şerh'u Muallagati's-Seb'a,734 / 1333, Kütahya Vahîd Paşa, 1164, Ön ve arka kapak .

Resim:76, Örnek: 5. Şerh'u Muallagati's-Seb'a,734 / 1333, Kütahya Vahîd Paşa, 1164, Zencirek.

Resim:77, Örnek: 5. Şerh'u Muallagati's-Seb'a,734 / 1333, Kütahya Vahîd Paşa, 1164, Köşebent.

Resim:78, Örnek: 5. Şerh'u Muallagati's-Seb'a,734 / 1333, Kütahya Vahîd Paşa, 1164, Şemse.

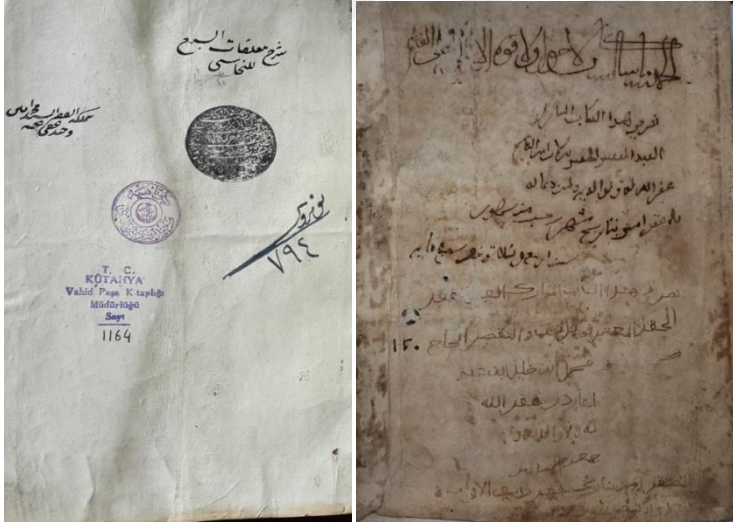
Resim:79, Örnek: 5. Şerh'u Muallagati's-Seb'a,734 / 1333, Kütahya Vahîd Paşa, 1164, Sertab.

Resim:80, Örnek: 5. Şerh'u Muallagati's-Seb'a,734 / 1333, Kütahya Vahîd Paşa, 1164, Mikleb.

Resim:81, Örnek: 5. Şerh'u Muallagati's-Seb'a,734 / 1333, Kütahya Vahîd Paşa, 1164, İç Kapak.

Resim:82, Örnek: 5. Şerh'u Muallagati's-Seb'a,734 / 1333, Kütahya Vahîd Paşa, 1164, Mühürler ve Ketebe Kaydı.

Resim:83, Örnek: 6.Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebu Hanife, Kütahya Vahîd Paşa, 2583,Ön ve Arka Kapak.

Resim:84, Örnek: 6.Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebu Hanife, Kütahya Vahîd Paşa, 2583, Zencirek.

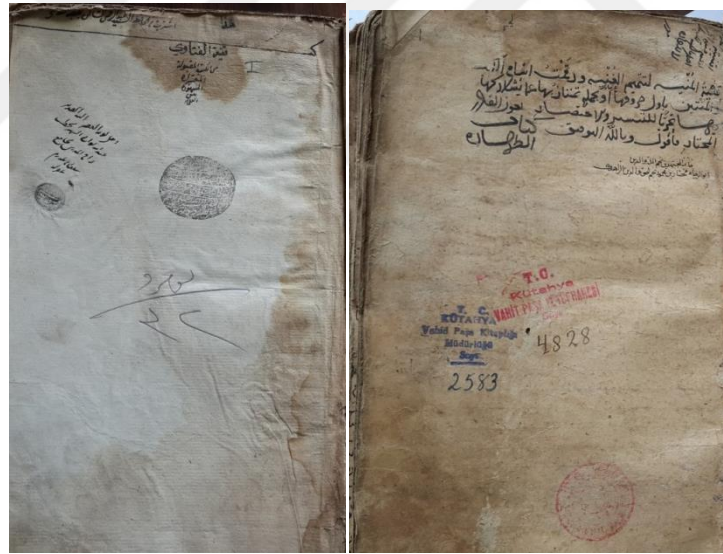
Resim:85, Örnek: 6.Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebu Hanife, Kütahya Vahîd Paşa, 2583, Köşebent.

Resim:86, Örnek: 6.Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebu Hanife, Kütahya Vahîd Paşa, 2583, Şemse.

Resim:87, Örnek: 6.Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebu Hanife, Kütahya Vahîd Paşa, 2583, Salbek.

Resim:88, Örnek: 6.Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebu Hanife, Kütahya Vahîd Paşa, 2583, Mühürler.

Resim:89, Örnek: 7.Zühretü'r-Riyaz (Zehratü'r Riyaz ve Nüzhetü'l Kulûbi'l Meraz), Kütahya Vahîd Paşa, 1869, Ön ve Arka Kapak.

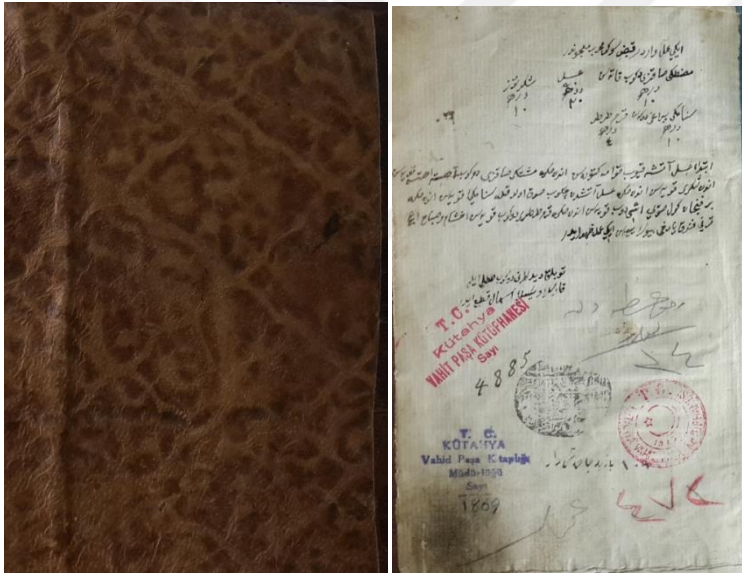
Resim:90, Örnek: 7.Zühretü'r-Riyaz (Zehratü'r Riyaz ve Nüzhetü'l Kulûbi'l Meraz), Kütahya Vahîd Paşa, 1869, Zencirek.

Resim:90, Örnek: 7.Zühretü'r-Riyaz (Zehratü'r Riyaz ve Nüzhetü'l Kulûbi'l Meraz), Kütahya Vahîd Paşa, 1869, Köşebent.

Resim:92, Örnek: 7.Zühretü'r-Riyaz (Zehratü'r Riyaz ve Nüzhetü'l Kulûbi'l Meraz), KütahyaVahîd Paşa, 1869, Şemse.

Resim:93, Örnek: 7.Zühretü'r-Riyaz **Resim:94, Örnek: 7.**Zühretü'r-Riyaz
(Zehratü'r Riyaz ve Nüzhetü'l Kulûbi'l Meraz),(Zehratü'r Riyaz ve Nüzhetü'l Kulûbi'l Meraz),
KütahyaVahîd Paşa,1869, İç kapak. KütahyaVahîd Paşa,1869, Mühürler.

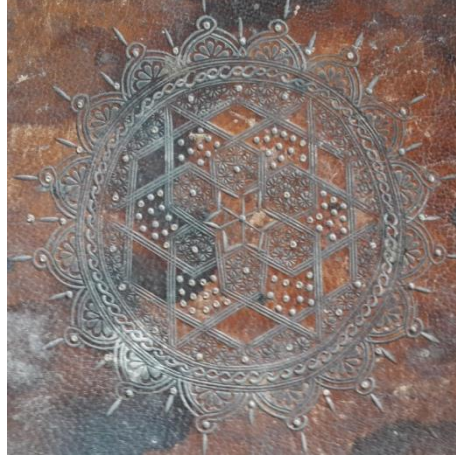
Resim:95, Örnek: 8.el-Fetava'l-Kübra, Kütahya Vahîd Paşa, 2890, Ön ve Arka Kapak.

Resim:96, Örnek: 8.el-Fetava'l-Kübra, Kütahya Vahîd Paşa, 2890, Zencirek.

Resim:97, Örnek: 8.el-Fetava'l-Kübra, Kütahya Vahîd Paşa, 2890, Köşebent.

Resim:98, Örnek: 8.el-Fetava'l-Kübra, Kütahya Vahid Paşa, 2890, Şemse.

Resim:99, Örnek: 8.el-Fetava'l-Kübra, Kütahya Vahid Paşa, 2890, İç Kapak.

Resim:100, Örnek: 9.et-Tibyân fi Aksâmi'l-Kur'an, Kütahya Vahid Paşa, 3, Ön ve Arka Kapak.

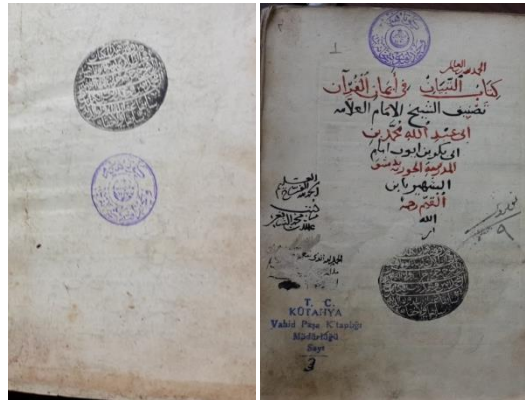
Resim:101, Örnek: 9.et-Tibyân fi Aksâmi'l-Kur'an,KütahyaVahîd Paşa, 3, Zencirek.

Resim:102, Örnek: 9.et-Tibyân fi Aksâmi'l-Kur'an,KütahyaVahîd Paşa, 3, Köşebent.

Resim:103, Örnek: 9.et-Tibyân fi Aksâmi'l-Kur'an,KütahyaVahîd Paşa, 3, Şemse.

Resim:104, Örnek: 9.et-Tibyân fi Aksâmi'l-Kur'an,KütahyaVahîd Paşa, 3, Mühürler ve silinmiş ketebe kaydı.

Resim:105, Örnek: 10.Farsça / İran Edebiyatı -Manzum, KütahyaVahîd Paşa, 1575 Katolog Resmi

Resim:106, Örnek: 10.Farsça / İran Edebiyatı -Manzum, KütahyaVahîd Paşa, 1575 Ön Kapak

Resim:N107, Örnek: 10.Farsça / İran Edebiyatı -Manzum, KütahyaVahîd Paşa, 1575 Zencirekler

Resim:108, Örnek: 10.Farsça / İran Edebiyatı -Manzum,KütahyaVahîd Paşa, 1575 Ön Kapak Köşebent.

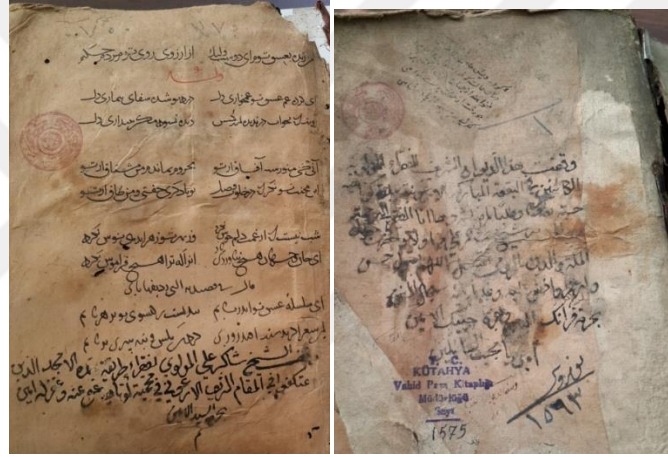
Resim:109, Örnek: 10.Farsça/İran Edebiyatı -Manzum, KütahyaVahîd Paşa, 1575 Arka Kapak Köşebent

Resim:110, Örnek: 10.Farsça / İran Edebiyatı -Manzum, KütahyaVahîd Paşa, 1575, Ön Kapak Şemse

Resim:110, Örnek: 10.Farsça / İran Edebiyatı -Manzum, KütahyaVahîd Paşa, 1575, Arka Kapak
Şemse

Resim:112, Örnek: 10.Farsça / İran Edebiyatı -Manzum, KütahyaVahîd Paşa, 1575, Mühürler ve
Ketebe Kaydı

Resim:113, Örnek: 11.Mülhatü'l İ'rab ve Subhatü'l-Âdab,KütahyaVahîd Paşa, 3100, Ön ve Arka
Kapak

Resim:114, Örnek: 11.Mülhatü'l İ'rab ve Subhatü'l-Âdab,KütahyaVahîd Paşa, 3100, Zencirek.

Resim:115, Örnek: 11.Mülhatü'l İ'rab ve Subhatü'l-Âdab, KütahyaVahîd Paşa, 3100, Köşebent.

Resim:116, Örnek: 11.Mülhatü'l İ'rab ve Subhatü'l-Âdab, KütahyaVahîd Paşa, 3100, Şemseler

Resim:117, Örnek: 11.Mülhatü'l İ'rab ve Subhatü'l-Âdab, KütahyaVahîd Paşa, 3100, Salbek

Resim:118, Örnek: 11.Mülhatü'l İ'rab ve Subhatü'l-Âdab, KütahyaVahîd Paşa, 3100, Mikleb

Resim:119, Örnek: 11.Mülhatü'l İ'rab ve Subhatü'l-Âdab, KütahyaVahîd Paşa, 3100, İç Kapak

YAZAN (HATTAT ADI)			YAZIM YERİ	TARİHİ	
müstensih: Muhammed b.İbrahim Ali [el-Bingazi ?] e-l Makdisi el-Melekşeli			0	1083	
ÖZELLİKLER					
Dili:	Arapça	Yazı Türü:	Nesih	Kağıt Türü:	Abadi ?
Kağıt- Yazı Alanı Boyutu (OLÇÜ)	265x180,170x105 mm	Satır Sayısı:	13 satır	Yaprak Sayısı:	2+139 yaprak kitabın tamamı

Resim:120, Örnek: 11.Mülhatü'l İ'rab ve Subhatü'l-Âdab, KütahyaVahîd Paşa, 3100, Ketebe Kaydı

Resim: 121, Örnek: 12.Telhisü'l-Miftah (Telhisu'l Miftah), KütahyaVahîd Paşa, 2803, Ön ve Arka Kapak

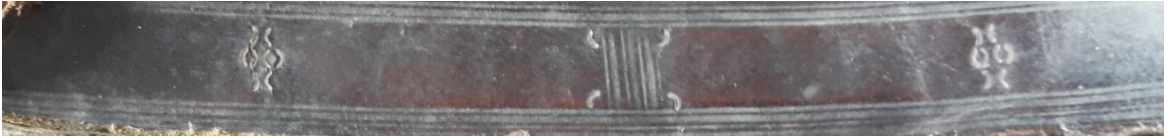
Resim:122, Örnek: 12.Telhisü'l-Miftah (Telhisu'l Miftah), KütahyaVahîd Paşa, 2803, Zencirek

Resim:123, Örnek: 12.Telhisü'l-Miftah (Telhisu'l Miftah), KütahyaVahîd Paşa, 2803, Köşebet

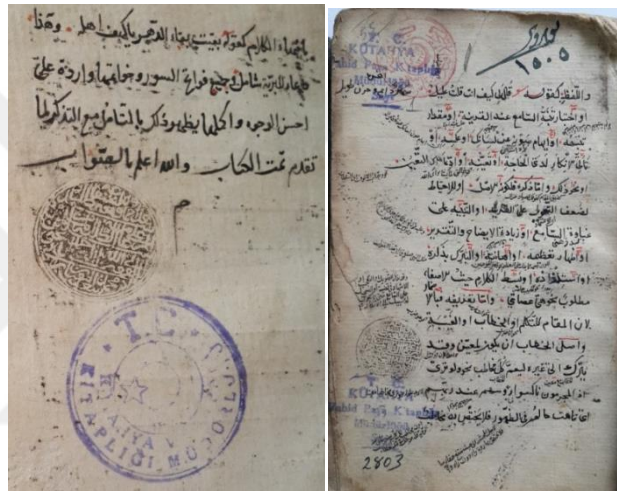
Resim:124, Örnek: 12.Telhisü'l-Miftah (Telhisu'l Miftah),KütahyaVahîd Paşa, 2803, Şemse.

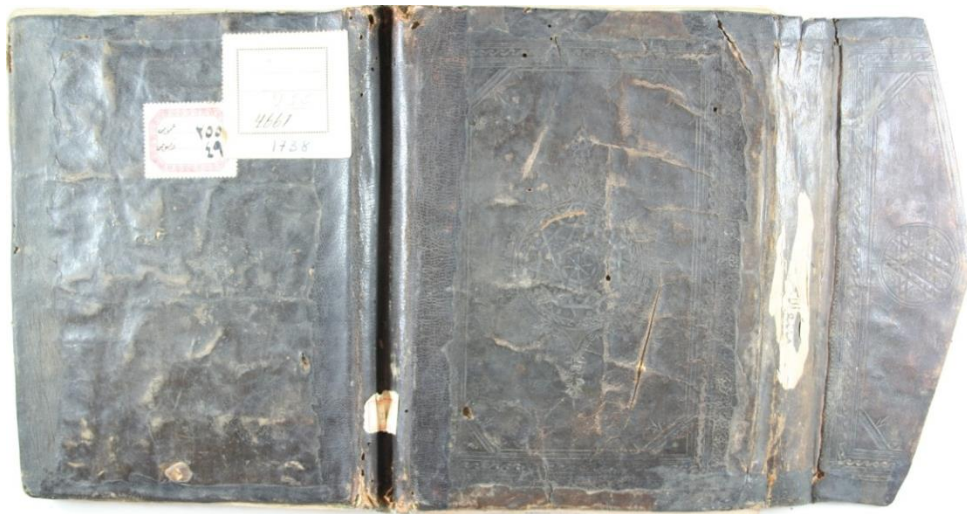
Resim:125, Örnek: 12.Telhisü'l-Miftah (Telhisu'l Miftah),KütahyaVahîd Paşa, 2803, Sertab.

Resim:126, Örnek: 12.Telhisü'l-Miftah (Telhisu'l Miftah), Kütahya Vahîd Paşa, 2803, Mikleb.

Resim:127, Örnek: 12.Telhisü'l-Miftah (Telhisu'l Miftah), Kütahya Vahîd Paşa, 2803, Mühürler.

Resim:128, Örnek: 13.Mülteka'l-Ebhur,1292/1875, Kütahya Vahîd Paşa, 1738, Ön ve Arka kapak.

Resim:129, Örnek: 13.Mülteka'l-Ebhur ,1292/1875, KütahyaVahîd Paşa, 1738, Zencirekler.

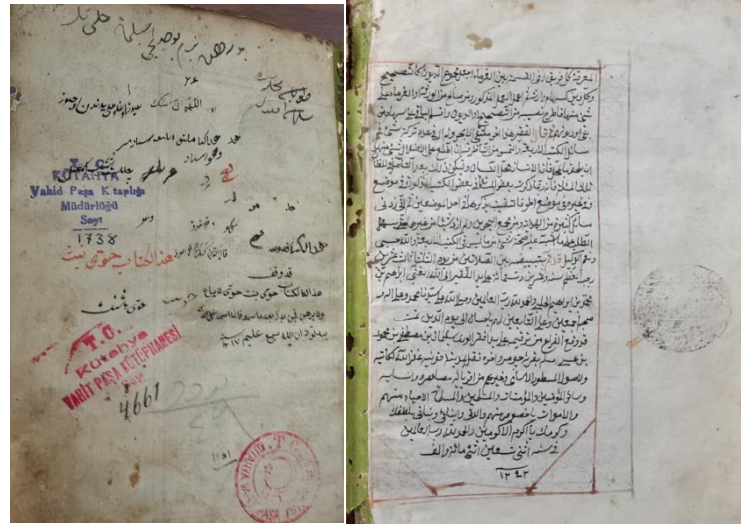
Resim:130, Örnek: 13.Mülteka'l-Ebhur ,1292/1875, KütahyaVahîd Paşa, 1738, Köşebent.

Resim:131, Örnek: 13.Mülteka'l-Ebhur,1292/1875, KütahyaVahîd Paşa, 1738, Şemse.

Resim:132, Örnek: 13.Mülteka'l-Ebhur,1292/1875, KütahyaVahîd Paşa, 1738, Mikleb.

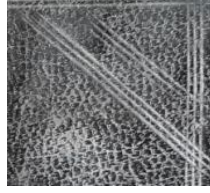
Resim:133, Örnek: 13.Mülteka'l-Ebhur ,1292/1875, KütahyaVahid Paşa, 1738, Mühürler ve Ketebe kaydı.

Resim:134, Örnek: 14.Kur'an-ı Kerim (Sure-i Fatiha ve Bakara),KütahyaVahid Paşa, 1387, Ön ve Arka kapak.

Resim:135, Örnek: 14.Kur'an-ı Kerim (Sure-i Fatiha ve Bakara),KütahyaVahid Paşa, 1387, Zencirek.

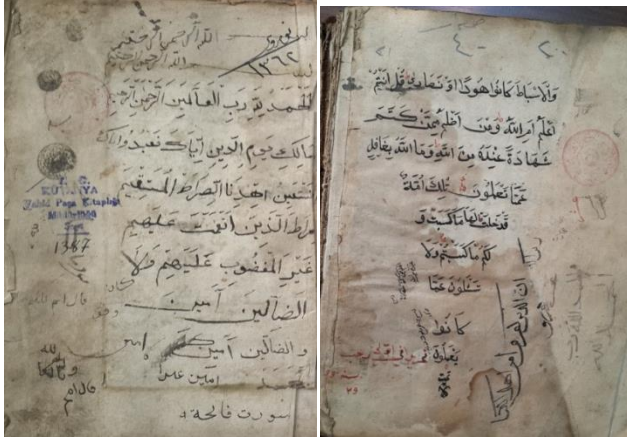
Resim:136, Örnek: 14.Kur'an-ı Kerim (Sure-i Fatiha ve Bakara),KütahyaVahîd Paşa, 1387, Köşebent.

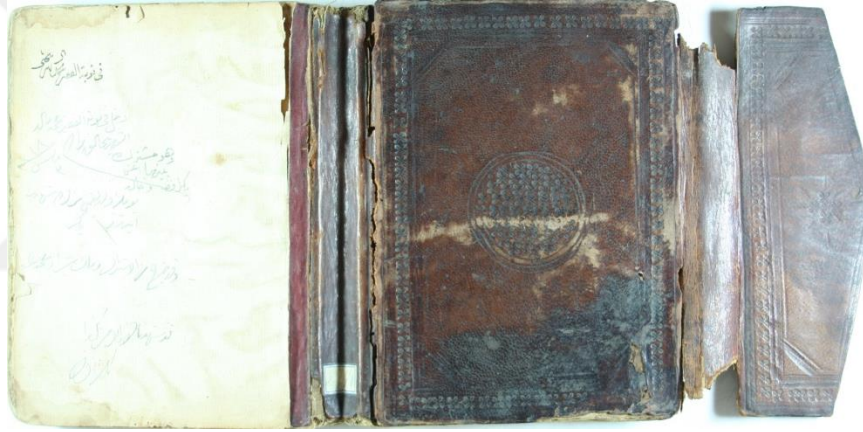
Resim:137, Örnek: 14.Kur'an-ı Kerim (Sure-i Fatiha ve Bakara),KütahyaVahîd Paşa, 1387, Şemse.

Resim:138, Örnek: 14.Kur'an-ı Kerim (Sure-i Fatiha ve Bakara),KütahyaVahîd Paşa, 1387, Mikleb.

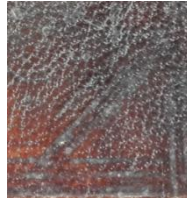
Resim:139, Örnek: 14.Kur'an-ı Kerim (Sure-i Fatiha ve Bakara),KütahyaVahîd Paşa, 1387, Mühürler ve Ketebe kaydı.

Resim:140, Örnek: 15.Kitabü'l-Mübteğa fi'l-Fıkh, KütahyaVahîd Paşa, 2747,Arka kapak ve Miklebi.

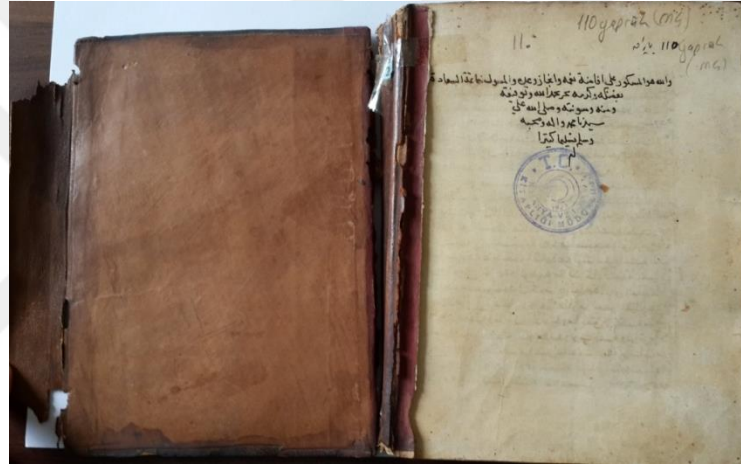
Resim:141, Örnek: 15.Kitabü'l-Mübteğa fi'l-Fıkh, KütahyaVahîd Paşa, 2747, Zencirek.

Resim:142, Örnek: 15.Kitabü'l-Mübteğa fi'l-Fıkh, KütahyaVahîd Paşa, 2747, Köşebent.

Resim:143, Örnek: 15.Kitabü'l-Mübteğa fi'l-Fıkh, KütahyaVahîd Paşa, 2747, Şemse.

Resim:144, Örnek: 15.Kitabü'l-Mübteğa fi'l-Fıkh, KütahyaVahîd Paşa, 2747, İç Kapak ve Kütüphane mührü.

Resim:145,Örnek: 16. Tenvîrû'l-Metâli, 744 /1343, Kütahya Vahid Paşa:969. Ön ve Arka Kapak.

Resim:146,Örnek:16. Tenvîrû'l-Metâlî, 744 /1343, Kütahya Vahid Paşa:969.Zencirek.

Resim:147, Örnek:16.Tenvîrû'l-Metâlî,**Resim:148,Örnek: 16.** Tenvîrû'l Metâlî744/1343, Kütahya Vahid Paşa:969. köşebenti 744/1343, Kütahya Vahid Paşa:969. Ön kapak Arka kapak köşebenti.

Resim:149, Örnek: 16. Tenvîrû'l-Metâlî, 744 /1343, Kütahya Vahid Paşa:969. Ön Kapak Şemsesi.

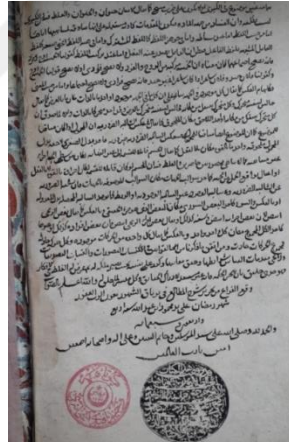
Resim: 150,Örnek: 16.Tenvîrû'l-Metâlî,744/1343, Kütahya Vahid Paşa:969. Ön Kapak Şemse Salbeği.

Resim:151,Örnek: 16. Tenvîrî'l-Metâli, 744 /1343, Kütahya Vahid Paşa:969. Arka Kapak Şemse.

Resim:152,Örnek: 16. Tenvîrî'l-Metâli,744/1343, Kütahya Vahid Paşa:969.Sırt.

Resim:153,Örnek: 16. Tenvîrî'l-Metâli, 744 /1343, Kütahya Vahid Paşa:969.Kütüphane ve vakıf mühürleri ile ketebe kaydı.

Resim:154,Örnek: 16. Tenvîrî'l-Metâli, 744 /1343, Kütahya Vahid Paşa:969.Kişiye ait mühür.

Resim:155,Örnek:17. Gayetü'l Beyan Fi Şerhi'l Hidaye, 756 /1355, Kütahya Vahid Paşa:2562. Ön ve Arka Kapak.

Resim:156,Örnek:17. Gayetü'l Beyan Fi Şerhi'l Hidaye, 756 /1355, Kütahya Vahid Paşa:2562.Ön kapaktaki sağ ve sol yandaki zencirekler.

Resim:157,Örnek:17. Gayetü'l Beyan Fi Şerhi'l Hidaye, 756 /1355,Kütahya Vahid Paşa:2562.Ön kapaktaki alt ve üstteki zencirekler.

Resim:158,Örnek:17. Gayetü'l Beyan Fi Şerhi'l Hidaye, 756 /1355, Kütahya Vahid Paşa:2562.Arka kapak zencirek.

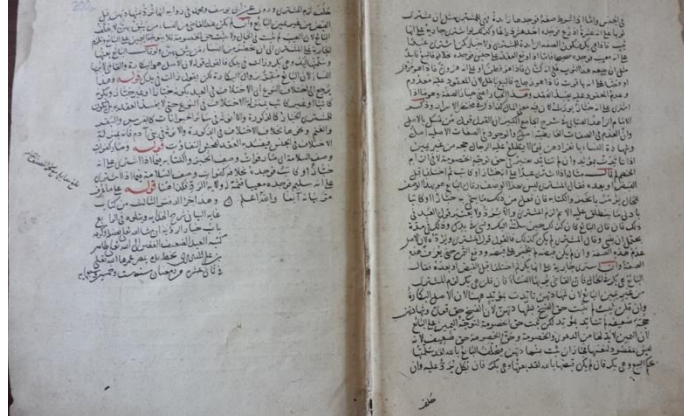
Resim:159,Örnek:17.Gayetü'l Beyan **Resim:160,Örnek:17.**Gayetü'l Beyan Fi Şerhi'l Hidaye, 756 /1355, Kütahya Vahid Paşa:2562
Ön Kapak Köşebent.Arka kapak köşebent.

Resim:161,Örnek:17. Gayetü'l Beyan Fi Şerhi'l Hidaye, 756 /1355, Kütahya Vahid Paşa:2562. Ön Kapak Şemse.

Resim:162,Örnek:17.Gayetü'l Beyan Fi Şerhi'l Hidaye, 756 /1355, Kütahya Vahid Paşa:2562.Arka kapak şemse.

Resim:163,Örnek:17. Gayetü'l Beyan Fi Şerhi'l Hidaye, 756 /1355, Kütahya Vahid Paşa:2562. Ketebe Kaydı.

Resim:164, Örnek:18. Tabsıratü'l-Edille fi Usûli'd-Din (Fi'l Kelam),Kütahya Vahid Paşa:1329.Ön ve Arka kapak

Resim:165, Örnek:18. Tabsıratü'l-Edille fi Usûli'd-Din (Fi'l Kelam),Kütahya Vahid Paşa:1329.Zencirek

Resim:166, Örnek:18. Tabsıratü'l-Edille fi Usûli'd-Din (Fi'l Kelam),Kütahya Vahid
Paşa:1329.Köşebent

Resim:167, Örnek:18. Tabsıratü'l-Edille fi Usûli'd-Din (Fi'l Kelam),Kütahya Vahid
Paşa:1329.Şemse

Resim:168, Örnek:18. Tabsıratü'l-Edille fi Usûli'd-Din (Fi'l Kelam),Kütahya Vahid
Paşa:1329.Salbek

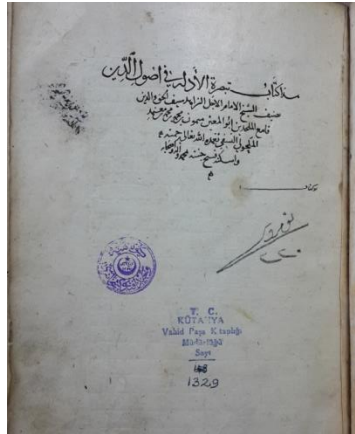
Resim:169, Örnek:18. Tabsıratü'l-Edille fi Usûli'd-Din (Fi'l Kelam),Kütahya Vahid
Paşa:1329.Sertab

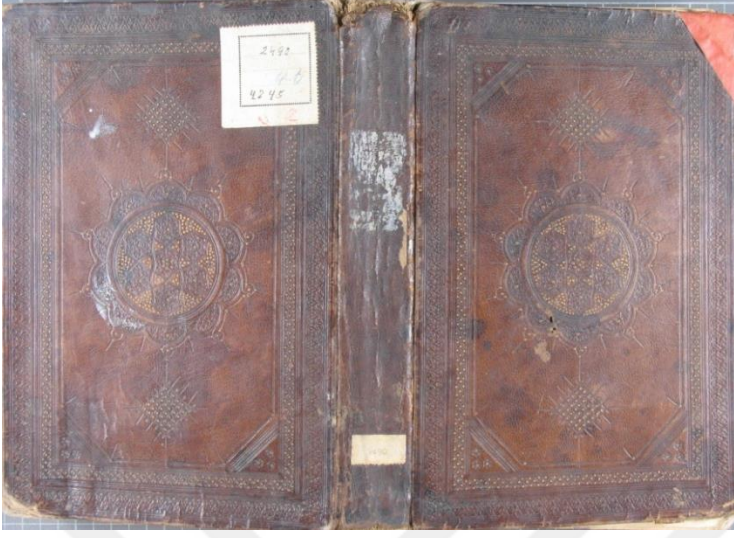
Resim:170,Örnek:18. Tabsıratü'l-Edille fi Usûli'd-Din (Fi'l Kelam),Kütahya Vahid Paşa:1329.Mikleb

Resim:171,Örnek:18. Tabsıratü'l-Edille fi Usûli'd-Din (Fi'l Kelam),Kütahya Vahid Paşa:1329.İç kapak

Resim:172, Örnek:18. Tabsıratü'l-Edille fi Usûli'd-Din (Fi'l Kelam),Kütahya Vahid Paşa:1329.Kütüphane Mührü.

Resim:173,Örnek:19.Tefsîr-i Ravza (Tefsîru'r Ravda), 773/1371, Kütahya Vahid Paşa:2490. Ön ve Arka Kapak.

Resim:174,Örnek:19. Tefsîr-i Ravza (Tefsîru'r Ravda), 773/1371, Kütahya Vahid Paşa:2490.Zencirekler.

Resim:175,Örnek:19. Tefsîr-i Ravza (Tefsîru'r Ravda), 773/1371, Kütahya Vahid Paşa:2490.Köşebent.

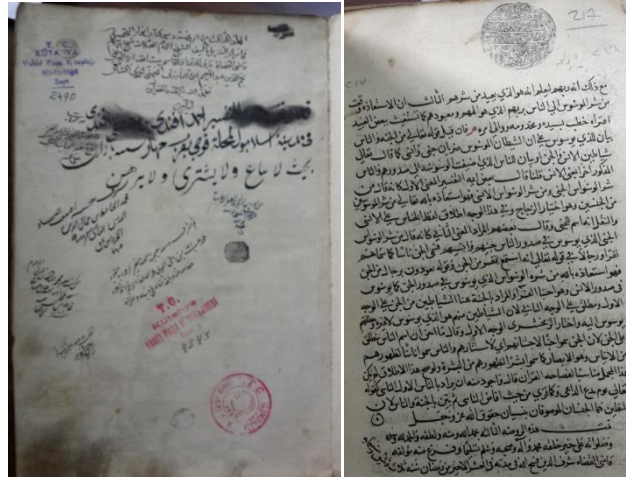
Resim:176,Örnek:19. Tefsîr-i Ravza (Tefsîru'r Ravda), 773/1371, Kütahya Vahid Paşa:2490.Şemse.

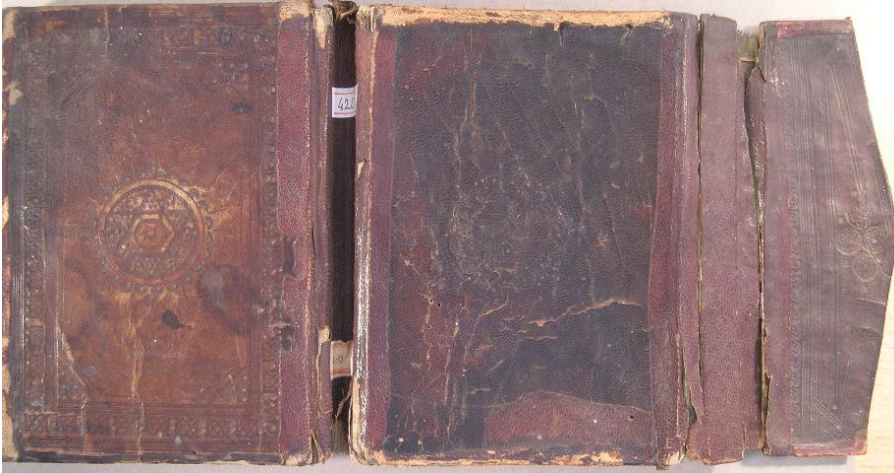
Resim:177,Örnek:19. Tefsîr-i Ravza (Tefsîru'r Ravda), 773/1371, Kütahya Vahid Paşa :2490.Salbek.

Resim:178,Örnek:19. Tefsîr-i Ravza (Tefsîru'r Ravda), 773/1371, Kütahya Vahid Paşa:2490.
İç kapak.

Resim:179, Örnek:19. Tefsîr-i Ravza (Tefsîru'r Ravda), 773/1371, Kütahya Vahid Paşa :2490. Mühürler ve ketebe kaydı.

Resim:180. Örnek: 20. Durretü's Sâniye f'l-Akide'ti's Sünniye (Kasidet-ü Mîmiyye), 783 / 1381, Kütahya Vahid Paşa: 420. Ön ve Arka Kapak.

Resim:181. Örnek: 20. Durretü's Sâniye f'l-Akide'ti's Sünniye (Kasidet-ü Mîmiyye), 783 / 1381, Kütahya Vahit Paşa: 420. Zencirek.

Resim:182. Örnek: 20. Durretü's Sâniye fi'l-Akide'ti's Sünniye (Kasidet-ü Mîmiyye), 783/1381, Kütahya Vahid Paşa: 420. Ön Kapak Köşebent

Resim:183. Örnek: 20. Durretü's Sâniye fi'l-Akide'ti's Sünniye (Kasidet-ü Mîmiyye), 783/1381, Kütahya Vahid Paşa: 420. Ön Kapak Şemse

Resim:184. Örnek: 20. Durretü's Sâniye fi'l-Akide'ti's Sünniye (Kasidet-ü Mîmiyye), 783/1381, Kütahya Vahid Paşa: 420. Arka Kapak Şemse.

Resim:185. Örnek: 20.Durretü's Sâniye fi'l-Akide'ti's Sünniye (Kasidet-ü Mîmiyye), 783/1381, Kütahya Vahid Paşa: 420. Mikleb.

Resim:186. Örnek: 20.Durretü's Sâniye fi'l-Akide'ti's Sünniye (Kasidet-ü Mîmiyye), 783/1381, Kütahya Vahid Paşa: 420. Mikleb Şemsesi

Resim:187. Örnek: 20. Durretü's Sâniye fi'l-Akide'ti's Sünniye (Kasidet-ü Mîmiyye), 783/1381, Kütahya Vahid Paşa: 420. Kütüphane Mührü ve Ketebe Kaydı.

Resim:188,Örnek:21. Meşârikü'l Envâr (Meşâriku'l-Envâri'n-Nebeviyye min Sıhahî'l-Ahbârî'l-Mustafâviyye), 791 /1388, Kütahya Vahid Paşa:2529. Ön ve Arka Kapak

Resim:189,Örnek:21. Meşârikü'l Envâr (Meşâriku'l-Envâri'n-Nebeviyye min Sıhahî'l-Ahbârî'l-Mustafâviyye), 791 /1388, Kütahya Vahid Paşa:2529.Zencirek.

Resim:190,Örnek:21.Meşârikü'lEnvâr(Meşâriku'l Envâri'n-Nebeviyye min Sıhahî'l-Ahbârî'l-Mustafâviyye),791/1388, Kütahya Vahid Paşa:2529. Ön Kapak Köşebenti.

Resim:191,Örnek:21.Meşârikü'lEnvâr(Meşâriku'l- Envâri'n Nebeviyye min Sıhahî'l-Ahbârî'l-Mustafâviyye),791/1388, Kütahya Vahid Paşa:2529.Arka Kapak Köşebenti.

Resim:192,Örnek:21. Meşârikü'l Envâr (Meşâriku'l-Envâri'n-Nebeviyye min Sıhahî'l-Ahbârî'l-Mustafâviyye),791/1388, Kütahya Vahid Paşa:2529. Ön Kapak Şemse.

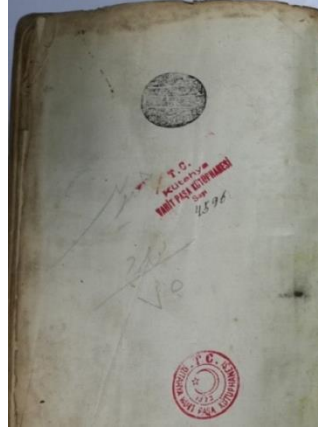
Resim:193,Örnek:21. Meşârikü'l Envâr (Meşâriku'l-Envâri'n-Nebeviyye min Sıhahî'l-Ahbârî'l-Mustafâviyye),791/1388, Kütahya Vahid Paşa:2529. Arka Kapak Şemse.

Resim:194,Örnek:10. Meşârikü'l Envâr (Meşâriku'l-Envâri'n-Nebeviyye min Sıhahî'l-Ahbârî'l-Mustafâviyye), 791 /1388, Kütahya Vahid Paşa:2529.Şemselerden uzanan cetvellerin uçlarındaki kapağın yanlarında ve alt üst kenarlarındaki kademeli örgüler.

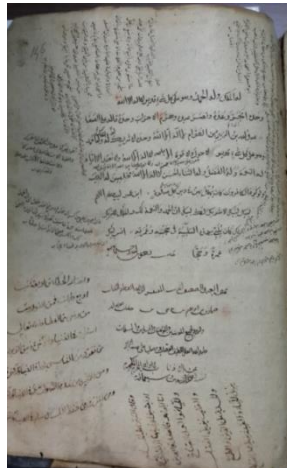
Resim:195,Örnek:21. Meşârikü'l Envâr (Meşâriku'l-Envâri'n-Nebeviyye min Sıhahî'l-Ahbârî'l-Mustafâviyye), 791 /1388, Kütahya Vahid Paşa:2529.Sertab ve mikleb.

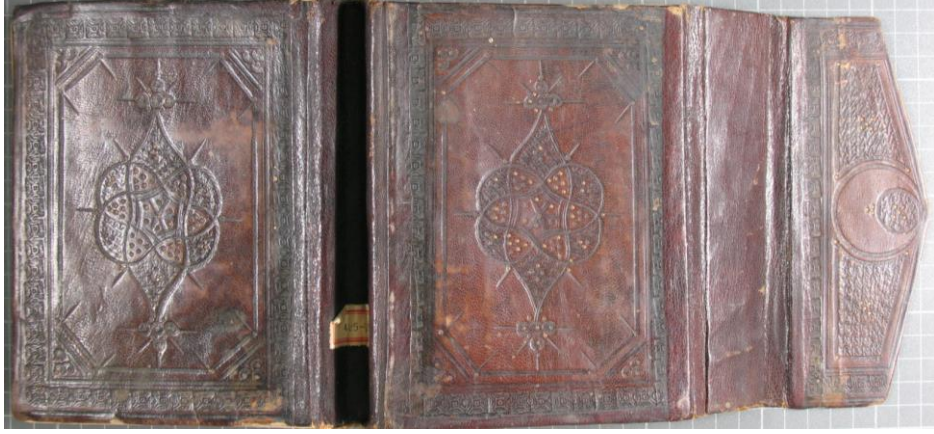
Resim:196,Örnek:21.Meşârikü'l Envâr (Meşâriku'l Envâri'n-Nebeviyye min Sıhahî'l-Ahbârî'l-Mustafâviyye), 791/1388, Kütahya Vahid Paşa:2529. Kütüphane ve vakıf mührü.

Resim:197,Örnek:21.Meşârikü'l Envâr (Meşâriku'l Envâri'n Nebeviyye min Sıhahî'l-Ahbârî'l-Mustafâviyye), 791/1388, Kütahya Vahid Paşa:2529. Vakıf mührü.

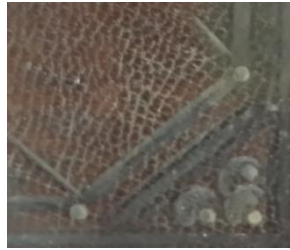
Resim:198,Örnek:21. Meşârikü'l Envâr (Meşâriku'l Envâri'n-Nebeviyye min Sıhahî'l-Ahbârî'l-Mustafâviyye), 791 /1388, Kütahya Vahid Paşa:2529. Ketebe kaydı.

Resim:199,Örnek:22. I. cilt: İkmâlû'l 'Udde Fî Şerhi'l Bürde,II. cilt: Aksa'l-Murâd fî-Şerhi -Banet Suâd, 798/ 1395, Kütahya Vahid Paşa:425/426.Ön ve arka kapak.

Resim:200,Örnek:22. I. cilt: İkmâlû'l 'Udde Fî Şerhi'l Bürde,II. cilt: Aksa'l-Murâd fî-Şerhi -Banet Suâd, 798/ 1395, Kütahya Vahid Paşa:425/426.Zencirek.

Resim:201,Örnek:22. I. cilt: İkmâlû'l 'Udde Fî Şerhi'l Bürde,II. cilt: Aksa'l-Murâd fî-Şerhi -Banet Suâd, 798/ 1395, Kütahya Vahid Paşa:425/426.Köşebent.

Resim:202,Örnek:22. I. cilt: İkmâlû'l 'Udde Fî Şerhi'l Bürde,II. cilt: Aksa'l-Murâd fî-Şerhi -Banet Suâd, 798/ 1395, Kütahya Vahid Paşa:425/426.Şemse.

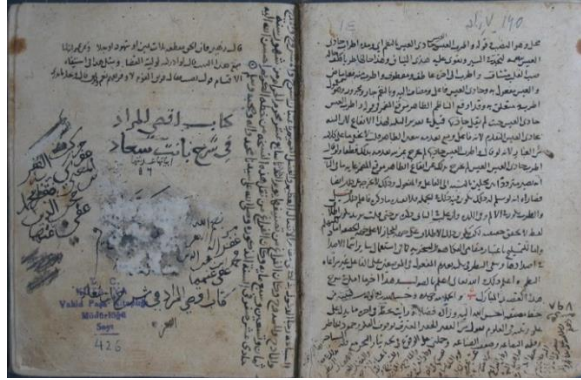
Resim:203,Örnek:22. I. cilt: İkmâlû'l 'Udde Fî Şerhi'l Bürde,II. cilt: Aksa'l-Murâd fî-Şerhi -Banet Suâd, 798/ 1395, Kütahya Vahid Paşa:425/426.Salbek.

Resim:204,Örnek:22. I. cilt: İkmâlû'l 'Udde Fî Şerhi'l Bürde,II. cilt: Aksa'l-Murâd fî-Şerhi -Banet Suâd, 798/ 1395, Kütahya Vahid Paşa:425/426.Mikleb.

Resim:205,Örnek:22. I. cilt: İkmâlû'l 'Udde Fî Şerhi'l Bürde,II. cilt: Aksa'l-Murâd fî-Şerhi -Banet Suâd, 798/ 1395, Kütahya Vahid Paşa:425/426.Kütüphan ve vakıf mührü.

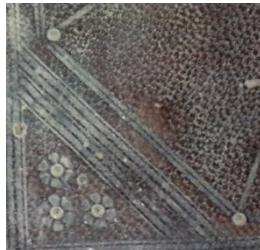
Resim:206,Örnek:22. I. cilt: İkmâlü'l 'Udde Fî Şerhi'l Bürde,II. cilt: Aksa'l-Murâd fî-Şerhi -Banet Suâd, 798/1395, Kütahya Vahid Paşa:425/426.Ketebe kaydı.

Resim:207,Örnek:23. Hilyetü'l-Ebrâr (Hilyetü'l-Ebrâr ve Şiârü'l-Ahyâr fî Telhîsî'd-Daavât),800/1397, Kütahya Vahid Paşa:2590.Ön ve arka kapak.

Resim:208,Örnek:23.Hilyetü'l-Ebrâr (Hilyetü'l-Ebrâr ve Şiârü'l-Ahyâr fî Telhîsî'd-Daavât),800/1397, Kütahya Vahid Paşa:2590.Zencirek.

Resim:209,Örnek:23.Hilyetü'l-Ebrâr (Hilyetü'l-Ebrâr ve Şiârü'l-Ahyâr fî Telhîsî'd-Daavât),800/1397, Kütahya Vahid Paşa:2590.Köşebent.

Resim:210,Örnek:23.Hilyetü'l-Ebrâr (Hilyetü'l-Ebrâr ve Şiârü'l-Ahyâr fî Telhîsi'd-Daavât),800/1397, Kütahya Vahid Paşa:2590.Şemse.

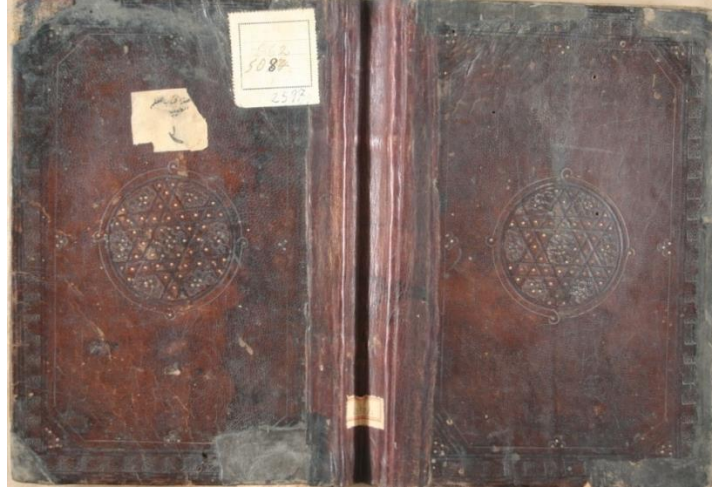
Resim:211,Örnek:23.Hilyetü'l-Ebrâr (Hilyetü'l-Ebrâr ve Şiârü'l-Ahyâr fî Telhîsi'd-Daavât),800/1397, Kütahya Vahid Paşa:2590.Salbek.

Resim:212,Örnek:23.Hilyetü'l-Ebrâr (Hilyetü'l-Ebrâr ve Şiârü'l-Ahyâr fî Telhîsi'd-Daavât),800/1397, Kütahya Vahid Paşa:2590.Mikleb.

Resim:213,Örnek:23.Hilyetü'l-Ebrâr (Hilyetü'l-Ebrâr ve Şiârü'l-Ahyâr fî Telhîsi'd-Daavât),800/1397, Kütahya Vahid Paşa:2590.Mühürler ve ketebe kaydı.

Resim:214, Örnek:24. el-Edvîyetü'l-Müfrede /1,Kütahya Vahid Paşa:2597. Ön ve Arka Kapak

Resim: 215, Örnek:24. el-Edvîyetü'l-Müfrede /1,Kütahya Vahid Paşa:2597. Zencirek

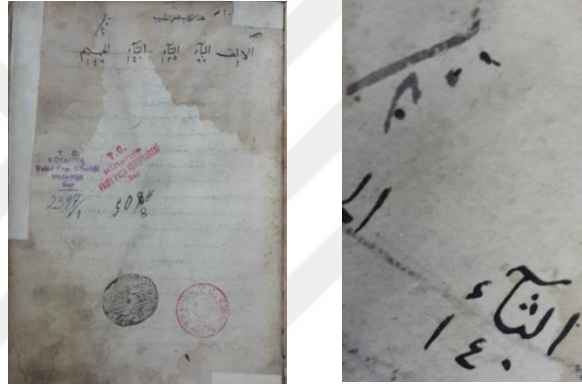
Resim: 216, Örnek:24. el-Edvîyetü'l-Müfrede /1,Kütahya Vahid Paşa:2597. Köşebent

Resim: 217, Örnek:24. el-Edvîyetü'l-Müfrede /1,Kütahya Vahid Paşa:2597. Şemse

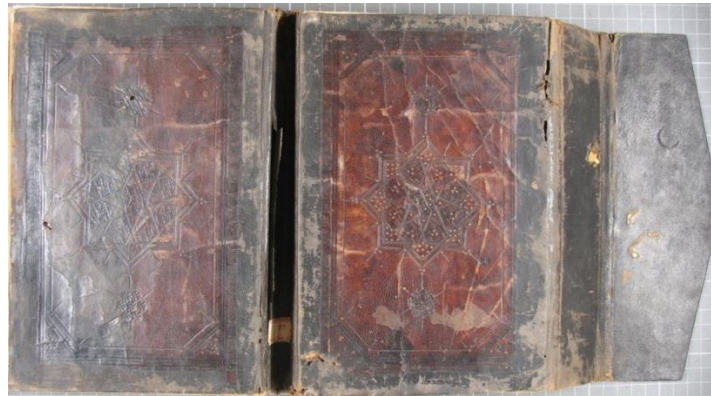

Resim: 218, Örnek:24. el-Edviyetü'l-Müfrede /1,Kütahya Vahid Paşa:2597. İç Kapak

Resim: 219, Örnek:24. el-Edviyetü'l-Müfrede /1,Kütahya Vahid Paşa:2597. İki mühür ve sene 800" yazan sayfa.

"

Resim:220,Örnek:25. Câmiu'l-Esrâr fî Şerhi'l-Menâr, 821/1418, Kütahya Vahid Paşa:183. Ön ve Arka Kapak.

Resim:221,Örnek:25. Câmiu'l-Esrâr fî Şerhi'l-Menâr, 821/1418, Kütahya Vahid Paşa:183. Zencirek.

Resim:222,Örnek:25. Câmiu'l-Esrâr fî Şerhi'l-Menâr, 821/1418, Kütahya Vahid Paşa :183.Köşebent.

Resim:223,Örnek:25. Câmiu'l-Esrâr fî Şerhi'l-Menâr, 821/1418, Kütahya Vahid Paşa:183.Şemse.

Resim:224,Örnek:25. Câmiu'l-Esrâr fî Şerhi'l-Menâr, 821/1418, Kütahya Vahid Paşa:183.Salbek.

Resim:225,Örnek:25. Câmiu'l-Esrâr fî Şerhi'l-Menâr, 821/1418, Kütahya Vahid Paşa:183.Sertab ve mikleb.

Resim:226,Örnek:25. Câmiu'l-Esrâr fî Şerhi'l-Menâr, 821/1418, Kütahya Vahid Paşa :183.Mühürler ve keşbesi

Resim:227,Örnek:26. Gunyetü'l-Münîye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe, 844/1440, Kütahya Vahid Paşa :2584.Ön ve arka kapak

Resim:228,Örnek:26. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe, 844 /1440, KütahyaVahid Paşa:2584.Birinci zencirek.

Resim:229,Örnek:26. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe, 844 /1440, KütahyaVahid Paşa:2584.İkinci zencirek.

Resim:230, Örnek:26. Gunyetü'l- Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe,844/1440, KütahyaVahid Paşa: 2584.Ön kapak köşebenti.

Resim:231,Örnek:26. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe, 844 /1440, KütahyaVahid Paşa:2584. Arka kapak köşebenti.

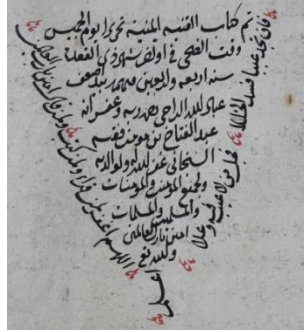
Resim:232,Örnek:26. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe, 844 /1440, KütahyaVahid Paşa :2584.Ön kapak şemse.

Resim:233,Örnek:26. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe, 844 /1440, KütahyaVahid Paşa :2584.Arka kapak şemse.

Resim:234,Örnek:26. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe, 844 /1440, KütahyaVahid Paşa :2584.Mikleb.

Resim:235,Örnek:26. Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe, 844 /1440, KütahyaVahid Paşa :2584.Ketebe kaydı.

Resim:236, Örnek:27. Safvetü'l Mezheb Min Nâyeti'l Matlab, 865/1460, KütahyaVahid Paşa:1247. Ön ve Arka Kapak.

Resim:237, Örnek:27. Safvetü'l Mezheb Min Nâyeti'l Matlab, 865/1460, KütahyaVahid Paşa:1247. Zencirek.

Resim:238, Örnek:27. Safvetü'l Mezheb Min Nâyeti'l Matlab, 865/1460, KütahyaVahid Paşa:1247. Köşebent

Resim:239, Örnek:27. Safvetü'l Mezheb Min Nâyeti'l Matlab, 865/1460, KütahyaVahid Paşa:1247. Şemse.

Resim:240, Örnek:27. Safvetü'l Mezheb Min Nâyeti'l Matlab, 865/1460, KütahyaVahid
Paşa:1247. Salbek

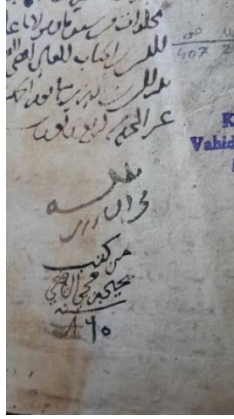
Resim:241, Örnek:27. Safvetü'l Mezheb Min Nâyeti'l Matlab, 865/1460, KütahyaVahid
Paşa:1247. Sertab.

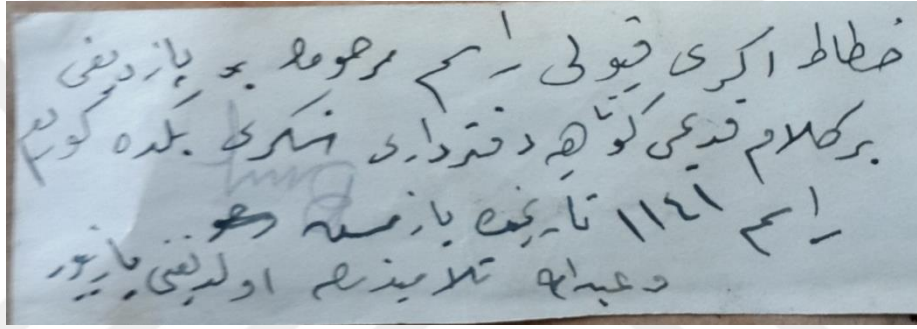
Resim:242, Örnek:27. Safvetü'l Mezheb Min Nâyeti'l Matlab, 865/1460, KütahyaVahid
Paşa:1247. Mikleb.

Resim:243, Örnek:27. Safvetü'l Mezheb Min Nâyeti'l Matlab, 865/1460, KütahyaVahid
Paşa:1247. İç Kapak.

Resim:244, Örnek:27. Safvetü'l Mezheb Min Nâyeti'l Matlab, 865/1460, KütahyaVahid
Paşa:1247. Ketebe Kaydı.

Resim:245, Örnek:27. Safvetü'l Mezheb Min Nâyeti'l Matlab, 865/1460, KütahyaVahid
Paşa:1247. Kitap içinden çıkan not.

Resim: 246,Örnek: 28.Kitâbu tefsîra fî ılmî âlât'il harbiyye, 900/1494, KütahyaVahid
Paşa:2312. Ön ve Arka Kapak

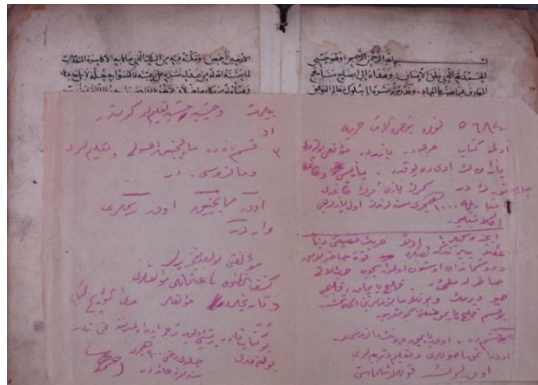
Resim: 247,Örnek:28. Kitâbu tebsîra fî ılmı âlât'il harbiyye, 900/1494, KütahyaVahid Paşa:
2312. Zencirek

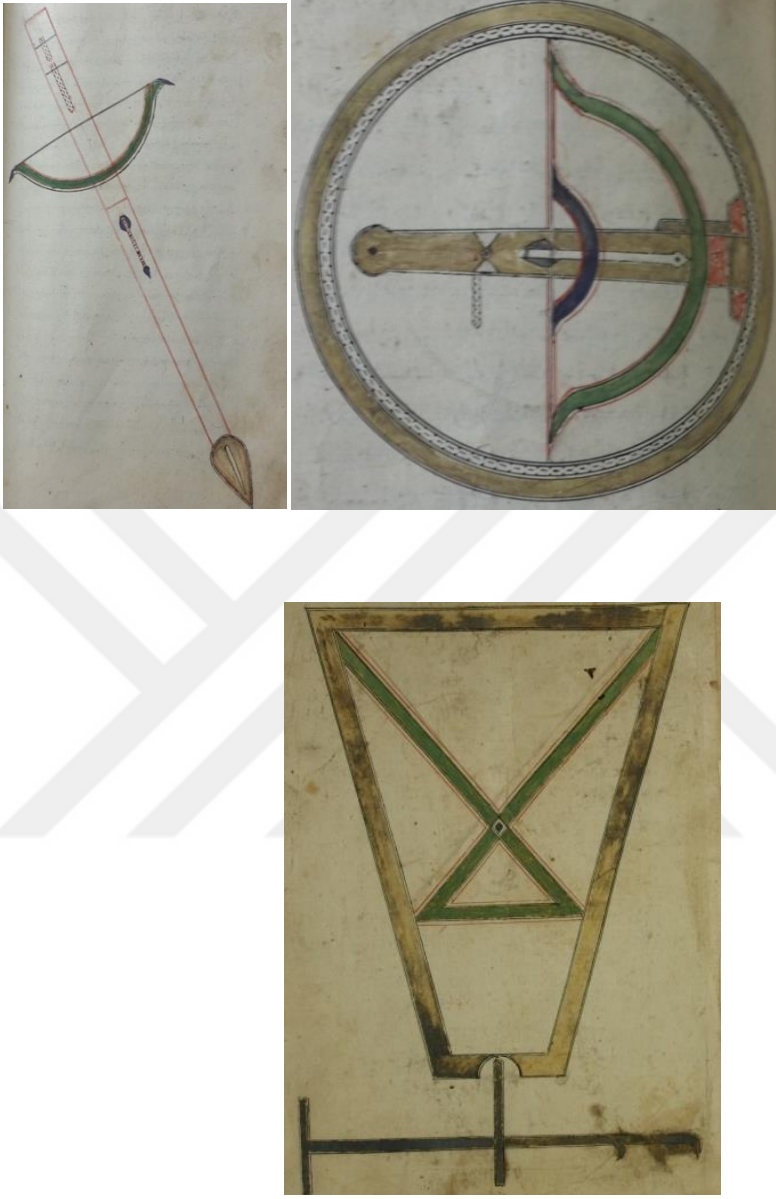
Resim: 248,Örnek:28. Kitâbu tebsîra fî ılmı âlât'il harbiyye, 900/1494, KütahyaVahid Paşa:
2312. Şemse

Resim: 249,Örnek:28. Kitâbu tebsîra fî ılmı âlât'il harbiyye, 900/1494, KütahyaVahid Paşa:
2312. Mikleb

Resim: 250,Örnek:28. Kitâbu tebsîra fî ılmı âlât'il harbiyye, 900/1494, KütahyaVahid Paşa:
2312. Kitap içindeki not

Resim: 251,Örnek:28. Kitâbu tebsîra fî ılmî âlât'il harbiyye,900/1494, KütahyaVahid Paşa:
2312. Kitaptaki savaş aletleri ile ilgili resimler.

Çizimler Listesi

Çizim: 1.Cildin bölümleri

Çizim: 2. Kapağın bölümleri

Çizim: 3. Örnek: 1.El-Keşşâf an Hakâiki't-Te'vil, 708/1308, Kütahya Vahîd Paşa: 2500. Ön ve Arka Kapak.

Çizim: 4. Örnek: 1.El-Keşşâf an Hakâiki't-Te'vil, 708/1308, Kütahya Vahîd Paşa: 2500. Sertab ve Mikleb.

Çizim: 5. Örnek: 2.Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe “Kunyetü'l Münye Li Tetmîmi'l Ğunye”, 726/1325, Kütahya Vahîd Paşa:1254. Ön ve Arka Kapak.

Çizim: 6. Örnek: 3.Fezâ'ilü'l-Â'mal, 727/1326, Kütahya Vahîd Paşa:316. Ön ve Arka Kapak

Çizim: 7. Örnek: 3.Fezâ'ilü'l-Â'mal, 727/1326, Kütahya Vahîd Paşa:316. Mikleb.

Çizim: 8. Örnek: 4.Muhîtu Serahsî, 731/1330, Kütahya Vahîd Paşa, 1783. Ön ve Arka Kapak.

Çizim: 9. Örnek: 4.Muhîtu Serahsî, 731/1330, Kütahya Vahîd Paşa, 1783. Sertab ve Mikleb.

Çizim: 10. Örnek: 5.Şerh'u Muallagati's-Seb'a, 734/1333, Kütahya Vahîd Paşa: 1164. Ön ve Arka Kapak

Çizim: 11. Örnek: 5.Şerh'u Muallagati's-Seb'a, 734/1333, Kütahya Vahîd Paşa: 1164. Sertab ve Mikleb.

Çizim: 12. Örnek: 6.Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebu Hanife, Kütahya Vahîd Paşa: 2583. Ön ve Arka Kapak.

Çizim: 13. Örnek: 7.Zühretü'r-Riyaz (Zehratü'r Riyaz ve Nüzhetü'l Kulûbi'l Meraz), Kütahya Vahîd Paşa: 1869. Ön ve Arka Kapak.

Çizim: 14. Örnek: 8.el-Fetava'l-Kübra, KütahyaVahîd Paşa: 2890. Ön ve Arka Kapak.

Çizim: 15. Örnek: 9.et-Tibyân fi Aksâmi'l-Kur'an, KütahyaVahîd Paşa: 3. Ön ve Arka Kapak.

Çizim: 16. Örnek: 10.Farsça / İran Edebiyatı -Manzum, KütahyaVahîd Paşa: 1575. Ön Kapak.

Çizim: 17. Örnek: 10.Farsça / İran Edebiyatı -Manzum, KütahyaVahîd Paşa: 1575. Arka Kapak.

Çizim: 18. Örnek: 11.Mülhatü'l İrab ve Subhatü'l-Âdab, KütahyaVahîd Paşa: 3100. Ön ve Arka Kapak.

Çizim: 19. Örnek: 11.Mülhatü'l İrab ve Subhatü'l-Âdab, KütahyaVahîd Paşa: 3100. Mikleb.

Çizim: 20. Örnek: 12.Telhisü'l-Miftah (Telhisu'l Miftah), KütahyaVahîd Paşa: 2803. Ön ve Arka Kapak.

Çizim: 21. Örnek: 12.Telhisü'l-Miftah (Telhisu'l Miftah), KütahyaVahîd Paşa: 2803. Sertab ve Mikleb.

Çizim: 22. Örnek: 13.Mülteka'l-Ebhur, 1292/1875, KütahyaVahîd Paşa: 1738. Ön ve Arka Kapak.

Çizim: 23. Örnek: 13.Mülteka'l-Ebhur, 1292/1875, KütahyaVahîd Paşa: 1738. Mikleb.

Çizim: 24. Örnek: 14.Kur'an-ı Kerim (Sure-i Fatiha ve Bakara),KütahyaVahîd Paşa: 1387. Ön ve Arka Kapak.

Çizim: 25. Örnek: 14.Kur'an-ı Kerim (Sure-i Fatiha ve Bakara),KütahyaVahîd Paşa: 1387. Mikleb.

Çizim: 26. Örnek: 15.Kitabü'l-Mübteğa fi'l-Fıkh, KütahyaVahîd Paşa: 2747. Arka Kapak.

Çizim: 27. Örnek: 16.Tenvîrû'l-Metâlî, 744/1343, Kütahya Vahîd Paşa:969. Ön Kapak.

Çizim: 28. Örnek: 16.Tenvîrû'l-Metâlî, 744/1343, Kütahya Vahîd Paşa:969. Arka Kapak.

Çizim: 29. Örnek: 17.Gâyetü'l Beyân Fî Şerhi'l Hidâye, 756/1355, Kütahya Vahîd Paşa:2562. Ön Kapak.

Çizim: 30. Örnek: 17.Gâyetü'l Beyân Fî Şerhi'l Hidâye, 756/1355, Kütahya Vahîd Paşa:2562. Arka Kapak.

Çizim: 31. Örnek: 18.Tabsîratü'l-Edille fî Usûli'd-Din (Fi'l Kelam),Kütahya Vahîd Paşa:1329. Ön ve Arka Kapak.

Çizim: 32. Örnek: 18.Tabsîratü'l-Edille fî Usûli'd-Din (Fi'l Kelam),Kütahya Vahîd Paşa:1329. Sertab ve Mikleb.

Çizim: 33. Örnek: 19.Tefsîr-i Ravza (Tefsîru'r Ravda), 773/1371, Kütahya Vahîd Paşa:2490. Ön ve Arka Kapak.

Çizim: 34. Örnek: 20.Durretü's Sâniye fi'l-Akideti's Sünniye (Kasidet-ü Mîmiyye), 783 /1381, Kütahya Vahîd Paşa: 420. Ön Kapak.

Çizim: 35. Örnek: 20.Durretü's Sâniye fi'l-Akideti's Sünniye (Kasidet-ü Mîmiyye), 783 /1381, Kütahya Vahîd Paşa: 420. Mikleb.

Çizim: 36. Örnek: 21.Meşârikü'l Envâr (Meşâriku'l-Envâri'n-Nebeviyye min Sıhahî'l-Ahbârî'l-Mustafâviyye), 791/1388, Kütahya Vahîd Paşa:2529. Ön Kapak.

Çizim: 37. Örnek: 21.Meşârikü'l Envâr (Meşâriku'l-Envâri'n-Nebeviyye min Sıhahî'l-Ahbârî'l-Mustafâviyye), 791/1388, Kütahya Vahîd Paşa:2529. Arka Kapak.

Çizim: 38. Örnek: 21.Meşârikü'l Envâr (Meşâriku'l-Envâri'n-Nebeviyye min Sıhahî'l-Ahbârî'l-Mustafâviyye), 791/1388, Kütahya Vahîd Paşa:2529. Mikleb.

Çizim: 39. Örnek: 22.I. cilt: İkmâlü'l 'Udde Fî Şerhi'l Bürde,II. cilt: Aksa'l-Murâd fî-Şerhi -Banet Suâd, 798/1395, Kütahya Vahîd Paşa:425/426. Ön ve Arka Kapak.

Çizim: 40. Örnek: 22.I. cilt: İkmâlü'l 'Udde Fî Şerhi'l Bürde,II. cilt: Aksa'l-Murâd fî-Şerhi -Banet Suâd, 798/1395, Kütahya Vahîd Paşa:425/426. Mikleb.

Çizim: 41. Örnek: 23.Hilyetü'l-Ebrâr (Hilyetü'l-Ebrâr ve Şiârü'l-Ahyâr fî Telhîsi'd Daavât),800/1397, Kütahya Vahîd Paşa:2590. Ön ve Arka Kapak.

Çizim: 42. Örnek: 24.el-Edvîyetü'l-Müfrede /1,Kütahya Vahîd Paşa:2597. Ön ve Arka Kapak.

Çizim: 43. Örnek: 25.Câmiu'l-Esrâr fî Şerhi'l-Menâr, 821/1418, Kütahya Vahîd Paşa:183. Ön ve Arka Kapak.

Çizim: 44. Örnek: 26.Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe, 844/1440, Kütahya Vahîd Paşa:2584. Ön Kapak.

Çizim: 45. Örnek: 26.Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe, 844/1440, Kütahya Vahîd Paşa:2584. Arka Kapak.

Çizim: 46. Örnek: 26.Gunyetü'l-Münye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe, 844/1440, Kütahya Vahîd Paşa:2584. Mikleb.

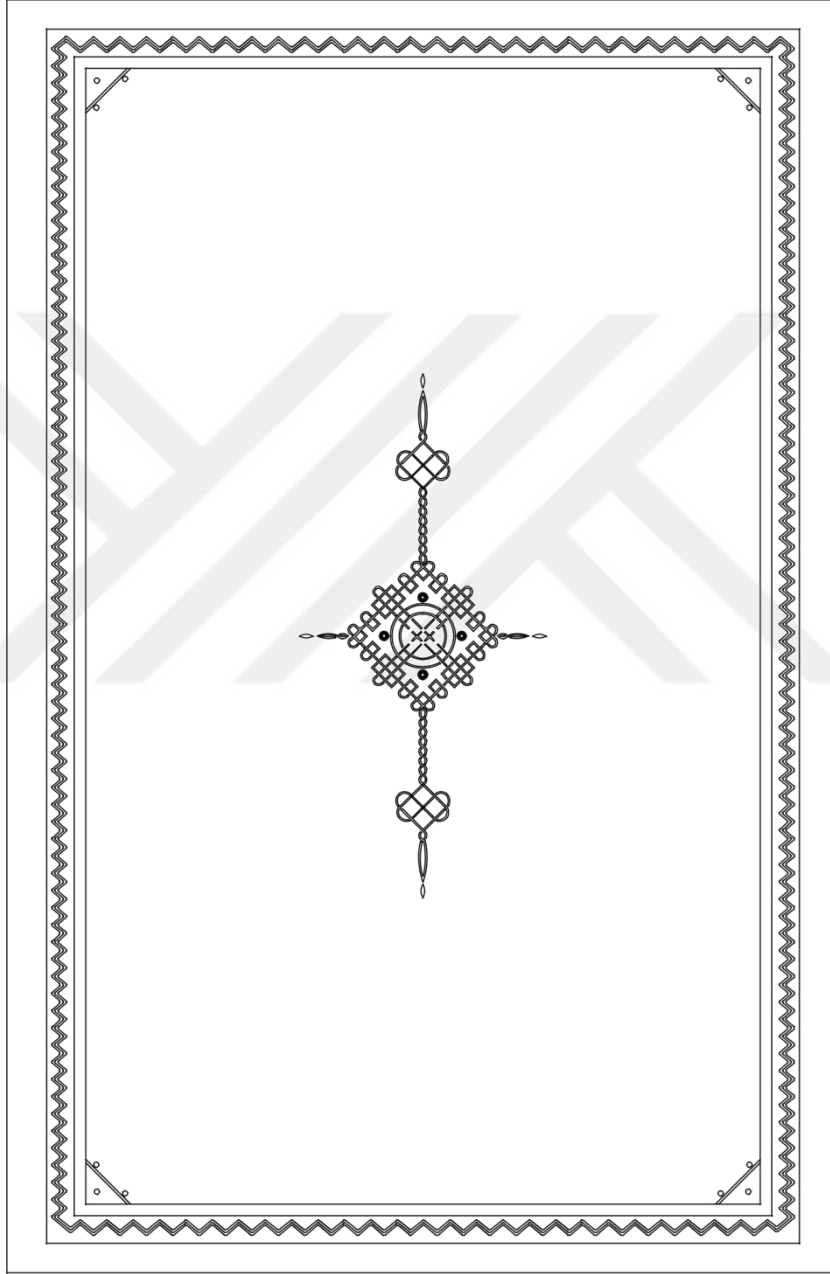
Çizim: 47. Örnek: 27.Safvetü'l Mezheb Min Nâyeti'l Matlab, 865/1460, Kütahya Vahîd Paşa :1247. Ön ve Arka Kapak.

Çizim: 48. Örnek: 27.Safvetü'l Mezheb Min Nâyeti'l Matlab, 865/1460, Kütahya Vahîd Paşa :1247. Sertab ve Mikleb.

Çizim: 49. Örnek: 28.Kitâbu tebsîra fî ılmî âlât'il harbiyye, 900 / 1494, Kütahya Vahîd Paşa :2312. Ön ve Arka Kapak.

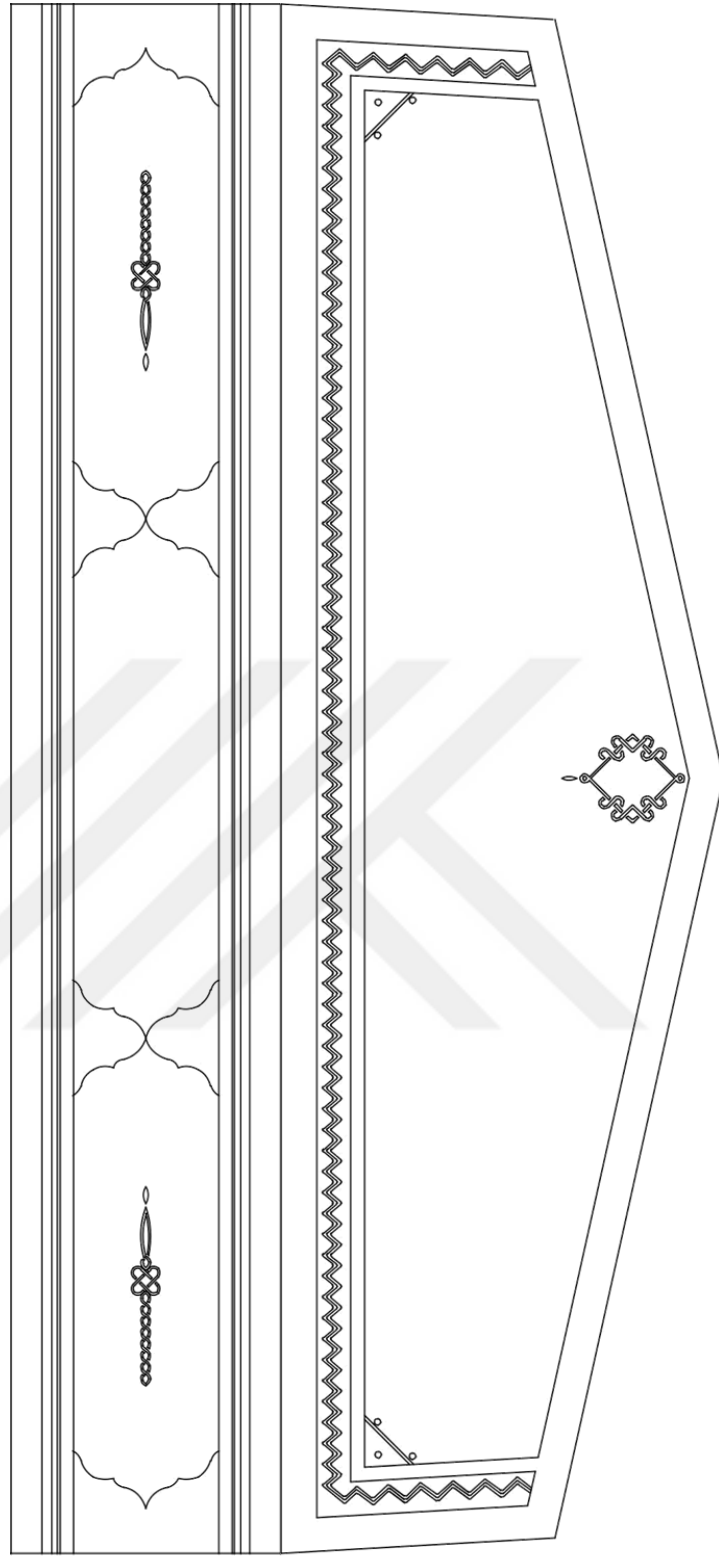
Çizim: 50. Örnek: 28.Kitâbu tebsîra fî ılmî âlât'il harbiyye, 900 / 1494, Kütahya Vahîd Paşa :2312. Mikleb.

Çizimler

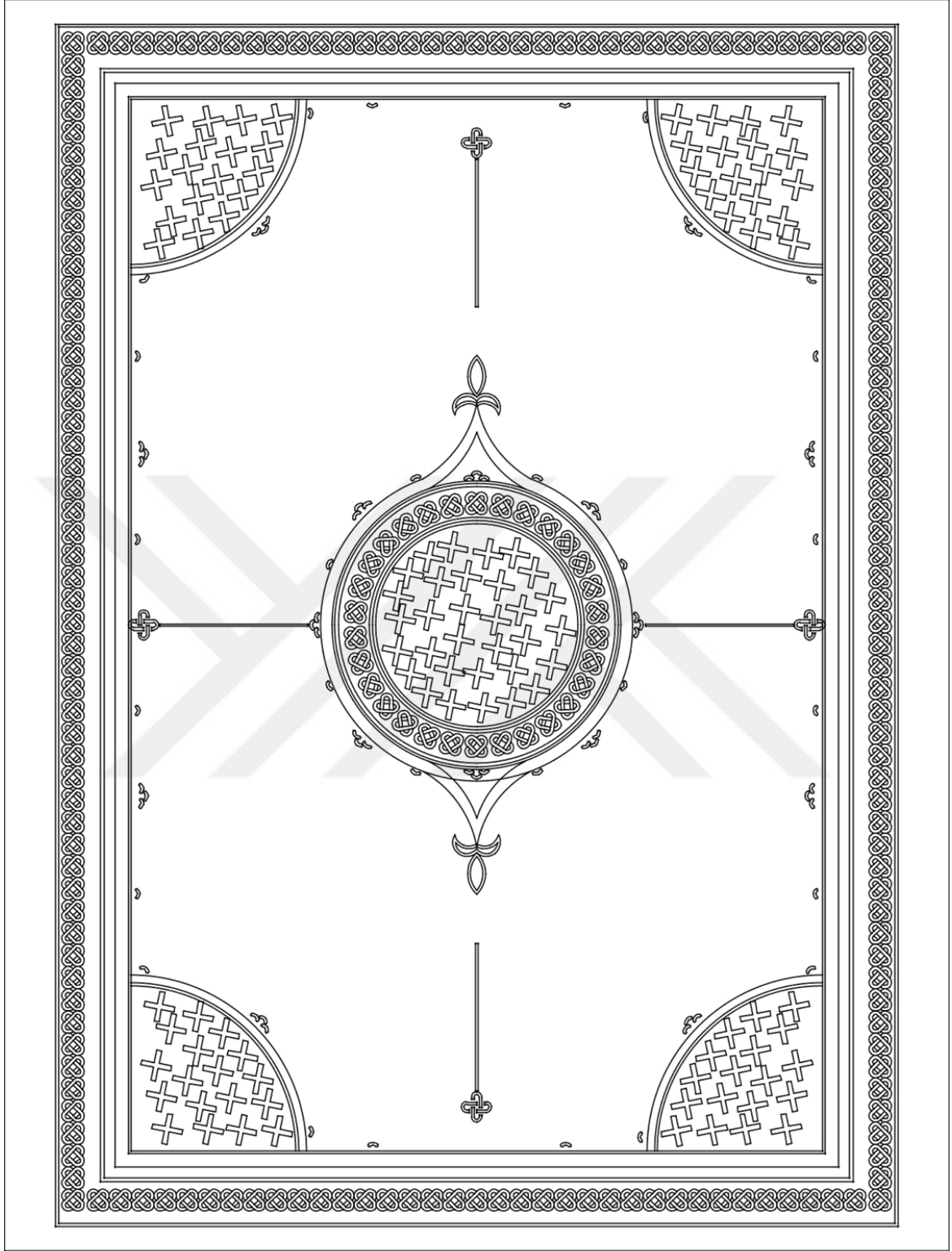

0 1 2

Çizim: 3. Örnek: 1.El-Keşşâf an Hakâiki't-Te'vil, 708/1308, Kütahya Vahîd Paşa:
2500. Ön ve Arka Kapak.

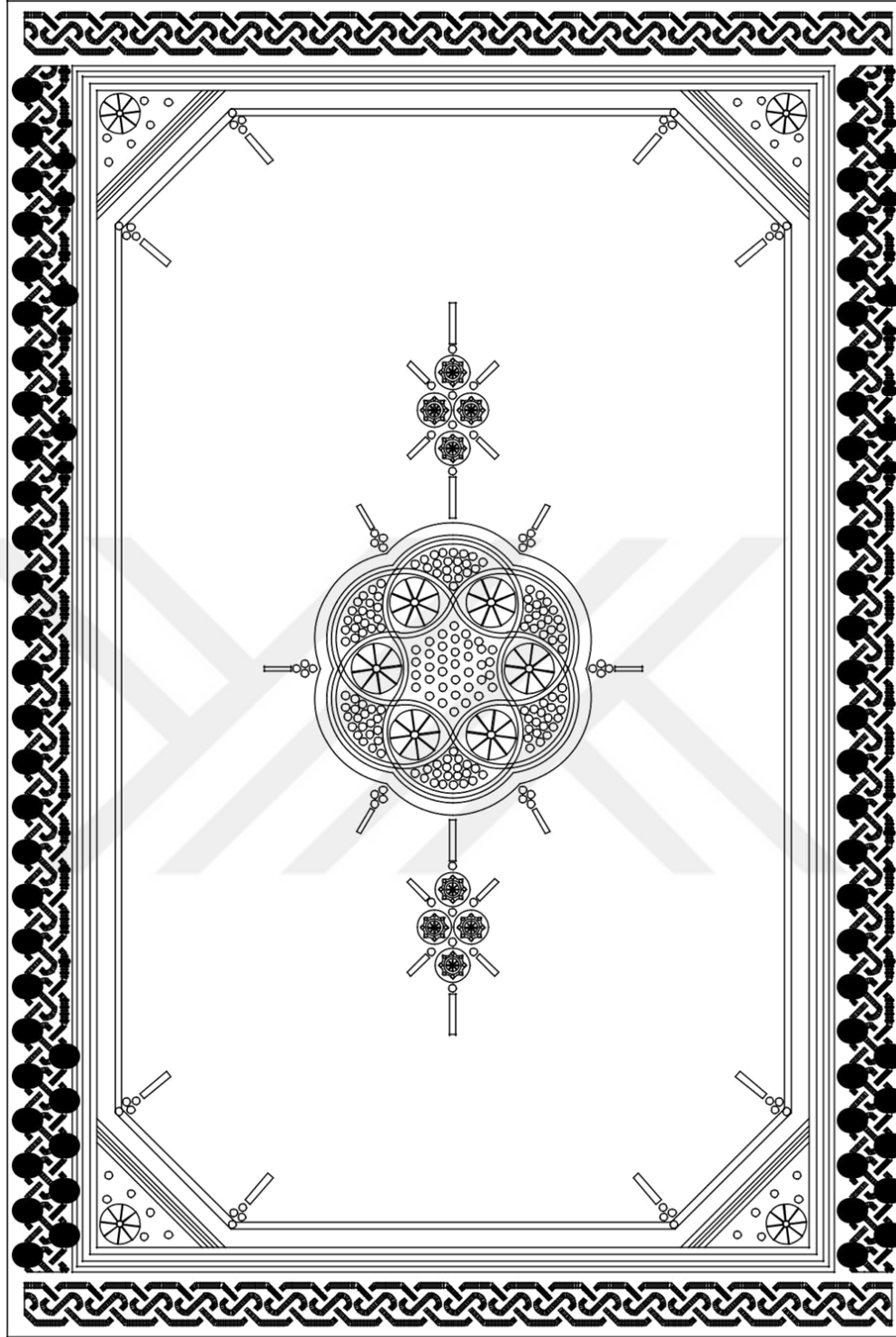

Çizim: 4. Örnek: 1.El-Keşşâf an Hakâiki't-Te'vil, 708/1308, Kütahya Vahîd Paşa:
2500. Sertab ve Mikleb.

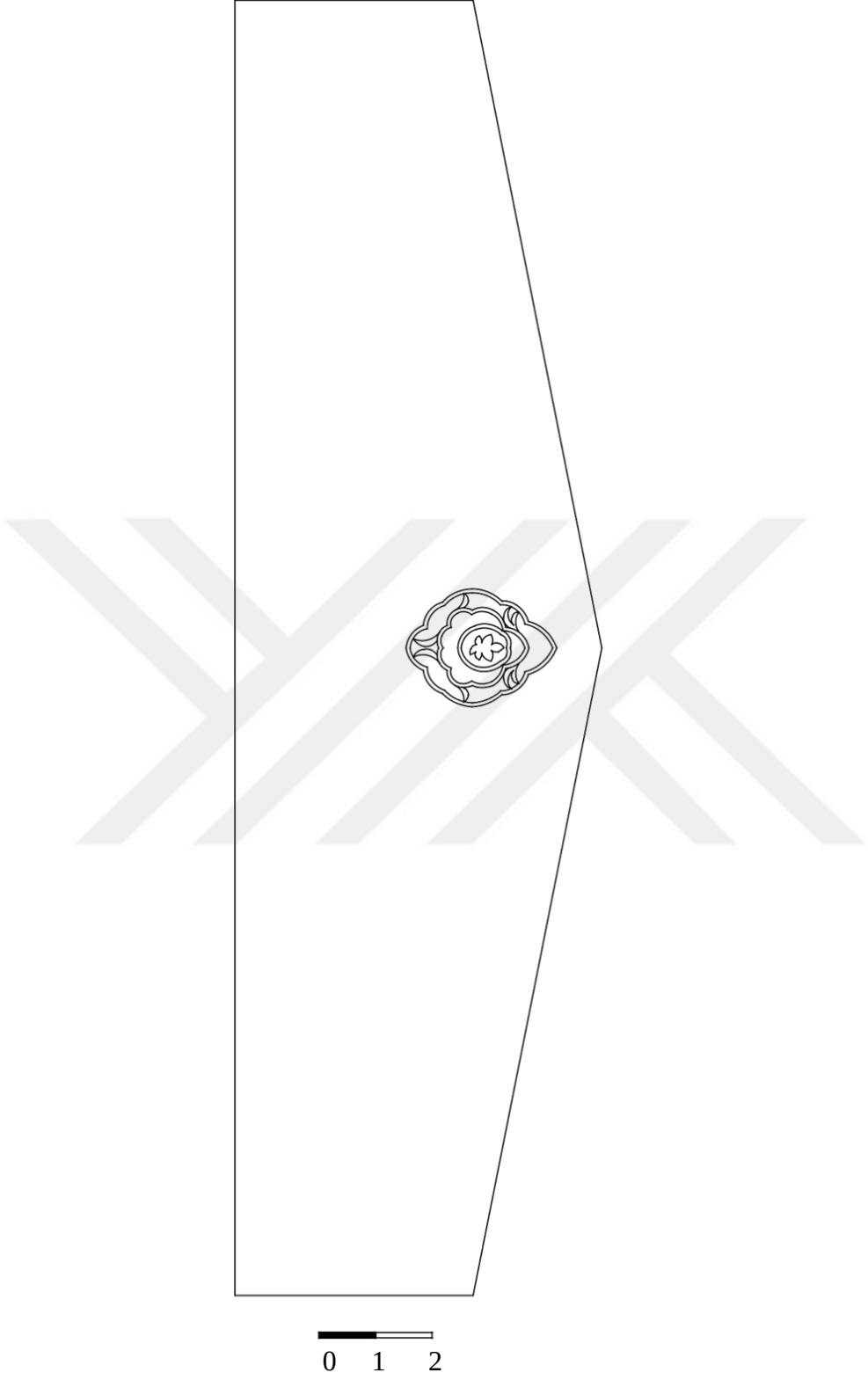
0 1 2

Çizim: 5. Örnek: 2.Gunyetü'l-Münve alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe “Kunyetü'l Münve Li Tetmîmi'l Ğunye”, 726/1325, Kütahya Vahîd Paşa:1254. Ön ve Arka Kapak

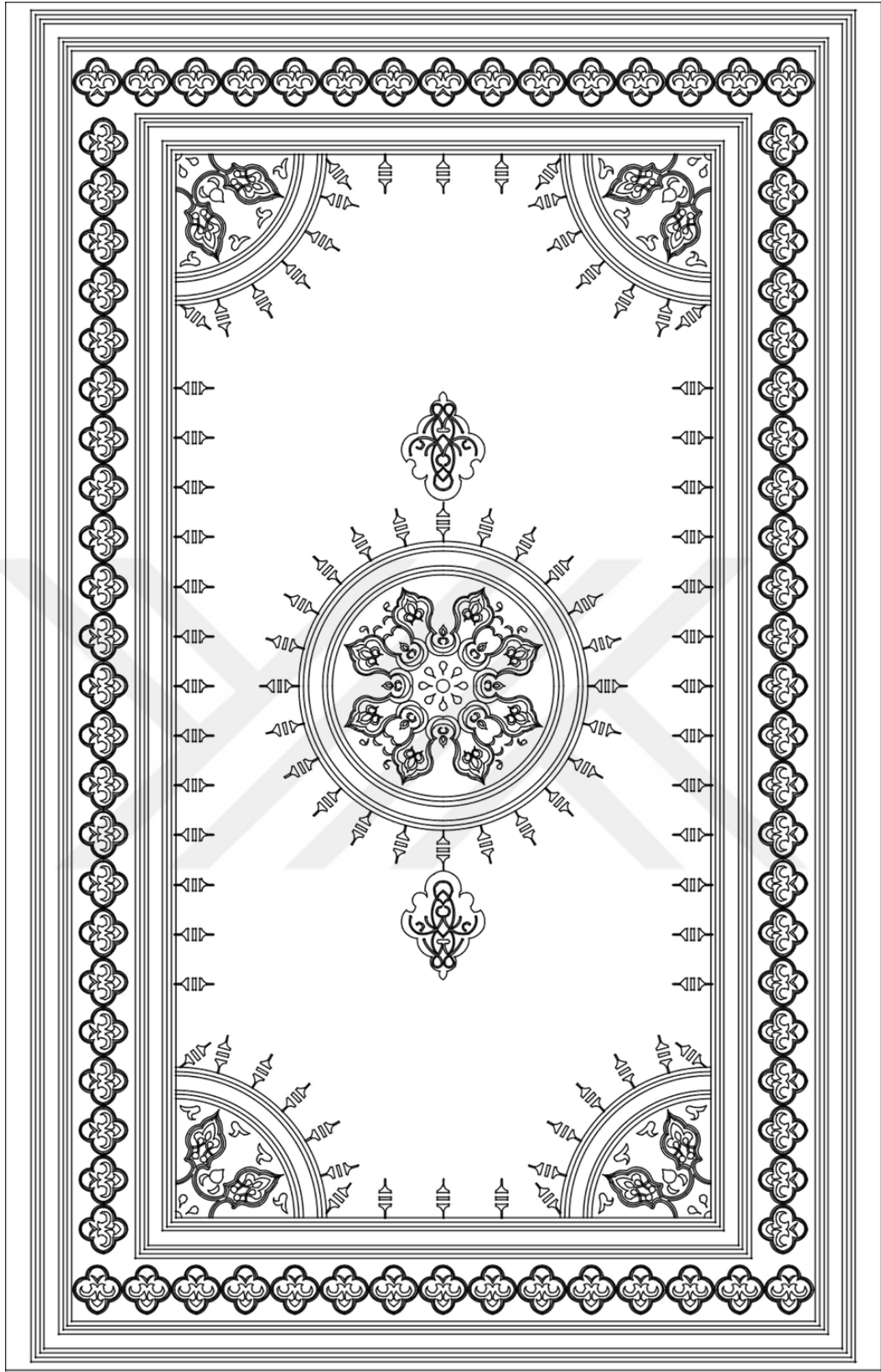

Çizim: 6. Örnek: 3.Fezâ'ilü'l-Â'mal, 727/1326, Kütahya Vahid Paşa:316.

Ön ve Arka Kapak.

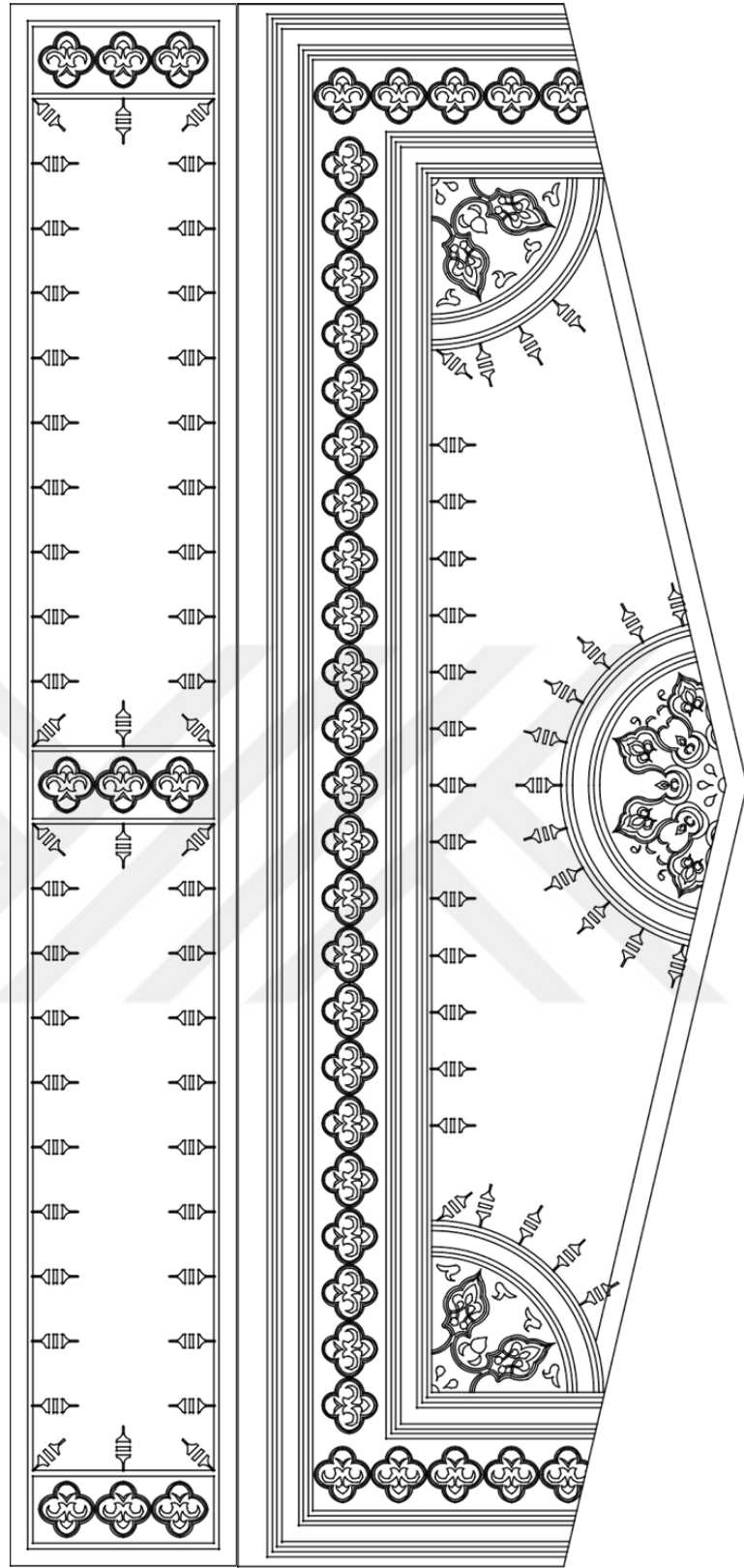

Çizim: 7. Örnek: 3.Fezâ'ilü'l-Â'mal, 727/1326, Kütahya Vahîd Paşa:316. Mikleb.

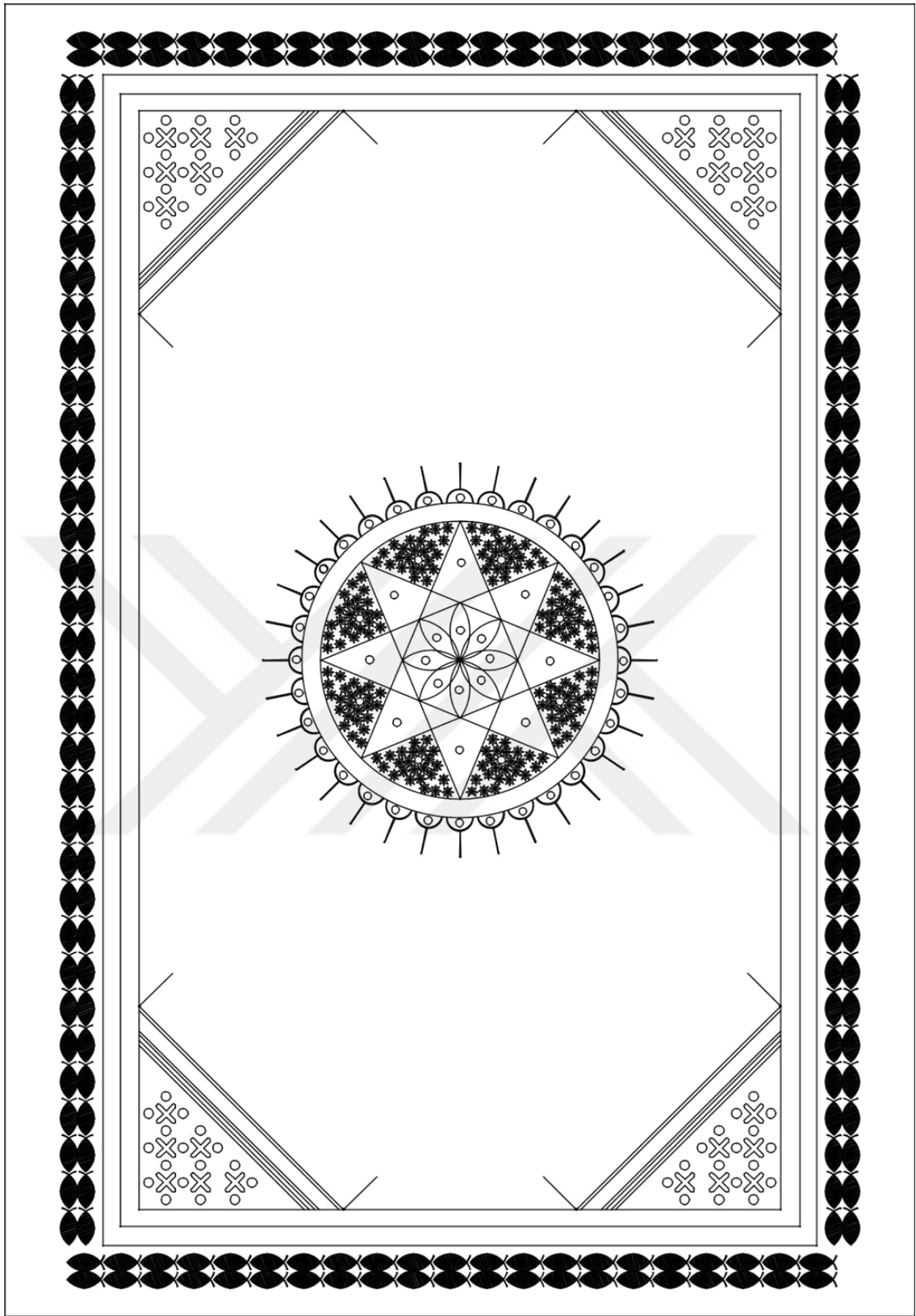
0 1 2

Çizim: 8. Örnek: 4. Muhîtu Serahsî, 731/1330, Kütahya Vahîd Paşa, 1783. Ön ve Arka Kapak.

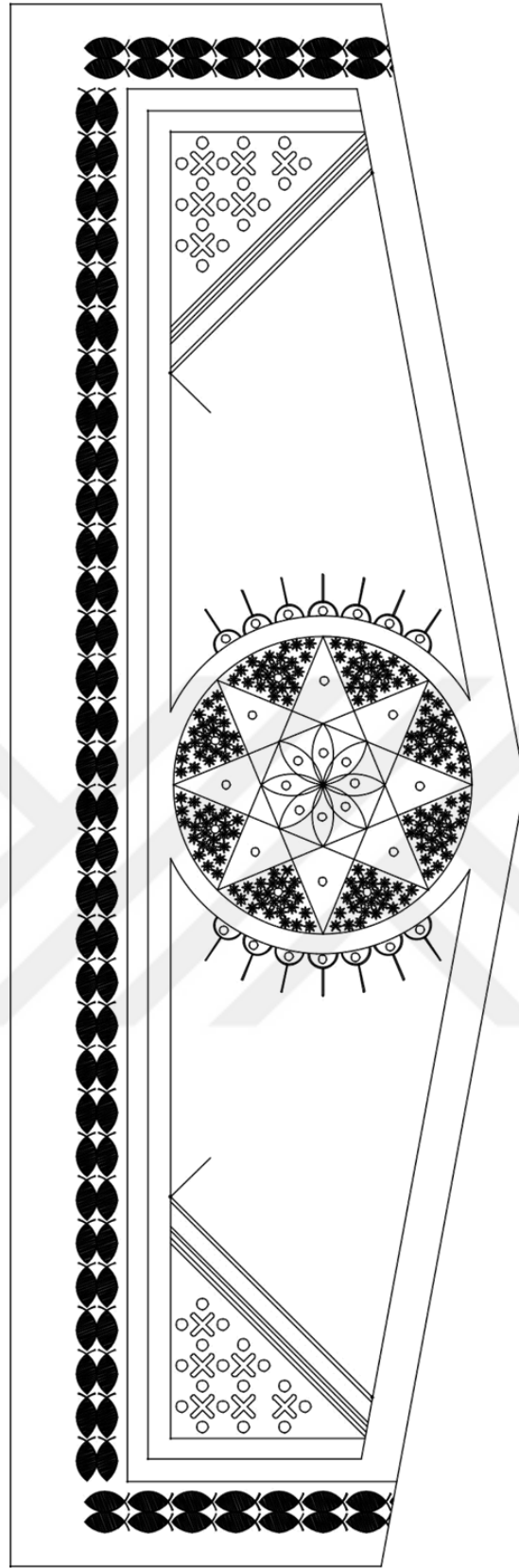
0 1 2

Çizim: 9. Örnek: 4. Muhîtu Serahsî, 731/1330, Kütahya Vahîd Paşa, 1783. Sertab ve Mikleb.

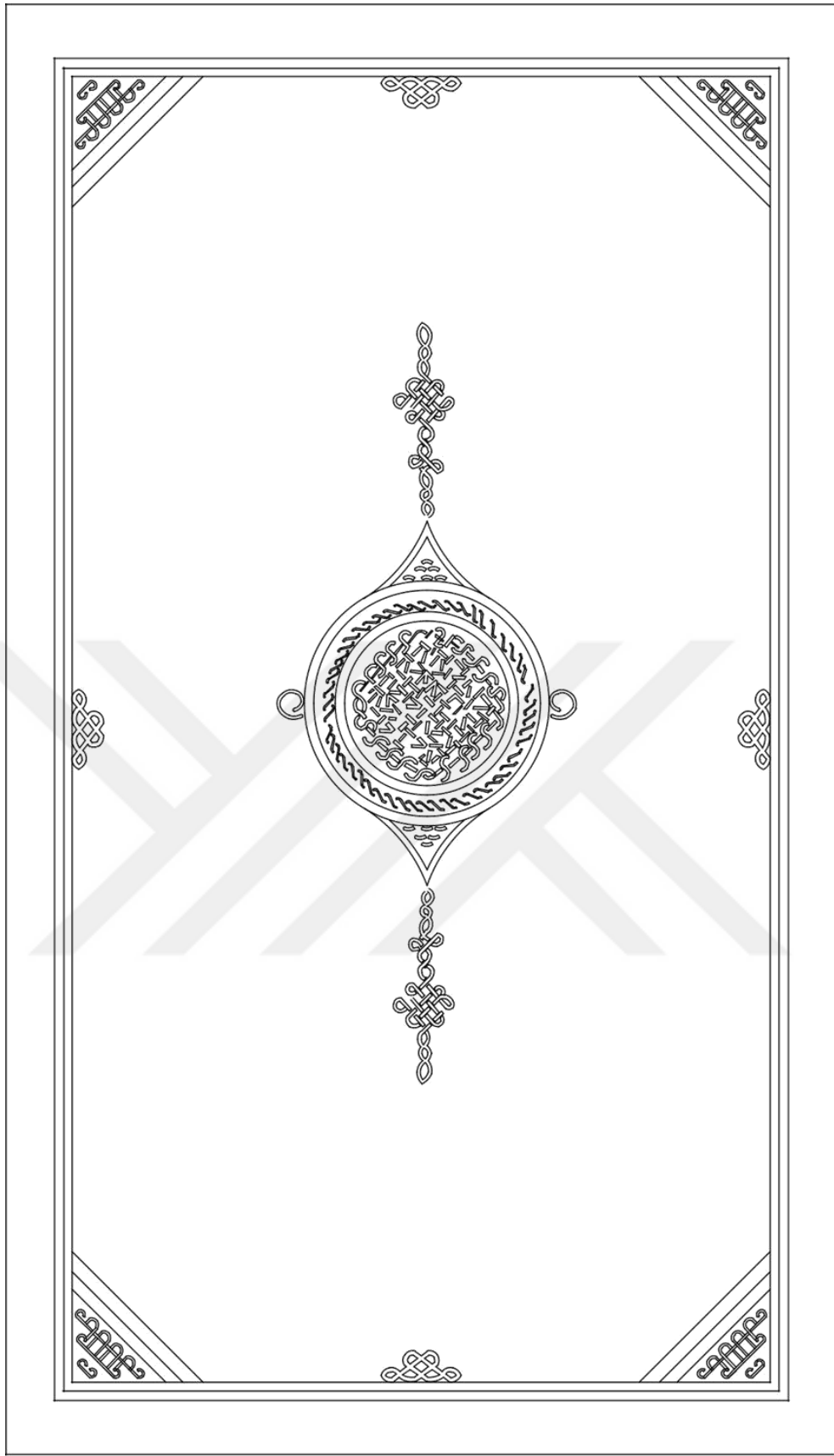
0 1 2

Çizim: 10. Örnek: 5.Şerh'u Muallagati's-Seb'a, 734/1333, Kütahya Vahîd Paşa:
1164.Ön ve Arka Kapak

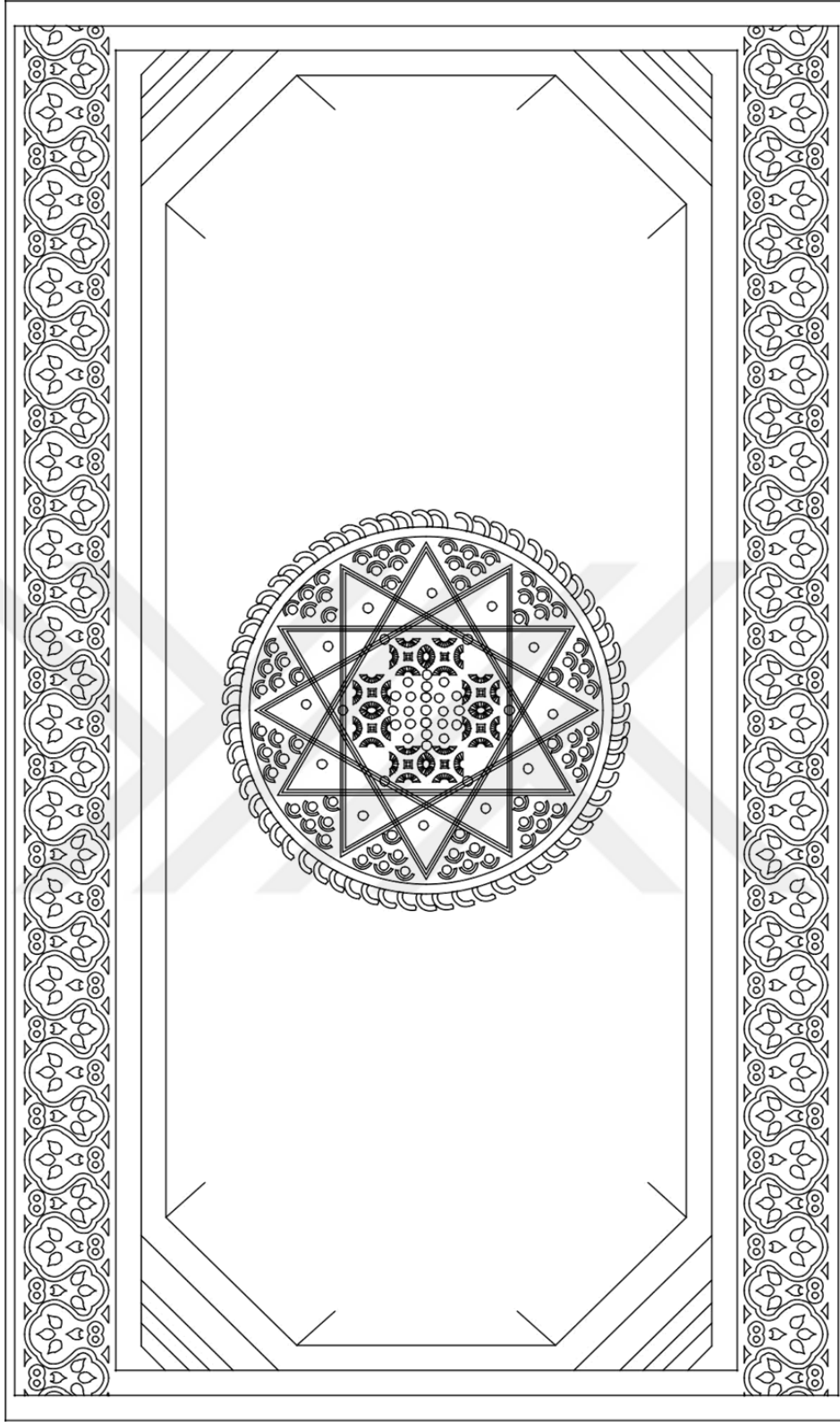
0 1 2

Çizim: 11. Örnek: 5.Şerh'u Muallagati's-Seb'a, 734/1333, Kütahya Vahîd Paşa:
1164. Sertab ve Mikleb.

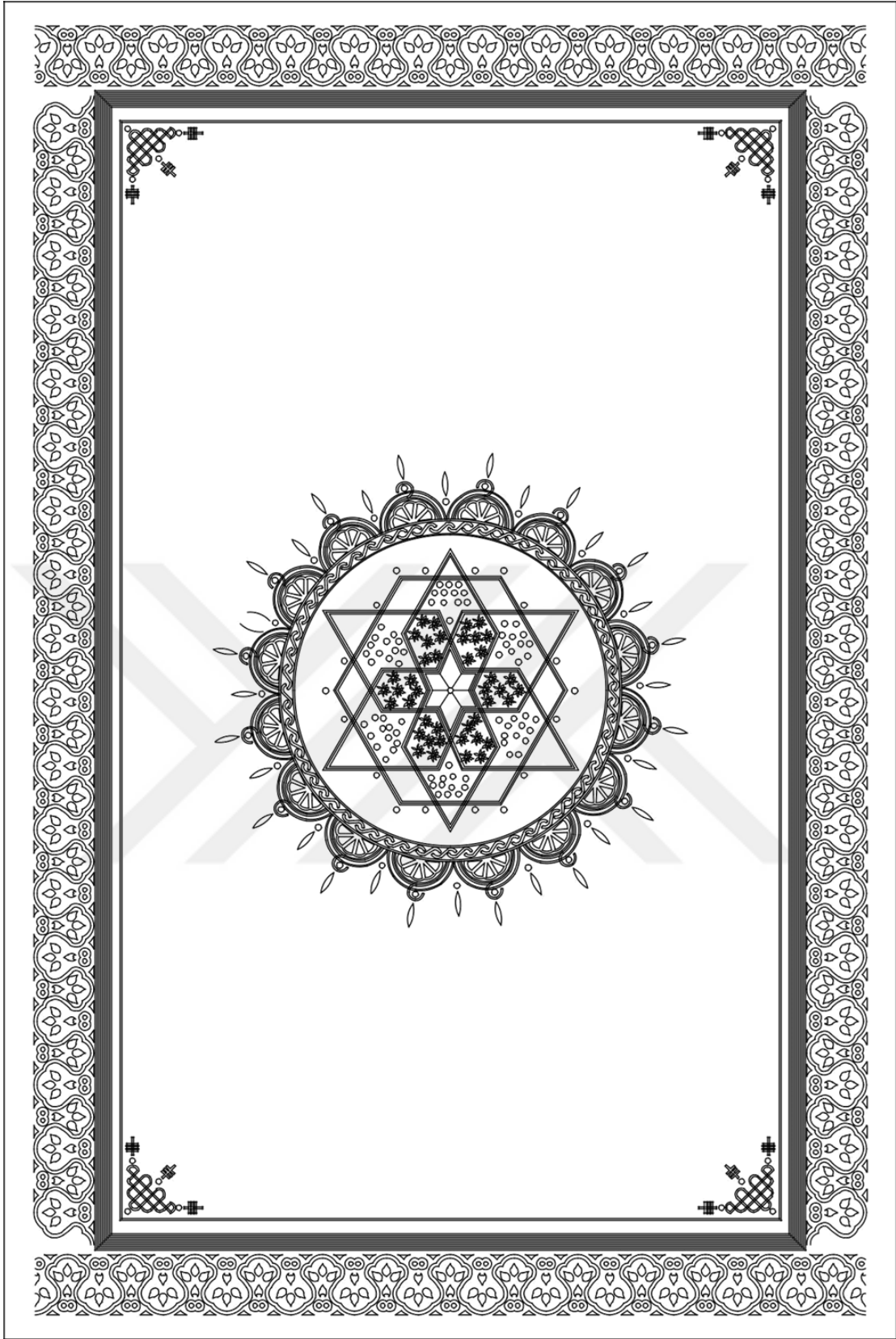
0 1 2

Çizim: 12. Örnek: 6.Gunyetü'l-Münve alâ Mezheb-i Ebu Hanife, Kütahya Vahîd
Paşa: 2583. Ön ve Arka Kapak.

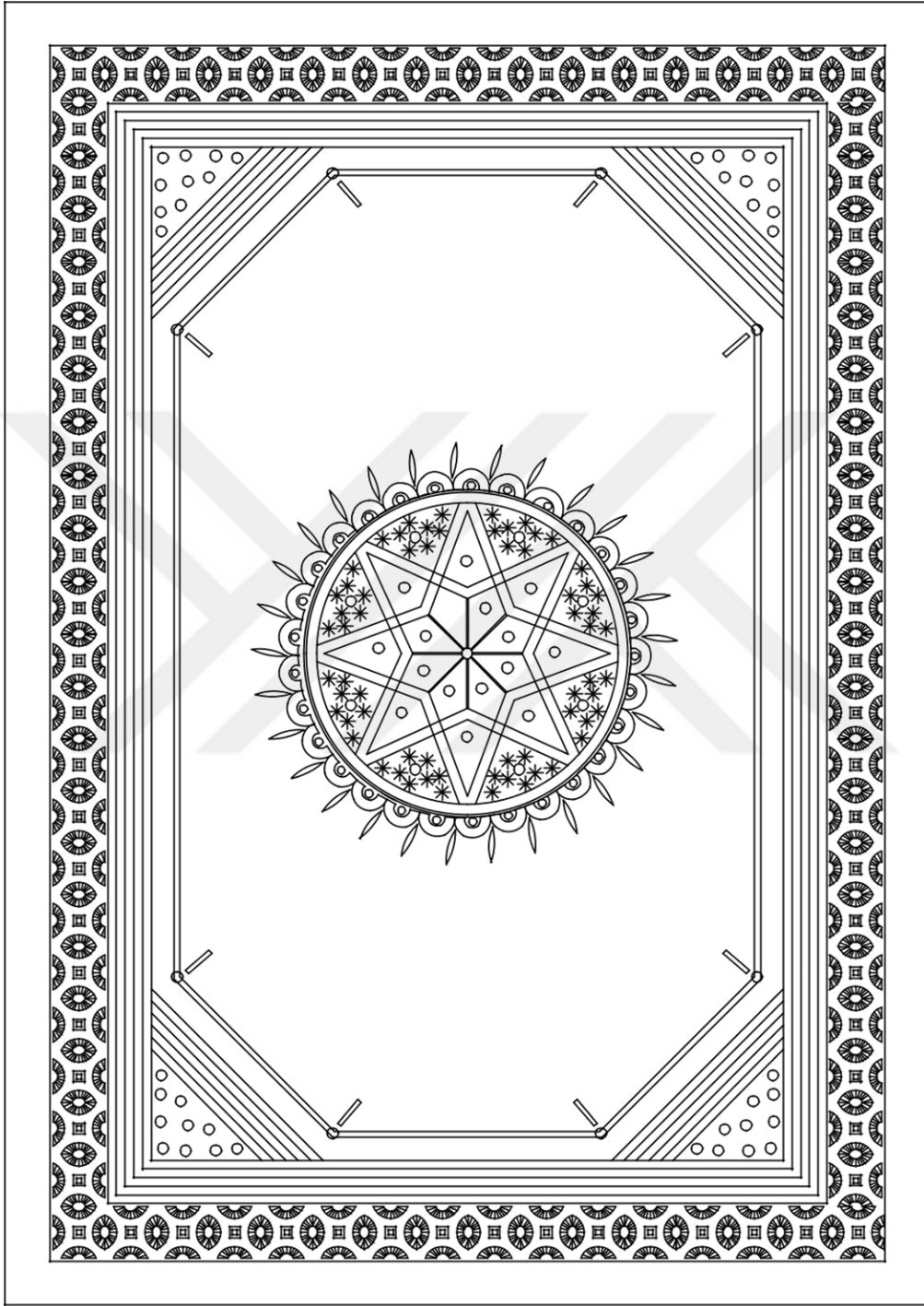
0 1 2

Çizim: 13. Örnek: 7.Zühretü'r-Riyaz (Zehratü'r Riyaz ve Nüzhetü'l Kulûbi'l Meraz), KütahyaVahîd Paşa: 1869. Ön ve Arka Kapak.

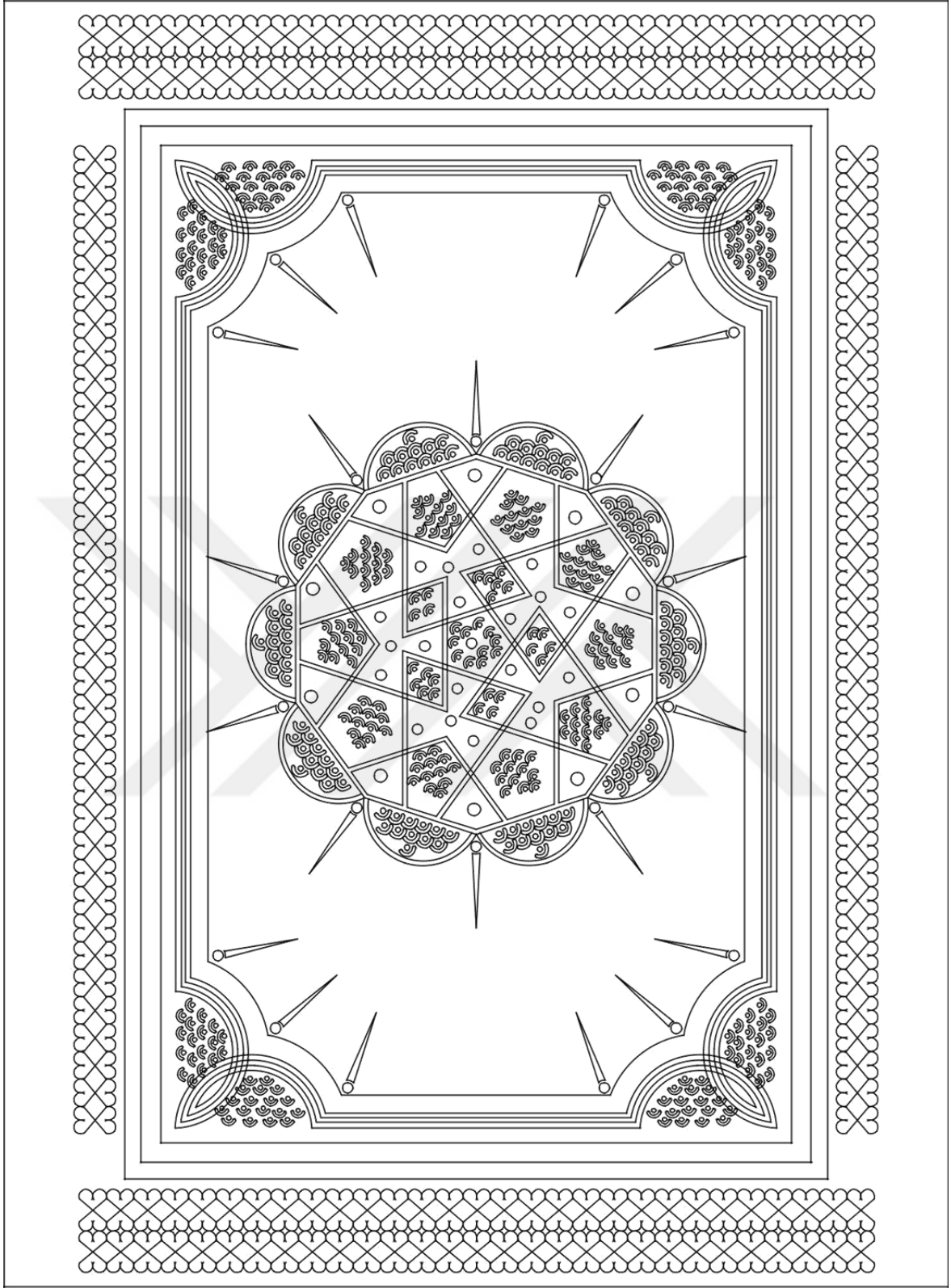

0 1 2

Çizim: 14. Örnek: 8.el-Fetava'l-Kübra, Kütahya Vahîd Paşa: 2890. Ön ve Arka Kapak.

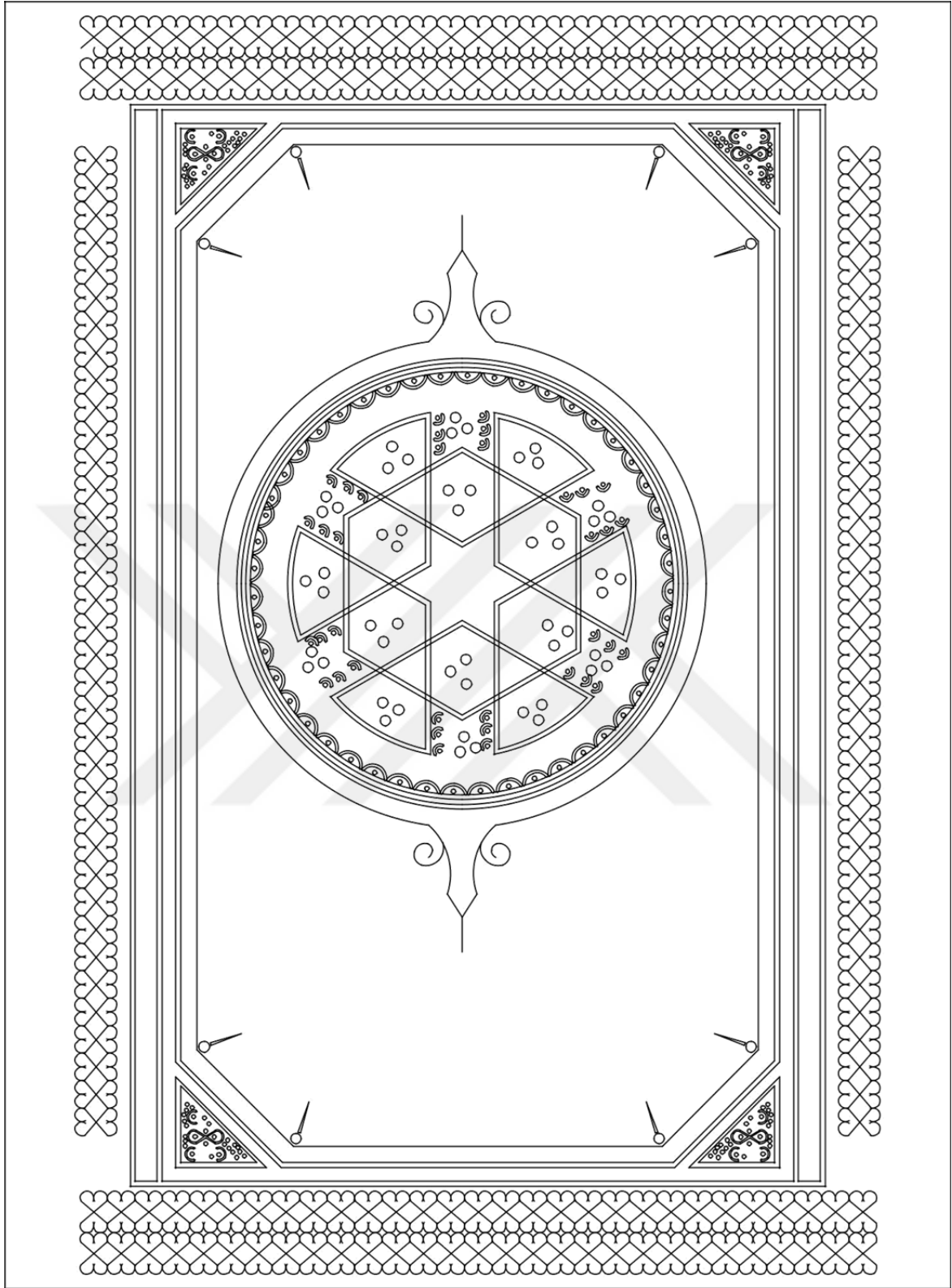
Çizim: 15. Örnek: 9.et-Tibyân fî Aksâmi'l-Kur'an, KütahyaVahîd Paşa: 3. Ön ve Arka Kapak.

0 1 2

Çizim: 16. Örnek: 10.Farsça / İran Edebiyatı -Manzum, Kütahya Vahîd Paşa: 1575.

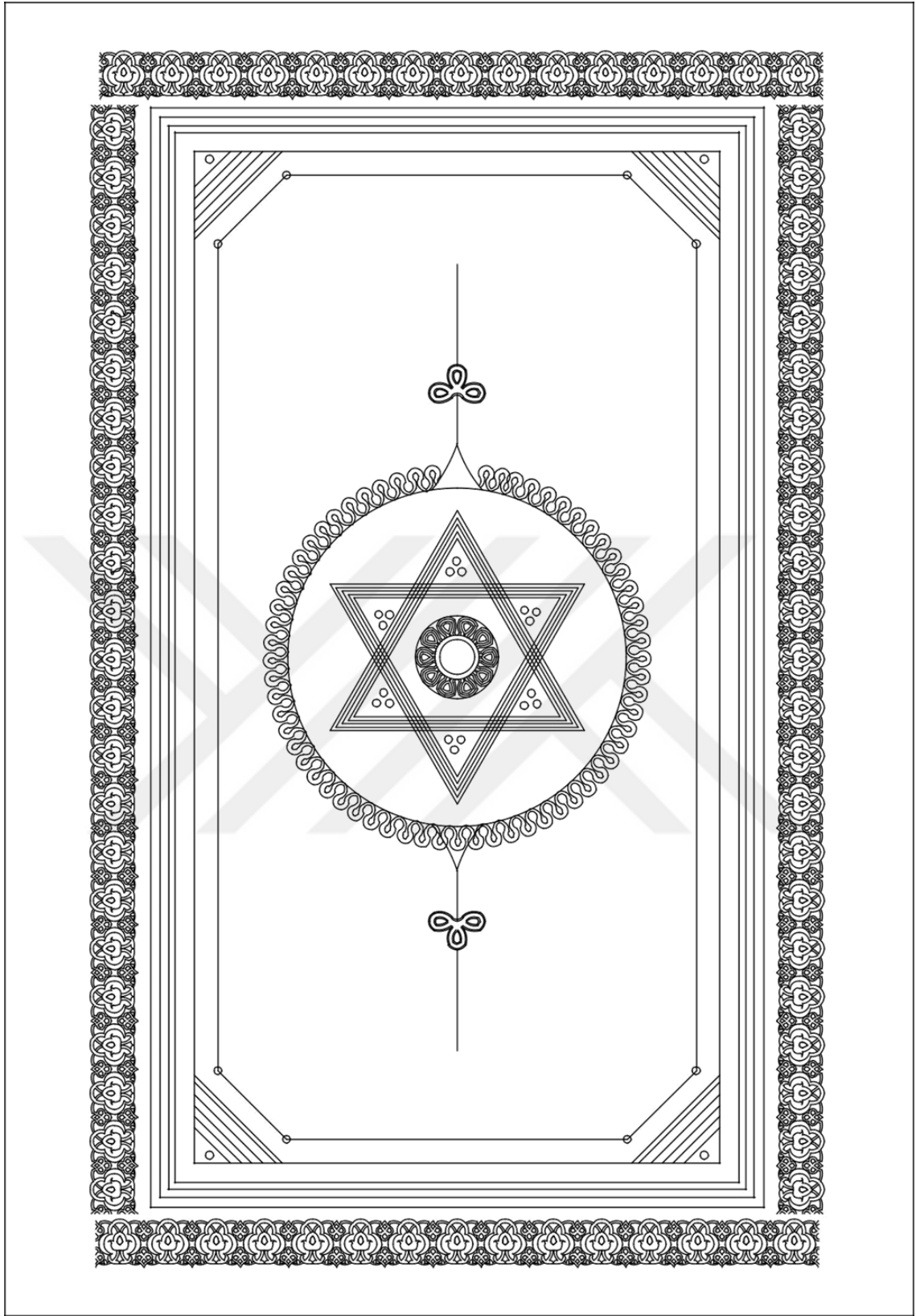
Ön Kapak.

0 1 2

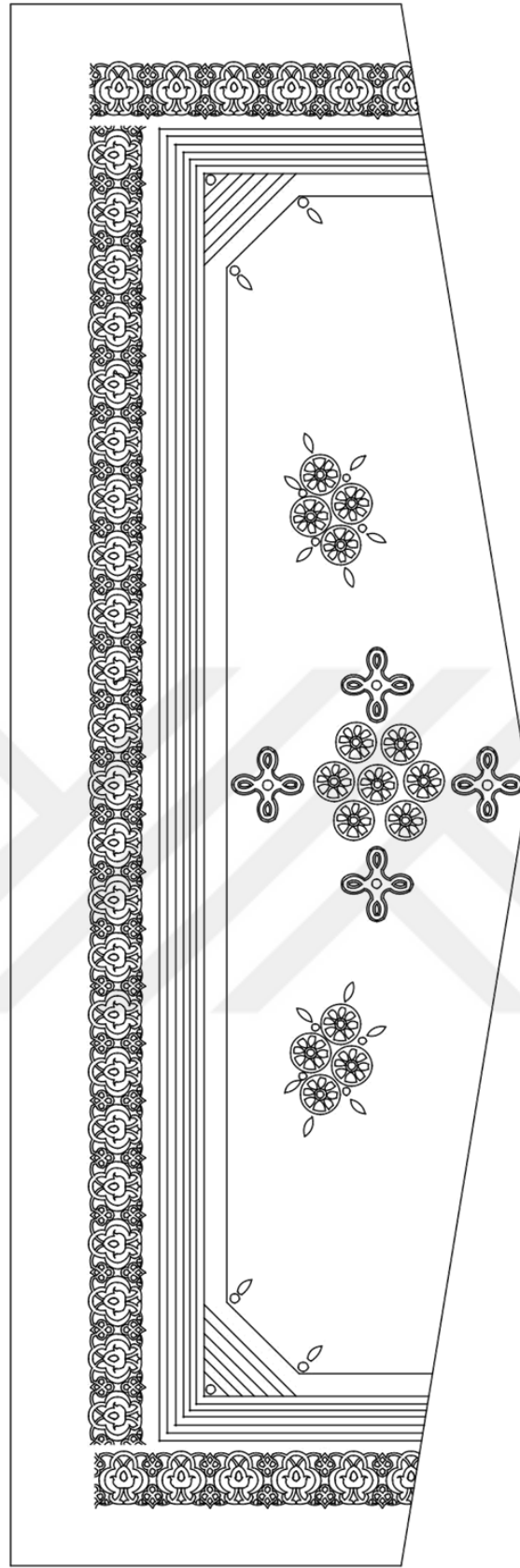
Çizim: 17. Örnek: 10.Farsça / İran Edebiyatı -Manzum, Kütahya Vahîd Paşa: 1575.

Arka Kapak.

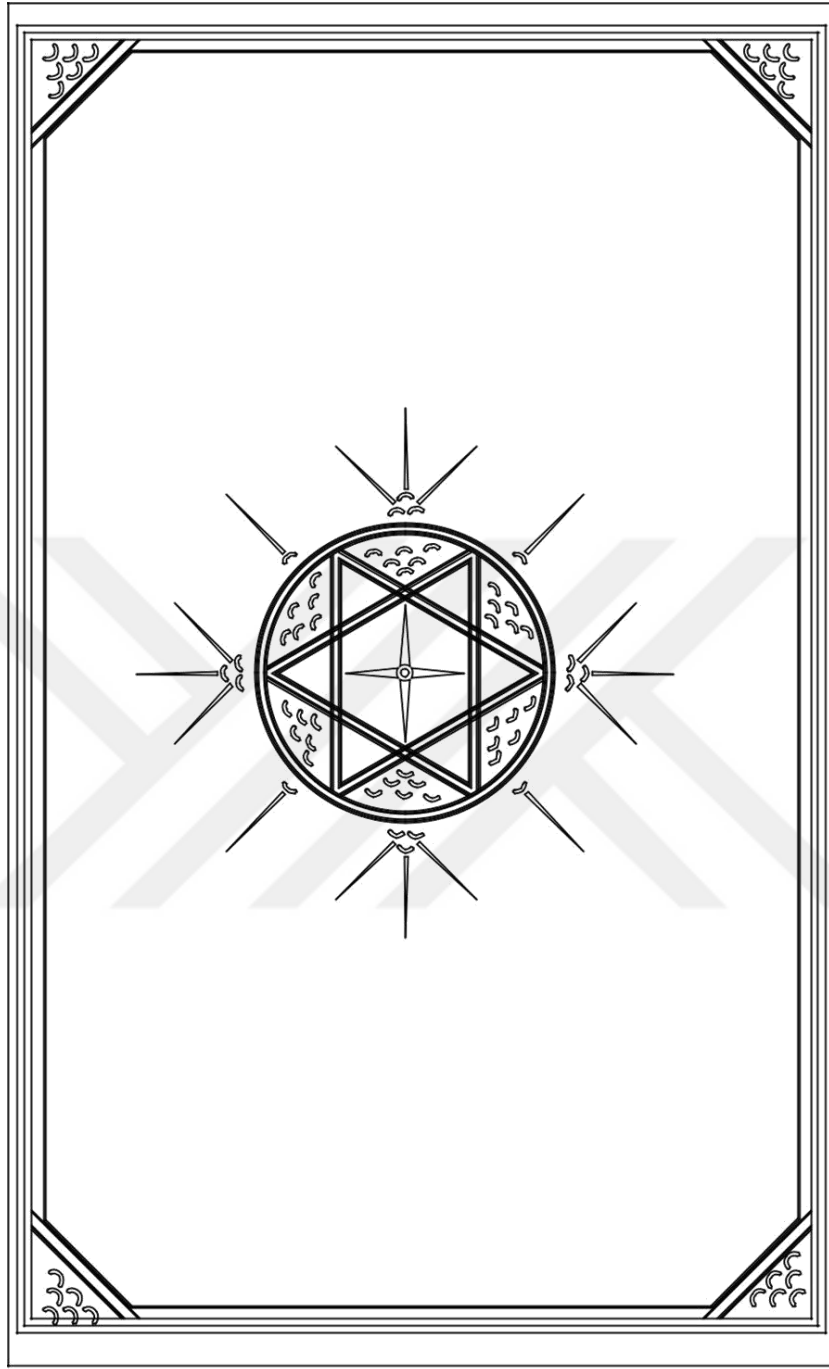
0 1 2

Çizim: 18. Örnek: 11.Mülhatü'l İrab ve Subhatü'l-Âdab, Kütahya Vahîd Paşa: 3100.
Ön ve Arka Kapak.

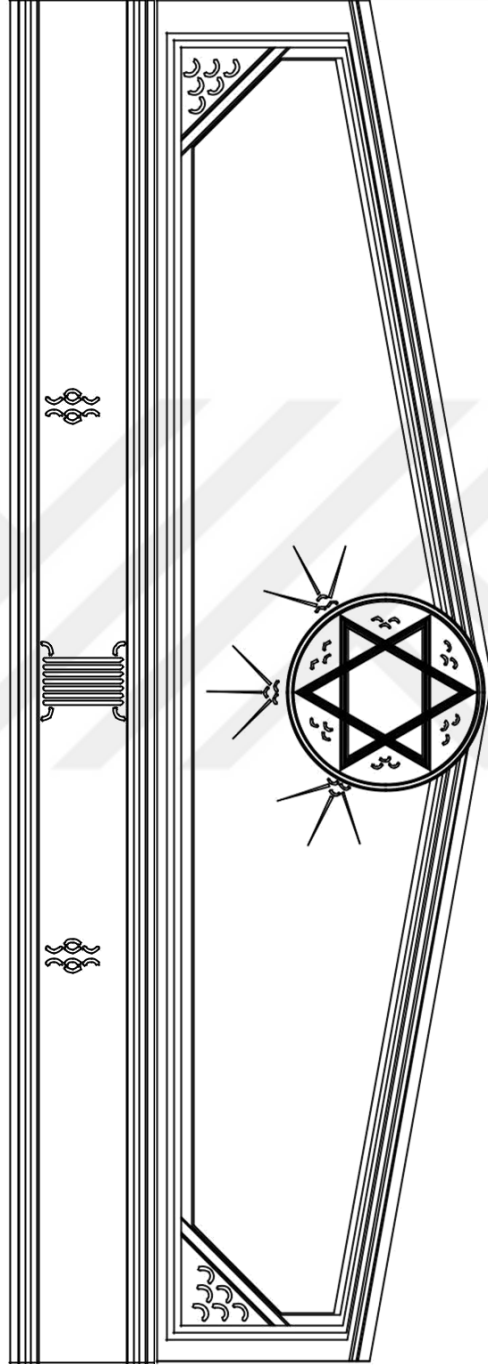
0 1 2

Çizim: 19. Örnek: 11. Mülhatü'l İrab ve Subhatü'l-Âdab, Kütahya Vahîd Paşa: 3100. Mikleb.

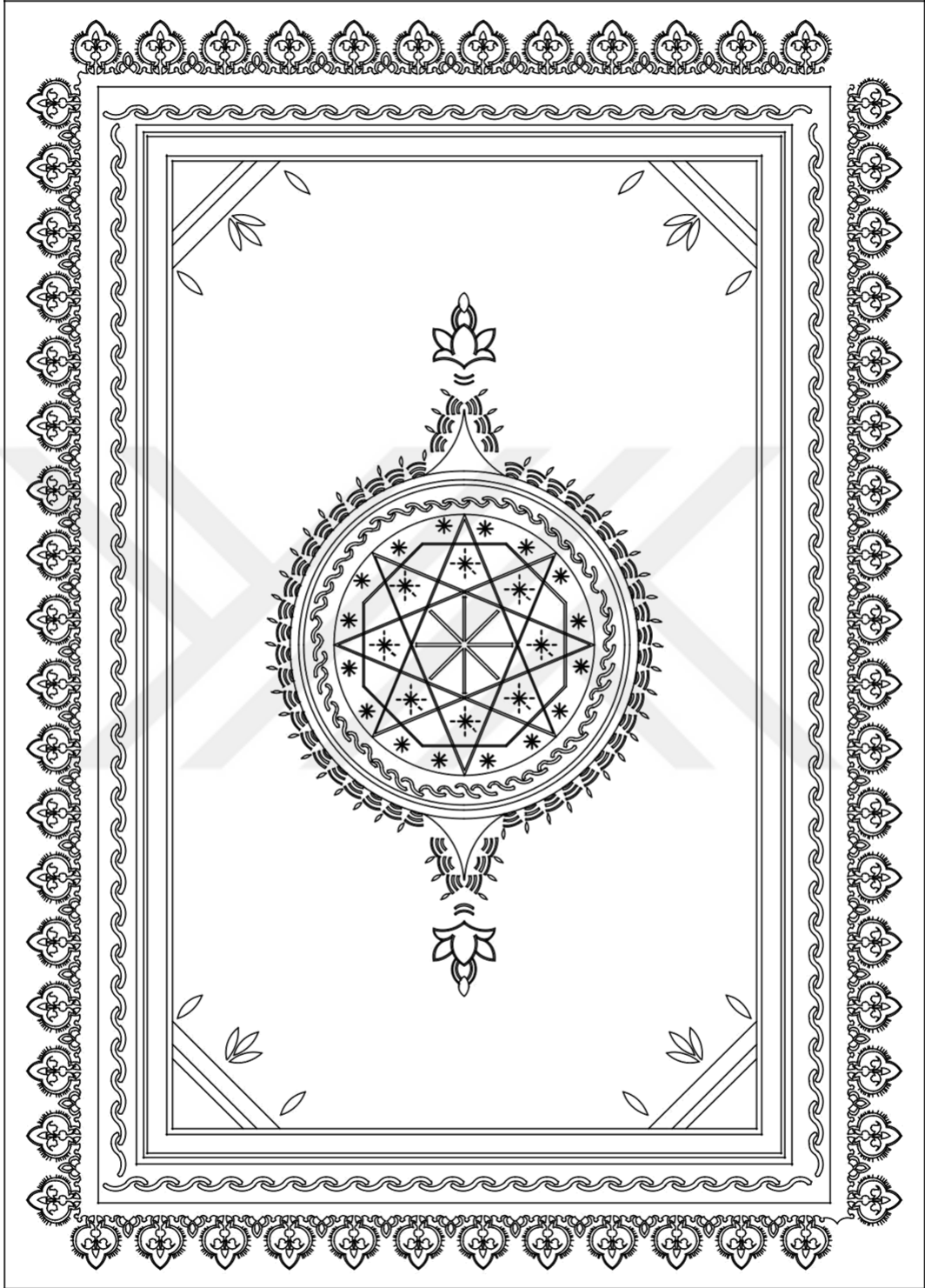
0 1 2

Çizim: 20. Örnek: 12.Telhisü'l-Miftah (Telhisu'l Miftah), Kütahya Vahîd Paşa:
2803. Ön ve Arka Kapak.

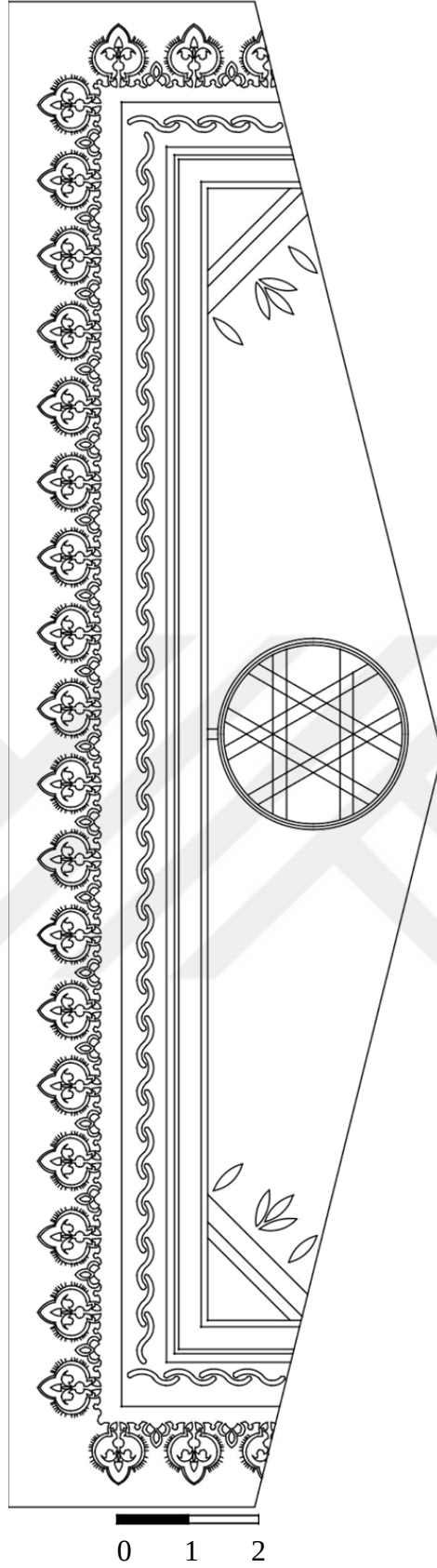
0 1 2

Çizim: 21. Örnek: 12. Telhisü'l-Miftah (Telhisu'l Miftah), Kütahya Vahîd Paşa:
2803. Sertab ve Mikleb.

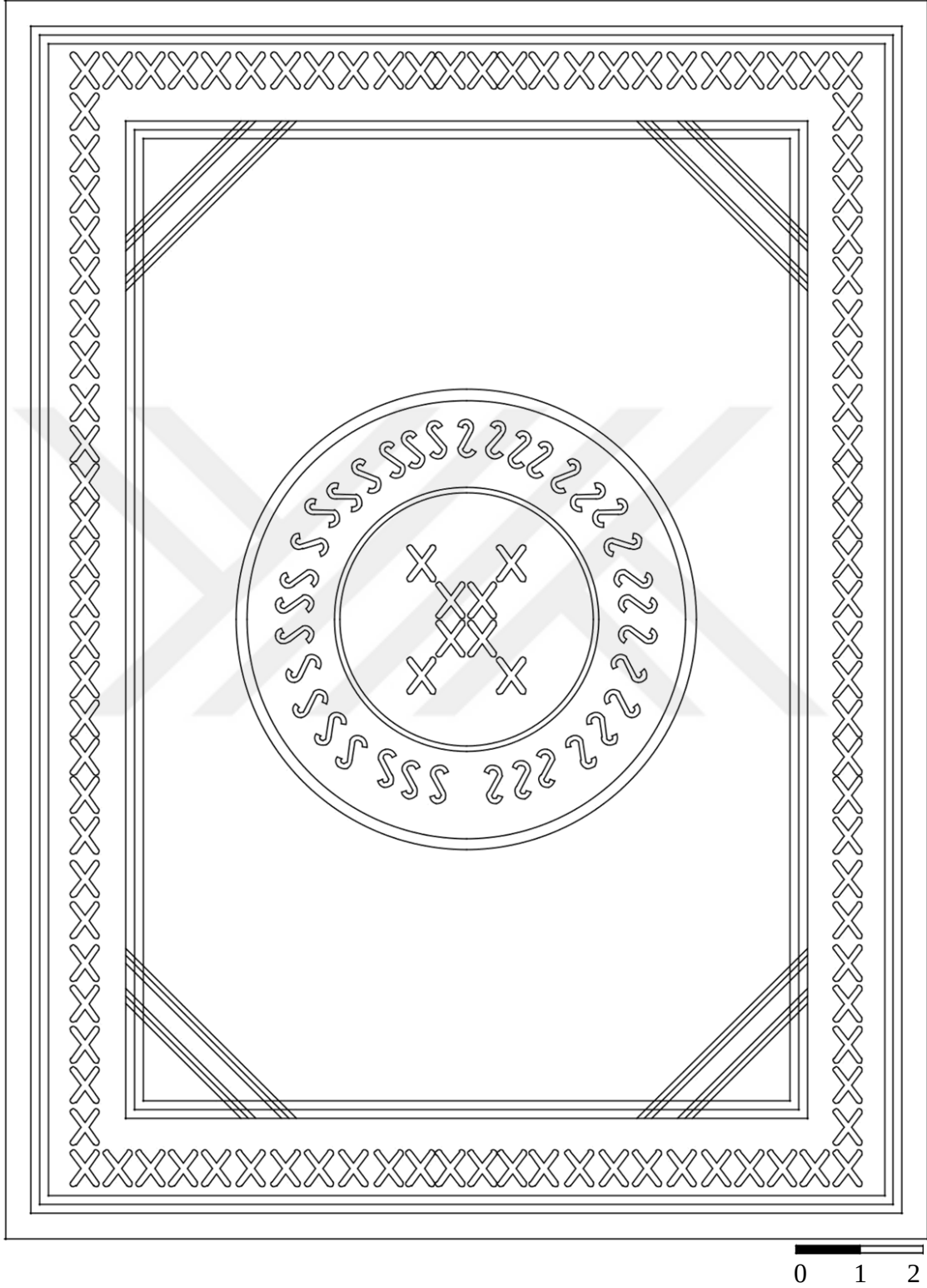

0 1 2

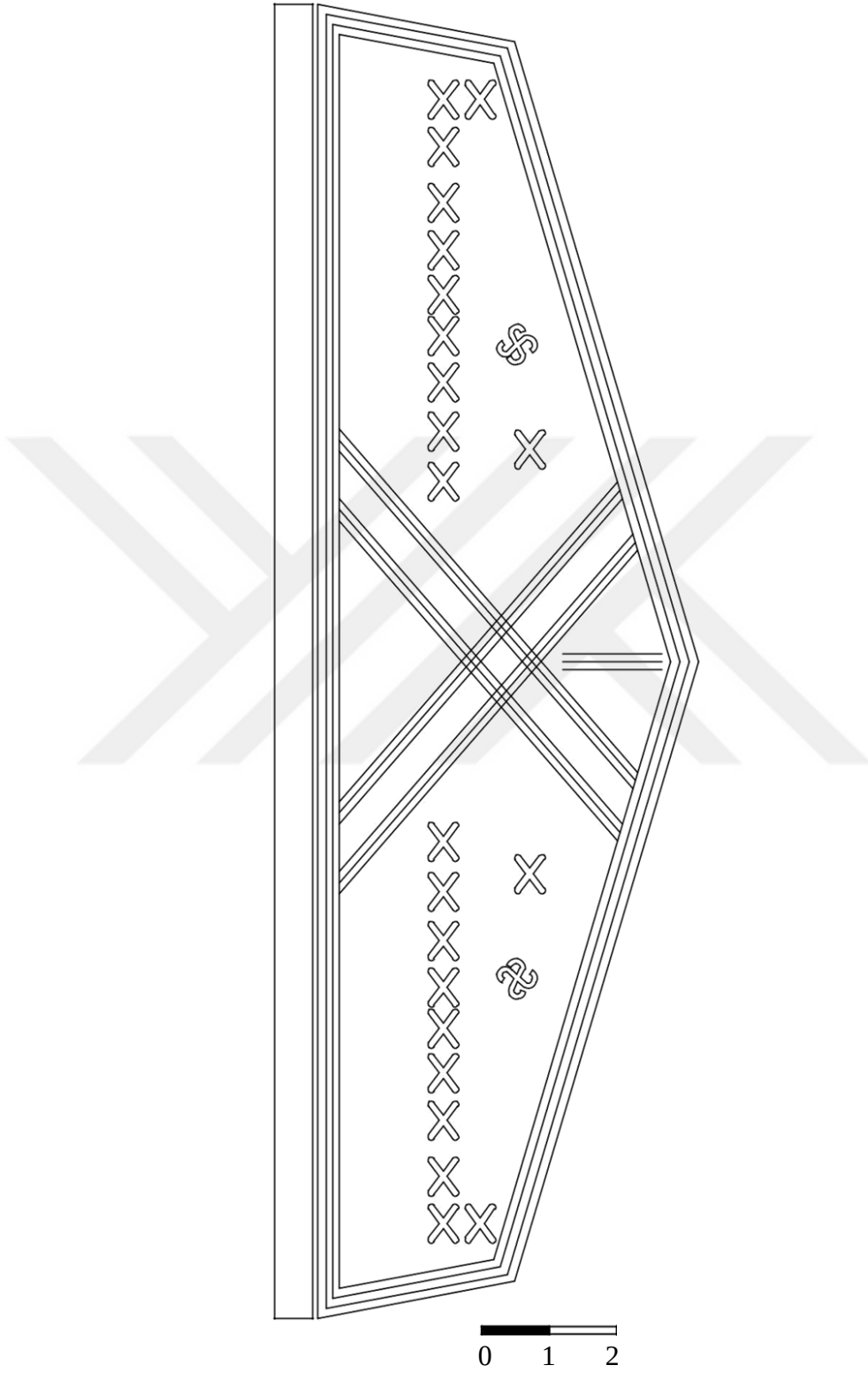
Çizim: 22. Örnek: 13.Mülteka'l-Ebhur, 1292/1875, KütahyaVahîd Paşa: 1738. Ön ve Arka Kapak.

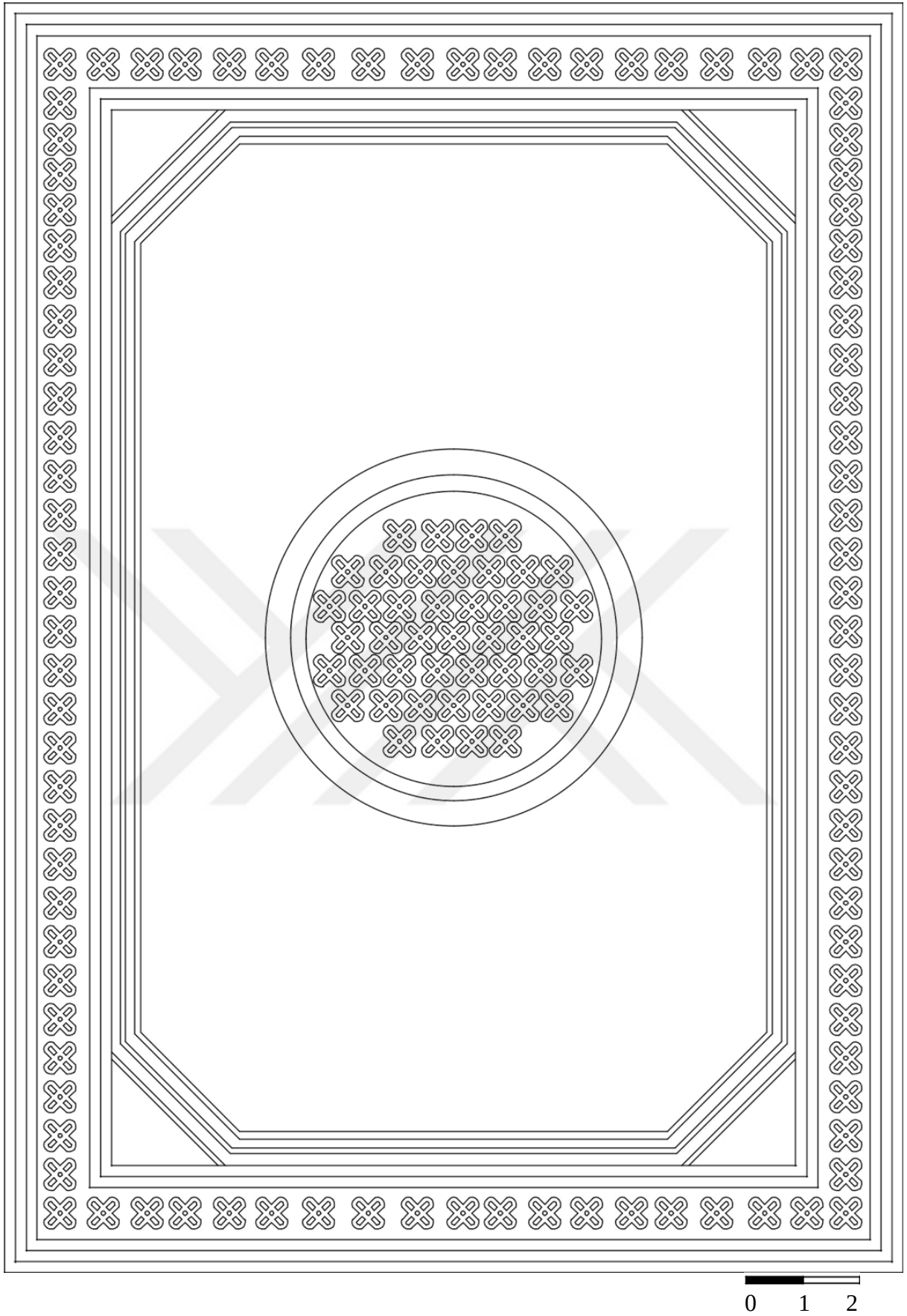
Çizim: 23. Örnek: 13.Mülteka'l-Ebhur, 1292/1875, KütahyaVahîd Paşa: 1738.
Mikleb.

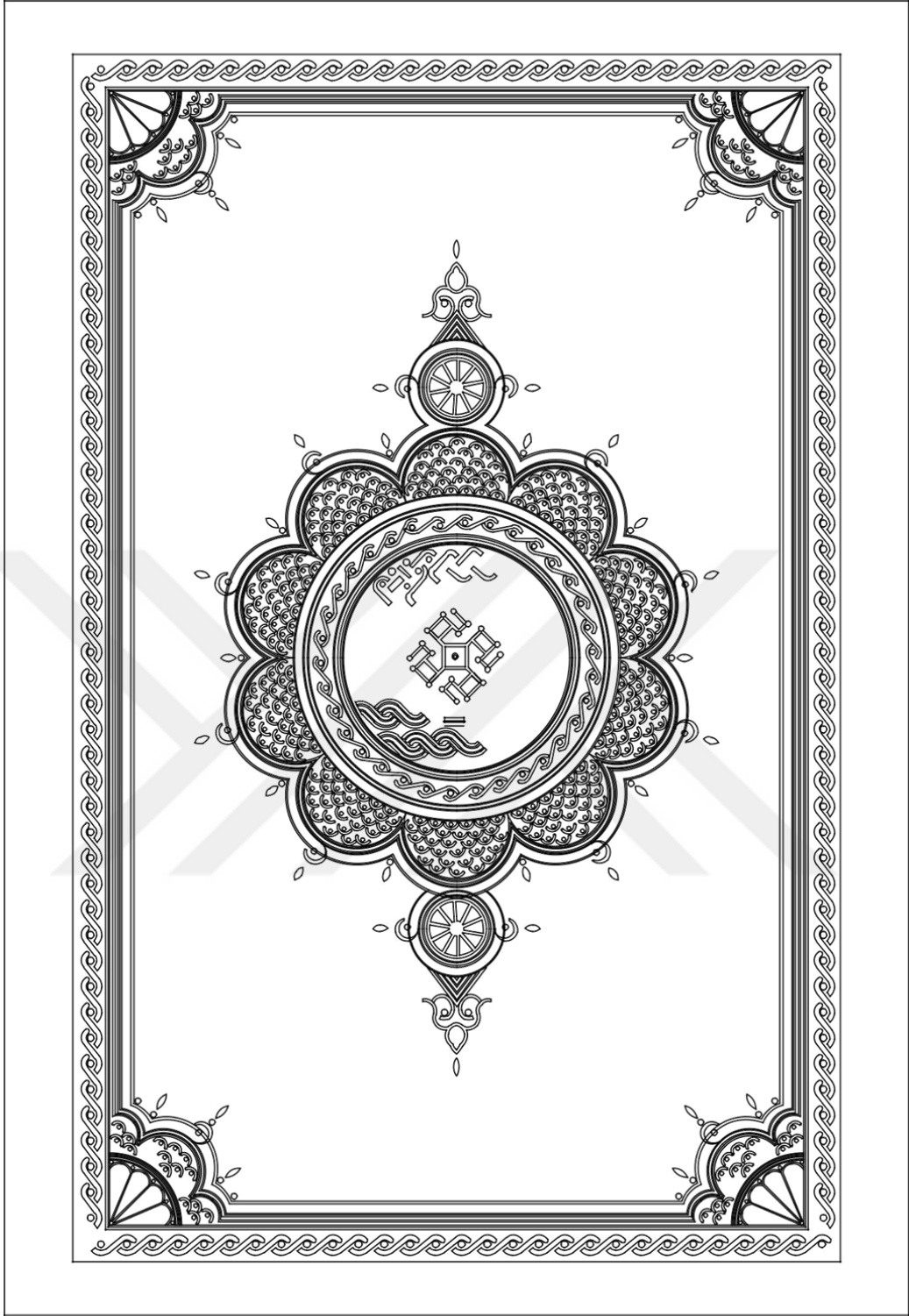
Çizim: 24. Örnek: 14.Kur'an-ı Kerim (Sure-i Fatiha ve Bakara),KütahyaVahîd
Paşa: 1387. Ön ve Arka Kapak.

Çizim: 25. Örnek: 14.Kur'an-ı Kerim (Sure-i Fatiha ve Bakara),KütahyaVahîd
Paşa: 1387. Mikleb.

Çizim: 26. Örnek: 15.Kitabü'l-Mübteğa fi'l-Fıkh, KütahyaVahid Paşa: 2747. Arka Kapak.

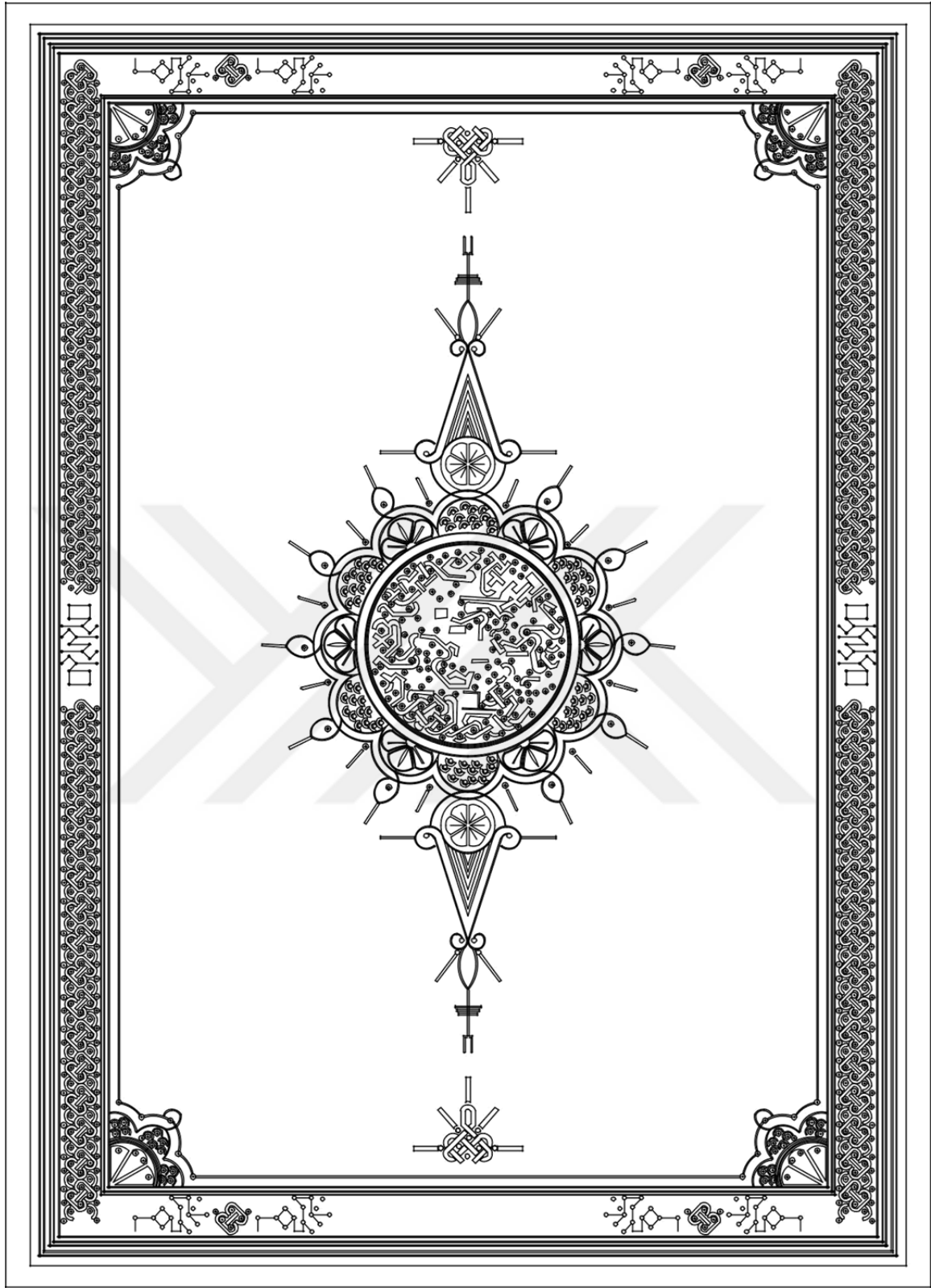
Çizim: 27. Örnek: 16.Tenvîrû'l-Metâlî, 744/1343, Kütahya Vahîd Paşa:969.

Ön Kapak

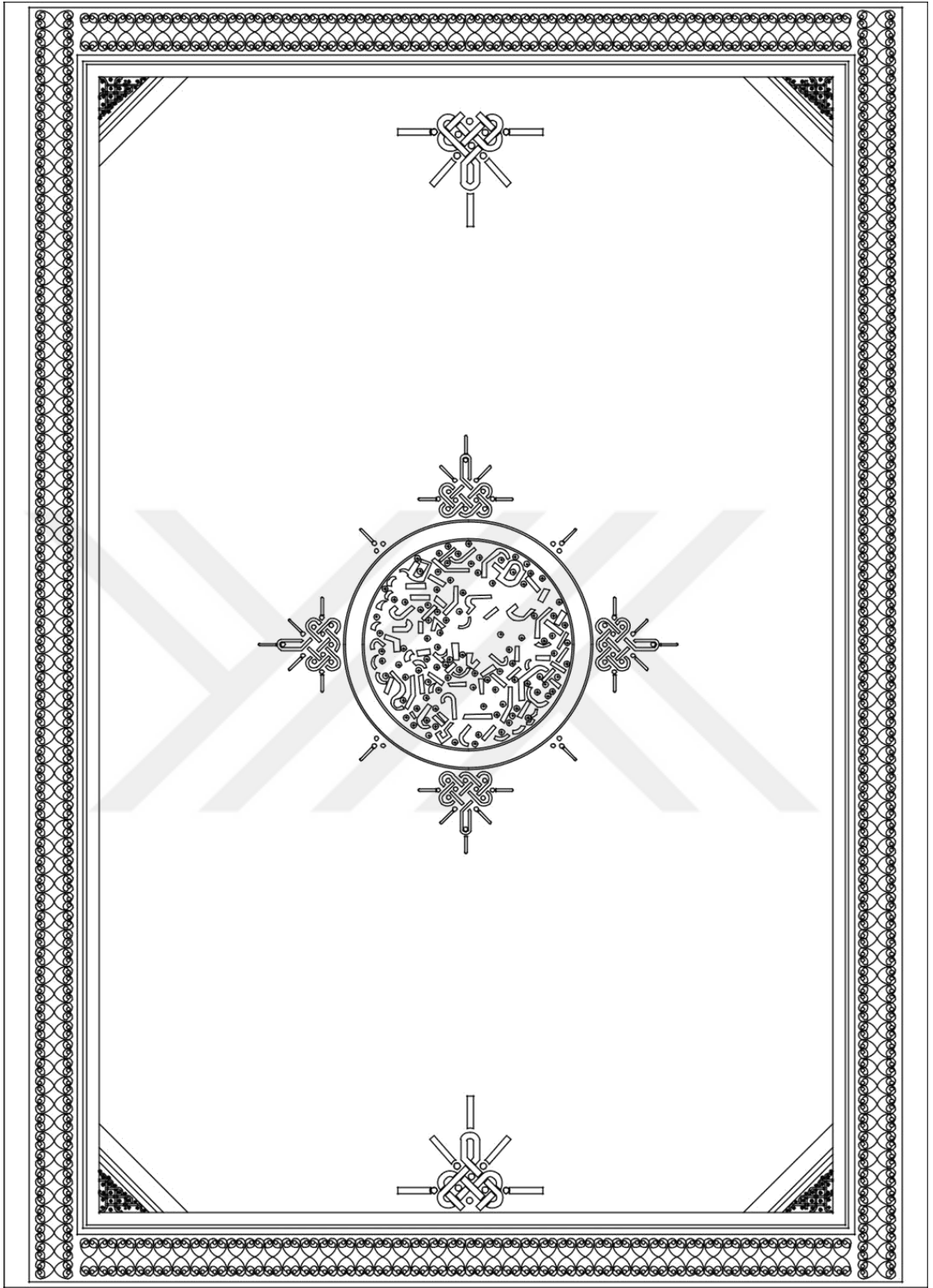
Çizim: 28. Örnek: 16.Tenvîrü'l-Metâlî, 744/1343, Kütahya Vahîd Paşa:969.

Arka Kapak.

0 1 2

Çizim: 29. Örnek: 17.Gâyetü'l Beyân Fî Şerhi'l Hidâye, 756/1355, Kütahya Vahîd Paşa:2562. Ön Kapak.

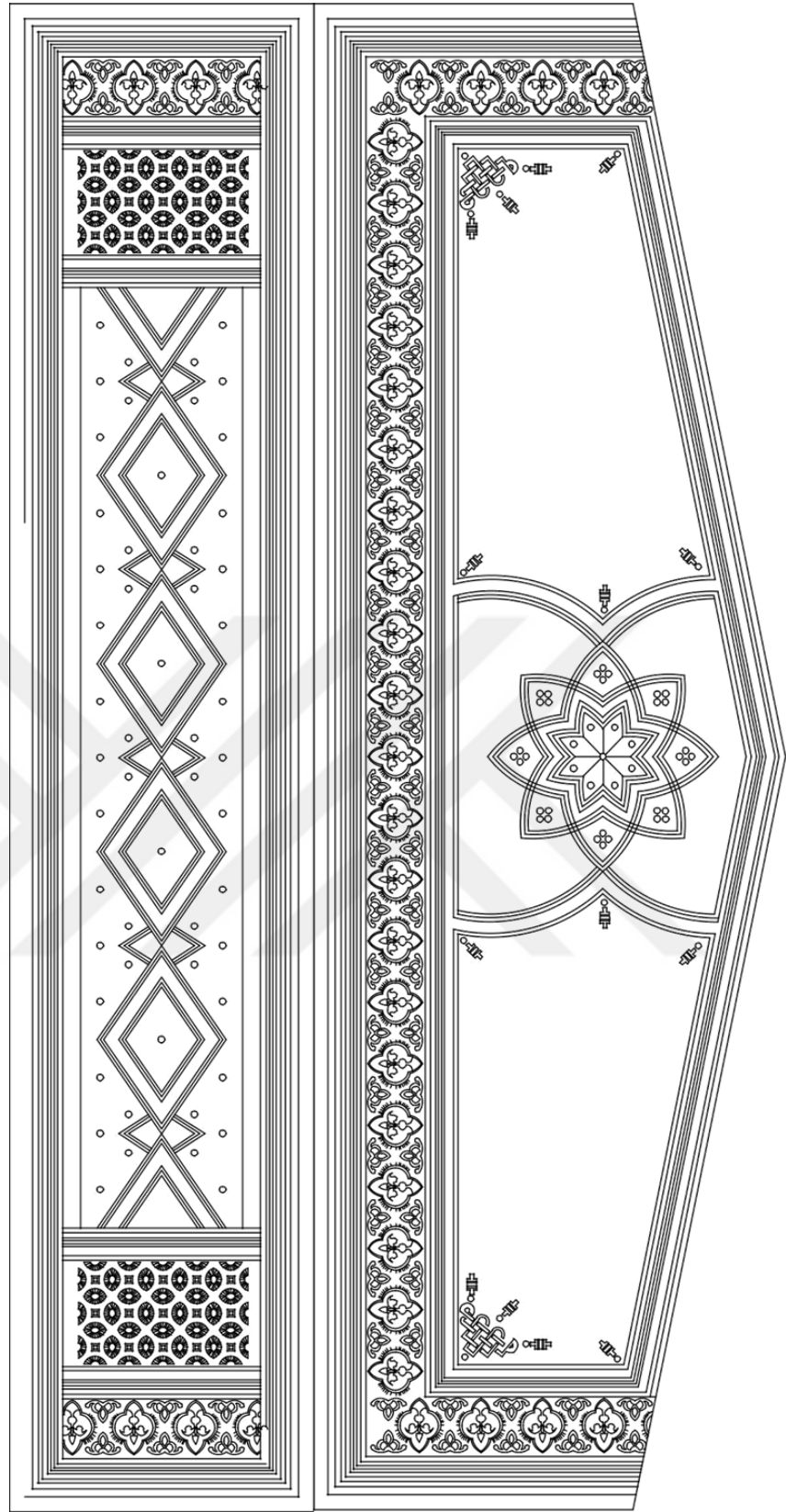
0 1 2

Çizim: 30. Örnek: 17.Gâyetü'l Beyân Fî Şerhi'l Hidâye, 756/1355, Kütahya Vahîd Paşa:2562. Arka Kapak.

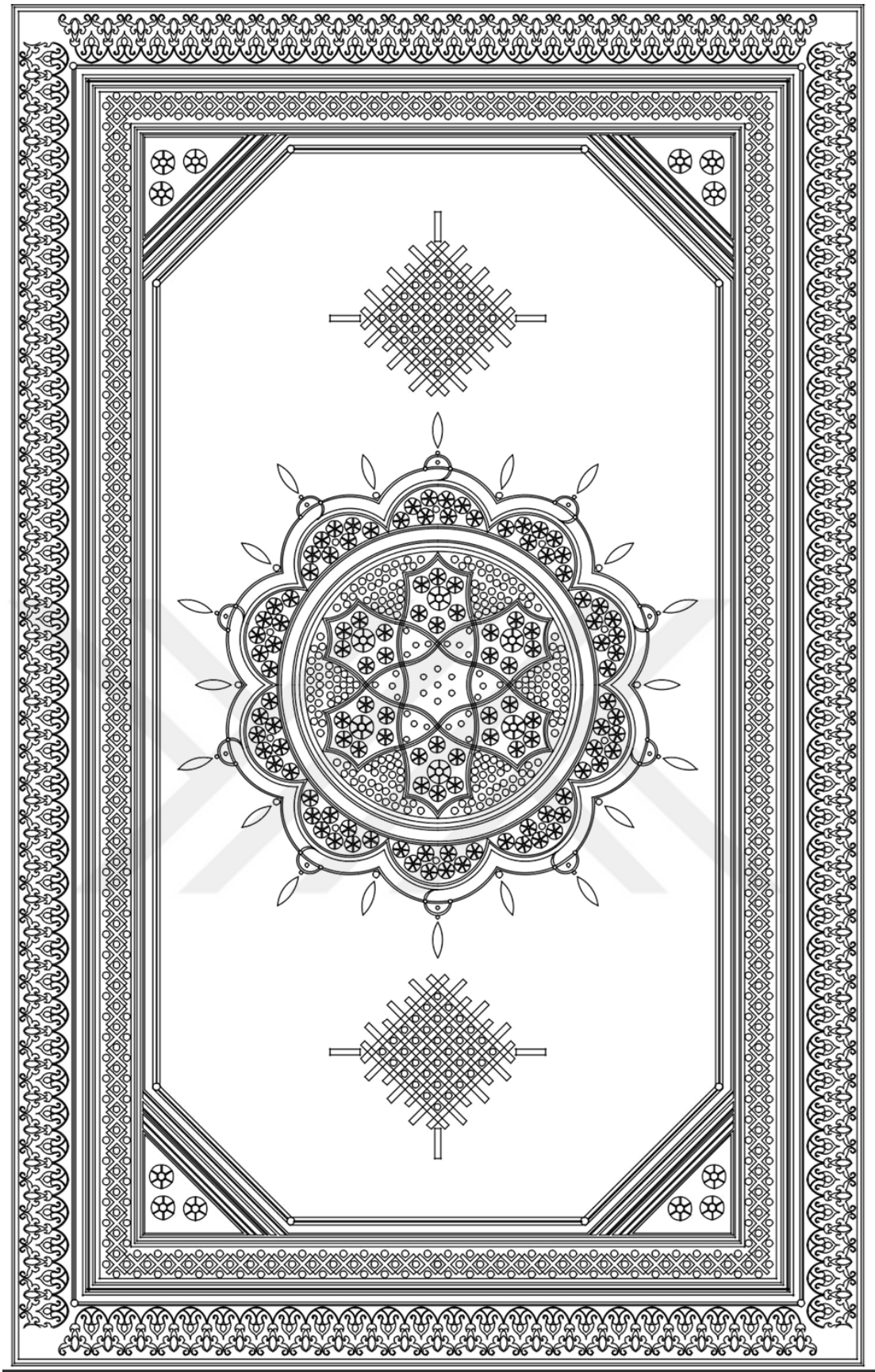
0 1 2

Çizim: 31. Örnek: 18. Tabsiratü'l-Edille fi Usûli'd-Din (Fi'l Kelam), Kütahya Vahîd Paşa: 1329. Ön ve Arka Kapak.

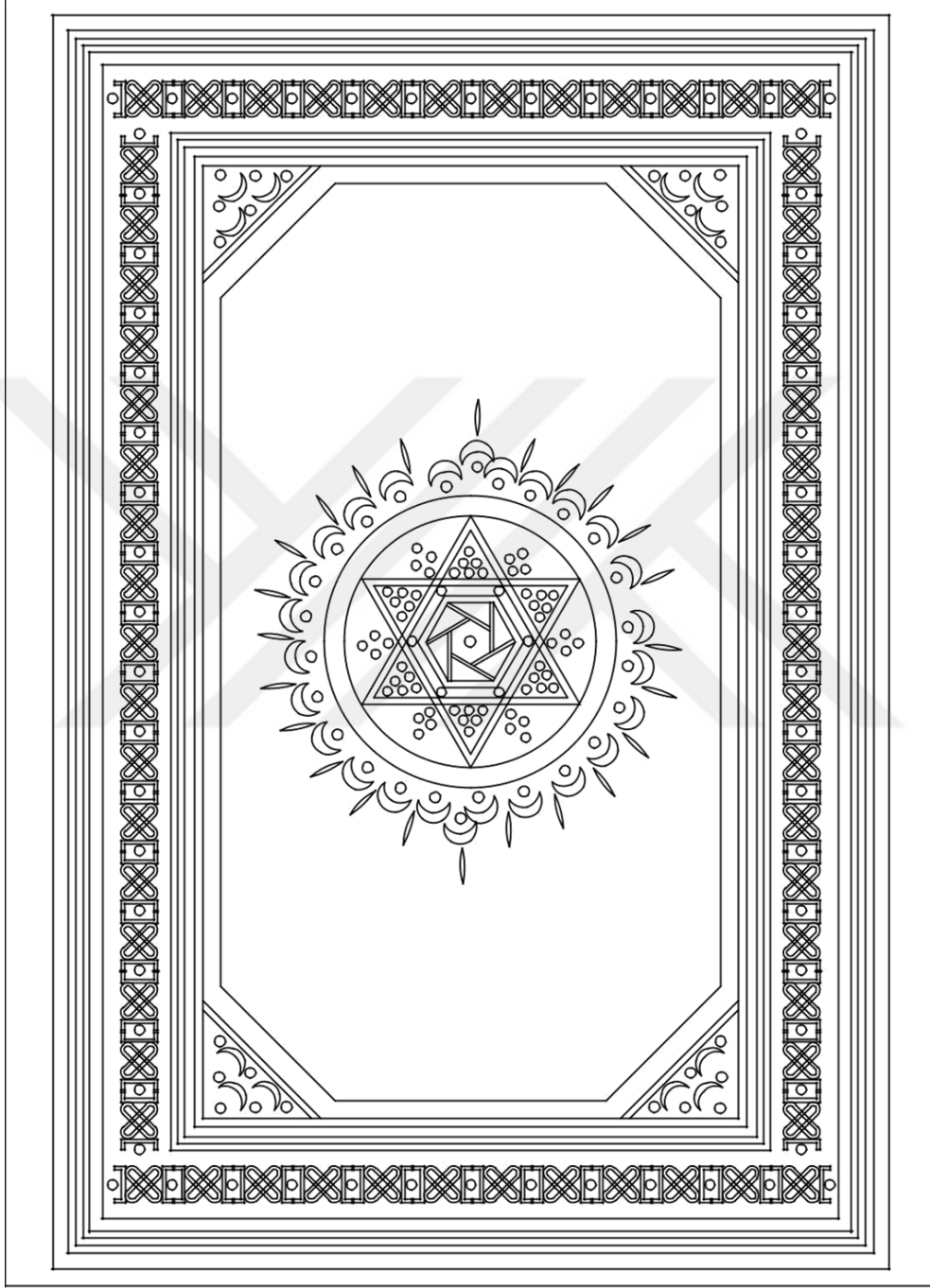
0 1 2

Çizim: 32. Örnek: 18.Tahsiratü'l-Edille fi Usûli'd-Din (Fi'l Kelam),Kütahya Vahîd Paşa:1329. Sertab ve Mikleb.

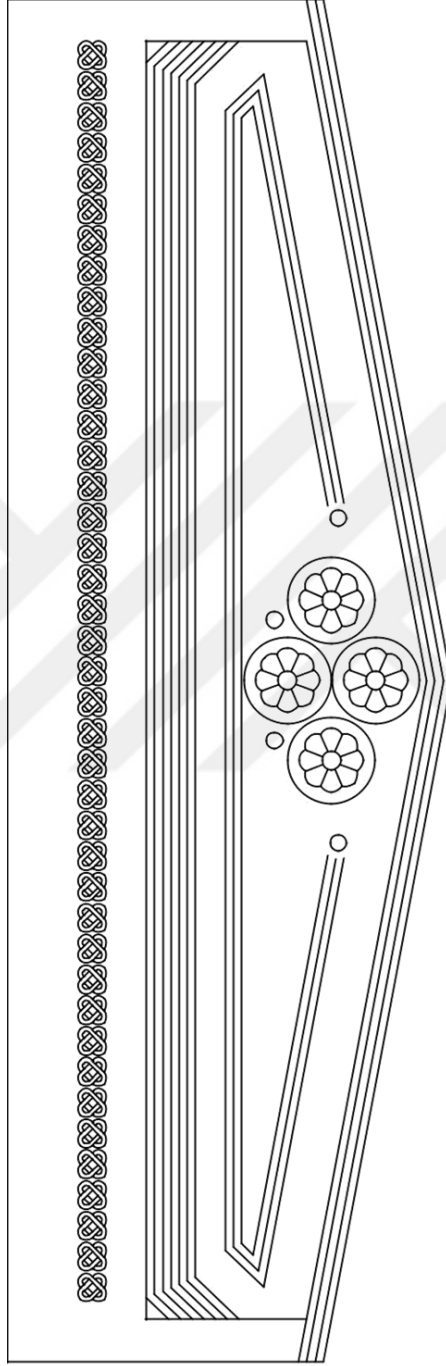
0 1 2

Çizim: 33. Örnek: 19. Tefsîr-i Ravza (Tefsîru'r Ravda), 773/1371, Kütahya Vahid Paşa:2490. Ön ve Arka Kapak.

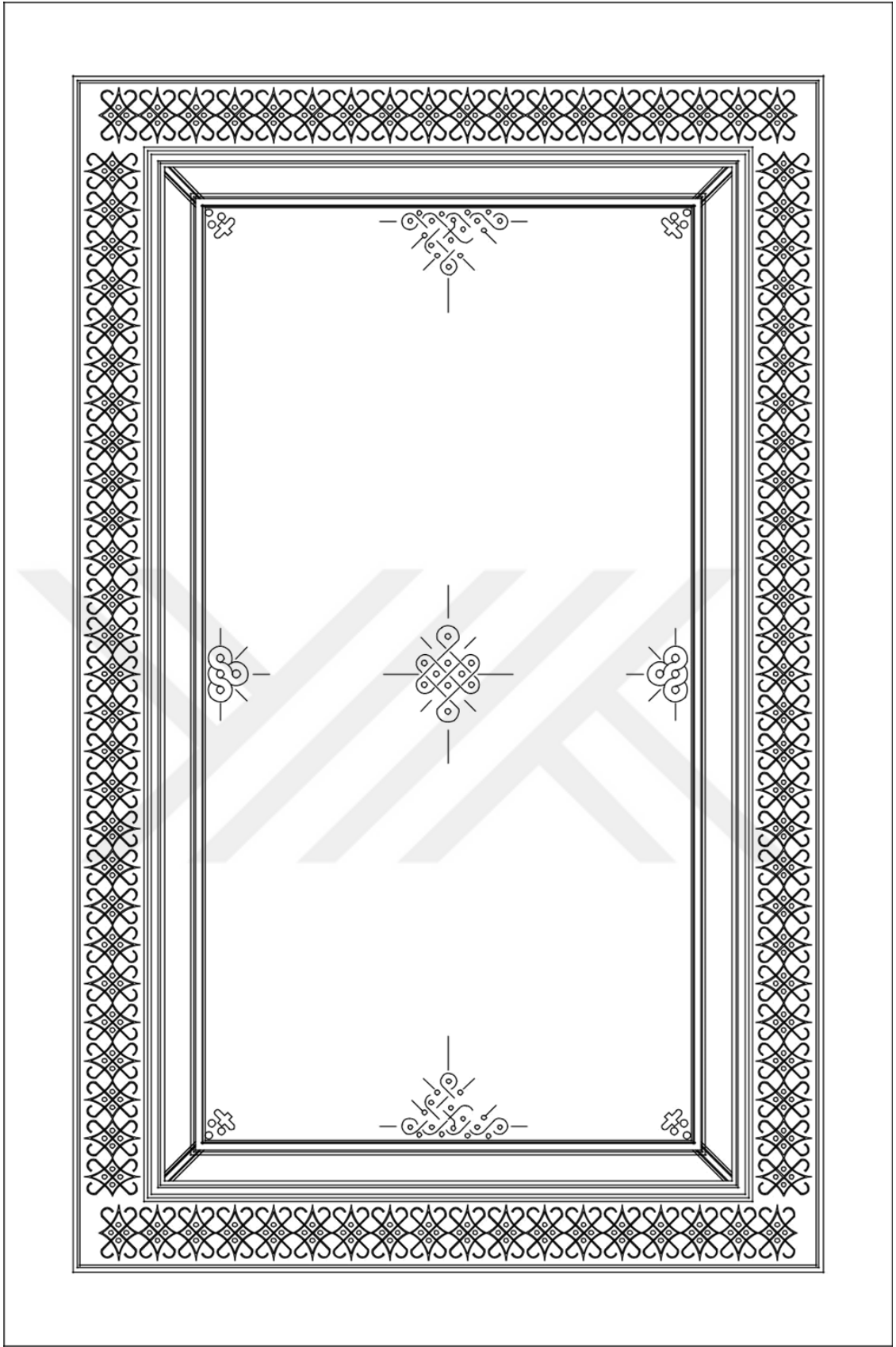
0 1 2

Çizim: 34. Örnek: 20.Durretü's Sâniye fi'l-Akideti's Sünniye (Kasidet-ü Mîmiyye),
783 /1381, Kütahya Vahîd Paşa: 420. Ön Kapak.

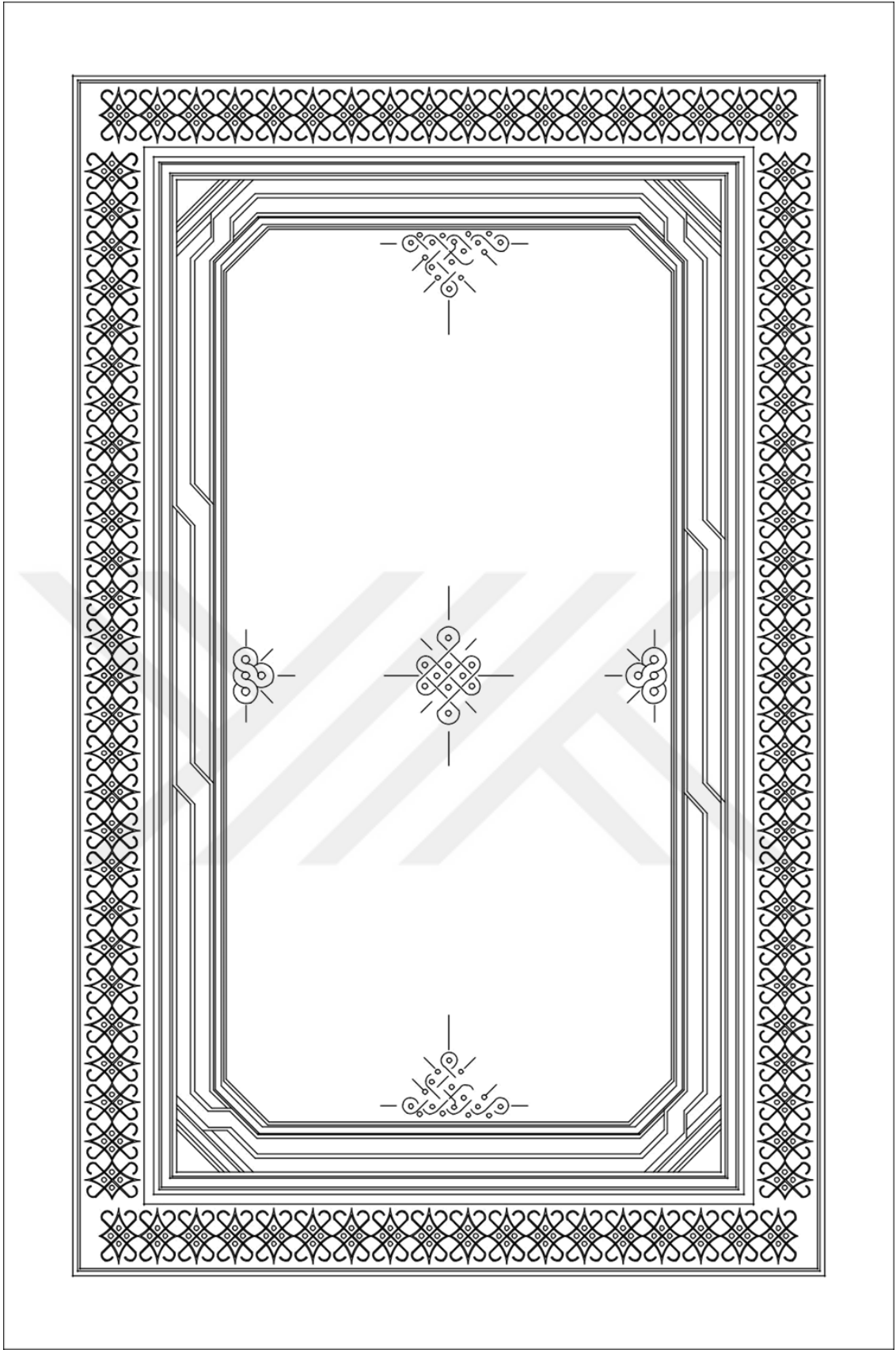
0 1 2

Çizim: 35. Örnek: 20.Durretü's Sâniye fi'l-Akideti's Sünniye (Kasidet-ü Mîmiyye),
783 /1381, Kütahya Vahîd Paşa: 420. Mikleb.

0 1 2

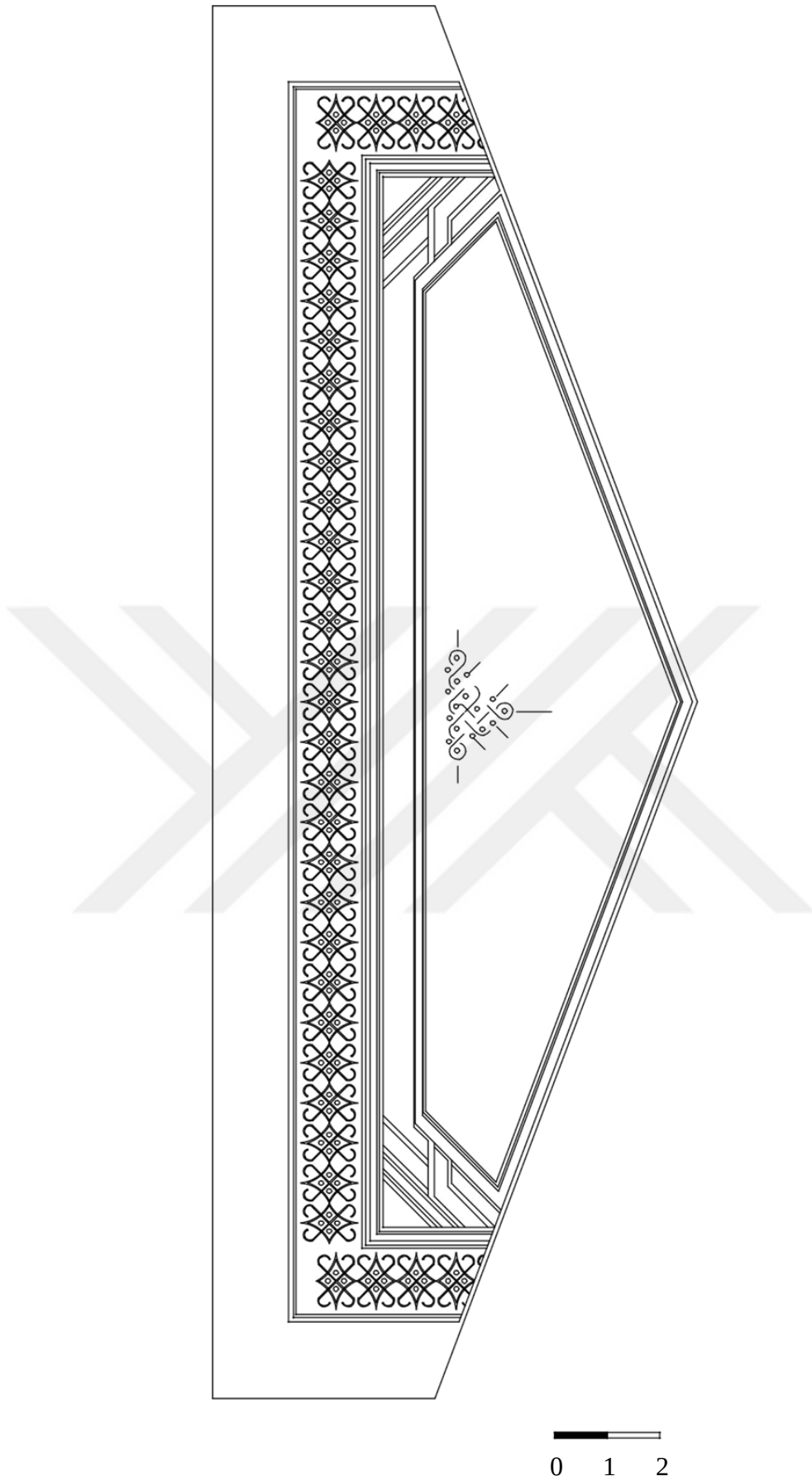
Çizim: 36. Örnek: 21.Meşârikü'l Envâr (Meşâriku'l-Envâri'n-Nebeviyye min Sıhahî'l-Ahbârî'l-Mustafâviyye), 791/1388, Kütahya Vahîd Paşa:2529. Ön Kapak.

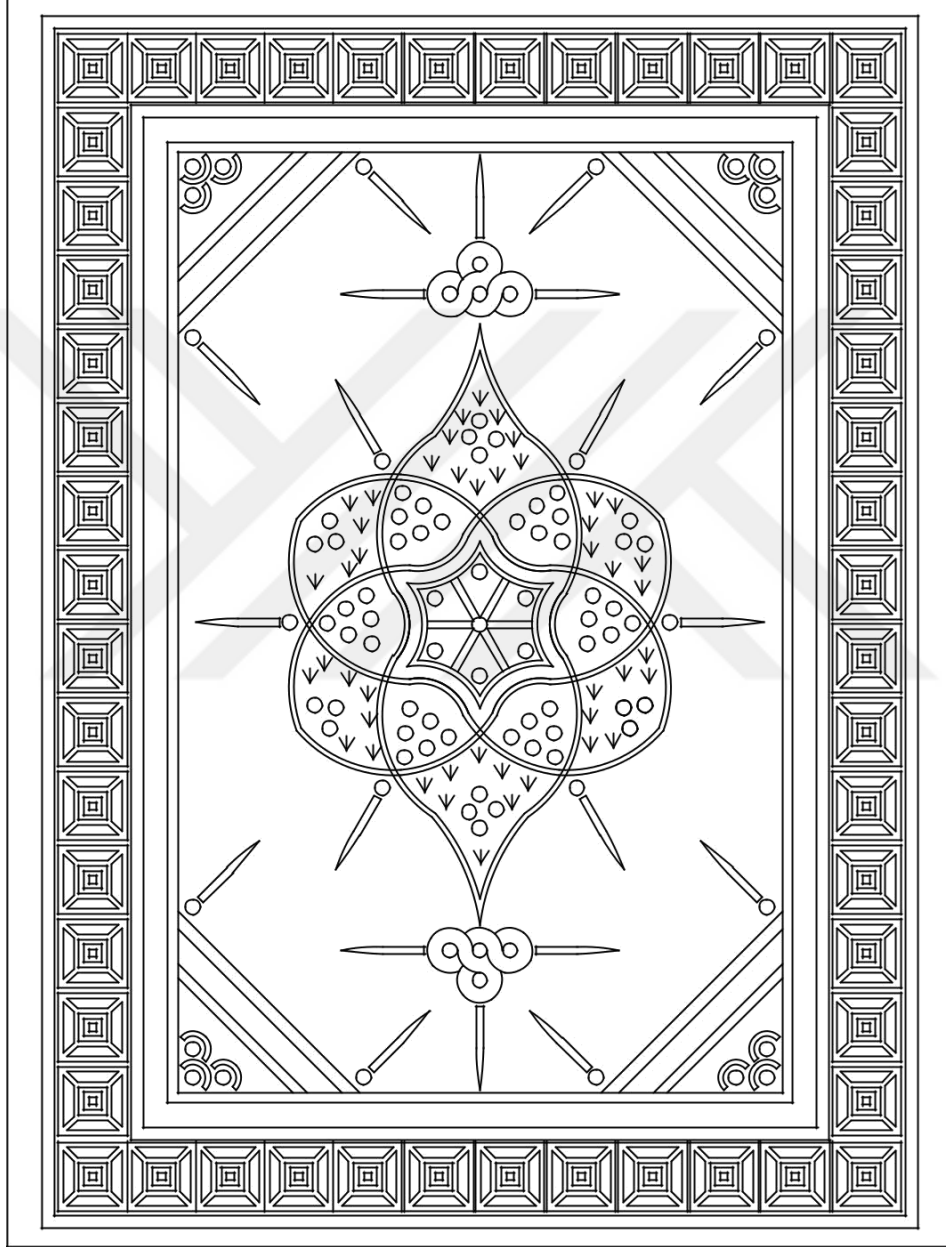
0 1 2

Çizim: 37. Örnek: 21.Meşârikü'l Envâr (Meşâriku'l-Envâri'n-Nebeviyye min Sıhahî'l-Ahbârî'l-Mustafâviyye), 791/1388, Kütahya Vahîd Paşa:2529. Arka Kapak.

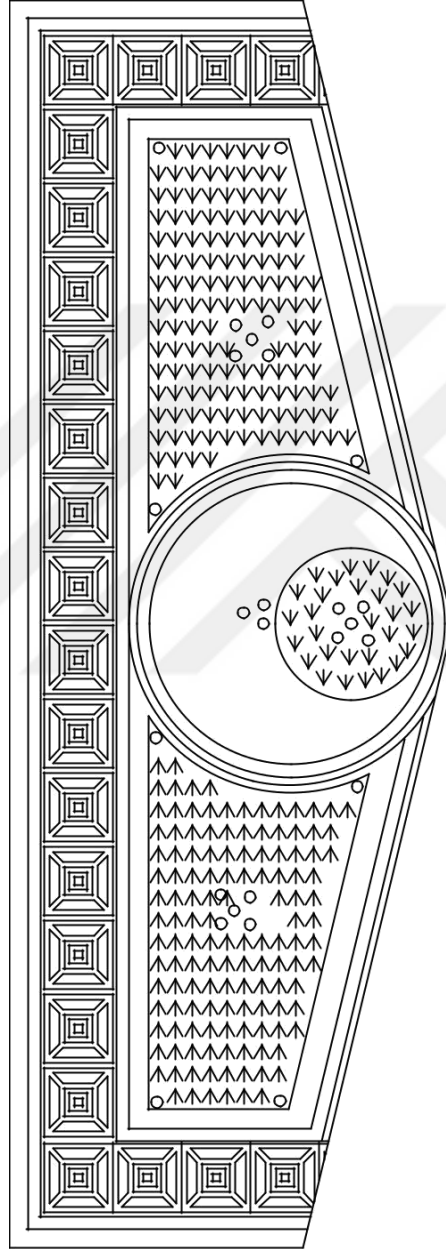

Çizim: 38. Örnek: 21.Meşârikü'l Envâr (Meşâriku'l-Envâri'n-Nebeviyye min Sıhahî'l-Ahbârî'l-Mustafâviyye), 791/1388, Kütahya Vahîd Paşa:2529. Mikleb.

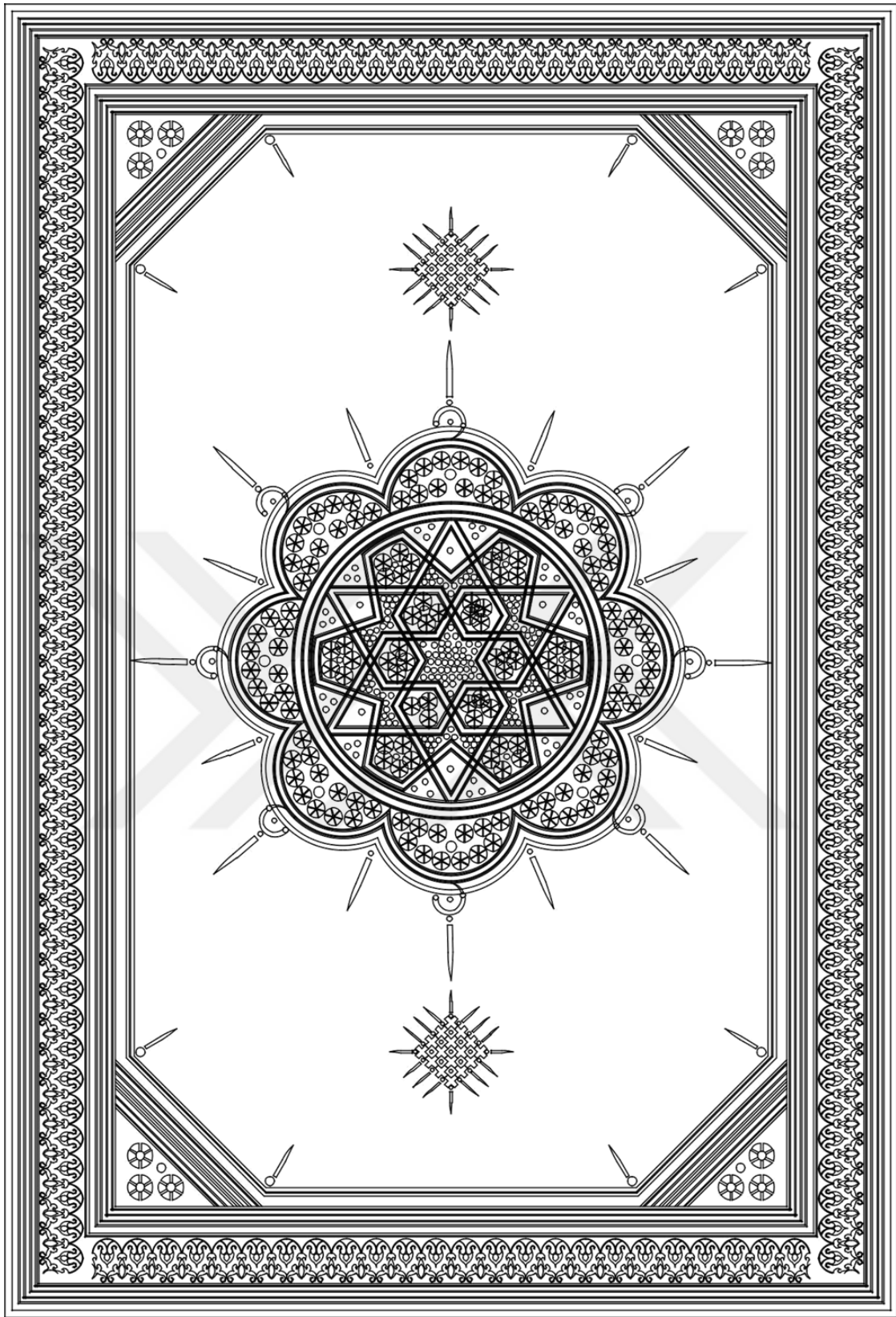
0 1 2

Çizim: 39. Örnek: 22.I. cilt: İkmâlû'l 'Udde Fî Şerhi'l Bürde,II. cilt: Aksa'l-Murâd fî-Şerhi -Banet Suâd, 798/1395, Kütahya Vahîd Paşa:425/426. Ön ve Arka Kapak.

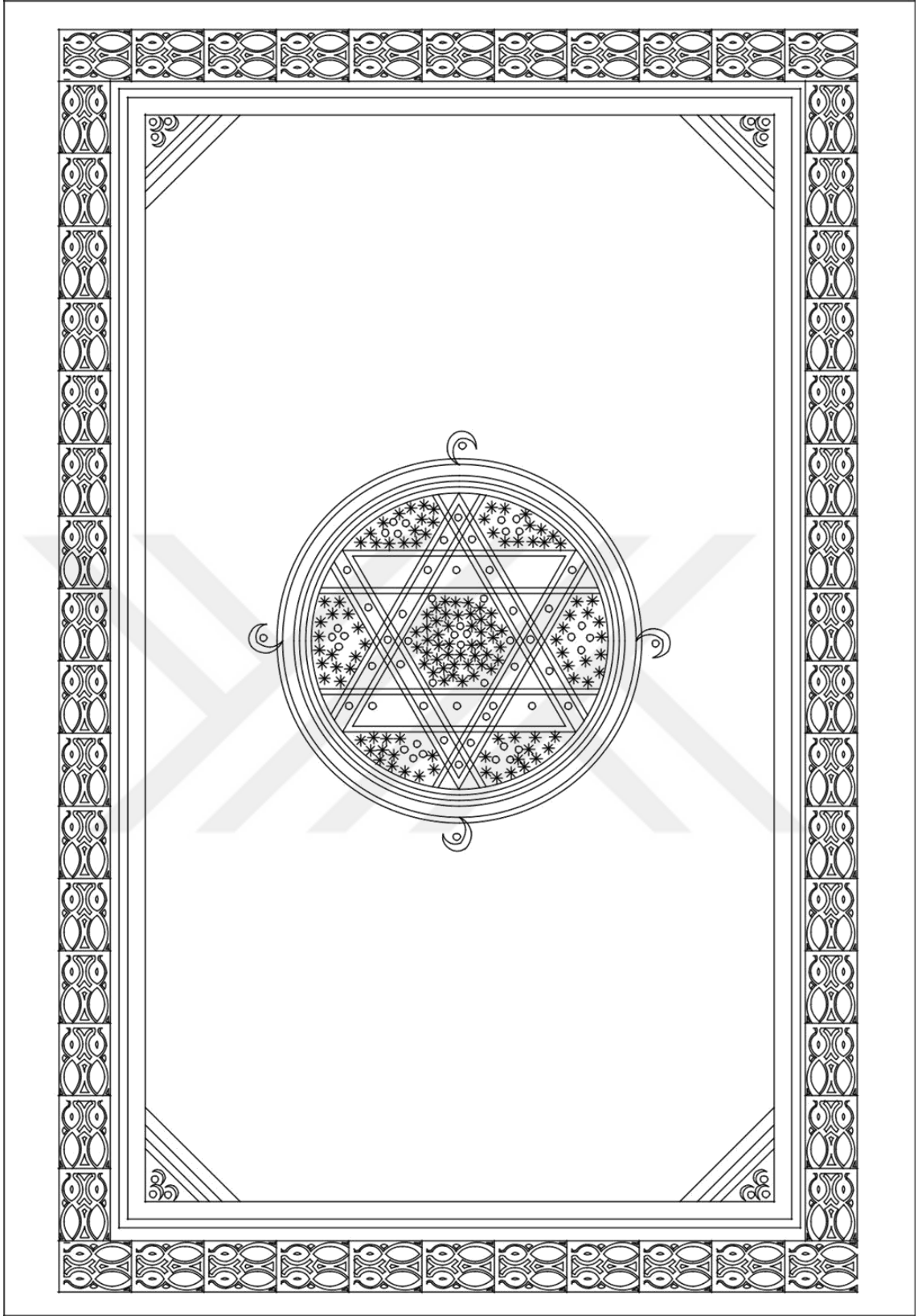
0 1 2

Çizim: 40. Örnek: 22.I. cilt: İkmâlü'l 'Udde Fî Şerhi'l Bürde,II. cilt: Aksa'l-Murâd fî-Şerhi -Banet Suâd, 798/1395, Kütahya Vahîd Paşa:425/426. Mikleb.

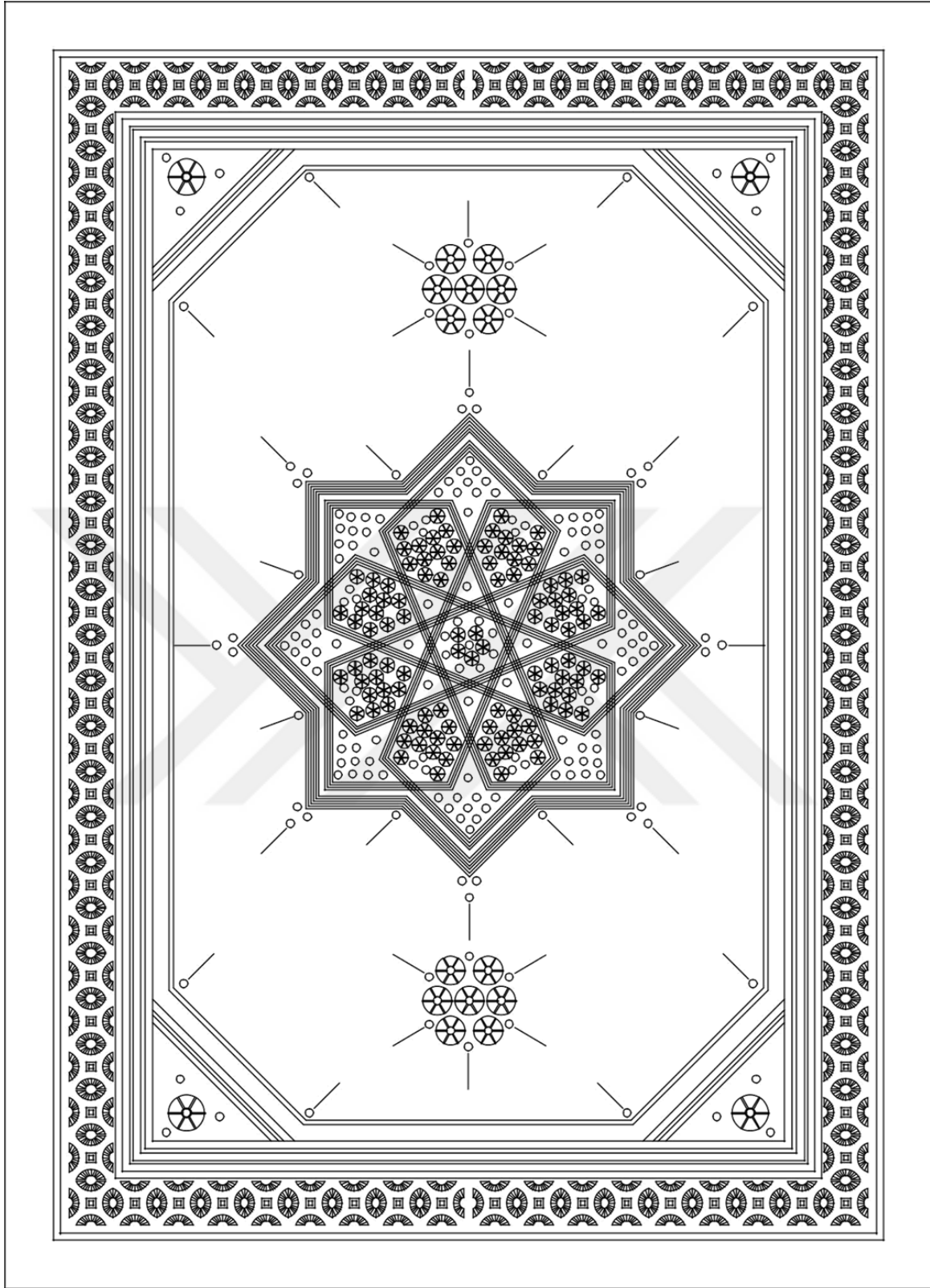
0 1 2

Çizim: 41. Örnek: 23.Hilyetü'l-Ebrâr (Hilyetü'l-Ebrâr ve Şiârü'l-Ahyâr fi Telhîsi'd Daavât),800/1397, Kütahya Vahîd Paşa:2590. Ön ve Arka Kapak.

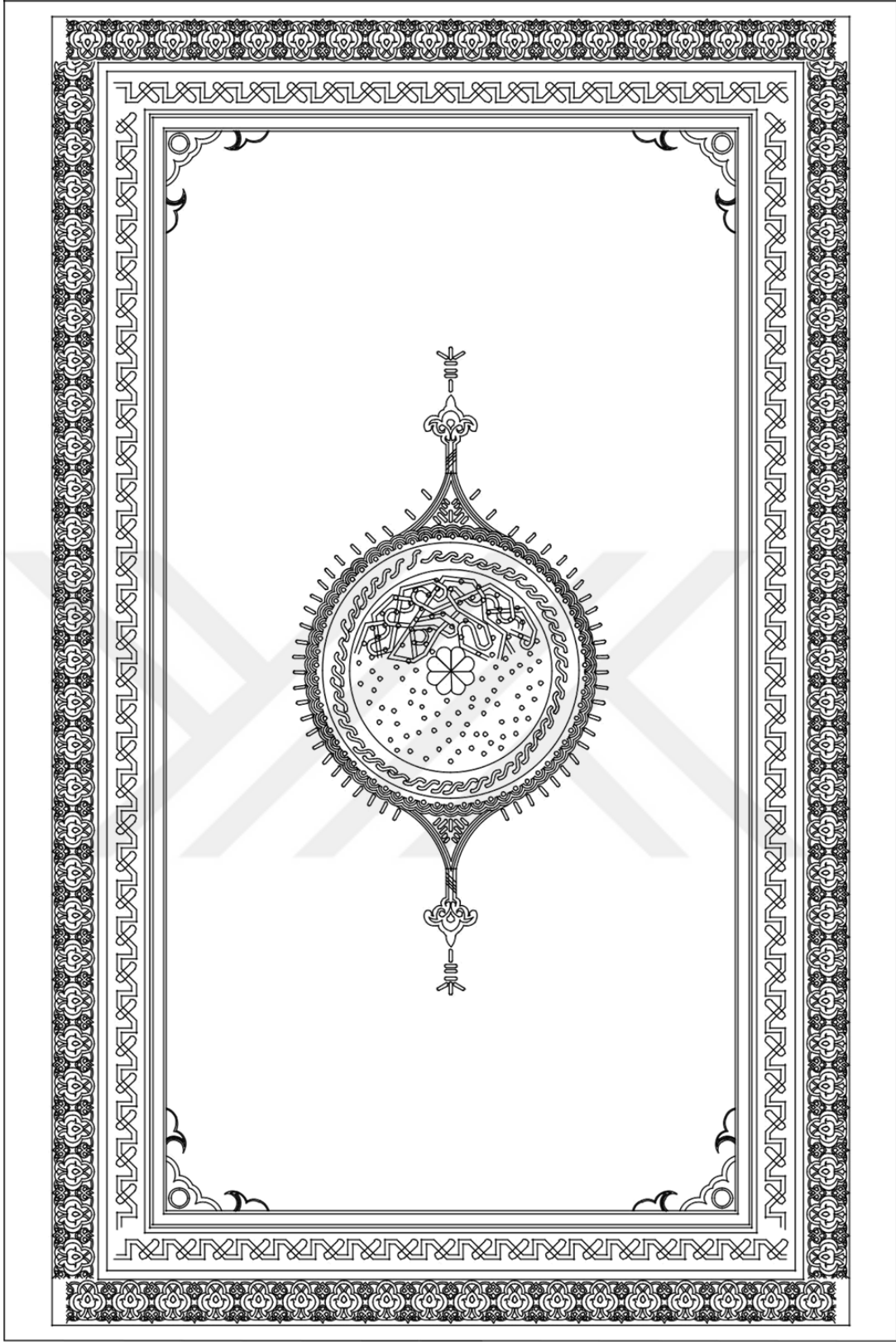

0 1 2

Çizim: 42. Örnek: 24.el-Edvîyetü'l-Müfrede /1,Kütahya Vahîd Paşa:2597. Ön ve Arka Kapak.

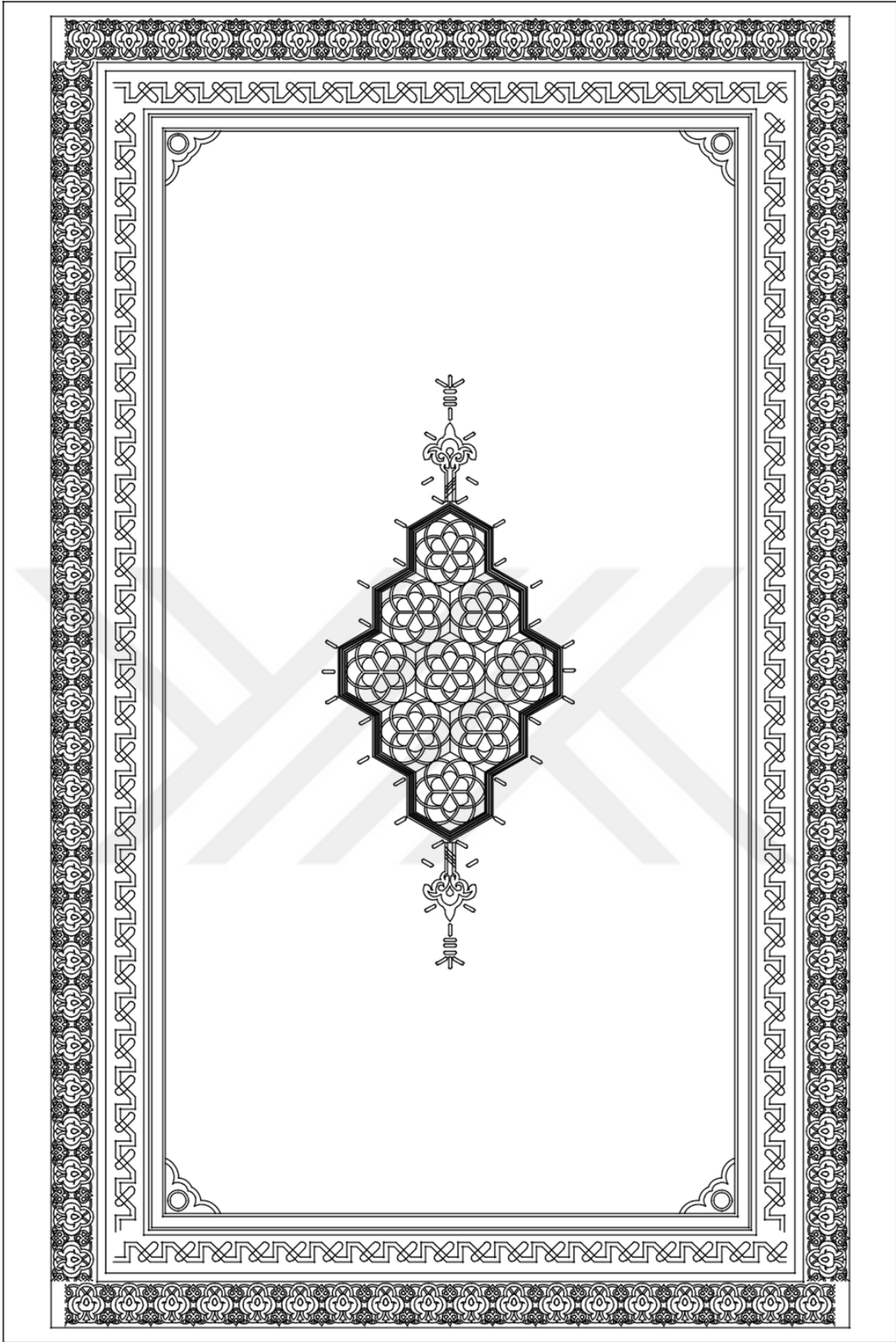

Çizim: 43. Örnek: 25.Câmiu'l-Esrâr fi Şerhi'l-Menâr, 821/1418, Kütahya Vahîd Paşa:183. Ön ve Arka Kapak.

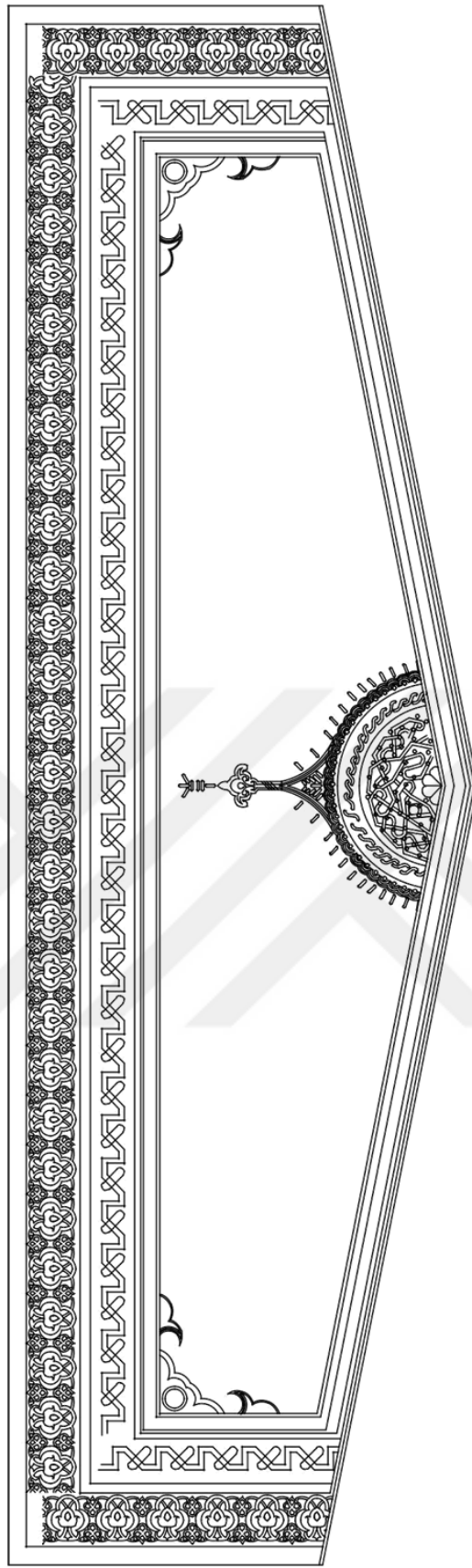
0 1 2

Çizim: 44. Örnek: 26. Günyetü'l-Münîye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe, 844/1440,
Kütahya Vahîd Paşa: 2584. Ön Kapak.

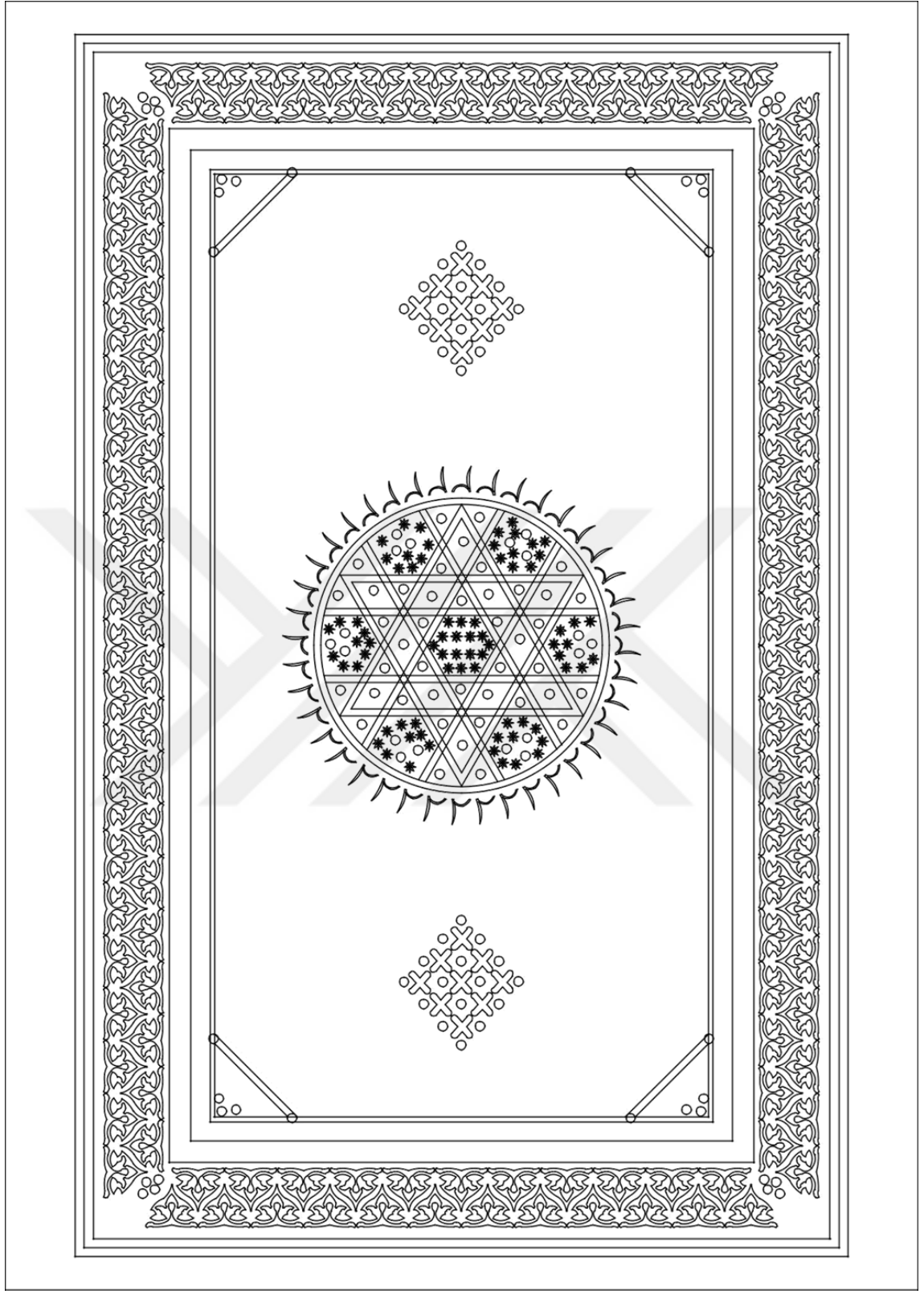
0 1 2

Çizim: 45. Örnek: 26. Gunyetü'l-Münve alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe, 844/1440,
Kütahya Vahîd Paşa: 2584. Arka Kapak.

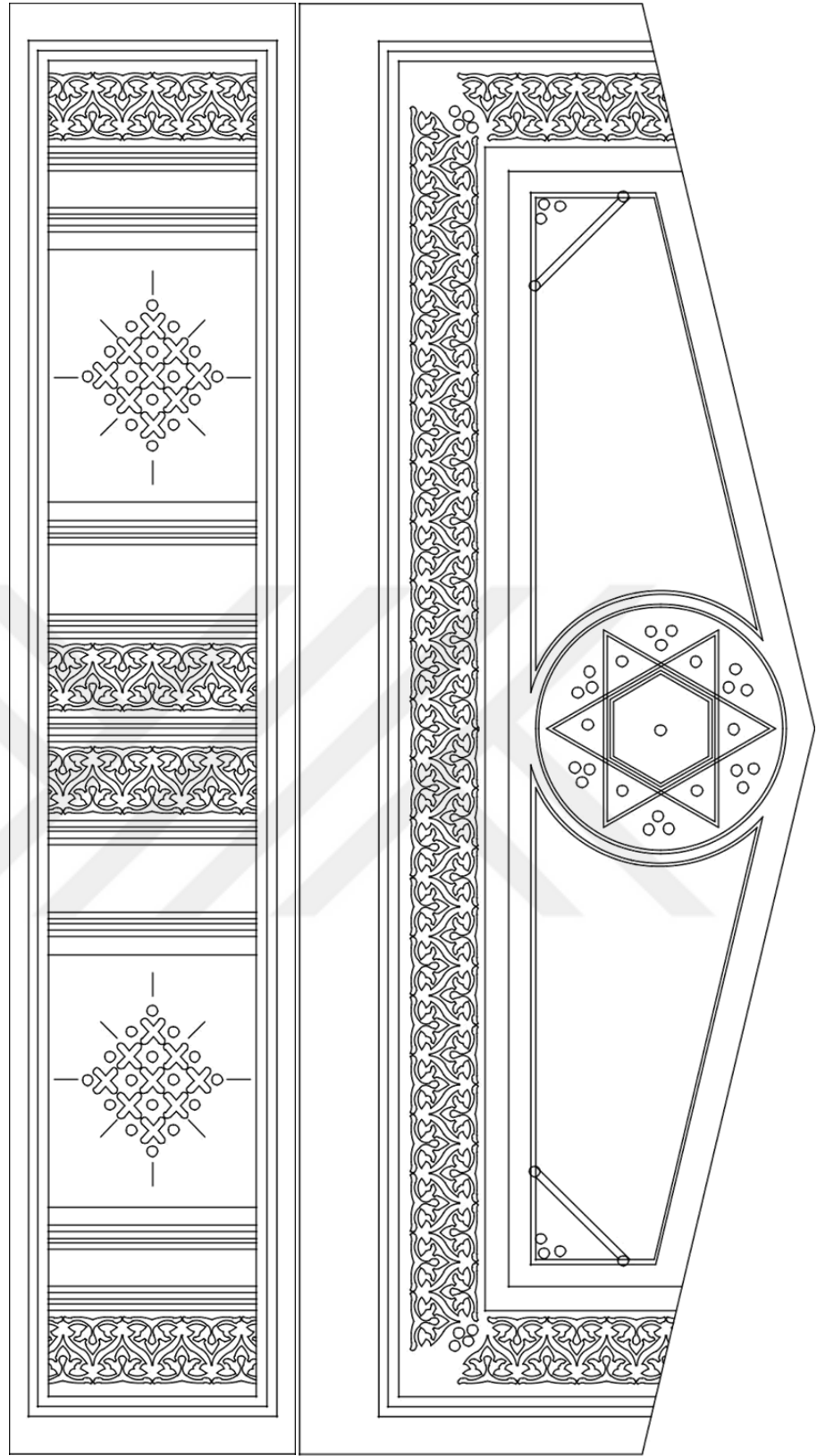

0 1 2

Çizim: 46. Örnek: 26. Gunyetü'l-Münîye alâ Mezheb-i Ebû Hanîfe, 844/1440,
Kütahya Vahîd Paşa: 2584. Mikleb.

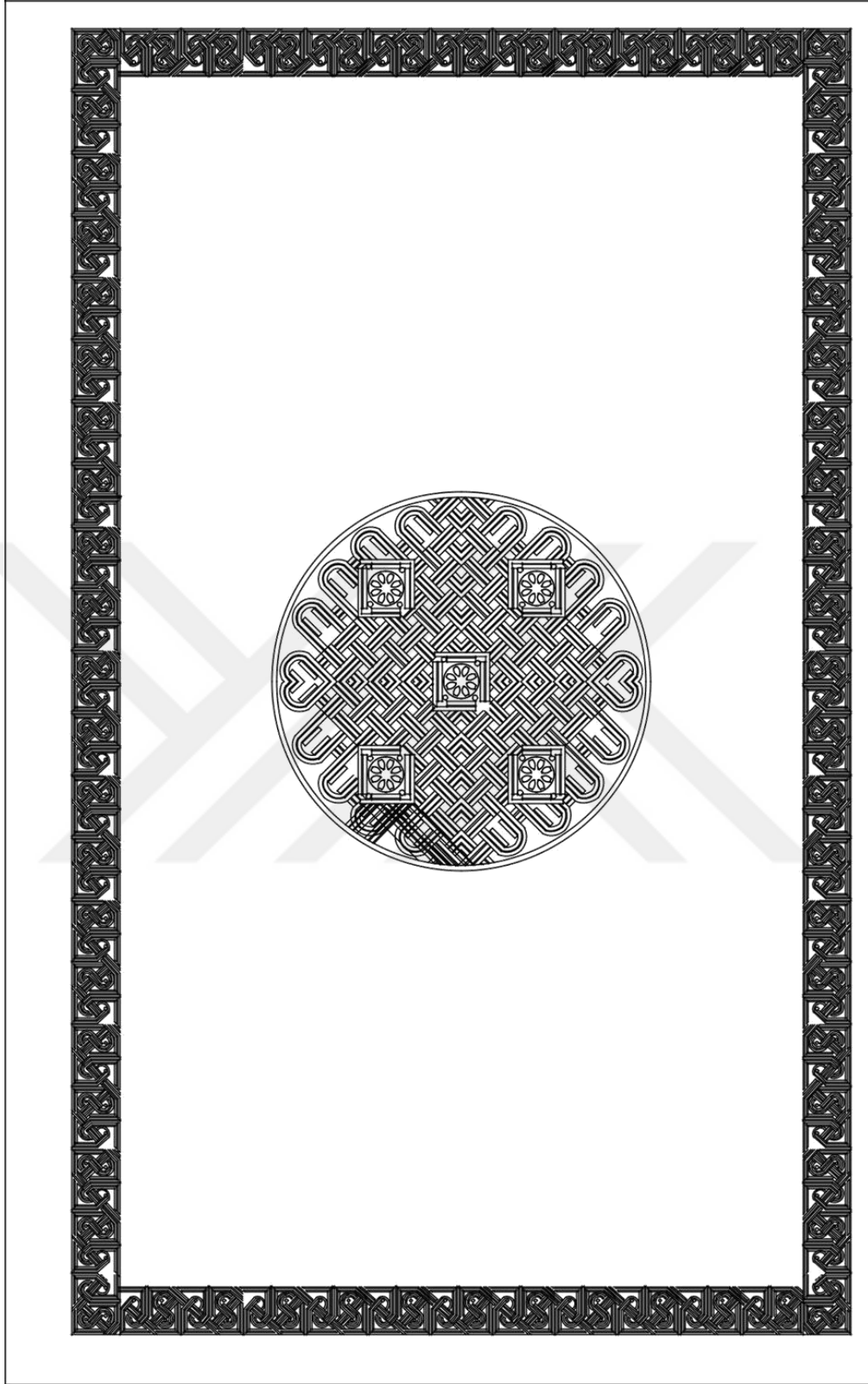

Çizim: 47. Örnek: 27.Safvetü'l Mezheb Min Nâyeti'l Matlab, 865/1460,
KütahyaVahîd Paşa :1247. Ön ve Arka Kapak.

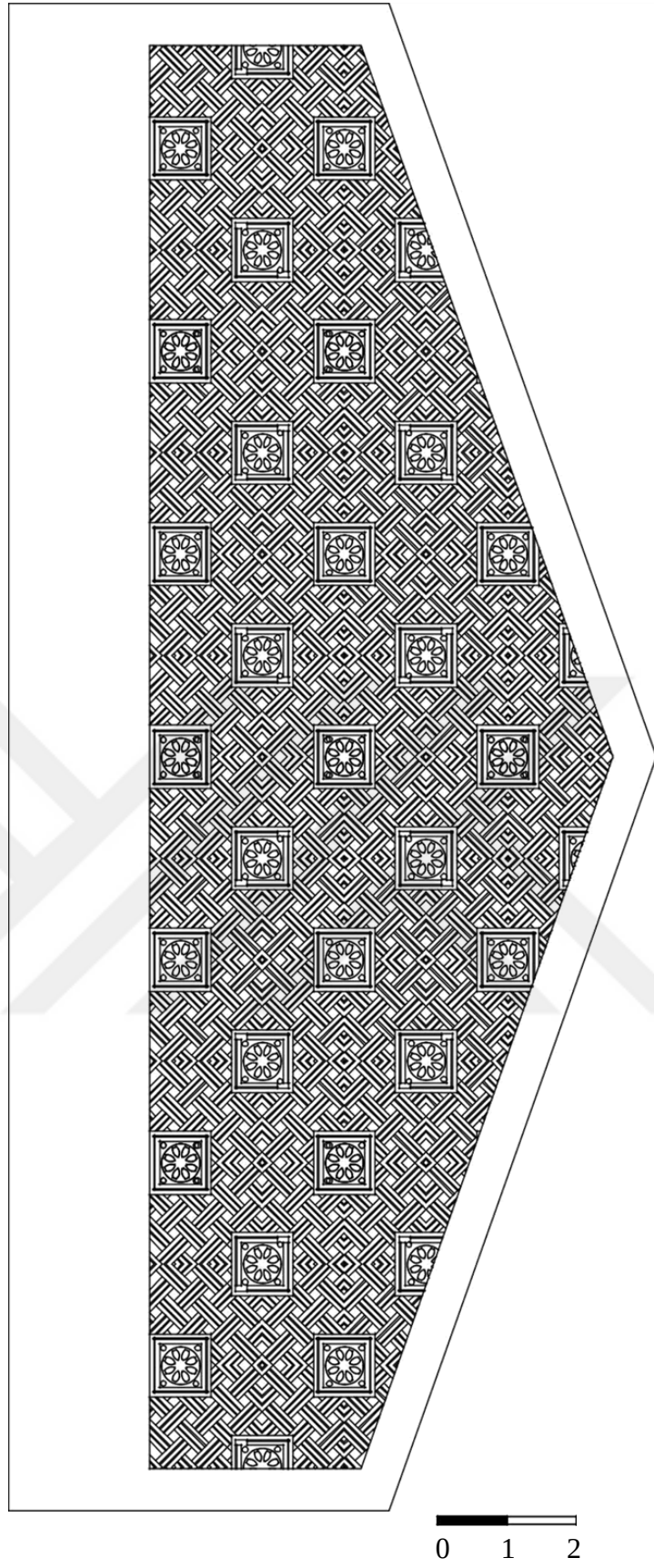
0 1 2

Çizim: 48. Örnek: 27.Safvetü'l Mezheb Min Nâyeti'l Matlab, 865/1460,
Kütahya Vahîd Paşa :1247. Sertab ve Mikleb.

0 1 2

Çizim: 49. Örnek: 28.Kitâbu tebsîra fî ılmî âlât'il harbiyye, 900 / 1494,
KütahyaVahîd Paşa :2312. Ön ve Arka Kapak.

Çizim: 50. Örnek: 28.Kitâbu tebsîra fî ılmî âlât'il harbiyye, 900 / 1494,
Kütahya Vahîd Paşa :2312. Mikleb.